

**TURUN
YLIOPISTO**

”Sainhan sieltä muutakin kuin sinibaretin”

—

**Suomalaisten rauhanturvaajien todellisuuksia ja kokemuksia
Kyproksen UNFICYP-, Libanonin UNIFIL- ja Kosovon KFOR-operaatioista
1964–2010**

Ville Karppi
Pro Gradu -tutkielma
Poliittinen historia
Turun yliopisto
Syksy 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KARPPI, VILLE: ”*Sainhan sieltä muutakin kuin sinibaretin*” – Suomalaisten rauhanturvaajien todellisuuksia ja kokemuksia Kyproksen UNFICYP-, Libanonin UNIFIL- ja Kosovon KFOR-operaatioista 1964–2010

Pro Gradu -tutkielma, 107 sivua, 5 liitesivua

Poliittinen historia

Syksy 2024

Tiivistelmä

Pro Gradu -tutkielma käsittelee suomalaisten rauhanturvaajien todellisuuksia ja kokemuksia Kyproksen UNFICYP-operaatiossa vuosina 1964–1977, Libanonin UNIFIL-operaatiossa vuosina 1982–2001, sekä Kosovon KFOR-operaatiossa vuosina 1999–2010. Tarkempia tutkimuksen kohteita ovat rauhanturvaamisen arkitodellisuus, ihmisryhmät, sekä kokemus. Konkreettista arkea tarkastellaan työn ja vapaa-ajan kautta. Konkreettis-abstrakteja ihmisryhmiä ja kieltä taas tarkastellaan suomalaisten rauhanturvaajien sisäryhmän ja sen slangin, sekä väli- ja ulkoryhmien kautta. Abstrakteja kokemuksia puolestaan tarkastellaan rauhanturvaamiseen liittyvien kielteisten ilmentymien ja myönteisten kokemusten kautta.

Tutkimuksen aineisto koostuu primäärilähteistä, sekundäärilähteistä, sekä muista lähteistä. Primäärilähteet jakautuvat alkuperäismateriaaliin, jota edustavat arkistolähteet, audiovisuaaliset lähteet ja lehdistöaineistot, sekä muistitietomateriaaliin, jota edustavat haastattelut ja muistelmakirjallisuus. Olennaisimman primäärilähdekokonaisuuden muodostavat tutkijan keväällä 2023 tekemät kaksikymmentä rauhanturvaveteraanin haastattelua. Sekundäärilähteet jakautuvat tutkimuskirjallisuuteen, joka jakautuu edelleen metodologiakirjallisuuteen ja rauhanturvaamista käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen, tietokirjallisuuteen, sekä dokumentääreihin.

Tutkimuksessa käytettävä pääasiallinen tutkimusmenetelmä on historian tutkimuksen osalta historiantutkimuksellinen päättely ja laadullinen sisällönanalyysi. Haastattelut puolestaan edustavat historiallista muistitieto haastattelututkimusta, jossa on piirteitä sekä suljetuista että avoimista haastatteluista, kertomus- ja elämäkertahaastattelusta, sekä teema-, sisäpiiri- ja virikehaastattelusta. Haastatteluaineistoihin ja muuhun muistitietoaineistoon käytetään muistitietotutkimuksen yleisiä tutkimusmenetelmiä.

Tutkimuksen perusteella rauhanturvaamisen todellisuudet ja kokemukset olivat erittäin kokonaisvaltaisia ja voimakkaita. Kaiken keskiössä oli suomalaisrauhanturvaajien sisäryhmä, sekä sen keskenään jakama suomalaisesta siviilielämästä radikaalisti poikkeava maailma. Näitä rakentamassa olivat taustalla vallinnut konflikti, uhat ja sotilasyhteisö, sisäryhmän ulkopuolisille avautumattomat asiat, ulkopuolisten ryhmien luoma vertailukohta, sekä rajanveto sisä- ja ulkoryhmän välillä. Kielteisiin ilmiöihin liittyivät usein siviiliasiat, alkoholi, liikenne ja muut uhat. Myönteisiksi koettiin lähes aina rauhanturvaajayhteisö ja rauhanturvaamisen kokemus.

Avainsanat: mikrohistoria, kokemushistoria, muistitieto, rauhanturvaaminen, kriisinhallinta, YK, NATO, UNFICYP, UNIFIL, KFOR, YKSP, SKJL, SKJK, FINBATT, Suomi, Kypros, Kreikka, Turkki, Libanon, Israel, Kosovo, Serbia

Kansilehden sitaattipääotsikko: Hämäläinen 2000c.

Sisällysluettelo

1 Tutkimus	1
1.1 Tausta ja toteuttaminen	1
1.2 Lähteet ja aikaisempi tutkimus	4
1.3 Metodologiset ja eettiset lähtökohdat	10
2 Operatiivinen toiminta samanlaista ja erilaista	14
2.1 Konflikteissa kiista alueesta ja vallasta, operaatioissa käytössä aluekokoonpano	14
2.2 Työ rauhan ja järjestyksen eteen laajentunut Kyprokselta Kosovoon	17
3 Vapaa-ajan supatoiminta kaikkena mukavana	23
3.1 Tulojen ja etujen laaja kokonaisuus parantunut Kyprokselta Kosovoon	23
3.2 Kulutusmahdollisuudet saavuttavat lakipisteensä Libanonissa	29
3.3 Verosuunnittelua, verovapaita autoja ja veronkiertoa Libanonissa	32
3.4 Vapaa-aika laajinta Kyproksella, lomiam eniten Kosovossa	35
4 Suomalaisrauhanturvaajien tiivis sisäryhmä	41
4.1 Pohja epäviralliselle hierarkialle ja initiaatioreiteille luodaan Kyproksella	41
4.2 Epävirallinen hierarkia ja initiaatioreiitit kehittyvät ja kuolevat Libanonissa	44
4.3 Epäviralliset käytänteet ja rangaistukset Libanonin erityispiirteinä	49
4.4 Rauhanturvaajaslangi rakentaa ja ylläpitää yhteisöä kaikissa operaatioissa	55
5 Väliryhmät harmaalla alueella	60
5.1 Sotakoirat Libanonissa lemmikkeinä ja kanadalaiset Kyproksella lähes suomalaisina	60
5.2 Homoseksuaalit Kyproksella sekä naiset Libanonissa pulmallisina identiteetille	63
6 Ulkoryhmät selkeästi sisäryhmään kuulumattomina	69
6.1 Läheiset kaukaisina etenkin Kyproksen operaatioissa	69
6.2 Libanonissa ulkomaalaiset rauhanturvaajat heikoiten tunnettuina	72
6.3 Suhteet osapuoliin hankaloituivat Kyprokselta Libanoniin	74
6.4 Kyprokselta Kosovoon kohtaamiset paikallisten kanssa vähentyneet	79
7 Kokemus voimakas ja kaksijakoinen	85
7.1 Siviiliongelmia operaatioissa, väkivallanuhkaa Libanonissa ja alkoholia Kyproksella	85
7.2 Kolareita Kyproksella, sekä jakolinjoja ja monenlaista vammautumista operaatioissa	89
7.3 Rauhanturvaaminen pääosin myönteisenä kokemuksena kaikissa operaatioissa	93
8 Rauhanturvaamisen todellisuudet ja kokemukset	99
8.1 Tutkimustulokset	99
8.2 Tutkimustulosten arviointia, johtopäätökset, niiden kehittäminen ja jatkotutkimus	105
Lähdeluettelo	108
Liitteet	116

1 Tutkimus

1.1 Tausta ja toteuttaminen

Suomi osallistui ensimmäisen kerran rauhanturvaoperaatioon vuonna 1956, ja vuodesta 1964 lähtien osallistuminen on ollut jatkuvaa. Yhteensä operaatioita on ollut tällä lähes seitsemänkymmenen vuoden ajanjaksolla noin viisikymmentä, ja ne ovat edustaneet kuutta eri operaatiotyyppiä. Tyypillisesti Suomen operaatiot on toteutettu YK:n tai NATO:n johdolla pääpainopisteen ollessa Lähi-idässä ja Länsi-Balkanilla. Suomalaisia on palvellut rauhanturvaajina arviolta noin 50 000.¹

Rauhanturvaaminen on ollut olennainen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Kylmän sodan alkupuolella ulkopoliitikassa pyrkimyksenä oli alleviivata puolueettomuutta ja suvereniteettia. Myöhemmin kylmän sodan edetessä mukaan tuli pohjoismaalaisuuden ja länsieurooppalaisuuden korostaminen. Kylmän sodan päättyessä Suomi pyrki osin rauhanturvaamisen kautta osallistumaan länsiyhteistyöhön ja -integraatioon. Turvallisuuspolitiikassa rauhanturvaamisesta alettiin jo alkuvaiheessa ulosmittaamaan maanpuolustuksellisia hyötyjä kenttäkokemuksen ja sotilasyhteistyön kautta. Konflikteja hillitsemällä Suomi paransi omaa turvallisuuspoliittista asemaansa. Toisaalta luoduilla verkostoilla pyrittiin saamaan apua itse mahdollisessa konfliktissa.²

Rauhanturvaamisella on ollut myös sisäpoliittinen rooli. Rauhanturvaamisen ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävä rooli on tarkoittanut sitä, että sen on saatava mahdollisimman laaja legitimitetti kansalaisilta. Tämä on puolestaan johtanut siihen, että rauhanturvaamisen olisi resonoitava mahdollisimman positiivisesti kaikissa kansalaisryhmissä. Rauhanturvaaminen on ollut Suomessa historiapolitiikan kohteena. Rauhanturvaamisen legitimitettiin on pyritty vahvistamaan esittelemällä ja korostamalla rauhanturvaamisen positiivisia puolia, kuten maailmanrauhaa, ihmisoikeuksia ja kansainvälistä vastuuta. Toisaalta rauhanturvaamisen negatiivisia puolia on pyritty piilottamaan ja vähättelemään. Näitä ovat olleet muun muassa Suomen osallistumisen taustalla vaikuttaneet reaaliololiittiset motiivit, sekä rauhanturvaajien alkoholinkäyttö ja palvelusrikokset. Näin Suomesta ja suomalaisista on pyritty rakentamaan narratiivia *rauhanturvaamisen suurvaltana*.³

Rauhanturvaaminen linkittyy siis paitsi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, myös sisä- ja historiapolitiikkaan. Rauhanturvaaminen on hyvinkin poliittista toimintaa, vaikka näin ei usein intuitiivisesti mielletäisikään. Poliittisia toimijoita ovat olleet myös suomalaisrauhanturvaajat, sillä heidän toimintansa on ollut osa edellä kuvatun politiikan toteuttamista.

¹Kiviharju et al. 2017, 478–481.

²Pesu 2020, 3–4, 528–529, 532, 539–542.

³Ibid.

Pro Gradu -tutkielman aiheena ovat suomalaisten rauhanturvaajien todellisuudet ja kokemukset. Aihe on perusteltu, koska aiheesta ei ole aikaisemmin tehty vastaavaa ja yhtä laajaa tutkimusta. Merkittävän aiheesta tekee se, että rauhanturvaamisella on suuri merkitys suomalaisten itseymmärrykselle sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Aihe on rajattu siten, että se kattaa Suomen kolme suurinta rauhanturvaoperaatiota vuosina 1964–2010. Tällöin Suomi osallistui näihin operaatioihin pataljoonalla tai vastaavalla sotilasosastolla. Näiden kolmen operaatiotyypin, luonnon ja mandaatin ovat poikenneet merkittävästi toisistaan, samoin ajankohta, paikka ja kulttuuripiiri.

Ensimmäinen operaatioista on perinteistä rauhanturvaamista kreikkalaisturkkilaisessa kulttuuripiirissä Kyproksella edustava *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, eli UNFICYP, johon Suomi osallistui pataljoonalla vuosina 1964–1977. Perinteiselle rauhanturvaoperaatiolle tyypillisesti voimankäyttö- ja uhkataso olivat matalia. Toinen operaatioista on laajempaa rauhanturvaamista lähi-itäläisessä kulttuuripiirissä Libanonissa edustava *United Nations Interim Force in Lebanon*, eli UNIFIL, johon Suomi osallistui pataljoonalla vuosina 1982–2001. Laajemmassa rauhanturvaoperaatiossa puolestaan yhdistyivät ongelmallisesti matala voimankäyttö- ja korkea uhkataso. Kolmas operaatioista on kriisinhallinnan siirtymähallintoa albanialaisserbialaisessa kulttuuripiirissä Kosovossa edustava *Kosovo Force*, eli KFOR, johon Suomi osallistui pataljoonalla vuosina 1999–2010. Kriisinhallintaoperaatiolle tyypillisesti sekä voimankäyttö- että uhkataso olivat korkeita.

Tutkimuskohteena ovat suomalaisrauhanturvaajien todellisuudet ja kokemukset. Tämä tutkimuskohde on perusteltavissa paitsi määrällisesti, myös laadullisesti. Määrällisesti arviolta noin 50 000 suomalaisrauhanturvaajan joukko muodostaa merkittävän kokoisen ryhmän Suomessa. Laadullisesti puolestaan rauhanturvaajien todellisuudet ja kokemukset poikkeavat merkittävästi vastaavista Suomessa. Näiden arki on paitsi kotimaan ja kohdemaan, myös muiden rauhanturvaajakansalaisuuksien ja suomalaisten rauhanturvaajien kulttuurien välissä, sodankaltaisissa poikkeusolosuhteissa. Tutkimuskohde on rajattu siten, että se kattaa suomalaisrauhanturvaajien todellisuuden rakentumisen ja kokemusten kannalta olennaisimmat ja yleisimmät seikat, eli arkitodellisuuden, ihmisryhmät ja kokemuksen.

Pro Gradu -tutkielman tutkimuskysymys on, *millaisia olivat rauhanturvaamisen todellisuudet ja kokemukset?* Tutkimuskysymystä tukevat kolme apukysymystä. *Millaista oli rauhanturvaamisen operatiivinen toiminta ja vapaa-aika konkreettisina ajan ja paikan ilmenemänä? Millaisia olivat rauhanturvaamisen abstraktit todellisuudet eri ihmisryhmien ja näiden välisen dynamiikan ilmentyminä? Millaisia olivat rauhanturvaamisen kokemukset?* Rauhanturvaamisen todellisuus siis

ymmärretään konkreettisina ajan ja paikan, sekä osin abstrakteina ihmisryhmien ilmentyminä. Rauhanturvaamisen kokemus sen sijaan ymmärretään kehityskaarena, jonka varrella on kielteisiä ja myönteisiä kokemuksia. Todellisuudella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan ihmisille ilmenevää subjektiivista maailmaa, jota rajoittavat ihmisen tieto- ja ymmärryskyvyn asettamat rajat. Sanalla todellisuus ei siis viitata mihinkään yhteen objektiiviseen ja totuudenmukaiseen maailmaan, vaan totuusarvoltaan likimääräisiin kokemuksiin ja ilmentymiin sinänsä objektiivisesta maailmasta.⁴

Tutkimusnäkökulma on kokemusnäkökulma, joka rajautuu suomalaisiin rauhanturvaajiin. Tutkimuksen johtoajatukseksi on lisätä ymmärrystä suomalaisrauhanturvaajien todellisuuksista ja kokemuksista. Tutkimustehtävänä on löytää ja hahmottaa rauhanturvaamisen todellisuuden ja kokemuksen kannalta olennaisimmat seikat eroavaisuuksineen ja samankaltaisuuksineen, sekä muutoksineen ja pysyväisyyksineen. Olennaista tutkimustehtävän toteuttamisessa on edellä mainittujen kontekstualisointi ja analysointi, mikä on useiden päällekkäisten kontekstien, sekä kausaalisuuden ja korrelaation epämääräisyyden vuoksi haastava tehtävä. Tutkimuksen tavoitteena on onnistua kuvaamaan ja analysoimaan rauhanturvaamista tarkasti, kattavasti ja ymmärrettävästi.

Tutkimus on jäsennelty siten, että se etenee konkreettisemmista, yleisemmistä ja laajemmista asiakokonaisuuksista abstraktimpiin, erityisempiin ja suppeampiin, ennen tutkimustulosten summaamista, arviointia ja jatkotutkimuksen pohdintaa. Ensimmäinen pääluke kertoo lähtökohdat tutkimuksen toteuttamiseen. Ensin kerrotaan yleisellä tasolla tutkimusaiheen taustasta ja tutkimuksen toteuttamisesta. Tämän jälkeen luodaan katsaus tutkimuksessa käytettäviin lähteisiin ja aikaisempaan tutkimukseen, josta luontevasti edetään tutkimuksen metodologisiin ja eettisiin lähtökohtiin.

Toinen ja kolmas pääluke käsittelevät ajan ja paikan konkreettisia todellisuuksia. Pyrkimyksenä on luoda kuva yhteisestä rauhanturvaamisen todellisuudesta konkreettisena ja objektiivisen kaltaisena toimintakenttänä tarkastelemalla operaatiota ja työtä, sekä vapaa-aikaa. Neljäs, viides ja kuudes pääluke käsittelevät ihmisryhmien abstrakteja todellisuuksia. Pyrkimys on esittää kuvaus todellisuuden rakentumisesta toimikentällä abstraktimman ja subjektiivisemmän toiminnan kautta. Neljäs pääluke käsittelee rauhanturvaajien sisäryhmää, viides pääluke sisäryhmän rajalla olleita väliryhmiä ja kuudes pääluke rauhanturvaajien sisäryhmään kuulumattomia ulkoryhmiä.

Seitsemäs pääluke puolestaan käsittelee rauhanturvaamisen kokemusta kielteisine ja myönteisine ilmentymineen. Pääluvun pyrkimys on edelleen kuvata ja analysoida todellisuutta sekä kokemusta yhä hienosyisemmin, subjektiivisemmin ja abstraktimmin. Kahdeksas pääluke vastaa

⁴Kopperi et al. 2012, 86–96. Määritelmä edustaa kantilaista transendaalia idealismia, joka on abduktiivisesti perusteltu.

tutkimuskysymykseen ja apukysymyksiin, pyrkii ymmärtämään rauhanturvaamisen todellisuuksia ja kokemuksia, sekä summaa näiden olennaisimpia seikkoja ja löytämään eroja ynnä yhtäläisyyksiä eri operaatioiden väliltä. Lisäksi pyritään arvioimaan tutkimusta, tekemään johtopäätöksiä ja kehittämään näitä, sekä kartoittamaan mahdollista jatkotutkimusta.

1.2 Lähteet ja aikaisempi tutkimus

Tutkimusaineisto koostuu primääri- ja sekundääriaineistoista, sekä muista lähteistä (liite 1). Yleisellä tasolla toimialuetta, operaatiota ja toimintaa kuvaavat yleisoppaat toimialueelle. Ne on julkaissut Puolustusvoimat rauhanturvaajille, koska se on halunnut vaikuttaa heidän tietoisuuteensa ja toimintaansa. Näin ollen näkökulma on puolustusvoimien näkökulma suhteessa rauhanturvaajiin Suomesta käsin ilman toimialueen vaikutusta. Aineisto kertoo paitsi olosuhteista, sekä virallisista rakenteista ja mekanismeista, myös rauhanturvaamisen ilmentymistä, joihin on haluttu vaikuttaa. Samalla käyvät esiin Puolustusvoimien tavoitteet, sekä näiden jännite suhteessa rauhanturvaajien toimintaan. Oppaista näkyy taustalla olleen ajan hengen sekä yksittäisten tapahtumien vaikutus.⁵

Erilliset asiakirjat koostuvat määräyksistä, ohjeista, ilmoituksista, hakemuksista ja muista asiakirjoista. Näissä on annettu tarkentavia ohjeita, eikä vain kuvailtu olosuhteita. Ne on tuottanut Puolustusvoimat rauhanturvaajille, joskin niissä näkyy toimialueen vaikutus, koska ne ovat syntyneet toimialueella. Erilliset asiakirjat kertovat rauhanturvaajien arjessa esillä olleista asioista, joihin on pitänyt vaikuttaa. Samalla ne kertovat sosiaalisesta todellisuudesta ja sen dynamiikasta. Erilliset asiakirjat luovat omalta osaltaan taustoittavan kokonaiskuvan täydentäessään aukkoja.⁶

Slangisanasto koostuu laajasta joukosta rauhanturvaajien käyttämiä ilmaisuja ja niiden selityksiä, jotka on sidottu joko yleisesti rauhanturvaamiseen tai johonkin yksittäiseen operaatioon. Sanasto on poikkileikkaava ja kattava, joskin rikkonainen, kokonaisuus, joka kuvastaa rauhanturvaajayhteisön arvoja ja näkökulmia. Sanasto kertoo siis epäsuorasti sen, miten rauhanturvaajayhteisö on kielen kautta rakentunut ja ylläpitänyt todellisuuttaan, sekä minkälaisia arvoja ja asenteita, sekä tunteita ja kokemuksia kielen takana on. Suoraan sanasto puolestaan kertoo arjesta ja esillä olleista asioista.⁷

⁵*Cyprus-opas 1968; In the Service of Peace – YK-opas; KFOR Rauhanturvaajan opas 2/2005; Kypros-opas 1964; Ohjeita Yhdistyneiden kansakuntien Suomen rauhanturvajoukoille; Perustietoa rauhanturvaajille; Rauhanturvaajan Opas. YKSL; SP/KFOR 1/2001; Suomen Pataljoona KFOR. Rauhanturvaajan opas 2/2002.*

⁶*Ajoneuvon Tuominen Israeliin; Aseman 9–1 puolustusryhmittymisen vastuualueet; Elorotaation järjestelyt; Finbatt redeployment; Finbatt:in vastuualueen kartta; Jatkoaika-anomus; Linda Lampenius on Kosovo Tour '02; Muuttotavaroiden vienti Suomeen ja kotiutuminen; Palvelusvapaa-anomus; Viikko-ohjelma 15.–21.12.1997; Yleisohje UNIFIL:in esikunnassa palveleville suomalaisille upseereille.*

⁷*Käivärsanasto.*

Alkuperäinen videomateriaali kuvaa ja esittelee rauhanturvaamisen tavallista arkea työn ja vapaa-ajan, sekä tavallisesta poikkeavan uhkatason ja initiaatoriittien kautta. Videomateriaalin ovat kuvanneet alueella toimineet rauhanturvaajat, jotka ovat halunneet muistaa ja välittää kokemansa todellisuuden. Videokuva on muiden lähteiden tavoin valikoitua ja rajattua materiaalia, joka välittää omalla tavallansa suomalaisrauhanturvaajien mikrotason näkökulmaa itsessään, sekä näitä ympäröivää todellisuutta. Videomateriaali kertoo suoraan rauhanturvaamisen työstä ja vapaa-ajasta, sekä uhista ja perinteistä. Epäsuoraan se taas kertoo syvemmistä näkökulmista ja arvoista, sekä välittömästi operaatioissa välittyneestä ilmapiiristä. Videomateriaalista esimerkiksi välittyy suomalaisrauhanturvaajien löyhähkö suhtautuminen suoraan väkivallanuhkaan.⁸

Rauhanturvaamisen kokemuksia ja tunteita, yleistä toimintaa ja arkea, sekä suhtautumista asioihin ja ilmiöihin käyttäen rauhanturvaajaslangia kuvaavat musiikkikappaleiden sanat. Musiikkikappaleiden sanoitukset on tehnyt rauhanturvaaja ensisijaisesti toisille rauhanturvaajille, jotka ymmärtävät niiden merkityssisällön. Sanoituksissa puretaan ja tuodaan esille omia tuntemuksia ja kokemuksia, jotka saavat kaukupohjaa toisten rauhanturvaajien vastaavilta. Sanoitukset eivät ole yksiselitteisiä tai täydellisiä kertomuksia, enemmän tulkinnoille avoimena olevia välähdyksiä. Välittyvä kokemusmaailma on siis sirpaleinen, eikä sitä ole pyritty luomaan täysin ymmärrettäväksi. Sanoitukset kertovat suoraan edellä mainituista seikoista, mutta epäsuoraan ne kertovat rauhanturvaamisidentiteetistä ja -yhteisöstä. Musiikkikappaleissa kuvataan asioita ja ilmiöitä, jotka tunnustetaan ja osataan arvottaa, eli muodostuu rajanvetoa rauhanturvaajien ja muiden välille.⁹

Kansallisia suomalaisrauhanturvaajien lehtiä on tuottanut koko suomalainen rauhanturvaajayhteisö lomatoimiston johdolla. Sisältö on kevyempää ja viihteellisempää lukemista operaatiosta, jonka kautta on paitsi pyritty lisäämään yhteisöllisyyttä ja motivaatiota, myös ohjaamaan toimintaa. Toistuvina teemoina ovat muun muassa lomamatkamainokset ja -kertomukset. Aineisto kuvastaa hyvin suomalaisrauhanturvaajien yhteisön näkökulmaa ja vallinnutta julkista totuutta. Samalla se kertoo arjen vapaa-ajasta ja lomista, sekä sosiaalisista suhteista ja todellisuudesta.¹⁰

Yleistä tilannekuvaa operaatioissa, eri rauhanturvaajakansalaisuuksien välisten urheilukilpailujen tuloksia, sekä kansallisia kurioositeetteja kuvaavat kaikkien rauhanturvaajakansalaisuuksien yhteiset lehdet. Lehtiä ovat toimittaneet operaatioiden esikunnat ja kirjoittajina ovat toimineet

⁸UNIFIL – Tuntematon jääkäri. 2.JK:n Esittelyvideo Kevät 1988; UNIFIL-videopäiväkirja 9.12.1992 – 12.9.1993.

⁹Hämäläinen et al. 2019; Hämäläinen et al. 1995; Hämäläinen 2000a; Hämäläinen 2000b; Hämäläinen 2000c; Hämäläinen 2000d; Sundqvist 1992.

¹⁰Me, 1968; Supa News, 1986; Vuoriston Sanomat, 1974; YKSL, 2001; YK-Valvontajoukkotoimisto, 1975.

rauhanturvaajat. Pyrkimyksenä lehdissä on ollut paitsi lisätä tietoisuutta, myös yhteisöllisyyttä. Lehdet kertovat paitsi suoraan arjesta ja tapahtumista, myös epäsuoraan arvoista ja suhtautumisesta.¹¹

Edellisen lähdemateriaalikonaisuuden tavoin kotimaiset suomalaiset päivälehdet kuvailevat operaatioita, niiden olosuhteita ja uhkatasoa. Lehtikirjoituksia ovat kirjoittaneet suomalaiset toimittajat suomalaiselle suurelle yleisölle ja toisaalta poliitikoille. Tarkoitus on toisaalta ollut nostaa esille epäkohtia ja tietoisuutta, toisaalta taas myydä uutisia ja tukea ennakkokäsityksiä. Suoraan lehdet siis kertovat operaatioissa vallinneista olosuhteista, mutta epäsuoraan myös kotimaassa vallinneista näkemyksistä ja mielikuvista.¹²

Julkiset haastattelut koostuvat kolmen ensimmäisten joukossa olleen naisrauhanturvaajan, sekä kahden posttraumaattiseen stressihäiriöön sairastuneen rauhanturvaajan haastatteluista. Näissä on kerrottu paitsi yleisesti rauhanturvaamisesta, myös naisrauhanturvaamisen ja posttraumaattisen stressihäiriön erityiskokemuksista. Julkiset haastattelut on suunnattu suurelle yleisölle, jolla on pyritty lisäämään tietoisuutta etenkin erityisteemoista, mutta myös rauhanturvaamisesta. Julkisten haastatteluiden rooli on täydentää tutkimusta varten tehtyjä haastatteluja, koska näissä ei ollut juurikaan naisrauhanturvaajia, eikä tiedossa olevia psyykkisesti sairastuneita.¹³

Rauhanturvaveteraanit ovat kertoneet työstä, vapaa-ajasta ja lomista, suomalaisista ja ulkomaalaisista, sekä kokemuksista hyvine ja huonoine puolineen haastatteluissa. Ne on tehnyt Ville Karppi keväällä 2023 tätä tutkimusta varten ja niissä on ollut haastateltavana 19 miestä ja yksi nainen. Haastateltavat edustivat kattavasti ja tasapainoisesti eri operaatioita, aikakausia, aselajeja, sotilasarvoja, palveluspaikkoja ja osallistumista makrotason tapahtumiin. Haastatteluissa näkökulma on nimenomaan haastateltavan rauhanturvaveteraanin näkökulma. Haastatteluissa olennaista oli, että haastattelijalla oli laaja tietopohja aiheesta, oma rauhanturvaamistausta ja -kokemus, sukupuoli, sekä anonymi toteutus. Näin kerronta oli avointa ja helppoa. Haastatteluissa kerrottiin suoraan suullisesti käsiteltävistä teemoista, myös epäsuoraan painotuksilla ja muulla sanattomalla viestinnällä.¹⁴

¹¹*Litani News*, 1984–1986, 1989; *The Blue Beret*, 1964–1977.

¹²*Apu*, 1997; *Etelä-Suomen Sanomat*, 2003; *Iltalehti*, 2021; *Iltä-Sanomat*, 1993; *Turun Sanomat*, 2003; *YLE*, 2021.

¹³Jarmo Laine joutui rauhanturvatehtävissä panttivangiksi, ja se laukaisi traumaperäisen stressin; Sinisen baretin alla. Jakso 1.; Sinisen baretin alla. Jakso 2.; Sinisen baretin alla. Jakso 3.; Sinisen baretin alla. Jakso 4.; Sinisen baretin alla. Jakso 5.; Tuhkimotarinoita. Risto – Kun sodan äänet ei vaimene.

¹⁴Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

Muistelmakirjallisuudessa rauhanturvaveteraanit kertovat arjesta ja merkityssisällöistä. Muistelmakirjallisuutta ovat olleet luomassa rauhanturvaveteraanien lisäksi ulkopuoliset henkilöt. Muistelmilla on haluttu välittää ja säilyttää tietoja ja kokemuksia. Kirjallisessa muistelemisessa, erona suulliseen muisteluun haastatteluissa, kerronta on harkitumpaa ja vapaampaa, jonka lisäksi syntynyt kirjallinen muistelu on muokattavissa. Muistitietokirjallisuus kertoo kyllä arjesta ja ympäröivästä maailmasta, mutta erityisesti arvoista, asenteista ja näkemyksistä. Parhaiten muistetaan toistuvat ja konkreettiset asiat, kun taas hankalammin muistettavissa ovat yksittäiset tapahtumat.¹⁵

Haastattelututkimuskirjallisuudessa on kerrottu haastatteluiden toteuttamisesta ja siinä tehtävistä valinnoista. Aineistossa on vahva tutkijan metanäkökulma lähdeaineiston hankintaan, hallintointiin ja etiikkaan. Osittain kirjallisuus on päällekkäistä muistitietotutkimuskirjallisuuden kanssa. Aineiston tehtävä on tukea tutkimusta, joten suhtautuminen kirjallisuuteen on pääosin joustavaa ja soveltavaa. Poikkeuksen muodostavan haastattelutekniikkaan perustuvat fundamentaaliset lähtökohdat, sekä lain ja tutkimusetiikan asettamat reunaehdot. Tästä huolimatta tutkijalle jää suuri valinnanvapaus soveltaa haastattelututkimuksen metodologiaa omista tutkimuslähtökohdista. Tässä tutkimuksessa tämä tarkoitti laadullista, temaattista ja osin strukturoitua historiallista muistitieto-haastattelua.¹⁶

Yleisesti muistitiedon luonteesta, sen tutkimisesta ja luotettavuudesta kertoo muistitietotutkimuskirjallisuus, joka pyrkii niin ikään tukemaan tutkijaa. Muistitietotutkimus on dogmaattisesti ja metodologisesti jäykempää, koska se asettaa selkeitä raameja suhtautumiseen ja tutkimustapoihin. Tutkimuskohteena ovat suulliset ja kirjalliset materiaalit, joita todistajat ovat synnyttäneet jälkeensä. Siinä missä haastattelututkimuskirjallisuus kohdistui vain tämän tutkimuksen tekijän itse tekemiin haastatteluihin, muistitietotutkimuskirjallisuus kohdistuu laajemmin kaikkeen tutkimuksessa käytettävään muistitietoon. Muistitietotutkimuksessa pyritään keskittymään yleisiin ilmiöihin ja käytännön asioihin, näkemyksiin ja kokemuksiin, sekä merkityksiin ja arvoihin. Näin sen rooli korostuu tutkimuksen jälkimmäisellä puoliskolla.¹⁷

Historiantutkimuskirjallisuus käsittelee historiantutkimuksen lähtökohtia, eettisyyttä ja metodologiaa. Edellisten tutkimuskirjallisuuskategorioiden tavoin historiantutkimuskirjallisuus ei ole jäykkää, vaan joustavaa aineiston suhteen. Tämän vuoksi sitä voidaan käyttää hyvin joustavasti eri aineistoihin. Se myös toimii muistitietotutkimuksen lisäksi toisena tutkimuksen pääasiallisena

¹⁵Heikkinen 2006; Hinkkala 2006; Hägglund 2007; Kiviharju et al. 2016; Kiviharju et al. 2017; Tarkkanen 1988; Virtanen 2011; Ylönen 2007.

¹⁶Hyvärinen 2017; Portelli 1997; Thompson 1988.

¹⁷Fingerroos et al. 2006a; Fingerroos et al. 2006b; Kalela 2006; Portelli 2006; Pöysä 2006; Rossi 2012; Savolainen et al. 2022; Ukkonen 2006.

tutkimusmetodina ja tutkijan metanäkökulmana. Historiantutkimuskirjallisuuden metodologian anti liittyy oikeaan suhtautumiseen lähtökohtiin, etiikkaan ja tutkimukseen. Tuotettu tieto on epätäydellistä ja kumottavissa, sekä parhaimmillaankin eräänlainen likiarvo. Etiikan suhteen taas olennaista on ymmärtää tutkimuskohdetta, tiedostaa oma asema tutkijana ja tarjota yleisölle ymmärrettävä esitys. Tutkimus itsessään on eräänlainen päättelyketju, jossa lähteet toimivat premisseinä, esitys ja argumentaatio päättelynä, sekä tutkimustulokset ja sanoma johtopäätöksinä. Historiantutkimuksen rooli suhteetta muistitietotutkimukseen korostuu tutkimuksen alkupuolella.¹⁸

Aikaisempaa tutkimusta aiheesta edustaa suomalainen riippumattomampi aihekirjallisuus. Tällä riippumattomammalla viitataan siihen, että tutkimus on toteutettu yliopistossa vapaana akateemisena tutkimuksena, mutta tästä huolimatta se ei ole täysin riippumatonta, koska se ei tapahdu tyhjiössä. Pro Gradussa käytettävää riippumatonta tutkimuskirjallisuutta ovat tehneet neljä historiantutkijaa, kolme Pro Gradu -tutkielmassaan ja yksi väitöskirjassaan. Lisäksi allekirjoittanut on käsitellyt aihepiiriä kandidaatintutkielmassaan. Tutkimukset tarjoavat tietoa käsiteltävien teemojen kautta perusymmärryksen muodostamiseksi tutkimusaiheesta, sekä uusia lähteitä ja täydennystä jääneisiin tietoaukkoihin. Aikaisempi tutkimus siis luo pohjan ja peruselementit uuden tutkimuksen tekemiseen.

Virtasen Pro Gradu -tutkielma *YK:n rauhanturvatoiminta Libanonissa: kokemuksia suomalaisesta valvontajoukosta vuonna 1988* luo kuvauksen UNIFIL-operaation suomalaisten rauhanturvaajien näkökulmasta operaatioon, työhön ja vapaa-aikaan, sekä ongelmiin. Pennalan Pro Gradu -tutkielma *Ählämit, iipot ja deffarit: Suomalaisten rauhanturvaajien suhtautuminen paikalliseen väestöön, aseellisiin osapuoliin sekä vastuualueen olosuhteisiin Etelä-Libanonissa 1982–1985* puolestaan kuvaa kattavasti ja ansiokkaasti paitsi eri ihmisryhmien välistä myös niiden sisäistä dynamiikkaa UNIFIL-operaatiossa 1980-luvun alkupuolella. Suomisen Pro Gradu -tutkielma *Sotilaita ilman vihollisia: suomalaiset valvontajoukot ja niiden voiman käyttö* kuvaa tarkasti analysoiden sekä suomalaisrauhanturvaajien uhka- ja voimankäyttöä että operaatioiden taustalla vaikuttaneita logiikoita ja operaatiotyyppeiden piirteitä vuosina 1956–1998. Pesun väitöskirja *Suomi, rauhanturvaaminen ja kylmä sota 1956–1990: Rauhanturvaaminen osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä YK-politiikkaa* kuvaa suomalaista rauhanturvaamista makrotason ilmiönä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta, mutta sivuaa myös mikrotasoa.¹⁹

Suomalainen riippuvaisempi aihekirjallisuus on kategorisointinsa mukaisesti riippuvaisempaa kuin edellinen aihekirjallisuuskategoria. Taustalla vaikuttaneina tahoina voidaan nähdä, ainakin

¹⁸Kalela 2000; Kalela 2010; Tuomi et al. 1998.

¹⁹Pennala 2005; Suominen 1998; Virtanen 1991; Pesu 2020.

epäsuorasti arvojen, rajauksien ja valintojen kautta, ulkoasiainministeriö, puolustusministeriö ja Puolustusvoimat. Taustalla vaikuttaneet tahot näkyvät siinä, millaisia teemoja tutkimukseen on valittu, mitä niistä halutaan sanoa ja millaista uutta tietoa tuottaa. Tästä huolimatta tutkimus käsittelee monipuolisesti suomalaista rauhanturvaamista makro- ja mikrotasolla; niin yleisesti, niin rauhanturvaamisen muutosta, kuin kotiutumista, koulutusta ja ryhmäkiinteyttä.²⁰

Rauhanturvaamista makrotason ilmiönä rauhanturvaamisen ja operaatioiden muutoksen, operaatiokategorisoinnin sekä operaatioiden menestyksen arvioinnin kautta käsittelee ulkomaalainen aihekirjallisuus. Aineistossa käsitellään siis laajoja makrotason ilmiöitä yleisesti rauhanturvaoperaatioiden välillä. Tämä on olennaista useasta syystä. Ensinnäkin makrotason taustoitus auttaa luomaan peruslähtökohdat ja jäsentämään tutkimusta, sekä vastaamaan tutkimuskysymykseen. Toisaalta taas makro- ja mikrotaso eivät ole toisistaan irtonaisia, vaan vaikuttavat toisiinsa, eivätkä voisi olla olemassa ilman toisiansa. Kolmanneksena tutkimuksen voi nähdä vastatessaan tutkimuskysymyksiin ottavan kantaa makrotason kategorisointeihin ja teoreettiseen esitykseen, eli sillä on poikkitieteellistä merkitystä myös toiseen suuntaan.²¹

Rauhanturvaamista laajasti eri teemojen kautta käsittelee tietokirjallisuus. Näitä teemoja ovat muun muassa rauhanturvaajaliitto, henkilöhistoriat ja YK-koulutuskeskus, sekä tasa-arvokysymykset ja panssaroidut miehistönkuljetusajoneuvot. Tietokirjallisuus on suunnattu enemmän suurelle yleisölle, ei tiedemaailmalle, tämän näkyen ennen kaikkea vertaisarvioinnin ja lähdeviittausten puutteen kautta. Lisäksi näkökulmat ovat vaihtelevampia ja epämääräisempiä. Tämän lisäksi usein on havaittavissa normatiivista kielenkäyttöä ja lähteiden epämääräisyyttä. Tietokirjallisuus taustoittaa ja täydentää tutkimusta, kun käytetään erityistä lähdekritiikkiä.²²

Dokumentäärit käsittelevät yleisesti suomalaista rauhanturvaamista ja muutamia erityisteemoja, kuten psyykkisiä ongelmia. Dokumentäärit on tuotettu suurelle yleisölle, toisaalta nostamaan tietoisuutta, toisaalta nostamaan esille epäkohtia. Näin tälläkin lähteellä on selkeästi normatiivisempi sävy. Suoran tiedon lisäksi ne tarjoavat epäsuoraa tietoa sävynsä ja suhtautumisensa kautta.²³ Muut

²⁰Anttila 2019; Juutistenaho 2016; Korpela 2009; Kivistö 2016; Kronlund 1996; *Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot* 1997; Saloniemi-Pasternak et al. 2006; Vainio 2005.

²¹Bellamy 2010; Duncanson 2009.

²²Ahonen 1999; Autti 2007; Broila 2006; Collander 2002a; Collander 2002b; Flén 2005a; Flén 2005b; Haavisto 2009; Heikkilä 2008; Hinkkala 1996; Hinkkala 2000; Hinkkala 2002; Holma 2010; Holma 2017; Holma 2021; Jukarainen 2010; Kemppe 2008; Kopperi et al. 2012; Korhonen 2007; Laine et al. 1982a; Laine et al. 1983b; Laisi et al. 2003; Lopperi et al. 2010; Malkamäki 1995; Marttala 1995; Muraja 2021; Palmu et al. 1985; Röberg 1999; Tikka 2020; Tikka 2021; Vanonen 2001; Väisänen 2008.

²³Särjetyt rauhanturvaajat. Lisäksi osa primäärilähteisiin luokitelluista audiovisuaalisista lähteistä toimii myös sekundäärilähteinä, koska niissä on juontoa.

lähteet koostuvat tutkimusetiikkaa käsittelevästä luentosarjasta, kansainvälisestä laista, sekä suomalaisesta tietosuojalainsäädännöstä.²⁴

1.3 Metodologiset ja eettiset lähtökohdat

Kaikki tutkimus perustuu metodologisiin ja eettisiin lähtökohtiin, jotka luovat pohjan tieteellisyydelle. Tutkija ottaa lähtökohtiin kantaa, joko suoraan tai epäsuoraan, tiedostaen tai tiedostamatta. Tutkimuslähtökohtien merkityksen ja luonteen tiedostaminen, kannan ottaminen, sekä niiden erittely ei ainoastaan lisää tieteellisen tutkimuksen uskottavuutta, arvoa ja ymmärrettävyyttä, vaan on niiden edellytys. Tämä koskee jokaista tieteenalaa ja tiedettä, joilla on omat erityispiirteensä. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat jakautuvat kolmeen käytettävään metodologiaan (liite 2). Ensimmäinen näistä on haastattelututkimuksen metodologia, toinen muistitietotutkimuksen metodologia ja kolmas historiantutkimuksen metodologia.

Tutkimuksen olennaisimman lähdemateriaalikonaisuuden muodostamat haastattelut toteutettiin haastattelututkimuksen metodologialla. Tutkimushaastattelujen määrittely suoraan määrällisiksi ja vertailukelpoisiksi suljetuiksi haastatteluiksi tai laadullisiksi ja vertailukelvottomiksi avoimiksi haastatteluiksi on vaikeaa. Tämän sen vuoksi, että niiden tarkoitus oli olla sekä vertailukelpoisia että laadullisia. Sen sijaan yksiselitteisesti ne olivat historiallisia muistitietohaastatteluja, koska ne yhdistivät kertomushaastattelun kokemuksen ja identiteetin jäsentämisen elämäkertahaastatteluiden elämän kokonaisvaltaisuuden kanssa. Haastatteluiden voidaan nähdä edelleen edustaneen teema-, sisäpiiri- ja virikehaastatteluja, koska haastattelut nivoutuivat keskeisten teemojen ympärille, haastattelijana toimi toinen rauhanturvaveteraani ja haastatteluissa oli tarjolla virikkeitä. Haastattelut määrittyivät tutkimuksen ehdoilla, kun tutkimuskysymykset määrittivät aineistokysymykset, sekä nämä edelleen rekrytointi- ja haastattelukysymykset.²⁵

Haastateltavien rekrytoimista ja haastattelua ennen tehtiin tutkimussuunnitelma, perehdyttiin tietosuojalakiin ja pohdittiin eettisiä kysymyksiä. Haastateltavat rekrytoitiin lähes kokonaan Varsinais-Suomen alueelta. Rekrytointikysymysten avulla muodostettiin vertailun ja yleistettävyyden kannalta samankaltainen, mutta myös aineiston monimuotoisuuden kannalta mahdollisimman monipuolinen, joukko. Huomioon otettiin muun muassa aikakausi, operaatio, siviilitausta, aselaji ja sotilasarvo. Rekrytointia helpotti haastateltavien halu identifioitua, ottaa kantaa, sekä haastattelijan tausta. Haastateltavien määrä valikoitui ohjeellisen määrän yläpäähän 20 haastateltavaan, koska tämä

²⁴Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of 12 August 1949; Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1), of 8 June 1977; Siipi 2019; Tietosuojalaki 2018.

²⁵Hyvärinen et al. 2017, 12–30, 40–42, 154–157, 169, 174–177, 189, 193–201, 210, 233–234, 251–252, 398–399, 409.

määrä riitti aineistomateriaalin luomiseen. Toisaalta myös aika ja raha asettivat omat reunaehdonsa haastatteluiden määrälle.²⁶

Haastattelukysymyksissä (liite 3) edettiin avoimista, positiivisista ja laajoista kysymyksistä päinvastaisiin. Haastattelut eivät noudattaneet tiukasti haastattelukysymysten runkoa, vaan haastattelua sopeutettiin tilanteen mukaisesti, kuitenkin siten, että haluttu aineisto voitiin muodostaa. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kannalta tutuissa paikoissa ja ne aloitettiin epävirallisella osuudella. Varsinainen haastattelu alkoi suostumuslomakkeen esittelyllä ja läpikäymisellä. Haastattelutilanteessa haastatteli ohjasi haastattelua, osoitti kuuntelevansa ja oli hiljaa. Pyrkimyksenä oli luoda haastattelusta keskustelunkaltaisempi, sekä aineistosta käyttökelpoisempi. Olennaista oli haastattelijan kyky joustaa ja keskittyä olennaisiin teemoihin. Haastattelut anonyymisoitiin, eli muutettiin henkilötunnisteettomiksi, sekä litteroitiin, eli muutettiin tekstimuotoon. Haastateltavien nimet muutettiin, sekä tarkat henkilötiedot häivyttiin. Haastattelut puolestaan referoitiin temaattisen jaon mukaisesti vastaamaan dispositiota. Tämän jälkeen henkilötiedot ja haastattelut tuhottiin.²⁷

Muistitieto muodostaa olennaisen osan primäärilähteistä ja sen metodologia näkee rauhanturvaajien muistitiedon omakohtaisina ja subjektiivisina näkemyksiä, sekä kokemuksia ja tietoja nykyisyydestä menneisyyteen. Nämä kertovat merkityksistä ja asenteista, sekä yleisistä asioista ja ilmiöistä, joita halutaan muistaa, kertoa ja korostaa. Muistitiedon suhdetta totuuteen ei tulisi nähdä ongelmallisena, vaan erilaisena, sillä sen tarkoitukseen ei ole välittää faktatietoa. Sen tarkoitus sen sijaan on tarkastella menneisyyttä eri näkökulmasta ja täydentää muita lähdemateriaaleja. Sen rooli on ennen kaikkea tarjota näkemyksiä, merkityksiä ja asenteita.²⁸

Muistitiedon luonteeseen vaikuttavat sen synnyttäjät ja yleisö, sekä tallennus- ja välitystavat. Synnyttäjät voi olla vain muistelijat itse, esimerkiksi muistelmien kautta, tai kokijat yhteistyössä haastattelijan kanssa. Yleisö vaikuttaa esitykseen siten, että mitä suppeampi ja samankaltaisempi se on muistelijan kanssa, sitä suurempaa ja vähemmän yleistajuista se on. Yleisön ollessa laaja, muistelu ja ilmaisu on harkitumpaa ja yleistajuisempaa. Sama näkyy tallennustavan kautta, sillä puhe ja elekieli ovat spontaanimpia, teksti taas harkitumpaa. Yleisö vaikuttaa ilmaisuun myös sitä kautta, että välitetäänkö tietoa suoraan, vaikkapa puheena, vai epäsuoremmin, esimerkiksi litteroinnin kautta.²⁹

²⁶Ibid., 34–38, 398–399, 409, 413–414, 525; Tietosuojalaki 2018/1050.

²⁷Hyvärinen et al. 2017, 15–20, 24–32, 46–79, 181–185, 201–204, 413–414, 427–429, 440, 525; Rossi 2012, 73; Tietosuojalaki 2018/1050.

²⁸Fingerroos et al. 2006a, 32–34; Portelli 2006, 55; Jouhki et al. 2022, 372–374, Thompson 1988, 118–152.

²⁹Kalela 2006, 75; Portelli 1997, 3–23; Portelli 2006, 51–52; Pöysä 2006, 229–231; Thompson 1988, 118–152; Ukkonen 2006, 184–186.

Muistitietotutkimuksen ja haastattelututkimuksen metodologiat tukevat tutkimuksen pääasiallista tutkimusmenetelmää, joka on historian tutkimuksen metodologia. Tätä käytetään lähdemateriaaleihin, jotka eivät ole muistitietoa. Historiantutkimuksellinen päättely näyttäytyy päättelyketjuna, jossa lähteet toimivat lähtöoletuksina, joiden pohjalta muodostetaan historianesitys ja edelleen tutkimustulokset. Lähteiden kontekstin arvioinnissa pyritään huomioimaan ympäristöt, taustat ja olosuhteet, joissa tapahtumat ovat tapahtuneet ja lähteet syntyneet. Näitä on lukuisia ja ne ovat päällekkäisiä. Kontekstualisoinnin pohjalta syntyvät lähtöoletukset, sekä edelleen mahdollisimman oikeudenmukaiset ja uskottavat päätelmät ja johtopäätökset. Näin ollen tutkimuksessa vallitsee aineistolähtöinen sisällönanalyysi, eli analyysi tapahtuu aineiston ehdoilla.³⁰

Lähteiden avulla synnytetään historianesitys, joka koostuu menneisyyden mahdollisimman tarkasta uudelleenrakentamisesta, sekä väitelauseista ja niiden perusteluista, jossa lähteet ja uudelleenrakennus yhdistyy päättelyyn. Syntyvää rauhanturvaamisen historianesitystä tuetaan edelleen hyvällä rakenteella ja kieliasulla. Historianesitys synnyttää tutkimustulokset, joita voidaan arvottaa niiden hedelmällisten tuloksien kautta, joilla on yhteiskunnallista vaikutusta, sekä toisaalta sanoman ja viestin kautta, joiden pitäisi tuottaa uutta tietoa. Tulosten hedelmällisyyteen on vaikea ottaa kantaa, mutta on otaksuttavaa, että rauhanturvaamisen merkitys Suomelle ja suomalaisille puoltaa jo tässä kohtaa tutkimuksen hedelmällisyyttä. Sanomaan ja viestiin sen sijaan on helpompi ottaa kantaa, koska tutkimuksen voi varmuudella jo tässä vaiheessa tuottavan uutta tietoa.³¹

Tutkimuksessa on toteutettu tutkijan etiikkaa. Hyvän tieteellisen käytännön kautta on pyritty tuottamaan uutta ja luotettavaa tietoa, toteuttaa hyveitä, sekä ottaa työstä saama palaute julkaisemalla tutkimus. Tutkimuksessa on pyritty rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen tiedeyhteisön arvojen mukaisesti. Tutkimuskohteita on kunnioitettu ja oltu vahingoittamatta, sekä aineistoja on käsitelty huolellisesti ja vastuullisesti. Myös rooli yhteiskunnallisena toimijana, vaikuttajana ja sidonnaisuuksia omaavana on tiedostettu.³²

Historiantutkijan etiikan mukaisesti tutkimuskohteille on pyritty tekemään oikeutta uudelleenrakentamisen ja ymmärryksen kautta. Lähdemateriaaliin suhtautuminen on ollut ammattimaisen neutraalia ja deskriptiivistä, sekä kontekstualisoivaa.³³ Lisäksi tutkija tiedostaa oman tutkijanäkökulmansa ja -asemansa SKVJ-koulutettuna³⁴ reserviupseerina ja UNIFIL-veteraanina,

³⁰Kalela 2000 76–78, 89–99, 170–174; Kalela 2010 49; Tuomi & Sarajärvi 2018 122.

³¹Kalela 2000 54–60, 81–83, 89–91, 172–174, 176–178.

³²Kopperi 2012, 162–164; Siipi 2019.

³³Kalela 2000, 49–50, 54–60, 70–71, 85–87, 98–101, 106–110, 232–235.

³⁴SKVJ, eli *Suomen kansainvälinen valmiusjoukko*, -koulutus on vuodesta 1996 alkaen varusmiehille tarjottu erikoisjoukkokoulutus, joka valmistaa kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin.

jolla on vaikutusta tutkimuksen tekemiseen. Tämä on vaikuttanut aiheen hahmottamiseen, joskaan ei tutkimuksen uskottavuutta heikentävällä tavalla, koska henkilö tai tämän ominaisuudet eivät ole olennaisia väitelauseen ja sen perusteluiden uskottavuuden kannalta. Suurelle yleisölle ja tiedeyhteisölle puolestaan on pyritty tarjoamaan laadukas historianesitys uudelleenrakentamisen, sekä väitelauseiden ja näiden perusteluiden kautta. Huomio on uskottavassa menneisyyden kuvaamisessa, päättelyssä ja esityksessä. Näin tutkimuksen laadukkuuden voi nähdä yhtenä eettisyyden ilmentymänä.³⁵

Haastattelututkijan etiikan kannalta suurin kysymys kohdistui suhteessa haastateltaviin. Näille tarjottiin tutkimuksesta ja sen tavoitteista ymmärrettävä ja totuudenmukainen kuva suostumuslomakkeessa. Haastattelut puolestaan perustuivat kunnioitukseen, luottamukseen ja tasaveroisuuteen, eikä niiden pohjalta syntyneitä haastattelumateriaaleja ole käyttänyt kuin tutkija, joka pyrkii antamaan tutkittaville äänen totuudenkaltaisimmalla tulkinnalla, päättelyllä, esityksellä, sekä asiallisella kirjoitustavalla. Haastateltaville ei koitunut osallistumisesta kohtuutonta haittaa tai vaivaa, koska haastattelut toteutettiin mahdollisimman vaivattomissa sijainneissa. Myöskään erityisiä haittoja tai riskejä ei voinut koitua, jonka vuoksi eettistä ennakoarviointia ei teetetty. Osallistuminen oli vapaaehtoista, eli osallistuminen tiedostettiin ja siitä oli mahdollisuus kieltäytyä, sekä se oli mahdollista peruuttaa ja keskeyttää. Tästä oltiin tietoisia ja annettiin kirjallinen suostumus.³⁶

Henkilötietojen hankintaa, säilyttämistä ja käsittelyä voidaan pitää eettisenä ja laillisena, koska se perustui tietosuojalakiin ja hyvään tieteelliseen käytäntöön, sekä oli tarpeellista ja oikeasuhtaista. Henkilötietoja hankittiin, pidettiin hallussa ja käytettiin vain sen verran, kuin oli välttämätöntä. Tähän pyrittiin rajaamalla tutkimus ja haastattelut jo etukäteen. Henkilötietoja säilytettiin siten, että tallennuspaikat olivat välttämättömiä ja ne eriteltiin haastateltaville. Lisäksi ne sitouduttiin tuhomaan, vaikka haittapuolena onkin, että ne eivät enää ole muun tiedeyhteisön käytössä. Ratkaisun perusteluina oli, että muuten haastatteluiden avoimuus olisi kärsinyt. Henkilötietoja käsiteltiin siten, että ne tulivat vain tutkimuskäyttöön tutkijalla, jolla oli vaitiolovelvollisuus. Haastateltavat olivat anonyymeja, eli tunnistettomia, jotta haastattelut olisivat mahdollisimman avoimia, jottei haastateltaville koituisi haastatteluista haittaa ja että kaikki haastateltavia kohdeltaisiin samalla tavalla.³⁷

³⁵Kalela 2000, 11–21, 39–41, 44–46, 52–57, 62–64, 70–71, 76–85, 174–176, 197–199, 202–223, 226–235; Kopperi 2012, 113. *Ad hominem* -virheargumentti.

³⁶Hyvärinen et al. 2017, 32–33, 370–371, 413–424.

³⁷Ibid.; Tietosuojalaki 2018/1050 4§, 31§, 35§.

2 Operatiivinen toiminta samanlaista ja erilaista

2.1 Konflikteissa kiista alueesta ja vallasta, operaatioissa käytössä aluekokoontaminen

Kyproksen saari oli aluksi Ottomaanien valtakuntaa, ennen kuin se 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun aikana Iso-Britannia liitti sen vaiheittain yhä tiiviimmäksi osaksi itseään.³⁸ Saaren väestö koostui kahdesta etnisyydestä, turkkilaisista ja kreikkalaisista. Turkkilaiset mukautuivat brittivaltaan, joka turvasi sen aseman, mutta kreikkalaiset taas halusivat britit pois, jotta Kypros voisi liittyä Kreikkaan.³⁹ Etnisten kreikkalaisten 1950-luvun lopun taistelu tuotti tulosta ja Kypros itsenäistyi 1960. Itsenäisyyden takaajavaltioina olivat Iso-Britannia, Turkki ja Kreikka, joilla oli saarella intressinsä ja velvollisuus taata saaren tilanne.⁴⁰ Valta jaettiin etnisyyksien kesken turkkilaisosapuolen eduksi. Tähän tyytymätön kreikkalaisosapuoli pyrki muokkaamaan perustuslakia 1963.⁴¹

Osapuolten välille syntyi aseellisia konflikteja, ja lopulta saarelle perustettiin YK-johtoinen rauhanturvaoperaatio *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, eli UNFICYP, vuonna 1964. Tilanne rauhoittui pääosinnopeasti, mutta jännitteet kasvoivat 1967 Kreikassa tapahtuneet sotilasvallankaappauksen vuoksi.⁴² Olosuhteet pysyivät jälleen rauhallisina⁴³ vuoteen 1974 asti, jolloin kreikkalaisosapuolen sisäinen vallankaappaus levisi osapuolten väliseksi konfliktiksi. Turkki reagoi tilanteeseen ja hyökkäsi saaren pohjoisosaan miehittäen sen.⁴⁴ Vuoteen 1975 mennessä saaren jako vakiintui, kun etnisyydet muuttivat omille puolillensa saarta, näiden välille muodostettiin *Vihreä linja* -niminen demarkaatiolinja ja kun Kyproksen turkkilainen liittovaltio julistettiin perustetuksi.⁴⁵

UNFICYP-operaation alkuperäisenä tehtävänä oli estää taisteluiden puhkeaminen, sekä ylläpitää ja tarvittaessa palauttaa laki ja järjestys, sekä normaalit olot. Osapuolet asuivat saarella sekaisin, joskin turkkilaisten asuminen oli keskittyneempää saaren pohjoisosiin.⁴⁶ Operaation alkuvaiheessa 1964–1974 osapuolten välillä oli demarkaatiolinja vain Nikosiassa, kun taas muualla asetettiin vartioimaan siellä, missä osapuolilla oli asemia ja tukikohtia. UNFICYP:in tehtävissä tämä näkyi liikkuvana toimintana, eli partioina, saattueina, tiedusteluna, sekä liikkuvana reservinä. Vuonna 1974 UNFICYP antoi humanitaarisena apuna ruokaa ja lääkintää, sekä tarjosi suojaa tukikohdista. Vuoden 1974 jälkeen rauhanturvaajat siirtyivät valvomaan saarta ja osapuolia jakavaa uutta demarkaatiolinjaa.⁴⁷

³⁸Kypros-opas 1964, 9–19; Palmu et al. 1985, 76–81.

³⁹Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–69.

⁴⁰Kypros-opas 1964, 9–19; Palmu et al. 1985, 76–81; Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–69.

⁴¹Kypros-opas 1964, 3–5, 9–19; Palmu et al. 1985, 76–81.

⁴²Kiviharju et al. 2016, 120–132; Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–89.

⁴³Kiviharju et al. 2016, 192–199, 322–324; Suominen 1998, 59–82.

⁴⁴Kiviharju et al. 2016, 81–84; Suominen 1998, 270–274.

⁴⁵Kiviharju et al. 2016, 81–84; Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–69; Suominen 1998, 270–274.

⁴⁶Palmu et al. 1985, 82–113; Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–69.

⁴⁷Kiviharju et al. 2016, 81–84; Palmu et al. 1985, 82–113, 184–222; Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–69.

UNFICYP-operaatiota voidaan pääpiirteissään pitää perinteisenä rauhanturvaoperaationa, koska se oli puolueeton, voimankäyttö oli matalaa ja operaatiolle oli osapuolten suostumus⁴⁸. Tyylipuhtaana esimerkkinä se ei kuitenkaan käy. Osapuolet ja asevoimat eivät olleet valtiollisia, osapuolilla ei ollut halua päättää konfliktia, eikä rauhanturvajoukkoa täysin kunnioitettu. Olemassa ei myöskään ollut koko ajan puskurivyöhykettä, jonka lisäksi osan aikaa käynnissä oli sotatila.

Kyproksen tavoin myös Libanon kuului aluksi Ottomaanivaltakuntaan, ennen kuin 1900-luvun alussa maan hallinta siirtyi Ranskalle. Alun perin Libanonista tehtiin niukalla kristittyjen enemmistöllä ennen kaikkea valtio kristityille. Maan itsenäistymisen jälkeen valta jaettiin kristittyjen ja muslimien kesken siten, että vallanjako suosi kristittyjä. Maan sisäinen syntyvyys ja muslimien maahanmuutto käänsi 1960- ja 1970-luvulla maan sisäisen tasapainon muslimien eduksi, jonka lisäksi heikko keskushallinto ei kyennyt reagoimaan maan sisäisiin konflikteihin. Vuonna 1975 maassa käynnistyi sisällissota, jossa kristityt ja muslimit taistelivat paitsi keskenään myös sisäisesti. Lisäksi maassa toimivat Syyrian miehitysarmeija ja Palestiinan vapautusjärjestö PLO.⁴⁹

PLO:n ja Israelin konfliktin seurauksena Israel miehitti Etelä-Libanonin puskurivyöhykkeeseen ja tuhotakseen alueella toimivat vihamieliset tahot. Libanonin hallituksen pyynnöstä alueelle perustettiin vielä samana vuonna 1978 YK-johtoinen rauhanturvaoperaatio *United Nations Interim Force in Lebanon*, eli UNIFIL. Sen tehtävänä oli lopettamaan muiden aseellisten ryhmien toiminta ja läsnäolo Etelä-Libanonissa. Saavuttaakseen tavoitteensa Israel tuki alueen separatistisia tosiasiallisia asevoimia, *De Facto Forcesia*, eli DFF:ää, joka taisteli myös alueella olevia palestiinalais- ja uskonnollisia järjestöjä, eli vastarintaliikettä vastaan. Israel ja DFF vastustivat UNIFIL:in läsnäoloa, koska se rajoitti näiden toimintaa. Israel ei voinut suoraan toimia UNIFIL:ia vastaan, joten se ulkoisti toiminnan DFF:lle, jota UNIFIL ei tunnustanut toimijaksi.⁵⁰

Palestiinalaisjärjestöt pyrkivät iskemällä Israelia ja DFF:ää vastaan vapauttamaan Palestiinan, joka edellytti joukkojen aseiden tuomista Etelä-Libanoniin. Merkittävimpiä uskonnollis-poliittisiajärjestöjä olivat 1980-luvulla UNIFIL:ille myötämielinen ja maltillisempi Amal, sekä 1990-luvulla UNIFIL:ille vihamielisempi ja radikaalimpi Hezbollah. UNIFIL:in välit olivat Amaliin hyvät, Israeliin neutraalit ja muihin vihamieliset.⁵¹ Vuoteen 1985 Israel miehitti noin puolta Libanonista, kun taas 1985–2000 vain kapeaa kaistaletta Etelä-Libanonista DFF:n kanssa. Israelin osittainen

⁴⁸Bellamy et al. 2010, 173–192.

⁴⁹Kiviharju et al. 2016, 85–89; *Rauhanturvaajan Opas*. YKSL 1999, 2–15; Vainio et al. 2005, 12–19.

⁵⁰Kiviharju et al. 2016, 85–89, 225–233, 235–248, *Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot* 1997, 58–67; *Rauhanturvaajan Opas*. YKSL 1999, 2–15; Vainio et al. 2005, 20–44.

⁵¹Hinkkala et al. 1996, 15, 18; Kiviharju et al. 2016, 378–393; Palmu et al. 1985, 330–380; *Rauhanturvaajan Opas*. YKSL 1999, 2–15; Saloniemi-Pasternak et al. 2006, 11–13; Vainio et al. 2005, 45–99.

vetäytyminen 1985 synnytti rauhattomuutta, kun taas 1990 sisällissodan päättyminen sekä 2000 Israelin vetäytyminen ja DFF:n olemasta lakkaaminen rauhoittivat tilannetta. Toimijoiden määrän vähentyessä 2000 myös UNIFIL muuttui. Nyt sen tehtävä oli estää muiden aseellisten ryhmien toiminta alueella, sekä valvoa Libanonin ja Israelin demarkaatiolinjan koskemattomuutta.⁵²

UNIFIL-operaation tehtävänä oli Israelin vetäytymisen varmistaminen ja valvominen, sekä rauhan ja järjestyksen palauttaminen lopettamalla sotilaallinen toiminta. UNIFIL tarkkaili ja raportoi Israelin ja DFF:n toiminnasta, sekä suitsi sitä. Se myös pyrki estämään järjestöjen aseiden ja joukkojen saapumisen alueelle valvomalla ja tarkistamalla alueella liikkujia, partioimalla ja vartioimalla, sekä pitämällä yllä liikkuvaa reserviä. Lisäksi paikallisille annettiin humanitaarista apua ja suojelua.⁵³

UNIFIL-operaatiota voidaan pitää laajempänä rauhanturvaoperaationa, koska se täyttää melko suoraviivaisesti sen kriteeristön. Konfliktissa ei ollut kyse vain valtioiden välisestä konfliktista, jonka lisäksi toimintaympäristö oli jatkuvasti väkivaltainen ja uhkataso korkea. Operaatiolla oli paljon aktiivisempia sotilastehtäviä, joiden lisäksi oli myös siviilitehtäviä. Lisäksi operaation mandaatti myös muuttui, sekä keinojen ja lopputulosten välillä oli kuilu.⁵⁴

Libanonin tavoin Kosovonkin alueella tapahtui väestön etnisyydessä muutos. Historiallisesti serbit ovat asuneet Kosovossa ja pitäneet sitä elimellisenä osana ydinalueitansa. Toisen maailmansodan jälkeen alueen albaaniväestö kasvoi nopeasti ja kohosi suurimmaksi etnisyydeksi. Tämä ei ollut ongelma Titon johtamassa Jugoslaviassa, koska etnisyyksien väliset konfliktit pysyivät pinnan alla. Titon kuoltua 1980-lukua leimasi nationalismin ja etnisyyksien välisten jännitteiden kasvu. Serbit tiukensivat otettaan Kosovosta 1990-luvun taitteessa, sillä seurauksella, että serbien ja albaanien välille syntyi yhteenottoja. Serbit halusivat pitää Kosovon osana Serbiaa ja edelleen Jugoslaviaa, kun taas albaanit halusivat Kosovolle itsenäisyyden. Tilanne paheni 1990-luvun loppupuoliskolla albaaninen vapautusarmeijan aloittaessa toistelun serbiarmeijaa ja -poliisia vastaan. Osapuolten välille saatiin tulitauko. Tämä kuitenkin rakoili, sillä seurauksella, että serbit liikekannallepanivat armeijansa. NATO vastasi tilanteeseen ilmaiskulla, jolloin serbit myöntivät neuvotteluihin.⁵⁵

Serbit suostuivat alueelle perustettavaan NATO-johtoiseen *Kosovo Force*, eli KFOR, -operaatioon, joka toimisi alueen ainoana aseellisena toimijana. Serbiarmeija ja -poliisi vetäytyivät alueelta ja albaanien vapautusarmeijan aseistariisuminen aloitettiin. Tilanne saatiin rauhoittumaan 2000, mutta

⁵²Kiviharju et al. 2016, 91–92, 378–393; Vainio et al. 2005, 45–99, 100–146, 164–205.

⁵³Holma 2017, 16; Kiviharju et al. 2016, 330–380; Pennala 2005, 128–131; *Rauhanturvaajan Opas*. YKSL 1999, 15–20.

⁵⁴Bellamy et al. 2010, 193–202, 211–212.

⁵⁵Holma 2021, 48–57; *SP/KFOR 1/2001. Rauhanturvaajan opas* 2001, 6–11.

etnisyyksien välillä oli silti yhteenottoja, jotka eskaloituivat vuonna 2004 väkivaltaisiksi mellakoiksi. Seurauksena oli kymmeniä kuolleita, satoja loukkaantuneita ja tuhansia pakolaisia. Kohteeksi joutuivat vuorostaan etenkin serbit, mutta myös albaanit ja romanit. Vuoden 2004 mellakat muodostavat poikkeuksen, sillä kokonaisuutena Kosovon tilanne parani koko ajan. 2007 sekä Serbia että Kosovo hylkäsivät ehdotuksen itsehallinnosta, sillä seurauksella, että 2008 Kosovo julistautui yksipuolisesti itsenäiseksi. Tilanne ei eskaloitunut, mutta toisaalta itsenäisyys ei tuonut merkittävää muutosta arkipäivän ongelmiin, jotka osin vaikuttivat konfliktin taustalla.⁵⁶

KFOR-operaation päätehtävänä oli yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpito, mikä ilmeni ihmisten, rakennusten ja muun omaisuuden suojeluna. Tätä toteutettiin vartioimalla ja suojelemalla tärkeitä kohteita, kuten kirkkoja, sekä partioimalla alueella. Toiminta ei ollut vain passiivista ja reaktiivista, vaan myös aktiivista. Kiellettyjä aseita ja huumausaineita etsittiin, takavarikoitiin ja tuhottiin alue-, rakennus- ja ajoneuvoetsintöjen kautta. Selkeiden sotilaallisten tehtävien lisäksi oli myös pehmeämpiä siviilitehtäviä. Näitä olivat muun muassa pakolaisten paluumuuton tukeminen ja alueen jälleenrakennus, sekä miinanraivaus ja humanitaarisen avun antaminen. Pyrkimyksenä oli tukea yhteiskunnan kokonaisvaltaista kehittymistä, jotta operaatio voitaisiin lakkauttaa.⁵⁷

KFOR-operaatiota voidaan pitää siirtymähallinnon tukemisoperaationa, joka on yksi kriisinhallinnan operaatiotyyppi. Operaation käynnistyessä alueella ei ollut suvereenia auktoriteettia, vaan tällainen piti luoda alueelle käytännössä tyhjästä. Tämä tapahtui siten, että alueelle tuli ulkopuolinen auktoriteetti, johon kuului sekä sotilas- että siviiliosa. Sotilasosan tarkoituksena oli päättää konflikti, riisua osapuolet aseista ja palauttaa nämä rauhantilaan. Lisäksi sotilasosan tehtävänä oli tukea siviiliosaa humanitaarisen avun, infrastruktuurin rakentamisen, ihmisoikeuksien edistämisen, pakolaisten paluumuuton tukemisen, sekä lain ja järjestyksen ylläpidon muodoissa. Siviiliosa taas pyrki rakentamaan maahan toimivan demokratian, siviiliyhteiskunnan ja markkinatalouden, sekä vähentämään jännitteitä luomalla etnisyyksille yhteisen identiteetin, instituutiot ja hallinnon.⁵⁸

2.2 Työ rauhan ja järjestyksen eteen laajentunut Kyprokselta Kosvoon

UNFICYP-operaation aluekokoonpanoajana 1964–1975 suomalaisten pääasiallinen tehtävä oli vartiointi. Rauhanturvaajat asettuivat tarkkailuasemille osapuolten väliin tai lähettyville siellä, missä sekaisin saarella asuvilla osapuolilla oli asemia ja tukikohtia. Näiden toimintaa valvottiin jatkuvasti ja siitä raportoitiin. Rauhanturvaajan yksittäinen vartiovuoro kesti tyypillisesti kolme tai neljä tuntia.

⁵⁶Holma 2021, 57–75; Kiviharju et al. 2017, 164–172; Saloniemi-Pasternak et al. 2006, 21–23, 25–26.

⁵⁷Holma 2021, 48–57; Kiviharju et al. 2017, 164–172; *Turun Sanomat* 2003.

⁵⁸Bellamy et al. 2010, 255–278.

Ryhmän tai joukkueen oleskelu vartioasemalla taas kesti joitain viikkoja tai kuukauden. Tämän jälkeen osasto pääsi lepovuoroon ja korvattiin vastaavalla, joka niin ikään oli ollut lepovuorossa.⁵⁹

Kun osapuolten välille syntyi konflikti, taustalla oli usein laukaus tai harhautuminen toisen osapuolen alueelle, provokaationa tai vahingossa. Rauhanturvaajien keino puuttua tilanteeseen oli asettua osapuolten väliin ja vahventaa vartioasemaa. Tyypillisesti ensimmäisenä vahvennuksena alueelle lähetettiin pataljoonan nopean toiminnan ryhmä, niin sanottu nyrkkiryhmä, joka koostui ryhmästä, jota oli vahvennettu panssariautoilla. Usein nyrkkiryhmällä vahventaminen riitti, mutta oli myös mahdollista vahventaa vartioasemaa lähettämällä sinne kuorma-autoilla jääkärijoukkueita.⁶⁰

Ratkaisu eskaloituneeseen tilanteeseen saatiin usein osapuolten johtajien välisissä neuvotteluissa ylätasolla, jolloin konflikti jäi pieneksi, lyhyeksi ja paikalliseksi. Olennainen osa näiden konfliktien päättämisessä oli tilanteen aseeton ja päättäväinen rauhoittaminen. Tälle oli usein luotu pohjaa tyynempänä ajankohtana, jolloin suomalaiset olivat pyrkineet luomaan suhteita kumpaankin osapuoleen vuorollaan. Näin pyrittiin paitsi inhimillistämään omaa kuvaa kummallekin osapuolelle, myös luomaan toiselle osapuolelle painetta olla myös suomalaisten ystävä.⁶¹

Suomalaisrauhanturvaajien työtehtävä oli lisäksi osapuolten saattaminen. Osapuolten asuessa sekaisin saarella näiden hallitsemat alueet menivät väkisinkin ristiin, ja näiden sisälle syntyi toisen etnisyyden asuttamia pienempiä saarekkeitä. Kulkeminen toisen osapuolen hallitseman alueen läpi oli välttämätöntä, mutta samalla se voitaisiin tulkita provokaatioksi. Näin ainoaksi vaihtoehdoksi jäi YK-joukkojen toteuttama osapuolten saatto. Suomalaisten tyypillisen saattotehtävä oli kreikkalaisten saattaminen turkkilaisten hallitseman alueen läpi. Tehtävä toteutettiin usein joukkueella, jota oli vahvennettu panssariautolla. Saattotehtävän toteuttaminen yöaikaan herätti vähemmän huomiota, jolloin provosoitumisen ja tilanteen eskaloitumisen riski pieneni.⁶²

Lisäksi suomalaiset valmistautuivat harjoittelemalla mellakanhallintaan, mutta tähän ei ollut tarvetta. Suomalaiset eivät juuri partioineet tai tiedustelleet alueella verrattuna muihin kansalaisuuksiin. Joskin on huomattava, että vuosikymmenten välillä on nähtävissä ero. 1960-luvulla partiointia ja tiedustelua ei juuri ollut, mutta tultaessa 1970-luvulle tilanne muuttui jonkin verran. Tosin muutoksen merkittävyyttä pienensi entisestään UNFICYP-operaation siirtyminen sektorikokoonpanoon 1975.

⁵⁹*Cyprus-opas 1968*; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

⁶⁰Ibid; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023.

⁶¹Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

⁶²Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

Tällöin suomalaisten operatiiviset tehtävät keskittyivät lähes täysin Vihreän linjan vartioimiseen omalla sektorillaan. Sektorikokoonpanon merkitys sekin jäi kokonaisuuden kannalta suhteellisen pieneksi, koska Suomi veti pataljoonansa operaatiosta jo 1977.⁶³

Suomalaisten toimintaa Kyproksella voi kokonaisuutena luonnehtia suppeaksi ja passiiviseksi. Tehtävät keskittyivät pääosin vartiointiin ja reservissä olemiseen. Tämä selitty ennen kaikkea konfliktin luonteella ja vallinneella ajatusmallilla tilanteeseen puuttumiseksi. Operaation tehtävänä nähtiin myöhempää selkeämpi sivussa pysyminen konfliktista, jonka vuoksi vain sen akuutteihin ilmentymiin puututtiin. Lisäksi selitystä täydentää osaltaan myös suomalaisten muita kansallisuuksia heikompi varustus-, toiminta- ja kokemustaso.

UNIFIL-operaatioissa suomalaiskomppaniat toteuttivat osin erilaisia ja osin samanlaisia työtehtäviä eri painotuksilla siten, että ne täydensivät toistensa toimintaa. Edellytykset tähän olivat parempia kuin aikaisemmin paitsi kaluston ja aseistuksen, koulutuksen ja harjoitusten, myös vartioasemien henkilöstön pysyvyyden ja uusien taktikoiden ansiosta. Ensimmäinen jääkärikomppania pyrki estämään muiden aseellisten toimijoiden pääsyn ja toiminnan alueellansa. Tällä pyrittiin estämään palestiinalais- ja uskonnollisten järjestöjen mahdollisuus iskeä Israelia tai DFF:ää vastaan, sekä tätä hyvin todennäköisesti seuraava Israelin ja DFF:n monikertainen kostoisku, joka kohdistui kaikkiin alueella olleisiin. Ensimmäisen jääkärikomppanian operatiivisessa toiminnassa korostui liikenteentarkistuspisteiden valvonta, valmius sulkea alue ulko- ja sisäpuoliselta liikenteeltä, sekä saattaa pois alueelta muut aseelliset toimijat.⁶⁴

Toinen jääkärikomppania puolestaan pyrki tarkkailemaan, raportoimaan ja hillitsemään Israelin ja DFF:n toimintaa alueellansa. Tällä pyrittiin puolestaan valvomaan Israelin vetäytymistä, sekä suojelemaan paikallisväestöä Israelin ja DFF:n toiminnalta. Toisen jääkärikomppanian operatiivisessa toiminnassa korostui israelilaisten ja DFF:n valvonta niin asemilla pysyen kuin jalan ja ajoneuvolla seuraten. Pysyttiin paikalla tai liikuttiin, toiminta kirjattiin, raportoitiin ja valokuvattiin. Liikkuessa pyrittiin välillä myös menemään israelilaisten ja siviilien väliin.⁶⁵

Esikunta- ja huoltokomppaniolla oli omien ensisijaisten tehtäviensä lisäksi merkittävä rooli toimia pataljoonan pääasiallisena reservinä, joka kykenisi tarvittaessa vahventamaan jääkärikomppanioita.

⁶³Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

⁶⁴Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Haikonen 1988; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

⁶⁵Haikonen 1988; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

Lisäksi pataljoonan vahventavaa reserviä olivat luomassa jääkärikomppaniat, joista voitiin irrottaa hyvin pientä vähimmäismiehistystä lukuun ottamatta muu henkilöstö. Tilanteen kiristyessä suomalaisella pataljoonalla oli kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin rajoittaa muiden aseellisten toimijoiden liikkumista vastuualueella sulkemalla se niin ulkoisesti kuin myös sisäisesti. Toinen tavoite oli saavuttaa paikallinen ylivoima keskittämällä kaikki mahdollinen voima pienelle alueelle.⁶⁶

Suomalaiset pyrkivät välttämään suoran voiman käyttämistä, sillä se ei monesti ollut mandaatin puolesta mahdollista. Lisäksi suora voimankäyttö olisi helposti johtanut siihen vastaamiseen vastaavalla voimalla ja edelleen tilanteen muuttumiseksi rauhattommaksi. Oli siis paitsi välttämätöntä myös tehokkaampaa käyttää muita keinoja.⁶⁷

Suomalaiset pyrkivät pitämään yhteyttä osapuoliin suoraan tai epäsuoraan. Suoraan tämä tapahtui ennen kaikkea pitämällä hyvät suhteet paikallisiin siviileihin, sekä ylläpitämällä asialliset ja viralliset suhteet israelilaisten kanssa. Paikalliset siviilit kohdattiin inhimillisesti ja näille annettiin humanitaarista apua, kun taas israelilaisten kanssa pidettiin keskusteluyhteyttä ja tilannetietoa. Toiminnan näiden kanssa mahdollisti YK:n hyväksymä status, sekä toisaalta osin yhtenäiset intressit. Sen sijaan uskonnollisilla ja palestiinalaisjärjestöillä sekä DFF:llä ei ollut YK:n hyväksymää statusta, eikä samoja intressejä. Näin ollen mahdollisuutta suoriin neuvotteluihin tai yhteisiin lopputuloksiin ei ollut muutamia yksittäistapauksia lukuun ottamatta. Toisaalta tämä ei juuri haitannut, sillä paikallisten siviilien ja Israelin kautta näihin järjestöihin voitiin vaikuttaa epäsuoraan.⁶⁸

Usein rauhanomainen suhteiden ylläpito ja neuvottelu riittivät tavoitteiden saavuttamiseksi, mutteivat aina. Tällöin suomalaiset turvautuivat voimankäytöllä varoittamiseen tai muutoin sen näyttämiseen. Varoittaminen tapahtui ennen kaikkea suusanallisesti ja varoituslaukauksia ampumalla. Toinen mahdollisuus oli keskittää alueella paikallinen ylivoima. Käytännössä aina viimeistään näillä keinoilla päästiin haluttuun lopputulokseen. Toisaalta keinovalikoima myös päättyi tähän, sillä sotilaallista voimaa ei voitu käyttää suoraan ja aktiivisesti.⁶⁹

Suomalaisten toiminta Libanonissa oli muuttunut laajemmaksi ja aktiivisemmaksi kuin Kyproksella. Tosin vaikka työtehtävät ja keinot olivat muuttuneet, näitä koskivat edelleen pääpiirteissään samat voimankäytön rajoitukset⁷⁰. Tehtävät keskittyivät aikaisempaa enemmän partiointiin, liikkumisen

⁶⁶Haikonen 1988; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁶⁷Suominen 1998, 17–24.

⁶⁸Suominen 1998, 17–24, 83–140; Virtanen 1988, 54–61.

⁶⁹Ibid.

⁷⁰Suominen 1998, 95–97.

rajoittamiseen sekä reservien käyttämiseen. Näin pystyttiin vastaamaan haastavampaan konfliktiin samoilla voimankäytön rajoituksilla kuin aikaisemmin. Operaatiossa otettiin aikaisempaa aktiivisempi rooli, jossa puolueettomuus korvautui enemmän neutraaliudella. Osapuolten toimintaa rajoitettiin ja siihen otettiin kantaa, sillä reunaehdolla, ettei haluttu ajautua osapuoleksi konfliktissa.

KFOR-operaatiossa suomalaisrauhanturvaajien pääasiallinen työ oli partiointi, jonka määrää kasvatettiin jatkuvasti. Aktiivisella otteella pyrittiin ylläpitämään järjestystä ja turvallisuutta jatkuvasti koko vastuualueella. Liikkuvuuden ansiosta voitiin myös ylläpitää parempaa tilannekuvaa ja siirtämään reservejä sinne, missä niitä tarvittiin. Sen sijaan passiivisemmän vartioinnin ja suojauksen tarve väheni jatkuvasti, kun partioinnin määrä kasvoi ja toisaalta kun alue rauhoittui. Tästä huolimatta suomalaiset joutuivat välillä näihinkin tehtäviin, joita nyt pyrittiin toteuttamaan ennen kaikkea tilanne- ja uhka-arvion kautta tilanteen kiristyessä. Käytännössä tämä tarkoitti serbivähemmistön ja siihen liittyvien kohteiden suojaamista. Näitä olivat muun muassa ortodoksikirkot, asuinrakennukset ja serbilapsien koulumatkat.⁷¹

Huolimatta pyrkimyksestä aloitteellisempaan toimintaan partioinnin, vartioinnin ja suojauksen kautta, suomalaisrauhanturvaajat joutuivat toimimaan myös vastavaikutukselliseen toimintaan. Tämä näkyi ennen kaikkea mielenosoituksiin ja mellakoihin kohdistuneen joukkojenhallinnan kautta. Rauhanturvaajat puuttuivat voimakkaasti konfliktin juurisyihin toteuttamalla alue-, rakennus- ja ajoneuvoetsintöjä, joissa pyrittiin löytämään luvattomia aseita ja laittomia huumausaineita. Näiden poistaminen heikensi ase- ja rikollisjärjestöjen mahdollisuutta toimia ja taas puolestaan vahvisti alueelle perustettavan esivallan asemaa. Toinen epäsuora sotilaallinen keino tukea hallinnon rakentamista alueelle oli miinojen ja räjähtämättömien ampumatarvikkeiden raivaaminen. Lisäksi sotilaiden tehtäväksi tuli siviilitehtäviä, joita oli humanitaarisen avun jakamisen lisäksi kummankin etnisyyden paluumuuton ja jälleenrakennuksen tukeminen.⁷²

Suomalaisten toiminta Kosovossa oli kokonaisuutena tarkasteltuna laajaa ja aktiivista. Tehtävät eivät olleet vain suoria sotilastehtäviä, vaan myös epäsuorempia sotilas- ja siviilitehtäviä. Enää ei pyritty puuttumaan vain konfliktin ilmentymiin vaan myös juurisyihin. Näin pyrittiin poistamaan konfliktin syitä ja mahdollisuuksia eskaloitua. Kosovossa siis otettiin aikaisempaa aloitteellisempi ja kantaaottavampi rooli. Toiminta oli johdetumpaa, tavoitteellisempaa ja kunnianhimoisempaa, sekä voimankäyttö voimakkaampaa ja aloitteellisempaa.

⁷¹Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

⁷²Ibid.

Varsinaisten operatiivisten tehtävien lisäksi oli paljon muita tehtäviä, jotka olivat operaatiosta toiseen jotakuinkin yhdenmukaiset. Pataljoonaa piti johtaa ja hallinnoida, jonka vuoksi sieltä löytyi esikunta, tilannekeskus, viestikeskkuksia, tiedustelutoimintaa ja hallinnollisia toimistoja. Ihmiset puolestaan kaipasivat huoltoa, jonka vuoksi tuli järjestää muonitus-, lääkintä-, vaate- ja välinehuolto, sekä posti-, matkatoimisto-, messi- ja mahdollinen kenttäkauppatoiminta. Niin ikään ajoneuvot ja infrastruktuuri kaipasivat huoltoa, jonka vuoksi tuli järjestää ajoneuvojen ja rakennusten, sekä viesti- ja sähköverkon ylläpito- ja rakennustoimintaa. Lisäksi kaikki tämä vaati taakseen varastointiin ja kuljetuksiin keskittyvän logistiikan.⁷³ Pääsääntönä voidaan sanoa, että mitä lähemmäs nykyhetkeä tullaan, sitä enemmän erilaisia tehtäviä pataljoonassa oli. Toinen pääsääntö on, että mitä pienemmälle vartioasemalle mentiin, sitä vähemmän erilaisia tehtäviä ja niihin erikoistunutta henkilöä oli.

UNFICYP-operaatiossa toiminta oli hyvin keskittynyttä. Päätukikohtana suomalaiselle pataljoonalle toimi Kykko Camp, jossa sijaitsivat esikunta- ja huolto-osat. Täältä löytyivät esikunta- ja hallintorakennukset, ruokala, sairaala ja messi, sekä korjaamo ja varastorakennukset. Lisäksi oli majoitusparakkeja. Vartioasemilla puolestaan sijaitsivat vartiovuorossa olevat jääkärijoukkueet tai -ryhmät. Pienimmissä ja karuimmissa tukikohdissa ei ollut muuta kuin vartiokoppi, sekä asuinrakennus tai telttä. Lisäksi vartioasemilla löytyi vaihtelevasti keittiöitä, saunoja ja uima-altaita. Komppanioiden päävartioasemien varustelutaso ja merkitys vaihteli suuresti ajankohdan ja yksittäistapausten välillä. Näissä saattoi ääripäätapauksessa olla messi, mutta saattoi myös olla, että nämä eivät käytännössä poikenneet vartioasemista juurikaan. Usein kuitenkin komppanioiden päävartioasemat sijaitsivat tausta-alueella paikoissa, joissa oli paremmat olot kuin vartioasemilla.⁷⁴

UNIFIL-operaatiossa toiminta oli puolestaan hyvin hajautettua. Päätukikohtina suomalaiselle pataljoonalle toimivat esikunta- ja huoltokomppanian vartioasemat. Tukikohdassa 9-1 sijaitsi esikunta ja pääosa komppanian joukkueista. Täältä löytyi esikunta- ja toimistorakennusten lisäksi operaatiokeskus, sauna ja uima-allas, messi ja kenttäkauppa, helikopteri- ja tenniskenttä, ruokala ja parturi, sekä huolto- ja majoitusparakkeja. Tukikohdassa 9-0 puolestaan sijaitsi korjaamo ja tukikohdassa 9-10 sairaala.⁷⁵

Vartioasemilla taas sijaitsivat Kyproksen tavoin jääkäriryhmät tai -joukkueet, joskin nyt vartioasemien henkilöstöstä oli muodostunut pysyviä. Pienempien ja karuimpien tukikohtien varustelu oli parantunut jonkin verran. Aikaisemman tavoin näistä löytyi vartiotorni tai -koppi, eli

⁷³*In the Service of Peace – YK-opas*, 33–35; *KFOR Rauhanturvaajan opas 2/2005*, 25–71.; Kronlund et al. 1996, 295–302, 319–322; *Perustietoa rauhanturvaajille*, 4–23; *The Blue Beret* 1971.

⁷⁴Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Laine et al. 1982a, 218–242.

⁷⁵*Aseman 9–1 puolustusryhmytyksen vastuualueet*; Tikka 2020, passim.

niin sanottu *pykäläkoppi*, sekä asuinrakennus. Uutta oli, että jokaisella vartioasemalla oli sirpalesuoja, keittiö ja sauna. Komppanioiden päävartioasemilta ja huoltoon erikoistuneilta suuremmilta vartioasemilta löytyi usein muutakin. Esimerkiksi kuntosali, messi, varastoja, huolto- ja tukitiloja, sekä uima-allas, joka toki virallisesti kulki *palovesialtaan* nimellä.⁷⁶

KFOR-operaation alussa toiminta oli Libanonin tavoin hyvin hajautettua, mutta operaation edetessä toiminta muuttui yhä enemmän keskitettyyn suuntaan. Päätukikohtana suomalaisille toimi Camp Ville, jossa sijaitsi esikunta- ja huoltokomppania, mutta ajoittain myös osia jääkärikomppanioista. Vartioasemien vahvuus vaihteli operaation alkupuolella ryhmästä aina kahteen joukkueeseen. Operaation loppupuolella taas vartioasemia ei ollut. Sama muutos näkyy komppanioiden päävartioasemien kohdalla. Operaation alkupuolella näissä oli tyypillisesti kahdesta kolmeen joukkuetta, ja puolestaan operaation loppupuolella koko komppania. Eri tasoisten vartioasemien varustelutaso oli käytännössä samanlainen kuin Libanonissa, joskin nyt kaikki esikunta- ja huoltotoiminta oli keskittynyt Kyproksen tavoin yhteen pääleiriin.⁷⁷

3 Vapaa-ajan supatoiminta kaikkena mukavana

3.1 Tulojen ja etujen laaja kokonaisuus parantunut Kyprokselta Kosovoan

Koko UNFICYP-operaation ajan suomalaisrauhanturvaajat tekivät aluksi kuuden kuukauden palvelussopimuksen, jota voitiin jatkaa kolme kuukautta kerrallaan. Tyypillisesti palvelusaika oli kuusi, yhdeksän tai kaksitoista kuukautta, mutta poikkeuksellisesti pidempiäkin palvelusaikoja oli. Työtehtävä puolestaan rauhanturvaajalla vaihtui, tai sitä ainakin tarkasteltiin, kolmen kuukauden välein. Varsinaista työaika ei kovinkaan usein ollut, vaan työhön käytettävä aika riippui palvelustehtävästä ja olosuhteista. Käytännössä kaikki rauhanturvaajat olivat jatkuvasti eri tasoissa valmiudessa reagoimaan tilanteen muuttumiseen.⁷⁸

UNFICYP-operaation palvelussopimus- ja jatkoaikamahdollisuus, sekä työtehtävien tarkastelu- ja vaihtoväli säilyi UNIFIL-operaation alussa 1980-luvun alkupuoliskolla. Muutos tapahtui 1980-luvun puolivälissä, jolloin palvelussitoumus tehtiin aluksi kahdeksaksi kuukaudeksi. Tämän jälkeen sitä voitiin jatkaa neljän kuukauden jaksoissa, tyypillisesti vain kerran. Työtehtäviä tarkasteltiin ja muutettiin niin ikään neljän kuukauden välein. Se mikä ei muuttunut oli, että virallisia työaika ei

⁷⁶Ibid.

⁷⁷Brola 2006, 2–5; Collander 2002a, 12–35, 38–39, 44–45, 48–51; Heikkilä 2008, 2–4; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023.

⁷⁸*Jatko aika-anomus*; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

ollut, vaan työtehtävissä olemiseen vaikutti merkittäväällä työtehtävä, jossa henkilö palveli. Neljän kuukauden jaksoihin perustunut käytäntö pysyi voimassa 1990-luvun lopulle saakka.⁷⁹

Aivan 1990-luvun lopussa UNIFIL- ja KFOR-operaatioissa palvelussitoumuksissa palattiin vanhoihin kuuden kuukauden sopimuksiin, joita voitiin jatkaa kuudella kuukaudella. Kuuden kuukauden jaksot olivat toki vain nimellinen pääsääntö. Tosiasiassa palvelussopimuksissa ja niiden jatkoissa alkoi esiintymään 1990-luvun lopulla ja tämän jälkeen yhä enemmän vaihtelua ja poikkeuksia. Tosiasiassa selkeää palvelussitoumus- ja jatkoaikajärjestelmää ei siis ollut. Sama muutos näkyi työtehtävien suhteen, kun työtehtäviä ei tarkasteltu enää kollektiivisesti. Sen sijaan henkilöllä saattoi olla sama työtehtävä koko operaation ajan, mutta tätä voitiin tarkastella myös tapauskohtaisesti. Se mikä tosin ei muuttunut oli, että rauhanturvaajilla ei käytännössä ollut yksiselitteistä työaika.⁸⁰

Rauhanturvaajan suurin yksittäinen työstä saatava korvaus oli palkka. UNFICYP-operaatioissa rauhanturvaajan palkka oli sidottu sotilasarvoon, jolloin yleneminen tiesi samalla palkkauksen parantumista. Reservin miehistö ja aliupseerit aloittivat palveluksensa jääkäreinä, kun taas puolestaan reservinupseerit luutnantteina. Aktiivialiupseerit taas vähintään vääpeleinä ja aktiiviupseerit kapteeneina. Korkein mahdollinen sotilasarvo reservin miehistölle ja aliupseeristolle oli ylivääpeli, reserviupseereilla kapteeni, kun taas kantahenkilökunnalle sotilasmestari ja eversti. Ylenemisiä, ja samalla palkankorotuksia, oli mahdollisuus saada käytännössä kolmen kuukauden välein. Palkka itsessään vastasi melko lailla vastaavaa Suomessa, josta myös Suomen tavoin maksettiin verot. Palkka maksettiin Suomeen suomalaiselle pankkitilille, eikä tätä lähtökohtaisesti käytetty ulkomailla, osin valtuuttasääntelyn vuoksi. Palkka oli mahdollista, joskin harvinaista, käyttää ulkomailla, mutta tällöin tuli tehdä anomus valuutan nostamisesta.⁸¹

Rauhanturvaajan palkassa ei juurikaan tapahtunut muutoksia pääosassa UNIFIL-operaation kesto. Palkka oli edelleen sidottu sotilasarvoon, johon mahdollisia ylennyksiä oli saatavissa 1980-luvun puolivälin jälkeen neljän kuukauden välein. Aikaisempi käytäntö reserviläisten ja kantahenkilökunnan aloittamisesta tietyssä sotilasarvossa sekä mahdollisuudesta ylentyä tiettyyn sotilasarvoon pysyivät samanlaisina. Palkan suhteessa suomalaiseen mediaanipalkkaan ei siinäkään juuri tapahtunut muutoksia, etenkin 1980-luvulla. 1990-luvulla palkkauksessa on havaittavissa jonkinlaista nousua, joskaan ei kovin merkittävää. Palkasta maksettiin edelliseen tapaan verot, jonka

⁷⁹Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; *Perustietoa rauhanturvaajille*, 3; Röberg 1999, 12.

⁸⁰Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁸¹Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

lisäksi palkan nostamista valuuttasäätelyn vuoksi rajoitettiin, eikä palkan nostaminen tavanomaiseen kulutukseen ollut tavallista.⁸²

1990-luvun aivan lopulla tapahtunut palvelussopimusten, jatkumahdollisuuksien ja sotilasarvojen muutos näkyi myös palkkaan. Sotilasarvo ei enää ollut palkkaa määrittävä tekijä, vaan työtehtävä. On tosin huomattava, että vaikka sotilasarvo ei määrittänyt palkkaa suoraan, se korreloi usein voimakkaasti palkan kanssa, koska korkeammin palkatuissa työtehtävissä palveltiin usein myös korkeammalla sotilasarvolla. Palkan suhteessa mediaaniansioon on nähtävissä 1990-luvun lopussa ja 2000-luvulla sama orastava trendi kuin 1990-luvun kuluessa. Palkka parani suhteessa aikaisempaan, joskaan ero suomalaiseen mediaanipalkkaan pysyi edelleen melko maltillisena. Lisäksi palkasta maksettiin aikaisempaan tapaan verot. Variaatiota alkoi kuitenkin näkymään tapauskohtaisesti yhä enemmän ja enemmän palkoissa, koska KFOR-operaatioon panostettiin taloudellisesti huomattavasti. Toinen merkittävä muutos näkyi valuuttasäätelyn ja käytön suhteen, joka oli huomattavasti helpompaa kuin aikaisemmin.⁸³

”Ei siellä tienaa rahaa, ei saada mammonaa.”

Kaikissa kolmessa operaatiossa palvelussopimukseen, sen jatkoon ja palkkaan vaikuttivat ennen kaikkea tarve, sattuma ja yksilö, sekä ammatti ja koulutus, reservin sotilasarvo ja aselaji. Sen sijaan operaatioiden väliltä ja niiden sisältä löytyy paljon vaihtelua sen suhteen, mitä edellä mainituista huomioitiin ja kuinka eri asioita painotettiin. Tämä ei kovin useinkaan ollut mikään tiedostettu prosessi, vaan olosuhteiden aiheuttamaa tiedostamatonta toimintaa.

Tarpeeseen vaikutti ennen kaikkea operaation vaihe. Esimerkiksi Kyproksen operaation alussa 1964 suomalaisvahvuus oli tuhat ja tarve korkea. Sen sijaan kymmentä vuotta myöhemmin 1974 suomalaisia oli vain reilu kaksisataa ja tarve pieni. Sattumaan puolestaan vaikuttivat olosuhteet. Esimerkiksi 1990-luvun lopussa järjestelmän muuttuessa Libanonissa oli tarjolla tilapäisesti aiempaa enemmän yhteensä yli vuoden mittaisia palvelussopimuksia⁸⁴. Toisaalta taas 2000-luvun aivan alun Kosovossa tarjolla saattoi olla hyvinkin lyhyitä palvelusjaksoja, esimerkiksi kaksi kuukautta⁸⁵. Yksilö näytteli itse merkittävää roolia, koska tämän erityinen osaaminen saattoi tietää paitsi ylennyksiä, myös palveluksen jatkamista⁸⁶. Yksilö pystyi kyllä myös erityisten epäonnistumisen kautta

⁸²Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Haavisto et al. 2009, 228–229; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023. *Perustietoa rauhanturvaajille*, 14.

⁸³Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁸⁴Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁸⁵Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023.

⁸⁶Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023.

pahimmassa tapauksessa päättämään palveluksensa välittömästi, esimerkiksi sekoilemalla humalassa⁸⁷.

Ammatin ja koulutuksen, reservin sotilasarvon ja aselajin vaikutus tulee parhaiten esille, kun hahmotetaan näiden sisällä ollut vaihtelu ja ääripäät. Rauhanturvaoperaatiossa palveli siviiliammatin omaavia reserviläisiä, ammattisotilaita ja ammatillista koulutusta omaamattomia reserviläisiä. Aselajien suhteen taas olemassa oli tukevana aselajeina huolto-, viesti- ja pioneeriaselaji, sekä operatiivisena aselajina jääkäriaselaji. Reservin sotilasarvon suhteen taas operaatiossa ollut henkilöstö oli upseeristoa, aliupseeristoa ja miehistöä. Kärjistetyiksi ääripäätyypityksiksi voidaan edellä kuvatuista muodostaa lääkintäupseeri ja vain asepalveluksen suorittanut reservin jääkäri. Lääkintäupseerin löytäminen ja pitäminen palveluksessa oli selkeästi haastavampaa kuin jääkärin. Tämä ja työn haastavuus näkyi myös palkkauksessa, joka luonnollisesti oli lääkintäupseerilla korkeampi kuin jääkäriellä.

Palkan lisäksi kaikissa kolmessa operaatiossa rauhanturvaajille maksettiin päivärahoja. Päivärahojen maksaminen tuki rauhanturvaajan palkkaa, joka muuten olisi jäänyt melko houkuttelemattomaksi. Palkka ja päivärahat poikkesivat toisistaan merkittävästi usealla eri tavalla. Palkka oli veronalaista tuloa, joka maksettiin Suomen valuuttana suomalaiselle pankkitilille, eikä sitä ollut tarkoitettu päivittäiskulutukseen. Sen sijaan päivärahat olivat verottomia ja ne maksettiin alueella käyvänä valuuttana käteisellä, jolloin ne nimenomaan oli tarkoitettu päivittäiskulutukseen. Käytännössä tämä päivittäiskulutus tarkoitti paikallisostoksia ja ruokaa, tupakkaa ja alkoholia, sekä matkustelua. Edellä kuvattujen, kansallisten, päivärahojen lisäksi YK-operaatioissa rauhanturvaajille maksettiin YK-päivärahoja, eli niin sanottuja saippuarahoja. Niiden hyvin pienen koon vuoksi niiden merkitys jäi käytännössä merkityksettömäksi.⁸⁸

Palkan ja päivärahojen lisäksi rauhanturvaajille kuului kaikissa operaatioissa verottomana työsuhde-etuna ilmainen majoitus, vaatetus, muonitus ja terveydenhoito. Majoitus Kyproksella oli soveltavaa ja riippui olosuhteista. Pääsääntönä voidaan sanoa, että mitä suuremmalle ja pysyvämmälle vartioasemalle tultiin, sitä parempia majoitusolosuhteet olivat. Esikunta- ja huolto-osat majoittuivat pääosin parakkeihin, kun taas jääkärikomppaniat turvautuivat paikallsrakennuksiin ja teltoihin. Rakennuksiin turvaututtiin aina mahdollisuuksien mukaan, teltoihin olosuhteiden pakosta.

⁸⁷Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

⁸⁸Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; *YK-valvontajoukkotoimisto*.

Sääolosuhteet vaikuttivat merkittävästi aina majoitusmukavuuteen. Kesällä lämpötilat nousivat korkeiksi, talvella taas oli kylmää ja sateista.⁸⁹

Libanoniin tultaessa majoitusolosuhteet olivat parantuneet jonkin verran. Majoittautuminen tapahtui aikaisempaa voimakkaammin rakennuksissa sekä parakeissa, ja teltoihin turvauduttiin vain poikkeustapauksissa. Ero muodostui myös siinä, että parakit olivat aikaisemmasta poiketen useammin liikuteltavia konttiparakeja ja rakennukset useammin itse rakennettuja. Se mikä ei muuttunut oli majoitusmukavuus; rakennukset ja parakit olivat kesäisin kuumia, talvisin kylmiä ja kosteita.⁹⁰ Kosovon operaatio toi selkeän muutoksen majoituksen laatuun. Majoitus tapahtui käytännössä kokonaan parakeissa, joissa aikaisemmasta poiketen oli ilmastointi ja selkeästi enemmän yksityisyyttä. Telttamajoitukseen tukeuduttiin vain aivan alussa ja poikkeusolosuhteissa.⁹¹

Muonituksen osalta on nähtävissä majoituksen muuttumisen tapainen kehityskulku, joskin siten, että muutos on nähtävissä jyrkempänä ja selkeämpänä. Kyproksen suomalaisrauhanturvaajien elintarvikkeet tulivat kahta kautta, briteiltä sekä paikallisilta. Muonitushuollosta vastaavien brittien kautta tulevia elintarvikkeita pidettiin yleisesti kohtuullisina tai menettelevinä. Näitä täydennettiin ostamalla lisäelintarvikkeita paikallisilta, koska elintarvikkeiden laatua ja määrää haluttiin parantaa. Tästä huolimatta tarjottavat elintarvikkeet poikkesivat merkittävästi siitä, mihin oli totuttu. Maito vaihtui maitojauheeseen, ruisleipä vaaleaan paahtoleipään, sekä porsas broileriin. Tutuksi tulivat myös sellaiset erikoisuudet kuin pitaleipä, vesimeloni ja mustekala. Brittien tarjoamien elintarvikkeiden laadusta huolimatta näiden omissa tukikohdissa tarjoamia aterioita pidettiin hyvin laadukkaina, erityisesti suomalaisittain runsasta ja laadukasta brittiaamiaista.⁹²

Libanonin muonitus oli muuttunut ja parantunut huomattavasti verrattuna Kyprokseen. Elintarvikkeet tulivat pääosin YK:lta, jonka lisäksi elintarvikkeiden tasoa ja määrää parannettiin kansallisella muonanparannusrahalla. Erityisesti punaisen kokolihan määrä lisääntyi huomattavasti. Alueelle toimitettiin runsaasti punaista lihaa, jolla mässäiltiin arkena ja pihvi-illoissa, eli *pihviläyhyissä*. Elintarvikkeita osattiin myös käyttää aikaisempaa paremmin, koska suomalaisilla keittiössä töissä lähes poikkeuksetta ammattikokki, joka valmisti laadukkaista elintarvikkeista ravintolatasoista

⁸⁹Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

⁹⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁹¹Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

⁹²Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

ruokaa.⁹³ Muonitusharppausta kuvastaa monen rauhanturvaajan lihominen operaation aikana. Eräässä tapauksessa lähtiessään 80 kilogrammaa palannut rauhanturvaaja palasi operaatiosta 120 kilogrammaisena. Kotioven palanneelle avannut äiti oli kysynyt, että *kukas sä olet?*⁹⁴ Libanonista tuttu ruuan korkea taso ja runsas määrä jatkui Kosovossa. Ruokaa oli jopa niin paljon, että sitä heitettiin pois. Tosin aikaisemman kaltaista ylipainoepidemiaa ei enää ilmentynyt.⁹⁵

Vaatetuksen suhteen on havaittavissa samankaltainen jyrkkä muutos kuin muonituksen suhteen, joskin tässä tapauksessa eri operaatioiden välissä. Kyproksella vaatetus oli aivan alussa vajavaista. Suomalaisten käytössä oli pyhäpukuna harmaa sarkapuku, niin sanottu diakonaali. Palveluspukuna taas käytettiin toiselta puolelta vihreää ja toiselta puolelta valkoista kääntömaastopukua, niin sanottu m62-univormua, eli *pellepukua*. Kuumana ja hengittämättömänä se korvattiin nopeasti sääolosuhteisiin paremmin sopivalla vihreällä puuvillaisella hellepuvulla, niin sanotulla *intialaisella*. Puvun nimi juontuu siitä, että Intian asevoimat käyttivät vastaavaa pukua.⁹⁶ Vaatehuolto operaatioissa tapahtui muonituksen tavoin kahta kautta. Vaatteiden vaihto tapahtui suomalaisella varusvarastolla, kun taas vaatteiden pesu ja ompelu, ainakin osin, paikallisilla.⁹⁷

Vaatetus pysyi Libanonissa samankaltaisena kuin aikaisemmin Kyproksella. Palveluspukuna toimi aiemmilta vuosikymmeniltä tuttu intialainen palveluspuku. Monesti vapaa-ajalla aseman sisällä sai käyttää siviilivaatteita, kun ei ollut palvelustehtävissä. Toinen merkittävä helpotus vaatetuksen suhteen tapahtui 1990-luvun puolivälissä, kun harmaasta sarkaisesta diakonaalipuvusta luovuttiin.⁹⁸ Kosovossa vaatetus muuttui huomattavalla tavalla verrattuna aikaisempiin operaatioihin. Intialaiset palveluspuvut korvattiin ilmasto-olosuhteisiin paremmin sopivilla suomalaisilla palveluspuvuilla, jotka olivat aluksi mallia m91 ja myöhemmin m05. Näitä käytettiin niin palvelus- kuin pyhäpukuna.⁹⁹

Kaikissa operaatioissa palveleville suomalaisille kuului ilmainen terveydenhoito. Lievät ja tilapäiset terveydentilan heikkenemiset hoidettiin pääosin komppanioissa, kun taas vakavammat ja pysyvämmät kenttäsairaalassa. Sairastuminen ei vaikuttanut suomalaisrauhanturvaajan palkkaukseen tai työehtoihin, kuin vain aivan äärimmäisessä tapauksessa. Jos rauhanturvaajan työkyky heikkeni pysyvästi, pitkäkestoisesti tai olennaisesti, oli mahdollista, että palvelussopimus purettiin.¹⁰⁰

⁹³Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; *Elorotaation järjestelyt; In the Service of Peace*, 36–37; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

⁹⁴Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

⁹⁵Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023.

⁹⁶Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

⁹⁷Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

⁹⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

⁹⁹Kiviharju et al. 2017, 176, 181; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁰⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

3.2 Kulutusmahdollisuudet saavuttavat lakipisteensä Libanonissa

Kyproksella rauhanturvaajien kulutusmahdollisuudet paikallisilta olivat melko vaatimattomia. Ostetut asiat olivat ennen kaikkea tekstiilejä, vaatteita, nahkaa ja kenkiä, mutta myös koruja ja kultaa. Operaatioalueelta ostettiin käsitöitä ja matkamuistoja; mattoja ja päiväpeittoja, sekä vaatteita, kenkiä ja nahkatuotteita. Hyvin varhaisessa vaiheessa UNFICYP-operaatiota 1960-luvun puolivälissä Libanonissa lomailleet rauhanturvaajat ryhtyivät ostamaan useasta osasta koostuvia kultasormuksia, niin sanottuja *pirunnyrkkejä*.¹⁰¹

Libanonissa suomalaisten kulutusmahdollisuudet olivat huomattavasti laajemmat kuin aikaisemmin, jolleivät suorastaan rajattomat. Merkittävin kauppapaikka oli vartioasema 9-10 mäessä, niin sanotulla *kympinmäellä*, sijaitsevat kaupat, niin sanotut *kymppikaupat*. Välillä kauppapaikka tuli taas rauhanturvaajien luokse, kun pakettiautolla aluetta kiertävä tietty kauppias, niin sanottu *Kameli*, saapui vartioaseman liepeille suomenkielisine myyntilauseineen *Anttilan hinta, Stockmann-laatu*. Paikalliset tuotteet olivat halpoja, mutta niiden laatu sen sijaan vaihtelevaa. Aitojen tuotteiden, kuten kullan, laatu oli tasaista ja korkeaa. Sen sijaan kopioitujen ja väärennetyjen tuotteiden, kuten väärennösmerkkivaatteiden, laadussa oli suurta vaihtelua. Näistä väärennetyistä tai kopioiduista heikkolaatuisista tuotteista käytettiin termiä *supa*, joka yksin tai etuliitteenä tuotteelle.¹⁰²

”*Ne taalat meiltä huijaa,
silti ostetaan supaa vaan*”¹⁰³

Paikalliset kykenivät hankkimaan tai tekemään melkeinpä mitä vain, kysymys oli oikeastaan vain hinnasta ja ajasta. Hankkiminen ja teettäminen tapahtui niin paikallisten kuin myös suomalaisten aloitteesta. Paikallisten aloitteesta on mainittava käytäntö, jossa paikalliset halusivat uusimmat suomalaiset musiikkialbumit kopioitavaksi. Kun suomalainen rauhanturvaaja toi alueelle yhden musiikkialbumin kopioitavaksi, hän sai korvaukseksi ilmaiseksi useita kopioitujen musiikkialbumeita tilalle. Suomalaisten aloitteesta esimerkkinä on mainittava tapaus, jossa rauhanturvaajat teettivät lähes identtisen kopion *Kappan* takista, jonka tunnuksessa hahmot istuvat seläkkäin. Teetetyssä parodiaversiossa hahmot oli vain asetettu istumaan sylikkään ja brändinimenä oli *Håppa*.¹⁰⁴

¹⁰¹Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹⁰²Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; *Käiväräsänasto*; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

¹⁰³Hämäläinen 2000c.

¹⁰⁴Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

UNIFIL-rauhanturvaajien tyypillisimmät ostokset paikallisilta olivat elektroniikan osalta VHS-, C- ja CD-soittimia sekä kopioituja tallenteita. Vaatteiden osalta erityisen suosittuja olivat etenkin Lacosten t-paidat ja Levi's -merkkiset farmarihousut, jotka olivat niin ikään äänitallenteiden tavoin useimmiten, jolleivat aina, väärennetyjä. Henkilökohtaisten tavaroiden osalta rauhanturvaajan perusostoksiin kuuluivat edelleen *pirunnyrkkisormus*, sekä kultaketjut, rannekellot ja aurinkolasit.¹⁰⁵

Koskovossa rauhanturvaajien kulutusmahdollisuudet paikallisostoksina heikkenivät verrattuna Libanoniin. Tosin, aikaisemman tavoin tavaroita voitiin myös hankkia, joskin pienemmässä mittakaavassa. Eräässä tapauksessa rauhanturvaaja hankki toimialueelta marmoritason kotimaassa olevaan keittiöönsä. Laajan yleisön erittäin suosittuina tavallisempina ostoksina säilyivät kopioidut ääni- ja kuvatallenteet, nyt DVD- ja CD-muodoissa, kuten niin ikään korut ja kulta. Suosituimpana kultaostoksena olivat edelleen *pirunnyrkkisormukset*. Muita paikallisilta ostettuja tuotteita olivat autonrenkaat, takit ja muut vaatteet.¹⁰⁶

Paikallisostosten lisäksi suomalaisrauhanturvaajilla oli mahdollisuus ostoksiin kenttäkauppojen kautta. 1960- ja 1970-lukujen Kyproksella suomalaisrauhanturvaajilla ei ollut omaa kenttäkauppaa, josta olisi voinut ostaa verovapaita tuotteita. Sen sijaan suomalaiset asioivat muiden maiden ylläpitämissä kenttäkaupoissa, joista merkittävin oli tanskalaisten pitämä kenttäkauppa. Kenttäkaupoista ostettiin pääosin elektroniikkaa. Erityisen suosittuja olivat kamerat, radiot ja nauhurit, mutta myös kiikarit, kaitafilmit ja kellot. Kenttäkaupoista ostettiin myös alkoholia.¹⁰⁷

1980- ja 1990-luvulla Libanonissa tilanne oli muuttunut, sillä suomalaisilla oli oma kenttäkauppansa, jonka ylläpidosta vastasi Puolustusvoimat. Oma kenttäkauppa oli ehdottomasti suosituin kenttäkauppa, mutta suomalaiset asioivat myös muiden maiden ylläpitämissä kenttäkaupoissa, merkittävimmän ollessa norjalainen kenttäkauppa. Aikaisemmasta poiketen kenttäkaupan valikoima oli laajentunut huomattavasti. Sieltä sai ostettua melkein mitä vain ja sitä mitä ei ollut saatavilla voitiin tilata. On kuitenkin huomattava, että 1980-luvulla valikoima oli 1990-lukuun verrattuna jonkin verran heikompi, ja että tavarantoimittajalla oli suuri merkitys mitä tuotteita oli saatavilla.¹⁰⁸

¹⁰⁵Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹⁰⁶Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁰⁷Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹⁰⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023. Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023.

Kyproksen tavoin elektroniikka oli suosittua, mutta päivittyneet oman aikansa mukaisiksi. Suosittuja olivat kamerat ja stereot, sekä operaation myöhäisemmässä vaiheessa myös matkapuhelimet. Saataville oli tullut myös auton osia, kuten alumiinivanteita, renkaita ja autolämmittimiä. Uusia tuotekategorioita olivat henkilökohtaiset esineet, retkeilytarvikkeet ja vaatteet. Saatavilla oli esimerkiksi aurinkolaseja, kelloja ja koruja, sekä uistimia, puukkoja ja monitoimityökaluja. Lisäksi saatavilla oli paitoja, takkeja, tuulipukuja ja kenkiä, sekä alkoholia ja tupakkaa. Alkoholista on nostettava esiin mitä ilmeisemmin 1980-luvun Libanonissa alkanut *Chivas Regal Royal Salute* -viskipullojen erikoinen ja laaja ostamisilmiö, joka jatkui ainakin 1990-luvulla.¹⁰⁹

Kosovossa 2000-luvun taitteessa ja alussa kenttäkauppojen tilanne pysyi kaiken kaikkiaan hyvin samankaltaisena kuin Libanonissa 1990-luvulla. Tosin nyt Puolustusvoimat ei ylläpitänyt kenttäkauppaa, vaan tilalle oli tullut yksityinen yritys. Tämä oma kenttäkauppa oli suomalaisten keskuudessa suosituin, mutta vierailu muiden maiden kenttäkaupoissa oli aikaisempaa vilkkaampaa. Erityisesti yhdysvaltalaisen kenttäkauppa erottui edukseen muiden kansalaisuuksien kenttäkaupoista, sen koon ja varustelutason osalta. Täältä löytyivät niin monikansalliset pikaruokaravintolaketjut, kuin tavallinen supermarket ja elokuvateatterikin.¹¹⁰

Suosittu tuotekategoriat ja tuotteet pysyivät pääosin samankaltaisena kuin aiemmin. Elektroniikan osalta ostettiin pääosin kameroita ja televisioita, kun taas auton osalta pääosin vanteita ja renkaita. Henkilökohtaiset tavarat puolestaan olivat aikaisempaan tapaan aurinkolaseja ja kelloja, vaatteet t-paitoja ja lippalakkeja, sekä päihteet alkoholia ja tupakkaa. Huomattavimpana muutoksena on nähtävissä operaatioon liittyvien käyttö- ja muistoesineiden, sekä makeisten ilmaantuminen myyntiin.¹¹¹

Kenttäkaupat olivat siis kansallisia tai yksityisiä, mutta messit puolestaan olivat aina kansallisia. Suomalaismessistä oli saatavilla kaikissa kolmessa operaatiossa pääosin alkoholia, tupakkaa ja sytyttimiä verovapaasti huokeaan hintaan. Eri operaatioiden messien välillä on kuitenkin löydettävissä eroja. Kyproksella messit oli jaettu, ainakin virallisesti, tiukasti sotilasarvojen mukaan miehistö-, aliupseeri ja upseerimessiksi. Miehistömessiä kutsuttiin *herrasmissiksi* ja *taskubiljardimessiksi*, kun taas aliupseerimessiä *puupäämessiksi* ja upseerimessiä *sikamessiksi*. Alkoholin anniskelu oli Kyproksella järjestetty siten, että miehistömessissä ei ollut saatavissa väkeviä alkoholijuomia, toisin kuin upseerimessissä. Vaikka sotilasarvo rajoitti suomalaisten omaa

¹⁰⁹Ibid.

¹¹⁰Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023.

¹¹¹Ibid.

messiasiointia, ainakin alemmista sotilasarvoista ylöspäin, niin suomalaiset asioivat myös muiden kansallisuuksien messeissä. Näistä eräs oli englantilaisten ja kanadalaisten aliupseerimessi, eli niin sanottu *serkkumessi*. Sen nimi juontaa englannin kersanttia tarkoittavasta *Sergeant* -sanasta.¹¹²

Tultaessa Libanoniin sotilasarvon mukainen messijako oli muuttunut, ainakin osittain. Tyypillisesti vartioasemilla oli vähän väkeä ja liikkuminen rajoitettua. Tämän vuoksi messejä ei ollut jokaisella vartioasemalla ja pääosassa niitäkin, joissa oli messi, se oli tarkoitettu kaikille. Poikkeuksen muodostaa esikunta- ja huoltokomppanian pääasema 9-1, jossa oli enemmän upseeristoa. Täällä oli miehistömessi, eli niin sanottu *Alamessi*, sekä upseerimessi, eli niin sanottu *Ylämessi*. Kyproksesta poiketen kaikista messeistä oli saatavilla sekä mietoja että väkeviä alkoholijuomia, jonka lisäksi suomalaiset eivät käytännössä vierailleet muiden maiden messeissä ollenkaan.¹¹³ Kosovo jatkoi samalla muutoslinjalla kuin Libanon. Eri sotilasarvoluokille ei enää ollut ollenkaan omia messejä. Sen sijaan alkoholin vahvuutta oli ryhdytty rajoittamaan ainakin jossain vaiheessa operaatiota, jolloin väkevät alkoholijuomat kiellettiin. Myös vierailu muiden maiden messeissä oli vaatimatonta.¹¹⁴

”Miten YK-mies rentoutuu,
se menee messiin, ottaa kaljan kaks”¹¹⁵

3.3 Verosuunnittelua, verovapaita autoja ja veronkiertoa Libanonissa

1960-luvulla rauhanturvaoperaatiosta ei vielä tuotu henkilöautoja Suomeen, joitain hyvin harvoja yksittäistapauksia lukuun ottamatta. Auton omistaminen, etenkin yhdessä ja upseerien taholta, alueella ei ollut kovinkaan tavatonta.¹¹⁶ 1970-luvulla sen sijaan autoja tuotiin Suomeen jo maltillisesti, joskin tuonti lisääntyi jatkuvasti. Hillitsevänä tekijä oli ensikäden tiedon puute ja tuonnista aiheutunut ylimääräinen vaiva, sekä autojen kallis hinta ja valuuttasäätely. Nämä kuitenkin helpottuivat jatkuvasti, kun uutta ensikäden tietoa ja järjestäviä yrityksiä syntyi. UNFICYP-operaation lopulla voidaan jo puhua verovapaiden autojen tuonnista huomionarvoisen ilmiönä, vaikka tuojia oli selkeä vähemmistö suhteessa niihin, jotka eivät niitä tuoneet.¹¹⁷

¹¹² *Käiväräsana*; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹¹³ Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jukka Saarisin haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Käiväräsana*.

¹¹⁴ Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; *Käiväräsana*, Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

¹¹⁵ Hämäläinen 2000b.

¹¹⁶ Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.202; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹¹⁷ Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

1970-luvulla orastanut muuttoautojen tuonti Suomeen kiihtyi koko 1980-luvun. Vuosikymmenen alussa osa toi henkilöautoja, puolivälissä suurin osa ja vuosikymmenen lopussa käytännössä kaikki. Hankitut autot, eli niin sanotut *läyhyt*, edustivat oman aikakautensa kärkipäätä ollen suurelta osin saksalaisvalmisteisia Mercedes-Benz-, BMW- ja Audi-merkkisiä henkilöautoja, jotka ostettiin pääosin uusina. Hankittuja autoja ei pidetty UNIFIL-toimialueella vaan Israelissa, jossa sijaitsi rauhanturvaajien autojen parkkipaikka, niin sanottu *läyhyparkki* tai *motivaatioaukio*.¹¹⁸

”Hyppää läyhyn penkkiin,
anna palaa taas”¹¹⁹

Suomalaisrauhanturvaajien innostus henkilöautojen tuontiin selittyi verotuksella. Auton sai tuoda Suomeen verovapaasti muuttoautona, kun tietyt kriteerit täytyivät. Auton sekä sen omistajan piti olla ulkomailla vähintään vuosi ja hankintaan sai käyttää vain ulkomailla ansaittuja tuloja. Houkuttelevuutta lisäsi se, että verohyödylle ei ollut asetettu ylärajaa.¹²⁰ Pesu on väitöskirjassaan luonnehtinut 1980-luvun kiihtynyttä verovapaiden autojen tuontia Suomeen termillä *tuontiralli*, sekä tuonut esille sen aiheuttamaa mainehaittaa Suomelle ja suomalaisille. Eniten esille noussut tapaus löytyy vuosilta 1989–1990, kun luksusautoja laivautettiin maailman köyhimpiin maihin kuuluvaan Namibiaan UNTAG-operaation aikana, jossa ne seisoivat suurimman osan ajasta parkkipaikalla. Kansainvälisen mainehaitan ja verotuksen aukon poistamiseksi Suomen valtio ryhtyi 1990-luvun alussa tulppaamaan porsaanreiäksi kokemaansa verovapautta.¹²¹

1990-luvun alussa autojen tuontiverotus oli jokseenkin epäselvää ja muutoksessa. Epäselvää oli, saiko ulkomailla hankituiksi tuloiksi lukea palkan lisäksi päivärahat vai ei. Aikaiseksi pyrittiin saamaan muutos, jossa autojen verovapaa tuonti olisi tyrehtynyt kokonaan. Näin kävikin hetkellisesti 1990-luvun puolivälissä.¹²² Autojen tuonti jatkui muutaman vuoden jälkeen 1990-luvun loppupuoliskolla ja 2000-luvun alussa. Sääntely oli selkeytynyt ja helpottunut, mutta myös tiukentunut. Auton ostoon käytettäviin rahoihin ei enää kohdistunut tienauserustetta, vaan verovapaudelle oli asetettu yläraja. Toisaalta auton piti olla ulkomailla vain kuusi kuukautta. Oli luonnollista, että hankittujen autojenkin laatu heikkeni. Autot eivät enää edustaneet oman aikansa kärkipäätä tai olleet uusia. Tyypillisiksi automerkeiksi vakiintuivat Volkswagen, Ford ja Volvo.¹²³

¹¹⁸Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Käivärsanasto*.

¹¹⁹Hämäläinen 2000c.

¹²⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹²¹Pesu 2020, 491–505.

¹²²Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

¹²³Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

Suomalaisrauhanturvaajien näkökulmasta auton tuonnin verotukseen liittyvä epävarmuus ja tiukentuminen herätti voimakkaita reaktioita. Veroedusta ei haluttu luopua, koska se koettiin oikeudenmukaisena osana palkkausta palvelusolosuhteissa, joissa uhkataso oli korkea, eikä virallisia työaikoja ollut. Auton verottomuus nähtiin myös sitouttavana tekijänä. Ulkomailla oli oltava vuosi, jolloin palvelussitoumuksen purkaminen tai jääminen vain kahdeksan kuukauden mittaiseksi huonon palvelun seurauksena olisi ollut paitsi verotuksen, myös autolainan poismaksamisen näkökulmasta katastrofi.¹²⁴

Henkilöautojen tuonti 2000-luvun vaihteen ja alkupuoliskon Kosovosta jatkui samankaltaisena kuin UNIFIL-operaation loppuvaiheessa. Tuodut autot edustivat edullisempia merkkejä sekä malleja, tai olivat ainakin käytettyjä. Libanonin tavoin rauhanturvaajien autolle oli järjestetty operaatiomaan ulkopuolella parkkeerausmahdollisuus, mutta tällä kertaa Makedoniassa. Verovapaiden autojen tuontilainsäädännössä ja verotuksessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia, joskin 2000-luvun alun jälkeen autoa piti pitää ulkomailla vain puoli vuotta, kunhan itse oli ulkomailla täyden vuoden.¹²⁵

Auton tuontiin liittyvä verosuunnittelumahdollisuus näkyi myös laajempänä ilmiönä. Libanonissa selvästi aikaisempaa suurempi joukko rauhanturvaajia harrasti laillista verosuunnittelua, osa taas laitonta veronkiertoa. Osassa tapauksista näiden välinen ero taas oli tulkinnanvarainen. Verosuunnittelua rauhanturvaajat harjoittivat pääosin autontuonti-, sekä osin myyntivoitto-, ja verosuunnittelulla. Verottajan edellyttämien kriteerien täytyessä auton tuonnista eikä myynnistä tarvinnut maksaa ollenkaan veroa. Tavallisesti rauhanturvaajien verosuunnittelu auton suhteen keskittyi nimenomaan auton tuontiin, sillä auto hankittiin omaan käyttöön. Autojen verovapaa myynti sen sijaan oli selkeästi marginaalisempi ilmiö.¹²⁶

Kärjekkäimpänä esimerkkinä verosuunnittelusta käy 1980-luvun loppu ja 1990-luvun alku. Tällöin autojen hintataso saavutti lakipisteensä, mutta sääntely oli kuitenkin rauhanturvaajien kannalta suotuisaa. Jos kaikki ulkomailla hankitut tulot suuntasi auton hankintaan, autoa käytti hyvin vähän ja sen myi heti vähimmäisajan jälkeen, kykeni vuosiansiot noin kolminkertaistamaan¹²⁷. 1990-luvun puolivälin jälkeen vastaavalla toiminnalla vuosipalkan kykeni vielä noin kaksinkertaistamaan. Tämä siitä huolimatta, että auton hankintahintaa rajoitettiin ja tähän kykeni käyttämään vain palkkatuloja, ei päivärahoja. Auton hankintaan ja myyntiin kohdistuvia verosuunnittelumahdollisuuksia pystyi

¹²⁴Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

¹²⁵Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

¹²⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

¹²⁷Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

myös jonkin verran skaalaamaan osallistumalla useampaan operaatioon ja tuomalla jokaisesta auton, mutta tämä ei ollut samanlainen laaja ilmiö.¹²⁸

Harmaalle alueelle verosuunnittelun ja veronkierron väliin asettuu tavaroiden veroton postitus ja tuonti. Toimialueella ostettavat tavarat, eli niin sanotut *supa*-tavarat, olivat joko verottomia tai muuten hyvin edullisia. Tavaroita sai postittaa ja tuoda verottomasti, kun ne olivat olleet tai tulivat olemaan omassa tai läheisten käytössä. Lisäksi arvon, määrän sekä tuonti- ja postitustiheyden suhteen oli asetettu rajoituksia. Tavaroiden suotuisat hankinta-, kuljetus- ja verotusolosuhteet johtivat tilanteeseen, jossa tavaroiden hankintaa ja kuljetusta pyrittiin lisäämään, sekä verotusta pienentämään. Usein tavaroita postitettiin tai vietiin suurin sallittu veroton enimmäismäärä, mutta myös tätä suurempia määriä vietiin. Joskus vietävien tavaroiden hinta oli niin alhainen, että jopa maksettujen verojen jälkeen kokonaishinta oli huomattavasti alhaisempi kuin Suomessa.¹²⁹

Salakuljetuksesta kiinni jäädessä tiedossa oli palvelussopimuksen päättäminen, eli niin sanottu *suomilento*. Tavaroita postitettiin ja tuotiin paitsi vilpittömästi omaan ja läheisten käyttöön, mutta myös myytäväksi. Tämä oli erityisen houkutteleva vaihtoehto, koska laittomalla ja verottomalla trokausmyynnillä saattoi jopa tuplata palkan tai tyypillisesti ainakin kustantaa lomansa. Pääosin tavaroita vietiin Libanonista Suomeen, mutta myös Israeliin israelilaisille, eli *iipoille*.¹³⁰

*”Tipponaiset ostaa, sulta supaa taas,
tulli kieltää viemästä niitä yli rajan taa,
suomilennon siitä saa, jos sä kärähdät
(Sori, se on mun!)”¹³¹*

3.4 Vapaa-aika laajinta Kyproksella, lomina eniten Kosovossa

UNFICYP-operaatioissa liikkuminen on suhteellisen vapaata. Miehistön ja alemman aliupseeriston piti liikkua vähintään kahden hengen seurueena, kun taas korkeampi aliupseeristo ja upseeristo sai liikkua alueella yksin. Osaan alueista kohdistui rajoituksia tai kieltoja kaikkia muita paitsi näitä rajoituksia ja kieltoja valvovia sotilaspoliiseja kohtaan. Rajoitukset ja kiellot koskivat pääosin alueita, jotka olivat sotilaallisesti herkkiä tai joiden prostituoitujen keskuudessa oli tavattu sukupuolitauteja.

¹²⁸Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023.

¹²⁹Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; *Muuttotavaroiden vienti Suomeen ja kotiutumisen*.

¹³⁰Ibid; Hämäläinen 2000c.

¹³¹Hämäläinen 2000c.

Muuten liikkuminen sekä autojen vuokraaminen ja kuittaaminen käyttöön oli suhteellisen vapaata, kunhan liikkuminen tapahtui sallitun vapaa-ajan rajoissa ja asia oli esimiehen tiedossa.¹³²

UNIFIL-operaatioissa puolestaan liikkuminen oli jo rajoitetumpaa. Tämä selittyy pääosin korkeammalla uhkatasolla. Ammutuksi tulemisen ja miinan laukaisemisen riski olivat todellisia ja kasvoivat aina, kun linnoitetulta vartioasemalta poistuttiin. Vartioasemilta pyrittiinkin olemaan poistumatta ilman hyvää syytä. Toisaalta vartioasemien ulkopuolella ei juurikaan ollut vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, johon harvat poikkeukset muodostavat sellaiset asiat kuin asiointi vartioasema 9-10 mäen kaupoissa, kutsu paikallisiin koteihin ja tapahtumiin, sekä lenkkeily. Vartioasemilta poistuminen liittyikin pääasiassa työtehtäviin, joissa partioidiin tai kuljetettiin jotain.¹³³

Libanonissa vartioaseman ulkopuolella liikkumiselle oli asetettu monenlaisia rajoituksia. Henkilöiden määrä oli rajoitettu siten, että liikkumisen tuli tapahtua vähintään kahden hengen seurueena. Lisäksi ensimmäisiä alueelle saapuneita naisrauhanturvaajia koski aluksi rajoitus, jonka mukaan nämä eivät saaneet liikkua ilman suomalaista miesrauhanturvaajaa vartioaseman ulkopuolella. Vartioasemalta poistuttaessa asiasta tuli olla tieto viesti- ja operaatiopäivystyksessä, jonka lisäksi vartioasemalta poistuvilla tuli olla mukanaan viestintäyhteys, aseet ja suojarusteet. Vartioaseman ulkopuolella liikkuminen oli pääasiassa sallittua vain ajoneuvolla ja päiväsaikaan. Poikkeukset ajoneuvolla liikkumiseen muodostavat asiointi vartioaseman välittömässä läheisyydessä ja jalkapartio. Päiväsaikaan liikkumiseen puolestaan panssaroiduilla ajoneuvoilla toteutetut yöpartiot, sekä hälytysten aiheuttamat vartioasemien vahvistukset ja evakuoinnit.¹³⁴

KFOR-operaatio jatkoi samaa pääpiirteistä kehityskulkua, jossa liikkumista rajoitettiin ja valvottiin yhä enemmän. Libanonin tavoin liikkuminen oli rajoitettua, eikä vartioasemien ulkopuolelle saanut lähteä yksin, eikä ilman aseita, suojarusteita ja viestintävälineitä. Vartioaseman ulkopuolella oltiin käytännössä vain kuin se oli välttämätöntä ja näin esimerkiksi lenkkeily keskittyi vartioaseman sisälle. Oli kuitenkin mahdollista asioida portin vieressä sijaitsevassa kaupassa, sekä vieraila muiden kansallisuuksien tukikohdissa myös vapaa-ajalla. Tässä mielessä Kosovon operaatio muistuttaa Kyproksen operaatiota, sillä auton kykeni kuittaamaan omaan käyttöönsä melko helposti, ainakin operaation alun ja rauhoittumisen jälkeen.¹³⁵

¹³²*Cyprus-opas 1968; Käiväräsänasto; Ohjeita Yhdistyneiden kansakuntien Suomen rauhanturvaajajoukoille*, 4–6; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Virtanen 2011.

¹³³Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023. Muraja 2021, 21–31; *Rauhanturvaajan Opas. YKSL.*, 20–29; Tarkkanen 1988, 50–57.

¹³⁴*Ibid.*

¹³⁵Hinkkala 2006, 90–98; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

UNFICYP-operaatiossa rauhanturvaajien alkoholinkäyttöä ei säädelty annosmäärän osalta ollenkaan. Alkoholista itsessään sai periaatteessa käyttää ja pitää hallussaan niin paljon, kuinka itse halusi. Sen sijaan vahvuuteen, käyttöpaikkaa ja käyttöaikaan kohdistui jonkin verran rajoituksia. Aluksi miehistö ja aliupseeristo sai anniskella omissa messeissään vain mietoja alkoholijuomia, mutta pian anniskeluoikeudet laajenivat. Toisaalta rajoitus ei koskenut ollenkaan upseereita eikä muita anniskelupaikkoja kuin suomalaisia messejä, joista sai myös väkeviä alkoholijuomia.¹³⁶

Alkoholia sai käyttää vapaa-ajalla pääsääntöisesti missä tahtoi, oli paikka sitten messi tai paikallinen ravintola. Työaikana vartiopaikalla alkoholia ei saanut käyttää, mutta muussa työpaikassa, kuten sairaalassa, alkoholia sai käyttää. Alkoholinkäyttöä vapaa-ajalla rajoitti kuitenkin, että sitä ei saanut nauttia kuutta tuntia ennen vartiovuoron alkua.¹³⁷ 1970-luvun lopun Kyproksella keskimääräinen rauhanturvaaja käytti päivässä 2,1 desilitraa 40 % alkoholia. Alkoholiansioksi muutettuna tämä tarkoittaa päivässä yli viittä ja viikkotasolla lähes neljäkymmentä annosta alkoholia.¹³⁸ Kyproksella vallinnutta alkoholipolitiikkaa voi luonnehtia tiivistyksellä, että vapaa-ajalla sai sammua, mutta humalassa ei saanut olla vartiossa.

UNIFIL-operaatioon tultaessa alkoholinkäyttöä oli ryhdytty sääntelemään voimakkaammin. Alkoholista ei saanut nauttia seitsemää tuntia ennen palvelusta, jonka lisäksi kaikkien työtehtävään katsomatta tuli olla selvänä. Lisäksi alkoholin saatavuus ajallisesti oli keskittynyt vain ilta-aikaan, jolloin messi oli auki ja sauna lämmin. Vahvuuteen ja annosmääräänkin alkoi kohdistua sääntelyä, kun saunassa sai nauttia vain olutta, eli mietoa alkoholia, ja silloinkin vain kaksi annosta. Suurin sääntelyn muutos kohdistui käyttöpaikkaan ja hallussapitoon. Alkoholista sai käyttää vain messissä ja vain saunassa. Muuten alkoholia ei saanut pitää hallussa.¹³⁹

Vaikka alkoholinkäyttöön kohdistuikin aikaisempaa enemmän sääntelyä, sitä ei useinkaan noudatettu kovin tarkkaan ja alkoholin käyttö pysyi runsaana. Alkoholinkäytön sallittuihin annosmääriin, käyttöpaikkoihin ja hallussapitoon suhtauduttiin pääsääntöisesti melko löyhästi. Alkoholista käytettiin sekä messissä että saunassa enemmän kuin sääntely salli. Lisäksi vahvoja ja keskivahvoja alkoholijuomia käytettiin ja pidettiin hallussa myös sellaisilla vartioasemilla, joissa ei ollut messiä.¹⁴⁰ 1980-luvun alussa Libanonissa keskimääräinen rauhanturvaaja käytti päivässä 1,1 desilitraa 40 %

¹³⁶Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹³⁷Ibid.

¹³⁸Pesu 2020, 491–505.

¹³⁹Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

¹⁴⁰Ibid.

alkoholia. Päivätasolla tämä tarkoittaa lähes kolmea ja viikkotasolla lähes kahtakymmentä annosta alkoholia.¹⁴¹ Libanonin vallinnutta alkoholipolitiikkaa puolestaan voi luonnehtia tiivistyksellä, että humalassa sai olla, mutta siten, että pystyi huolehtimaan itsestään.

KFOR-operaatiossa alkoholinkäyttöön suhtauduttiin jälleen tiukemmin kuin aiemmassa operaatiossa. Operaation alussa alkoholin vahvuuteen ei kohdistunut ollenkaan tiukennuksia, mutta myöhemmin ainakin osaksi aikaa suomalaismesseistä kiellettiin väkevien alkoholien anniskelu. Selkeä kiristys sen sijaan kohdistui käyttöaikaan, -paikkaan ja hallussapitoon. Alkoholia sai käyttää vain ilta-aikaan vapaa-ajalla ja silloinkin vain, jos palvelukseen oli yli kahdeksan tuntia aikaa. Käyttö oli aikaisempaa selkeämmin rajattu vain messeihin ja saunoihin, eikä alkoholia saanut pitää hallussaan muualla. Sotilaspoliisi myös valvoi määräysten noudattamista aikaisempaa tarkemmin. Annosmääriin kohdistui aikaisempaa selkeämmin sääntelyä, kun kahden annoksen sääntö koski saunaa ja messiä.¹⁴²

Sääntely ja valvonta oli aikaisempaa tiukempaa, jonka vuoksi alkoholinkäyttö laski jälleen verrattuna aikaisempaan. Tästä huolimatta alkoholinkäyttö pysyi jokseenkin samankaltaisena. Alkoholia käytettiin edelleen enemmän kuin ohjeistus salli, mutta sääntöä rikottiin hienovaraisemmin kuin aikaisemmin. Päällepäin näytti, että alkoholiin kohdistuvaa sääntelyä noudatettiin, kun alkoholia käytettiin sallittuun aikaan ja sallitussa paikassa. Sen sijaan alkoholin käytön määrän harkinta ja valvonta jäi edelleen ennen kaikkea yksilön omaan harkintaan.¹⁴³ Kosovon alkoholipolitiikkaa voi luonnehtia tiivistyksellä, että annosrajoitusta sai rikkoa, muttei turhan ilmiselvästi ja näkyvästi.

Kyproksella suosittuja urheilulajeja olivat lento- ja pesäpallo, sekä suunnistus ja keihäänheitto. Lisäksi saaren lukuisilla rannoilla oli mahdollisuus uida ja Trodos-vuoristossa lasketella.¹⁴⁴ Libanonissa tultaessa suosituiksi lajeiksi olivat muodostuneet kuntosali ja salibandy, sekä sulkapallo ja tennis. Lisäksi Israelissa oli mahdollisuus harrastaa jääkiekkoa ja lasketella Hermon-vuorella.¹⁴⁵ Kosovossa suosittuina jatkuivat Libanonista tutut kuntosali ja salibandy. Sen sijaan aikaisempaa mahdollisuutta tukeutua alueen liikuntainfrastruktuuriin ei samalla tavalla ollut.¹⁴⁶ Kaikissa kolmessa operaatiossa oli myös mahdollista harrastaa liikuntaa juoksun, ammunnan ja pallopelien muodossa.¹⁴⁷ Lajeissa on nähtävissä muutos aerobisista voimalajeihin, sekä perinteisemmistä modernimpiin

¹⁴¹Pesu 2020, 491–505.

¹⁴²Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023.

¹⁴³Ibid.

¹⁴⁴Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹⁴⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023. Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹⁴⁶Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023.

¹⁴⁷Ibid.

lajeihin. Lisäksi lajit keskittyivät yhä enemmän riippuvaisiksi operaation sotilasorganisaatiosta ja vartioasemasta alueen siviiliyhteiskunnan ja paikallisinfraktuurin sijaan.

Liikuntamahdollisuuksia täydensivät edelleen rauhanturvaajien, sotilasyksiköiden ja kansallisuuksien välille järjestetyt kilpailut. Näitä järjestettiin niin sotilaslajeista, kuten marssista, juoksusta ja amunnasta, kuin myös muista siviililajeista. Monikansallisista sotilaskilpailuista esimerkkejä ovat tanskalaisten Kyproksella ja Kosovossa järjestämä DANCON-marssi, jossa marssittiin taisteluvälineissä, sekä Kyproksella ja Libanonissa järjestetyt monikansalliset Falling Plate -kilpailut, joissa juostiin lyhyehkö matka ja ammuttiin. Kansallisista kilpailuista esimerkkejä taas ovat Libanonissa suomalaisen pataljoonan järjestämä FINBATT-marssi, jossa marssittiin vastualueen halki taisteluvälineissä, sekä FINBATT-juoksu. Suomalaisrauhanturvaajien keskenään järjestämistä kilpailuista esimerkkinä on Libanonissa järjestetty aasiratsastuskilpailu.¹⁴⁸

Kulttuurin osalta puolestaan operaatioissa oli mahdollisuus harrastaa lukemista, musiikkia ja elokuvien katsomista. Lukemisen alueella mahdollistivat paitsi rauhanturvaajien itse hankkimat lehdet ja kirjat, myös huoltolentojen mukanaan tuomat suomalaispäivälehdet ja rauhanturvaajien alueelle jättämät tai lomaupseerin järjestelmät kirjat. Musiikin kuuntelun puolestaan mahdollistivat paitsi suomalaisten radiokanavien levitys alueelle ja rauhanturvaajien, ainakin Libanonissa ja Kosovossa, ylläpitämä oma radio, myös äänitallenteiden itsenäinen kuuntelu. Elokuvien katsomisen mahdollistivat paitsi paikalliset televisio ja elokuvateatterit, myös rauhanturvaajien omat videotallenteet ja järjestämät elokuvaillat.¹⁴⁹ Mahdollisuudet kulttuurin harrastamiseen paranivat jatkuvasti operaatiosta toiseen, mutta myös muuttuivat. Lukeminen korvautui vaivattomammilla musiikinkuuntelulla ja elokuvien katselulla.

Operaation tavanomaisia kulttuurillisia harrastusmahdollisuuksia täydensivät alueella vierailleet artistit. Satunnaisten ulkomaalaisartistien ja sotilassoittokuntien lisäksi alueella vieraili oman aikakautensa suomalaisia kärkiartisteja. Kyproksella vierailleita artisteja olivat muun muassa Lenita Airisto ja Eila Pienimäki. Libanonissa puolestaan Eini, Lapinlahden linnut ja Popeda. Kosovossa taas Linda Lampenius, Timo Rautiainen & Trio Niskalaukaus ja Pauli Hanhiniemi.¹⁵⁰

¹⁴⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Flén 2005, 208; Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Laine 1982a, 218–242; Laisi 2003, 132–151; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Sinisen baretin alla. Jakso 3.; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁴⁹Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Laine 1982a, 218–242; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Muraja 2021, 145–153; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; *Rauhanturvaajan Opas. YKSL*, 1999;

¹⁵⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

Oleskelun suhteen taas kaikissa kolmessa operaatiossa oli mahdollista saunoa, ottaa aurinkoa ja olla messissä. Saunominen oli erittäin suosittua ja joko puu- tai kerosiini­lämmitteinen sauna lämpesi joka päivä. Niin ikään suosittua oli auringonotto, jota tapahtui usein rannan puuttuessa peltikatolla. Usein suomalaisrauhanturvaajien auringonotto oli hyvin runsasta ja saatu rusketus todella tumma. Libanonissa puhuttiin jopa *megarusketuksesta*, jota edesautettiin voitelemalla ihoa ruskettumista edesauttavalla öljyllä. Osuuskuntaperiaatteella toimivissa messeissä puolestaan oli alkoholin käytön lisäksi mahdollisuus pelata muun muassa pingistä, biljardia shakkia ja korttia, sekä heittää tikkaa, lukea lehtiä, kirjoittaa kirjeitä ja keskustella. Selkeän poikkeuksen muihin operaatioihin muodostaa UNFICYP. Liikkumisen vapaus ja kaupungin läheisyys sai vapaa-ajan muistuttamaan muiden operaatioiden lomiam, kun tarjolla oli uimamahdollisuuksia, ravintoloita, baareja ja bordelleja.¹⁵¹

Rauhanturvaajille juhlia tarjosivat paitsi suomalaiset ja ulkomaalaiset kalenterijuhlat, myös virallisen ja epävirallisen sotilashierarkian juhlat. Suomalaisrauhanturvaajat viettivät alueella tavanomaiset joulut, pääsiäiset ja juhannukset siinä missä Suomessakin, tai ainakin mahdollisimman samankaltaisesti. Ulkomaalaiset juhlat vaikuttivat osin suomalaisten toimintaan, joka Kyproksella näkyi ortodoksien pääsiäisenä, Libanonissa muslimien ramadanina ja Kosovossa irlantilaisten rauhanturvaajien Pyhän Patrickin päivänä. Viralliseen sotilashierarkiaan puolestaan kuuluivat paraatit, jotka liittyivät mitalien saamiseen, päällikön tai komentajan vaihtumiseen tai kotiutumiseen, sekä lippujuhlapäivään ja itsenäisyyspäivään. Lisäksi uusien rauhanturvaajien saapumiseen liittyi 1960-luvulta 2000-luvun vaihteeseen omaan aikaansa sidottuja juhlallisuuksia.¹⁵²

1960- ja 1970-lukujen Kyproksella lomat olivat harvinaisia, lyhyitä ja niitä oli vähän. Lomat määrittyivät palvelussopimuksen tarkastelujaksojen mukaan. Kolmen kuukauden jaksolla lomiam kertyi noin viikko. Vuositasolla UNFICYP-rauhanturvaajalla oli lomaa noin yksi kuukausi vuodessa. 1980- ja 1990-lukujen Libanonissa lomat olivat säännönmukaisempia, pidempiä ja niitä oli enemmän. Lomat määräytyivät edelleen palvelussopimuksen tarkastelujakson mukaan. Neljän kuukauden jaksolla lomapäiviä kertyi noin kaksi viikkoa. Tosin lomapäiviin voitiin yhdistää muita vapaapäiviä, joten todellisuudessa lomaa vuositasolla UNIFIL-rauhanturvaajalla oli hieman ajankohdan mukaan noin kahdesta kolmeen kuukautta vuodessa. 2000-luvun Kosovossa lomat olivat vielä entistäkin säännönmukaisempia, pidempiä ja runsaslukuisempia. Lomien kertyminen laskettiin nyt kuukauden

¹⁵¹Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

¹⁵²*Litani News* 1984, 1985, 1998; Kemppe 2008, 256–275; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

mukaan. Yhdessä kuukaudessa lomia kertyi yksi viikko. Vuositasolla KFOR-rauhanturvaajalla oli lomaa kolme kuukautta vuodessa.¹⁵³

Lomaupseeri, -toimisto ja pappi mahdollistivat lomien saavutettavuuden tarjoamalla matkoja ja retkiä matalalla kynnyksellä ja kohtuullisella hintatasolla. Pääsääntöisesti rauhanturvaajien piti maksaa omat lomamatkansa ja -retkensä. Poikkeuksen muistuttavat Suomeen suuntautuneet huoltolennot, joiden hyödyntäminen oli yleensä ilmaista. Lomamatkat saattoivat olla parhaassa tapauksessa kauas suuntautuneita valmiita pakettimatkoja, joihin oltiin mittakaavaedun, viimeisten paikkojen myymättömyyden tai peruutuspaikkojen vuoksi saatu huokea hinta. Retket puolestaan olivat joko pataljoonan tai sen papin järjestämiä ja ohjaamia lyhyitä muutaman päivän retkiä toimialueelle ja sen lähialueille. Näillä retkillä tutustuttiin paikallisiin nähtävyyksiin ja kulttuuriin. Papin järjestäminä näissä oli usein voimakkaampi painotus uskonnollisiin kohteisiin.¹⁵⁴

UNFICYP-operaatiossa suosituimpia matkakohteita olivat Suomen ja Kyproksen itsessään lisäksi lähialueilla sijaitsevat Libanon, Israel ja Egypti, mutta myös Syyria ja Jordania. Lisäksi jonkin verran tehtiin matkoja Etiopiaan, Somaliaan ja Keniaan. Selkeästi erottuvina ilmiöinä oli Kyproksen matkailu, sekä niin sanottu Välimeren risteily, jossa vierailtiin edellä mainituissa Välimeren pohjukan rantavaltioissa.¹⁵⁵ UNIFIL-operaatiossa suosituimmat matkakohteet olivat osittain samoja. Suomen ohella matkailukohteita olivat etenkin Israel, mutta myös Kypros, Syyria ja Egypti. Kauemmista matkakohteista Kenia piti pintansa, jonka lisäksi uutena matkakohteena oli Thaimaa. Erottuvana ilmiönä UNIFIL-operaatiossa oli matkailu Israeliin, jossa suomalaisrauhanturvaajien käytössä oli paitsi monesti oma auto sekä huvila, niin sanottu *Finvilla*.¹⁵⁶ KFOR-operaation matkakohteet poikkesivat merkittävästi aikaisemmista operaatioista. Suomen matkailun lisäksi matkat kohdistuivat aikaisempaa enemmän lähialueille Makedoniaan, Kreikkaan, Italiaan ja Bulgariaan.¹⁵⁷

4 Suomalaisrauhanturvaajien tiivis sisäryhmä

4.1 Pohja epäviralliselle hierarkialle ja initiaatioriiteille luodaan Kyproksella

Kyprokselle saapuneille suomalaisrauhanturvaajille ryhdyttiin jo 1960-luvun puolivälissä järjestämään eräänlaisia tervetulotapahtumia ja initiaatioriittejä, joilla oli kaksoismerkityksiä.

¹⁵³*Cyprus-opas 1968; In the Service of Peace – YK-opas*, 46–48; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Laine et al. 1982a, 218–242; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Palmu et al. 1985; 82–113; *Perustietoa rauhanturvaajille*, 18; *Rauhanturvaajan Opas. YKSL.*, 79–86; Siitonen 1993, Virtanen 1991, 67–71.

¹⁵⁴*Cyprus-opas 1968; In the Service of Peace – YK-opas*, 46–47; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; *Me 1968; Ohjeita Yhdistyneiden kansakuntien Suomen rauhanturvaajajoukoille*, 7–8;

¹⁵⁵Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹⁵⁶Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; *Palvelusvapaa-anomus*.

¹⁵⁷Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

Tarkoituksena oli alleviivata saapuneille, että nämä ovat tulleet uuteen ja Suomesta poikkeavaan maailmaan, mutta myös pyrkiä tutustuttamaan näitä tähän. Toisaalta alueella jo olleet pyrkivät alleviivaamaan kokemattomien ja kokeneiden rauhanturvaajien välistä eroa, mutta myös ottamaan nämä osaksi yhteisöä. On huomattava, että pian esitettävien ilmiöiden syntyajankohtiin, keskinäiseen aikajärjestykseen ja toteuttamisajankohtiin on hankala ottaa tarkasti kantaa.

Kokeneet ja kokemattomat rauhanturvaajat oli helppo erottaa toisistaan pelkästään ulkoisesti. Alueella oleskelleet rauhanturvaajat olivat paitsi luonnollisesti päivettyneet palvellessaan alueella, mutta myös monesti vapaa-ajallaan ottaneet runsaasti aurinkoa. Näin kokeneille rauhanturvaajille oli syntynyt hyvin voimakas rusketus. Alueelle saapuvat rauhanturvaajat sen sijaan olivat pigmentiltään hyvin valkoisia ja näin erosivat kokeneimmista helposti. Eroa alleviivasi entisestään vielä vaatetus. Juuri alueelle saapuneiden rauhanturvaajien lämmönsietokyky oli heikko, jonka vuoksi nämä määrättiin usein käyttämään alussa m62-kääntöpukua valkoinen puoli ylöspäin. Valkoisen pigmenttinsä ja vaatetuksensa vuoksi uusia rauhanturvaajia ryhdyttiin kutsumaan termillä *hiutale*. Tätä tuki entisestään se, että nämä valkoiset saapujat tulivat taivaalta, lentokoneella. *Hiutaleen* lisäksi myös termiä *valkovarvas* käytettiin.¹⁵⁸

Alueella pitkään olleet rauhanturvaajat sen sijaan olivat *hiutaleisiin* verrattuna osaavia ja kokeneita. Jopa siinä määrin, että näistä ryhdyttiin käyttämään englanninkielisessä, mutta myös suomenkielisessä, raportoinnissa osapuolen sotilaista käytettyä *fighter*, eli taistelija, -sanaa. Se muovautui ennen pitkään anglismiksi, saaden muodon *faitteri* ja edelleen suomalaiseen suuhun sopivamman muodon *vaitteri*. Kumpaakin termiä käytettiin, myös *vanha* -etuliitteellä. Vaikka *hiutaleiden* ja *faittereiden* välille luotiinkin eroa, tämä oli alun jälkeen melko olematon ja näkymätön.¹⁵⁹

Sen sijaan alkuvaiheessa ero oli läsnä, kun *hiutaleille* järjestettiin ohjelmaa. Usein näiden kantavana voimana oli *hiutaleiden* tiedonpuutteen hyödyntäminen, kun näille huumorin varjolla järjestettiin yllätyksiä, joihin usein liittyi hämmennystä tai pettymystä. Ohjelma ei ollut vakiintunut, vaan ohjelmanumerot saattoivat vaihdella hyvin paljon ajankohdan mukaan. Oli myös mahdollista, että *hiutaleille* ei järjestetty ollenkaan ohjelmaa. Alueelle saapuneita *hiutaleita* saatettiin ahtaa kuorma-auton lavalle todella paljon, jonka jälkeen näitä ajatettiin hyvin mutkaista soratietä pitkin todella kovaa ja erittäin kauan. *Kykko Campiin* saapuneita *hiutaleita* sen sijaan saattoi odottaa päivettyneiden

¹⁵⁸Heikkinen 2006, 47–52; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kiviharju et al. 2016, 134–141; *Me* 1968; Muraja 2021, 21–31; Ylönen 2007, 10–15.

¹⁵⁹*Käiväräsanas*; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

ja paidattomien *faittereiden* vastaanottokomitea, joka kuitenkin nopeasti alun huutelun jälkeen havahtui ammuntaan ja juoksi aseisiin, koska leiriin oli hyökätty. *Hiutaleiden* pelästymisen ja pakokauhun jälkeen tilanne paljastettiin huijaukseksi.¹⁶⁰

Hetken aikaa alueella olleille *hiutaleille* saatettiin uskotella yleistilanteen kiristyneen, jonka vuoksi näiden olisi edettävä tiettyyn paikkaan pimeän tultua. Täällä olivat vastassa *faitterit*, jotka *hiutaleiden* saavuttua tarpeeksi lähelle sytyttivät näihin kohdistetut valonheittimet ja aloittivat huutelun. Toinen hetken aikaa alueella olleille *hiutaleille* uskoteltu asia olivat *Vounin lavan*, tai vaihtoehtoisesti *Vounin työväentalon*, *tanssit*. *Hiutaleille* saatettiin määrätä varustukseksi kumisaappaat tansseihin, joissa olisi paikallisia naisia tanssittavana. Saavuttaessa tanssipaikalle siellä ei kuitenkaan ollut mitään, ei edes tanssilavaa tai työväentaloa. Tällöin *faitterit* ilmoittivat *hiutaleille*, että tanssit olivat ehtineet jo loppua.¹⁶¹

Kolmas hetken aikaa alueella olleille *hiutaleille* järjestettävä ohjelma saattoi olla tutustuminen tai opastaminen paikallisten ravintoloiden iltaelämään. Täällä odottivat etukäteen huijaukseen hankitut paikalliset naiset, jotka saattoivat lähennellä *hiutaleita* tai muuten aiheuttaa näille hämmennystä. Eräässä tapauksessa paikallisen nainen istui *hiutaleen* viereen, otti palavan savukkeen tämän suulta, avasi jalkansa, asetti savukkeen imukkeen alapäähänsä, ilmoitti kuinka ”*tämäkin halusi polttaa*”, sekä tämän jälkeen asetti savukkeen takaisin hämmentyneen *hiutaleen* suuhun. Toisessa tapauksessa paikallisen nainen pyöritti avaimia nänneihinsä kiinnitetyissä koruissa.¹⁶²

On oleellista hahmottaa, että Kyproksella *faittereiden hiutaleisiin* kohdistuneet ohjelmanumerot olivat tilapäisiä ja kanonisoimattomia, eivätkä mitenkään säännönmukaisia rituaaleja. *Hiutaleiksi* kutsuminen puolestaan oli pääosin väliaikaista ja loppui melko nopeasti. Kokonaisuutena arvioituna hiutaleisiin kohdistuva toiminta oli tässä vaiheessa hyvin kevyttä, huumorintajuista, sekä väliaikaista tai yksittäiseen tapahtumaan liittyvää.

Tosiasiallisen hierarkian UNFICYP-operaatioissa saneli virallinen sotilashierarkia. Etenkin operaation alussa 1960-luvun puolivälissä sotilashierarkia oli hyvinkin tiukka ja muodollinen. Esimerkiksi miehistöllä, aliupseeristolla ja upseeristolla oli omat messinsä, korkea-arvoisempia tervehdettiin muodollisesti viemällä oikea käsi päähineen vierelle ja varusmiespalvelusmaiset sulkeisharjoitukset olivat arkipäivää. Sotilashierarkia alkoi muuttumaan löysemmäksi ja

¹⁶⁰Kiviharju et al. 2016, 134–141.

¹⁶¹Kiviharju et al. 2016, 156–166; Laine 1982a, 218–242; Ylönen 2007, 10–15.

¹⁶²Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kiviharju et al. 2016, 270–274.

epämuodollisemmaksi melko pian. Asiaa havainnollistavat muutokset edellä mainituissa esimerkeissä. Messien väliset tiukat raja-aidat alkoivat madaltua, etenkin alaspäin. Sotilaallinen tervehtiminen rajautui enenevässä määrin virallisiin tilaisuuksiin, sekä vain korkea-arvoisempiin suomalaisupseereihin ja ulkomaalaisiin. Lisäksi sulkeisharjoitusten määrää vähennettiin huomattavasti. Toiminta alkoi muuttua muistuttamaan yhdistelmää sotilas- ja siviiliyhteisöstä. Oltiin yhdessä töissä ja jokainen tiesi paikkansa. Sotilasarvojen olemassaolo ymmärrettiin ja muistettiin, mutta ne eivät juuri vaikuttaneet ulkoiseen käyttäytymiseen.¹⁶³

4.2 Epävirallinen hierarkia ja initiaatoriitit kehittyvät ja kuolevat Libanonissa

Libanonissa 1980-luvun alkupuolella tilanne säilyi aluksi hyvin samankaltaisena kuin 1960- ja 1970-lukujen Kyproksella. *Hiutale* ja *faitteri* -termit saivat rinnalleen uusvanhan termin, joka oli saanut uuden merkityksen. *Tuplahiveloksi* oltiin Kyproksella kutsuttu rauhanturvaajaa, joka oli toista kertaa palveluksessa.¹⁶⁴ Termin loppuosa juontanee alkuperänsä siitä, kuinka aurinko *hivelee* rauhanturvaajaa, nyt toista, eli *tupla*, kertaa. Libanonissa ryhdyttiin käyttämään tätä vanhaa termiä, tai pidemmin sen osaa, uudessa merkityksessä. *Hivelo* tarkoitti pigmentiltään valkoisen *hiutaleen* ja ruskettuneen *faitteriin* väliin sijoittuvaa rauhanturvaajaa. Tämä ei ollut vitivalkoinen, muttei myöskään yltiöruskettunut, koska aurinko oli vasta *hivellyt* tämän ihoa hieman päivettyneemmäksi.

1980-luvun alkupuoliskolla Libanonissa palvelustehtäviä tarkasteltiin entiseen tapaan kolmen kuukauden välein. Tällöin alkoi myös hahmottumaan yhä selkeämmin yhteys rauhanturvaajan palveluspituuden ja tästä käytettävän termin välillä. *Hiutaleiksi* kutsuttiin alueella alle kolme kuukautta, siis ensimmäistä palvelustehtäväänsä, palvelevia rauhanturvaajia. *Hiveloiksi* nämä muuttuivat palveltuaan yli kolme kuukautta, eli siis ollessaan toisessa palvelustehtävässään. *Faittereiksi* puolestaan kutsuttiin yli kuusi kuukautta palvelleita. 1980-luvun puolivälissä suomalaiset siirtyivät UNIFIL-operaatiossa tarkastelemaan sekä palvelustehtäviä että -erien saapumista neljän kuukauden välein.¹⁶⁵ Samalla rauhanturvaajien hierarkia alkoi saavuttamaan laajinta muotoaan.

Rauhanturvaajat jakautuivat kolmeen luokkaan palveluksensa pituuden perusteella. *Hiutaleet*, joista käytettiin myös termiä *hiudet*, edustivat alinta porrasta, joka oli palvellut alle neljä kuukautta. *Hivelot*, joista käytettiin myös termejä *hivokit*, *hippelot* ja *hippilit*, puolestaan edustivat keskimmäistä porrasta, joka oli palvellut neljästä kahdeksaan kuukautta. *Fasset*, joista käytettiin myös termejä *fasu*, *faitteri*

¹⁶³Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023. Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

¹⁶⁴*In the Service of Peace – YK-opas*, 60–61; Käiväräsänasto; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

¹⁶⁵Ibid.

ja *vaitteri*, taas edustivat ylintä porrasta, joka oli palvellut kahdeksasta kahteentoista kuukautta. Yleensä palvelusajat olivat enintään kaksitoista kuukautta, mutta pidempiä palvelusaikoja oli.¹⁶⁶

Ennen pitkään kolmiportaiselle jaolle syntyi vielä kaksi porrasta lisää. *Ylifasset*, joista käytettiin myös termejä *ylifasu* ja *yffe*, olivat palvelleet kahdestatoista kuuteentoista kuukautta. *Megafasset*, joista käytettiin myös termejä *megafasu* ja *myffe*, taas olivat puolestaan palvelleet kuudestatoista kahteenkymmeneen kuukautta. Hiutalejärjestelmän rinnalla kaikista yli neljä kuukautta palvelleista rauhanturvaajista käytettiin lisäksi termiä *käivärä*. Sanan alkuperä juontuu Suomessakin esitetystä televisiosarjasta *Ihmemies MacGyver*. Termin tarkoitus oli kuvastaa henkilön osaavuutta ja kykenevyyttä, mutta myös integroitumista alueelle. Käytettiin samaa termiä myös paikallisista asukkaista.¹⁶⁷ Tässä mielessä Kyproksella syntynyt *faitteri* ja Libanonissa syntynyt *käivärä* -termi ovat osin samankaltaisia, sillä ne kuvaavat sekä paikallista että kauan alueella ollutta rauhanturvaajaa.

Olennaista oli siis osaaminen ja kokemus, jotka korreloivat palveluspituuden kanssa. Näin osaamisen ja kokemuksen karttumiseen, sekä samalla palveluspituuteen, liitettiin paitsi tehtävät, joita henkilölle annettiin, myös henkilön muiden keskuudessa nauttima arvostus. *Hiutaleita* pidettiin muihin verrattuina osaamattomimpina ja kokemattomimpina, jonka vuoksi näille annettiin yksinkertaisempia ja helpompia tehtäviä, kuten vartiointia, eli niin sanottua *pykälää*. Arvostus puolestaan näkyi siinä, että näille annettiin samalla kaikkein epämieluisimmat ja raskaimmat työt, kuten yövuorot. Välillä hiutaleille annettiin myös enemmän töitä, eikä kaikkia samoja oikeuksia, kuin muille.¹⁶⁸

Esimerkinomaisesti joissain ääritapauksissa hiutaleet saattoivat olla koko valveillaoloaikansa työtehtävissä, eivätkä esimerkiksi saaneet käyttää tietynlaisia tavaroita tai ostaa tiettyjä asioita. *Hiutaleiden* rooli oli käytännössä kantaa suurin vastuu työtehtävien tekemisestä. Töiden kasaamisessa *hiutaleille* kysymys oli perehdyttämisestä työtehtäviin, perusasemoitumisen luomisessa myöhemminkin suureen työkuormaan, sekä siitä, että *hivelot* ja *fasset* jäivät työreserviin. Toisaalta taas *hiutaleiden* työllistämisenä oli kyse *fassejen* aseman tukemisesta ja työkuorman keventämisestä.¹⁶⁹

Hiutaleiden tilanne näkyi myös toiseen suuntaan. *Fasseja* pidettiin *hiutaleisiin* ja *hiveloihin* verrattuna osaavampina ja kokeneempina, jonka vuoksi nämä saivat monimutkaisimmat ja

¹⁶⁶Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Tarkkanen 1988, 50–57.

¹⁶⁷Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; *Käiväräsanasto*.

¹⁶⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹⁶⁹Ibid.

vaikeimmat tehtävät. *Fassejen* pääroolina oli perehdyttää *hiutaleet*, sekä suunnitella, johtaa ja valvoa toimintaa. Arvostus näkyi siten, että *fasset* saivat mieluisimmat ja kevyimmät työtehtävät. Joskus *fasseille* ei jäänyt ollenkaan töitä, jonka lisäksi näillä oli etuoikeuksia.¹⁷⁰ Esimerkinomaisesti eräässä ääritapauksessa *fasset* eivät tehneet muuta kuin ottivat aurinkoa ja alkoholia, sekä kävivät syömässä ja ostoksilla, eli niin sanotusti *supailivat*¹⁷¹.

”Joskus juodaan [...], ja krapulaa kärsitään,
silti pykälän joudut heittämään, vaikka päätäsi kiristää,
ja kun mä olen fasu, mä pystyn kyllä vaihtamaan”¹⁷²

Ylifassejen ja *megafassejen* rooli oli vielä entisestään korostunut, sillä nämä olivat vielä *fassejenkin* yläpuolella. Yli kaksitoista kuukautta palvelevia henkilöitä oli tyypillisesti hyvin harvassa ja näiden palvelusta oli jatkettu usein jollakin hyvin poikkeuksellisella syyllä, kuten erityisen osaamisen tai kyvykkyyden perusteella. *Ylifasset* ja etenkin *megafasset* nähtiin melkeinpä puolijumalina, joiden antamia mielipiteitä pidettiin lähes kyseenalaistamattomina totuuksina. Usein *ylifasset* ja *megafasset* eivät tehneet juurikaan töitä, vaan keskittyivät *supailuun*.¹⁷³

”[...]fasse hommat hoitaa, ja ehtii supailleen”¹⁷⁴

Hiveloiden asema *hiutaleiden* ja *fassejen* välissä oli olennainen. *Hivelot* osasivat jo perusasiat ja omasivat jo jonkin verran kokemusta, jonka vuoksi näitä ei pitänyt enää juuri valvoa tai ohjeistaa. Näin näille voitiin antaa tilanteen mukaisia työtehtäviä, olivatpa nämä sitten tyypillisesti *hiutaleille*, *fasseille* tai näille itsellensä kuuluvia. *Hivelot* toimivat siis eräänlaisena joustavana työreservinä, jota ilman perustoimintoja ei olisi voitu hoitaa. Erityisen suuri rooli *hiveloilla* oli perustoiminnan hoitamisesta silloin, kun *fasset* kouluttivat *hiutaleita* työtehtäviin tai järjestivät *hiutaleille* muuta ohjelmaa.¹⁷⁵ *Hiveloiden* olemassaolo loi samalla myös eräänlaisen erottavan tekijän *hiutaleiden* ja *fassejen* väliin. Ilman näiden hiljaista hyväksyntää ei olisi ollut mahdollista ylläpitää hierarkiaa.

Epävirallinen hierarkia syrjäytti osin virallisen sotilashierarkian, mutta osin myös sulautui siihen. Henkilön palvelusajan pituus, toisin sanoen *hiutale*-, *hivelo*- tai *fasse*-status, oli usein merkittävämpi henkilön arvoa ja arvostusta lisäävä tekijä kuin nimellinen sotilasarvo. Esimerkiksi *fasse*-ylikersantti

¹⁷⁰Ibid.

¹⁷¹Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹⁷²Hämäläinen 2000c.

¹⁷³Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁷⁴Hämäläinen 2000a.

¹⁷⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

saattoi viitata melko pitkälle kintaalla *hiutaleluutnantin* sanomisiin. Toisaalta on huomioitava, että yleensä alueelle saapuneet henkilöt mukautuivat nopeasti epäviralliseen hierarkiaan, eivätkä lähteneet kyseenalaistamaan sitä. Sulautumista taas tapahtui, kun palvelusajan pidentyessä sekä virallinen sotilasarvo että epävirallinen status nousivat samaan aikaan. Esimerkiksi palvelus saatettiin aloittaa *hiutalejääkärinä* ja lopulta päättää *fasseylivääpelinä*.¹⁷⁶

Kyproksella alkaneet tervetuliaistapahtumat ja initiaatoriitit jatkuivat jatkojalostettuina Libanonissa. Aikaisemman tavoin näiden tarkoitus oli ottaa *hiutaleet* osaksi rauhanturvaajayhteisöä ja perehdyttää näitä rauhanturvaamisen maailmaan, sekä rakentaa eroa siviili- ja rauhanturvaajakulttuurin, sekä *hiutaleiden* ja *käiväröiden* välille. Tapahtumissa näkyi selkeä muutos systemaattisempaan suuntaan, jossa *hiutaleisiin* kohdistuva toiminta oli muuttunut selkeästi kovemmaksi ja pysyvämmäksi ilmiöksi. Aikaisemman tavoin tapahtumien syntyajankohtiin, keskinäiseen aikajärjestykseen ja toteuttamisen ajankohtiin on hankala tarjota yksiselitteistä esitystä.

Kyproksen operaation tapaan alueelle saapuneet uudet rauhanturvaajat ahdettiin joko peitetyn kuorma-auton lavalle tai suljetun miehistönkuljetusvaunun takaosaan, jonka jälkeen näitä ajettiin hyvin korkealla nopeudella todella mutkaisella soratiellä, niin sanotulla *hiutalettiellä*. Sen lisäksi, että ajoneuvon kuormaosastossa ilma ei vaihtunut, *hiutaleilla* oli usein päällä hyvin lämmin asustus. Saavuttuaan tukikohtaan Kyproksen operaation tapaan odottamassa oli joukollinen *fasseja*, jotka ottivat *hiutaleet* vastaan. Välillä kuumassa ulkoilmassa soi kovaäänisistä joululauluja, joissa mainittiin sana *hiutale*. Pyrkimyksenä oli luoda epätodellinen ja hämmentynyt olo saapuneille.¹⁷⁷

Tukikohtaan saapumisen jälkeen vuorossa oli tyypillisesti *hiutaleilta*, johon kuului paljon erilaista ohjelmaa, ja jossa usein alkoholi näytteli merkittävää roolia. Alkoholia nautittiin *hiutaleillassa* etenkin *timpin*, joka tunnettiin myös nimillä *hiutaletimppi* tai *tolkku*, muodossa *hölkkäreinä*. *Timppi* oli rauhanturvaajien rituaalinen *hiutaleille* tarjottava juoma, johon saattoi kuulua melkein mitä vain. Tämä etovaksi tarkoitettu juoma piti sisällään laajan joukon erilaisia raaka-aineita, joista tyypillisempiä olivat alkoholit, muut juomat sekä jokin kiinteä pieni ruoka-aine. Se saattoi koostua esimerkiksi viinasta ja likööristä, kahvista ja limonadista, sekä makaronista ja ryyneistä. Lisäksi sitä oli voitu maustaa esimerkiksi chilikastikkeella ja sinapilla, sekä välillä jopa villasukalla. *Hölkkärinä* nauttiminen tarkoitti, että juoma, *timppi* tai mikä tahansa muu, oli juotava yhdellä kerralla.¹⁷⁸

¹⁷⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023.

¹⁷⁷Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Siitonen 1993.

¹⁷⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kiviharju et al. 2016, 407–415; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Siitonen 1993.

Hiutaleradassa saatettiin aluksi pistää *hiutaleet* pukemaan jälleen lämpimät, tai hengittämättömät, vaatteet päällensä. Tämän jälkeen nämä voitiin laittaa kulkemaan, yksin tai toisiaan käsistään pitäen, pimeässä sirpalesuojassa tai esimerkiksi hiihtämään jotain rakennusta ympäri. *Hiutaletestissä* puolestaan tuore rauhanturvaaja pistettiin *fasseraadin* eteen haastateltavaksi tai kuulusteltavaksi. Usein seisomapaikka sijaitsi uima-altaan, tai virallisesti *palovesialtaan*, reunalla tai kiikkerän tasapainolaudan päällä. Samalla *fasseraati* esitti kysymyksiä ja huuteli rauhanturvaajamaneereja. Oikeaan vastaukseen vastattiin myönteisesti toteamuksella *käy*. Taas väärään vastaukseen vastattiin kielteisesti toteamuksella *ei mielellään*, äänтелеillä kovaäänisesti ja heittelemällä tyhjillä oluttölkeillä. Palkinto oikeasta vastauksesta tai rangaistus väärästä vastauksesta oli usein sama, *timppiä* tai pitkään lämmitettyä olutta *hölkkärinä*.¹⁷⁹

Oli myös mahdollista, että oikeasta vastauksesta pääsi pois *fasseraadin* edestä, tai väärästä vastauksesta joutui ottamaan askeleen *palovesialtaaseen*. Jos juomaa ei pystynyt nielemään, piti se kaataa päällensä. Hiutaletestin jälkeen uusi rauhanturvaaja oli valmis *hiutalevalaan* tai *hiutaletunnustukseen*. Vala saatettiin antaa joko tukikohdassa saman illan aikana, tai osana *hiutalemarssia* ja *hiutalekastetta* tukikohdan ulkopuolella. Tukikohdassa tehtävässä *hiutalevalassa* tai *hiutaletunnustuksessa* alueelle juuri saapuneen oli luettava perässä tai muulla tavalla annettava vakuutuksensa, jossa tämä sitoutui omaan asemaansa ja tiettyihin toimintamalleihin. Tällaisen vakuutuksen antamisen jälkeen hiutale sai pistää päähänsä, välillä vedellä täytetyn, sinibaretin tai tämän oli juotava *timppi hölkkärinä*.¹⁸⁰

Tapahtuma järjestettiin esimerkiksi roskienpolttokuopalla, eli niin sanotussa *keromontulla*, jonka pohjalla seisovaa *fasset* saattoivat ylhäältä päin heitellä tyhjillä oluttölkeillä. *Hiutaleillan* jatkot pidettiin usein messissä. Täällä uudet rauhanturvaajat saatettiin esimerkiksi laittaa laulamaan *hiutaleaiheisia* joululauluja sekä tarjoilemaan alkoholia. Samaan aikaan *fasset* joivat ja heittelivät lunta muistuttavaa valkoista talkkia ympäriinsä ja *hiutaleiden* päälle.¹⁸¹

Hiutalemarssi oli muutaman viikon alueella oleskelun jälkeen järjestettävä usean tunnin kestoinen marssi täystaisteluvälikokouksessa, mahdollisella tiilikuormalla, erittäin jyrkkää joenuomaa, eli *wadia*, pitkin Litanijoelle. Alhaalla kylmässä Litanissa annettiin *hiutalevala* tai *hiutaletunnustus* alasti tai uimahousuissa joessa, jonka jälkeen edessä oli *hiutalekaste*, kun päähän sai asettaa ensimmäistä kertaa joessa kastetun sinibaretin. Kasteen jälkeen edessä oli raskas marssi takaisin ylös, jonka aikana

¹⁷⁹Ibid.

¹⁸⁰Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Siitonen 1993,

¹⁸¹Ibid.

janoisilta rauhanturvaajilta kysyttiin, kuinka monta olutta tämä joisi ylhäällä. Myöhemmin paljastui, että nämä tarjottavat oluet olivat pitkään lämmitettyjä ja ne kaikki piti juoda *hölkkärinä*. Usein oluita ei pystytty juomaan vaan rauhanturvaajat antoivat ylen.¹⁸²

On huomattava, että rauhanturvaajien hierarkiassa ja perinteissä oli paljon variaatiota, joita ei voida tyypittää pelkästään ajan ja paikan perusteella. Merkittäviä eroja on löydettävissä myös samasta ajasta ja paikasta. Yleisluonnehdintana voidaan todeta, että 1980-luvun puolivälissä syntynyt hierarkia ja perinteet kehittyivät ja pysyivät tiukkoina 1980-luvun loppupuoliskon. Hierarkia ja perinteet kuitenkin löyhenivät jo 1990-luvun alkupuolella, kun toimintaa ryhdyttiin suitsemaan. Tässä merkittävä rooli oli ajan hengellä, suomalaisten pataljoonan komentajalla, sekä alueelle saapuneilla naisrauhanturvaajilla.

1990-luvun lopulla tultiin pisteeseen, jossa päättäväinen komentaja poisti epävirallisen hierarkian kokonaan ja muutti perinteet hyvin hillittyyn muotoon. Eri vaiheessa palvelustaan olevien rauhanturvaajien nimikkeet kiellettiin ja korvattiin uusilla, siistityillä versioilla. *Hiutaleista* tuli *tulokkaita* tai *nuorempia*, *käiväroistä* puolestaan *vanhempia*. Samalla *hiutaleilta* muutti nimensä *tulokasillaksi*.¹⁸³

Toisaalta hierarkian ja perinteiden yksittäisiä ilmentymiä on löydettävissä myös sellaisista paikoista ja sellaisina aikoina, jolloin näitä ei enää suuressa mittakaavassa ollut olemassa. Kosovon NATO-operaatio oli Kyproksen ja Libanonin YK-operaatioista poiketen yleisluonteeltaan selkeästi ammattimaisempi ja totisempi. Hierarkiaa ja perinteitä ei juuri enää ollut olemassa, mutta ne eivät hävinneet nopeasti, kokonaan ja selkeärajaisesti. Vielä KFOR-operaatiossakin viljeltiin jonkin verran *hiutale-* ja *fasse-*termejä, mutta voidaan sanoa, että rauhanturvaajien hierarkia päättyi samalla tavalla kuin oli syntynytkin, puheenpartena. KFOR-operaatio muistuttikin hierarkian suhteen enemmän UNFICYP-operaatiota kuin UNIFIL-operaatiota. Epävirallista hierarkiaa ei ollut, vaan olemassa oli melko nimellinen sotilashierarkia, joka yhdisti itseensä siviilityöyhteisön piirteitä.¹⁸⁴

4.3 Epäviralliset käytänteet ja rangaistukset Libanonin erityispiirteinä

Rauhanturvaajien epävirallinen hierarkia ilmeni palveluksen alun initiaatoriittien ja työtehtävien jakamisen lisäksi käytänteinä. Näissä on nähtävissä sama ilmiö, eli palveluksen pituuden kasvaessa palvelus helpottui ja mukavoitui, sekä saavutettiin erioikeuksia. Ensimmäinen käytänne liittyi lomiin

¹⁸²Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kiviharju et al. 2016, 407–415.

¹⁸³Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023; *Viikko-ohjelma 15.–21.12.1997*.

¹⁸⁴Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Kiviharju et al. 2016, 179–186; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

ja kenttäkaupan uutuustuotteisiin. Jaettavissa olevien suosituimpien loma-ajankohtien sekä uutuustuotteiden määrän ollessa rajattu käytäntönä oli, että *fasseilla* oli etuoikeus käydä ensin valitsemassa lomansa ja tekemässä ostoksensa uutuustuotteiden saavuttua. Tämän jälkeen oli *hiveloiden* vuoro ja vasta viimeisenä *hiutaleiden* vuoro.¹⁸⁵

Toinen käytäntö liittyi keksien syömiseen ja aurinkolasien käyttämiseen. Keksi- ja aurinkolasilaatuja oli erilaisia, joten ne oli porrastettu palveluksen pituuden mukaan. *Fasseilla*, eli *fasuilla*, oli oikeus syödä nimensä mukaisia Fasu-paloja. Lisäksi *fasseilla* oli oikeus käyttää niin sanottuja *täysalistajia*, eli sangoiltaan ja kehyksiltään kullanvärisiä *Ray Ban Olymian Deluxe* -aurinkolaseja, jotka tunnettiin myös nimillä *kokoalistajat*, *gallahanit* ja *eastwoodit*. Nimitykset juontuvat Clint Easwoodin Magnum .44-elokuvasta, jossa tämän näyttelemä päähahmo ”Dirty” Harry Gallahan käyttää vastaavia lasseja. Ne on helppo tunnistaa niiden tunnusomaisista kaareutuvista, soikeista ja tummista linseistä. Hiveloilla oli sen sijaan oikeus laadultaan hieman heikompaan, eli syödä Domino- tai Doris-keksejä, sekä käyttää *puolialistajia*, eli aurinkolaseja, joiden sangat ja kehykset eivät olleet, ainakaan täysin, kullanväriset. Hiutaleilla sen sijaan tarjolla oli vain kuivia Hangon keksejä tai Pikku Myy -pipareita, eikä näillä ollut ollenkaan oikeutta käyttää *alistajia*.¹⁸⁶

Varoituksiksi ja rangaistuksiksi tarkoittamattomien käytänteiden oli tarkoitus säädellä yksittäisten rauhanturvaajien toimintaa yksilön ja yhteisön edun kannalta suotuisalla tavalla, erillään hierarkia- mutta toisaalta myös rankaisujärjestelmästä. Ensimmäinen käytäntö oli, että Rauhanturvaajan palatessa Suomeen suuntautuneelta lomalta, eli niin sanotulta *suomilomalta*, oli sosiaalisesti erittäin suotavaa, jollei pakko, että henkilö täytti Suomeen tyhjentämänsä laukun suomalaisilla tuotteilla, joita ei ollut operaatioalueella. Näistä tärkeimmät olivat lenkkimakkara ja silli, sinappi ja ruisleipä, sekä salmiakki, suklaa ja kahvi. Usein Suomesta palaavalta henkilöltä ei edes kysytty kuulumisia, ennen kuin tämän laukku vietiin, avattiin ja sisältö jaettiin.¹⁸⁷

Toinen käytäntö puolestaan oli, että kaikkien suomalaisrauhanturvaajien, jotka halusivat käyttää prostituoitujen palveluita Israelissa, piti harrastaa seksiä ensimmäisellä kerralla Como-nimisen prostituoidun kanssa, eli *ajaa Como-kortti*. Merkkinä *Como-kortin ajamisesta* rauhanturvaajalle tarjottiin tämän lomilta palattua ensimmäisellä aterialla ruoka lautaselta, joka oli erivärinen kuin muilla, punainen. Käytännön tarkoituksena oli varmistaa, että suomalaisrauhanturvaajan maksullisissa naisissa asiointiin annettiin heti ensimmäisellä kerralla kokemus siitä, miten asia hoituu

¹⁸⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

¹⁸⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; *Käiväräsänasto*; Muraja 2021, 61–71.

¹⁸⁷Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

asiallisesti, koska Como tunnettiin laajalti luotettavana ja reiluna prostituoituna. Toisaalta *Como-kortin ajamiseen* liitettiin hilpeyttä sen vuoksi, että Comoa ei yleisesti pidetty kovinkaan hehkeänä.¹⁸⁸

Kolmas käytäntö pyrki yksilön sijaan säätelemään rauhanturvaajayhteisön toimintaa. Jos erikoishenkilölle annettiin liikaa tämän ydinosaamisalueen ulkopuoleisia töitä, jotka muutkin olisivat voineet hoitaa, tämä saattoi viestiä siitä epäsuoraan. Kokki saattoi protestoida epäsuoraan vartiovuorojen määrää ja ajankohtia laittamalla vähemmän ja heikkolaatuisempaa ruokaa. Voimakonemies taas saattoi protestoida liian suurta muiden tehtävien työkuormaa aiheuttamalla voimakoneen kautta sähkönjakeluun häiriön, jolloin valaistus, ilmastointi ja elektroniikka ei enää toiminut. Usein epäsuoran protestoinnin tulos oli, että hienovarainen vihjaus ymmärrettiin ja henkilön työkuormaa kevennettiin.¹⁸⁹

Epäviralliset varoitukset ja rangaistukset nivoutuivat yhteen virallisten varoitusten ja rangaistusten kanssa siten, että ensin rauhanturvaajayhteisö pyrki säätelemään yksilön toimintaa suhteellisten kevyiden epävirallisten varoitusten ja käytänteiden kautta. Jos nämä eivät toimineet, tai jos rikkomus oli tarpeeksi tahallinen, toistuva tai suuri, toimintaan puututtiin virallisten varoitusten ja rangaistusten kautta. Usein virallisessa toiminnassa keskityttiin suoraan rangaistuksiin, koska epävirallisten käytänteiden kautta oli jo annettu varoitus. Useimmiten varoitukset ja rangaistukset liittyivät alkoholiin liittyviin palvelusrikoksiin, mutta myös muihin palvelusrikoksiin.

Kyproksella 1960- ja 1970-luvulla sammumiseen johtava alkoholinkäyttö oli vielä tarkoittanut palvelustovereiden huolenpitoa ja nukkumaan kantamista. Joskus jopa sitä, että toinen rauhanturvaaja oli tehnyt seuraavan aamun vartiovuoron krapulaisen puolesta. Vain hyvin harvoissa ja räikeissä tapauksissa alkoholinkäyttö johti sotilasoikeudellisiin seurauksiin.¹⁹⁰ Libanonissa 1980- ja 1990-luvuilla tiukentunut virallinen suhtautuminen runsaaseen alkoholinkäyttöön yhdistettynä epävirallisiin käytänteisiin synnytti kuitenkin erilaisia lopputuloksia. Alkoholinkäytön suhteen varoittamisen ja rankaisemisen raja meni siinä, kykenikö pitämään huolta itsestään ja sammuiko.

Rauhanturvaajan sammuminen johti 1980-luvulla ja 1990-luvun taitteessa *hiustenleikkuuseen*. Seurauksena saattoi olla mitä moninaisempia hiustyylejä, kuten kalju, toiselta puoliskolta kalju tai irokeesi, sekä niin sanottu päälaelta kalju *spedetukka* tai sieltä täältä lyhennetty *uunoturhapurotukka*. Toinen, usein samaan aikaan toteutettava, rangaistus sammumisesta oli *piirtely ihoon*. Suosittuja

¹⁸⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

¹⁸⁹Ibid.

¹⁹⁰Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

piirroksia olivat ankkuri ja naisen alapäättä kuvaava kirkkovenesymboli. Eräässä tapauksessa heikosti alkoholia kestävä, mutta siitä niin paljon pitävä, puolikalju komppaniavääpeli oli sammunut jo kahdesti. Ensimmäisillä kerroilla komppaniavääpelin harvat hiukset oli leikattu pois ja nuoret rauhanturvaajat odottivat innolla uutta mahdollisuutta *tehdä alaharvennus*. Komppanianvääpelin sammuttua kolmannen kerran *kone kävi jo pään vieressä*, mutta komppanianpäällikkö pääsi keskeyttämään *harvennushakkuut*. Komppaniavääpeli oli saanut jo tarpeeksi epävirallisia varoituksia. Nyt seurauksena oli virallinen rangaistus.¹⁹¹

1990-luvun edetessä hiustenleikkuu korvautui niin sanotulla *körmykypärällä*. Tämä oli teräksinen kypärä, joka lukittiin kettingillä ja riippulukolla sammuneen, eli *körmähtäneen*, rauhanturvaajan päähän vuorokaudeksi. 30–40 asteen ilmanlämpötilassa heräävän krapulaisen rauhanturvaajan kypärän sisällä lämpötila oli tätäkin korkeampi. Tämän lisäksi tiukasti lukittu kypärä painoin ja ahdisti huomattavasti kantajaansa. *Körmykypärän* käytön aiheuttamaa pahoinvointia krapulaiselle rauhanturvaajalle kuvastaa, että eräässä tapauksessa edellispäivänä sammunut rauhanturvaaja tuli anelemaan kypärän poistamaista, siinä kuitenkin onnistumatta. Myöhemmin yövartiossa ollut rauhanturvaaja oli kuullut, kuinka joku oli mennyt verstaalle ja kuinka sieltä kuului ääniä. Yövärtiomiehen mennessä verstaalle paljastui kuinka äärimmäisen epätoivoinen *körmykypärän* kantaja oli pyrkinyt kulmahiomaan päässään olevan *körmykypärän* pois henkensä kaupalla. *Körmykypärä* -käytänteestä luovuttiin.¹⁹²

Alkoholinkäyttöön liittyvät epäviralliset varoitukset ja rangaistukset *hiustenleikkuun, ihoon piirtelyyn* ja *körmykypärän* muodossa siis hyödynsivät ja alleviivasivat rauhanturvaajan kyvyttömyyttä pitää huolta itsestään ja olla toimintakykyinen. Varoituksena käytänteet toimivat paitsi sammunutta rauhanturvaajaa, myös koko rauhanturvaajayhteisöä kohtaan. Sammunut rauhanturvaaja oli saanut epävirallisen varoituksen, josta seuraavaksi edessä saattaisi olla virallinen rangaistus. Rauhanturvaajayhteisö puolestaan oli saanut muistutuksen siitä, että kuka tahansa sammunut saisi saman kohtelun. Rangaistuksena puolestaan käytänteet voi nähdä sen kautta, että sammunut rauhanturvaaja häpäistiin ja tämä kantoi näkyvää leimaa tästä häpäisystä.

2000-luvulla Kosovossa epävirallisia varoituksia ja rangaistuksia ei enää ollut, vaan asiat hoidettiin virallisen sotilasoikeudenhoidon kautta. Suhtautuminen alkoholin liikakäyttöön oli muuttunut selkeästi tiukempaa suuntaan kuin Libanonissa, mutta on huomattava, että sotilasoikeuden puuttuminen alkoholinkäyttöön oli harvinaista. Osin tämä johtui pahimpien ylilyöntien

¹⁹¹Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

¹⁹²Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

karsiutumisesta, osin siitä, että hierarkian tavoin oli eräällä tavalla palattu vanhaan Kyproksen malliin. Kun jonkun rauhanturvaajan alkoholinkäyttö alkoi vaikuttaa huolestuttavalta, eikä tämä huomannut sitä itse, palvelustoverit pyrkivät estämään tilanteen pahenemisen ja saattamaan humalaisen nukkumaan. Jos kuitenkin alkoholinkäytön kanssa tapahtui selkeä ylilyönti, sotilaspoliisi ja kurinpitoesimies puuttuivat asiaan virallisten varoitusten ja rangaistusten kautta herkemmin kuin aikaisemmin.¹⁹³

Rauhanturvaajayhteisöllä oli Libanonissa käytössään alkoholirikoksien lisäksi muihin palvelusrikoksiin liittyviä epävirallisia varoituksia ja rangaistuksia. Ensimmäinen näistä oli vähäisistä rikkomuksista, kuten vartiovuorosta myöhästymisestä, valtion omaisuuden rikkomisesta tai varmistamattomasta aseesta, 1990-luvulla langetettu *töppökeissi*. Tämä viittasi paitsi epäonnistuneeseen rikkomustapahtumaan, eli *töpeksittyyn keissiin*, myös siitä sovituksena hankittavaan 24 oluen pakkaukseen, eli *keissiin*.¹⁹⁴

Toinen 1990-luvulla rauhanturvaajayhteisön käytössä ollut rangaistus niin sanottu *boikottiin julistaminen*. Tämä tarkoitti sitä, että rauhanturvaajayhteisön normeihin mukautumaton henkilö erotettiin yhteisöstä. *Boikottiin julistetulle* henkilölle ei saanut puhua, eikä tämän lähetyvillä olla kuin aivan välttämättömimpien työasioiden vuoksi. Esimerkiksi henkilön tullessa ruokapöytään kaikki muut nousivat ylös ja vaihtoivat pöytää, tai katsoessa kohti eivät katsoneet takaisin tai kysyessä jotain vastanneet. *Boikottiin julistaminen* ei katsonut sotilasarvoa, vaan jopa päinvastoin. Tyypitapaus *boikottiin julistetusta* oli nuori ja innokas uusi upseeri, joka pyrki muuttamaan rauhanturvaajayhteisön käytänteitä. Tällaiset muutosyritykset olivat tyypillisesti muodollisen ja ulkoisen sotilaallisuuden lisäämisyryksiä, kuten vaatetukseen tai tervehtimiseen puuttumista.¹⁹⁵

Epävirallisten rangaistusten lisäksi Libanonissa palvelevalle rauhanturvaajalle voitiin määrätä Kyproksen edeltäjänsä ja Kosovon seuraajansa tavoin virallisia rangaistuksia. Alkoholien ongelmakäyttö saattoi johtaa *viinakieltoon*, jossa henkilöllä ei ollut oikeutta tiettyyn ajanjaksoon käyttää alkoholia. Toinen mahdollinen virallinen rangaistus oli raskaampi *ylenemiskielto*. Tämä tarkoitti puolestaan, että henkilöllä ei tiettyyn ajanjaksoon ollut mahdollisuutta ylentyä sotilasarvostaan seuraavaan. Kolmas mahdollinen virallinen rangaistus oli *ylimääräisen palvelus*, joka useimmiten tarkoitti *ylimääräisiä vartiovuoroja*. Kyproksella näiden lisäksi oli tyypillistä määrätä myös *kaivamaan roskakuoppa*, jolloin rauhanturvaajan piti kaivaa yksin lapiolla kaksi metriä

¹⁹³Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁹⁴Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

¹⁹⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

leveä, pitkä ja syvä kuoppa erittäin kovaan maahan. Virallisten ja epävirallisten rangaistusten asema ja määrä kuvastaa omalta osaltansa myös operaatioiden ja aikakausien eroja. Kypros oli selkeästi luonteeltaan hierarkkisempi ja sotilaallisempi, kun puolestaan Libanon puolestaan vähemmän hierarkkisempi ja ennemmin työyhteisö. Jonnekin näiden ääripäiden väliin taas asettuu Kosovo.¹⁹⁶

Virallisena rangaistuksena oli myös mahdollista vaikuttaa rauhanturvaajan palvelussopimukseen. Kevyin tapa oli, että palvelussopimusta ei jatkettu. Tämä tarkoitti, että henkilö sai palvella palvelussopimuksensa, esimerkiksi kahdeksan kuukautta, loppuun, mutta että tällä ei ollut mahdollisuutta jatkaa palvelustaan, esimerkiksi neljällä kuukaudella.¹⁹⁷ Käytännössä esimerkkitapaus tarkoitti 1980- ja 1990-luvuilla verovapaan auton tuomisen estymistä tai ainakin huomattavaa hankaloitumista. Toinen, raskaampi, tapa oli, että henkilön palvelussopimus päätettiin. Rauhanturvaajaslangilla henkilö sai *katkot, sulkaa perseeseen* tai *sulkaa*¹⁹⁸. *Katkojen* tarkoitus oli symboloida palveluksen katkeamista, kun taas *sulkaan* liittyvien ilmaisujen henkilön saamaa lentoa pois operaatiosta. Tällöin henkilö ei voinut palvella edes nykyistä palvelussopimustaan loppuun. Tällöin verovapaan auton tuominen estyi tai hankaloitui entistä huomattavammin. Kolmas rangaistus oli, että henkilöllä ei voitu ottaa palvelukseen¹⁹⁹. Palvelussopimuksen edellytyksenä oli nuhteeton rauhanturvapalvelus, eli palvelusrikos käytännössä tarkoitti tulevaisuuden palveluksen estymistä.

Epävirallinen järjestelmä täydensi virallista järjestelmää ja sillä oli suuri merkitys rauhanturvaajien yhteisöllisyyden kannalta. Käytänteet nauttivat laajan joukon hyväksyntää, jolloin niiden hyväksymisestä, valvontaa ja toteuttamisesta muodostui ryhmäkoheesiota vahvistava tekijä. Etenkin kun samalla osa virallisista käytänteistä ohitettiin ja korvattiin epävirallisilla käytänteillä. Viralliset käytänteet edustivat helposti jäykkyyttä ja ulkopuolisuutta, kun taas epäviralliset käytänteet joustavuutta ja omaa järjestelmää. Epävirallisen järjestelmän ja rauhanturvaamisen taustalla olevana laajempaan ilmiönä on nähtävissä tietynlainen toimintakulttuuri.

Vaikenemisen kulttuuri tarkoitti, että mahdollisesti hankalista, epämieluisista tai muutoin ongelmallisista asioista vaiettiin tai ne hoidettiin mahdollisimman vähin äänin ryhmän sisäisesti. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi läheltä piti -tilanteet, epäasiallinen käytös ja palvelusrikokset.

¹⁹⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

¹⁹⁷Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

¹⁹⁸Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023. *Käiväräsanasto*.

¹⁹⁹Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

Toimintaa luonnehdittiin toteamuksella *mitä tapahtuu alhaalla jää alhaalle*, eli mitä tapahtuu operaatioissa jää operaatioon, tai vaihtoehtoisesti *mitä tapahtuu vartioasemalla jää vartioasemalle*.²⁰⁰

Asioista vaikenemisen taustalla on ollut useita eri syitä. Vaikenemisen voi nähdä ylläpitämässä rauhanturvaajayhteisöä, kun se sitouttaa jäseniään vaikenemisen kautta. Puhuva rauhanturvaaja sen sijaan pettää yhteisönsä, eikä näin ollen ole *rauhanturvaaja*. Esimerkiksi 1980-luvun lopun Libanonissa eräällä vartioasemalla *hiutaleet* käytännössä koko valveillaoloaikansa vartiossa. Samaan aikaan *fasset* eivät tehneet ollenkaan töitä, vaan keskittyivät piinaamaan ja kiusaamaan *hiutaleita* äärimmilleen. Vartioaseman päällikkö ei puuttunut tilanteeseen, eikä kukaan valittanut tilanteesta suoraan. Asia pysyi vartioaseman sisäisenä.²⁰¹

*”Nää jätkät ei tanssi, eikä turhista valita,
siihen muottiin minutkin kasvatettiin.”*²⁰²

Vaikenemisen voi nähdä myös riskin rajaamisena. Kun oltiin hiljaa, ei koitunut epäsuotuisia lopputuloksia. Esimerkiksi 2000-luvun taitteen Kosovossa rauhanturvaajat huomasivat kävelleensä keskelle miinakenttää. Nämä päättivät palata samoja jälkiä pitkin takaisin ja jättää ilmoittamatta asiasta.²⁰³ Vaikeneminen on myös helpompaa kuin puhuminen. Esimerkiksi 1987 Libanonissa suomalainen vartioasema 9-36 vallattiin ja henkilöstö otettiin panttivangiksi. Tapahtumissa mukana olleet eivät olleet halukkaita keskustelemaan asiasta palvelustovereillensa.²⁰⁴

4.4 Rauhanturvaajaslangi rakentaa ja ylläpitää yhteisöä kaikissa operaatioissa

Suomalaisrauhanturvaajille alkoi syntymään jo melko varhaisessa vaiheessa Kyproksella omia sanoja ja ilmaisuja, joista moni jäi pysyväksi ja universaaliksi rauhanturvaajasanaksi. *Alhaalla* kuvastaa etelässä rauhanturvaajana olemista, mutta tavalla, josta ei tule samanlaista assosiaatiota lomaan, kuin muutoin rauhanturvaajayhteisön ulkopuolella käytetystä ilmaisusta *etelässä*. *Aro* puolestaan kuvasi aluksi kuivaa ja puutonta heinä- ja ruohotasankoa, jossa operatiiviset jääkärikomppaniat olivat, mutta sanan merkitys siirtyi symboloimaan kasvillisuusvyöhykkeen sijaan jääkärikomppaniaa ja siellä olevia jääkäreitä. *Kepu* taas tarkoitti vuohta tai lammasta. Myöhemmin operaation edetessä ja uusien operaatioiden syntyessä Libanoniin ja Kosovoon kieli eli kasvaen ja muuttuen olosuhteiden mukaisesti. Uusia ilmaisuja syntyi ja sanasto kertyi, mutta vanhoja ilmaisuja myös kuoli. *Timppi* oli

²⁰⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

²⁰¹Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

²⁰²Hämäläinen et al. 2019.

²⁰³Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

²⁰⁴Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

aluksi Kyproksella tarkoittanut yleisesti alkoholiannosta, mutta Libanonissa tämä muuttui tarkoittamaan *hiutaleille* tarjottavaa etovaa juomasekoitusta. Kosovossa sanaa ei enää käytetty.²⁰⁵

Uusien sanojen ja ilmaisujen syntyminen oli ennen kaikkea käytännöllinen prosessi. Ympäristö oli uusi, eikä siihen sopivia sanoja tai ilmaisuja ollut, joten piti luoda uusia. Monesti sanat oli lainattu operaatioalueella käytetyistä kielistä kuten englannista tai arabista tai niillä oli muuten kaikkupohjaa suomen puhekielestä. Lopulliseen suomalaiskäyttöön päätyneet ilmaisu taas oli sopeutettu omaan ääntämykseen ja ilmaisutapaan sopivaksi. *Konvoi* lainattiin englannin saattuetta tarkoittavasta *Convoy*-sanasta rauhanturvaajaslangiin Kyproksella, kun taas *kalifi* lainattiin arabian päällikköä tarkoittavasta *khalifah* -sanasta slangiin Libanonissa. *Murkula* puolestaan oli suomen puhekieleen jo ennen operaatiota vakiintunut sana, joka tarkoitti tykistö- tai heitinkranaattia. Samaan suomalaiseen ääntämisasuun englannin kielen vartioasemaa tarkoittava sana *position* mukautui helpommin lausuttavaan ja käytettävään muotoon *pose*.²⁰⁶

Käytetyt sanat ja ilmaisut sopivat siis erinomaisesti jäljittelemään ja kuvaamaan rauhanturvaajien kokemusta ja todellisuutta, koska ne olivat syntyneet suomalaisen, paikallisen ja kansainvälisen kontekstin yhteisvaikutuksesta. Viestintä jollain muulla kuin rauhanturvaajaslangilla ei olisi ollut yhtä helppoa ja saavuttanut kaikkia samoja vivahteita. Kokemusta jäljittelevistä sanoista esimerkkejä ovat Libanonissa käytetyt *lana* masennuksesta, murehtimisesta ja ikävästä, *kyykky* alistumisesta, sekä ilmaisu *tuskassa*, kun ollaan tai tehdään tosissaan tai paineissa. Puolestaan esimerkkejä saman paikan todellisuutta kuvaavista sanoista ovat *OPS* operaatiokeskuksesta, *shelteri* sirpalesuojasta ja *tsekkari* tarkistuspisteestä.²⁰⁷

”*OPS:ikin liian tuttu, shelteri vanha juttu,
Suomesta töitä pokailen, tsekkarilla jos mokailen*”²⁰⁸

Ympäristön passiivisluonteisemman kuvaamisen ja jäljittelyn lisäksi rauhanturvaajaslangilla oli toinenkin, aktiivisluonteisempi, tehtävä. Se ylläpiti ja rakensi rauhanturvaamisen todellisuutta. Sanojen ja ilmaisujen käyttöönotto loi uutta, käyttö ylläpiti vallitsevaa ja käyttämättömyys tuhosi vanhaa todellisuutta. Näkyvimpiä ja selkeimpiä esimerkkejä ovat rauhanturvaajien epäviralliseen hierarkiaan kuuluneet *hiutale*, *hivelo* ja *fasse* -sanat. Niiden käyttöönotto 1980-luvun puolivälissä loi

²⁰⁵Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023. Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; *Käiväräsano*; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

²⁰⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023. *Käiväräsano*; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

²⁰⁷Hämäläinen 2000a; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Käiväräsano*.

²⁰⁸Hämäläinen 2000a.

epävirallisen hierarkian, niiden käyttö 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvulla ylläpiti sitä, sekä niiden käyttämättömyys tuhosi sen.

Yksittäiselle rauhanturvaajalle tämä kielen aktiivisluonteisempi tehtävä näyttäytyi ennen kaikkea identiteetin kautta. Rauhanturvaajayhteisö loi ja tuki identiteetin rakentumista sillä, että se tunnisti ja tunnusti samat asiat. Näin ollen rauhanturvaajaslangilla oli myös merkitys yhteisöllisyyden rakentumisen ja säilyttämisen kautta. Esimerkiksi kun muut rauhanturvaajat kutsuivat yksittäistä henkilöä rauhanturvaajaa tarkoittavalla sanalla *faitteriksi* tai *käiväräksi* tapahtui samaan aikaan monta asiaa. Yksilö sai ulkopuolisen tunnustuksen siitä, että tämä kuului rauhanturvaajayhteisöön, koska tämä puhui muiden kanssa samaa slangia ja tästä käytettiin muiden kanssa samaa nimitystä. Näin yksilön rauhanturvaajaidentiteetti vahvistui sekä itselle että muille. Yhteisö puolestaan jakoi sanan merkityssisällön ja statuksen, joka ei välittynyt tai kuulunut ulkopuolisille, jolloin yhteisö rakentui jatkuvasti uudelleen ja vahvistui sanaa käytettäessä.

Esille slangissa tulivat myös jaetut arvot ja näkemykset, sekä tunteet ja kokemukset. Esimerkkinä arvoista ja näkemyksistä kaikissa kolmessa operaatiossa paikallisista käytettiin termejä, jotka kuvasivat näiden toiseutta, eli erilaisuutta ja erillisyyttä. Osin kyse oli toiminnan ja suoriutumisen heikkoudesta, etenkin Libanonissa ja Kosovossa. Kyproksella paikallisista käytetty termi oli *paskavarvas*, Libanonissa taas *käivärä* ja *ähly*, sekä Kosovossa puolestaan *kähtävä*.²⁰⁹ Tunteista ja kokemuksista puolestaan esimerkkejä ovat Kyproksella käytetty suuttumusta kuvaava ilmaisu *käydä kuumana*, Libanonissa käytetty laadukasta pioneerimessistä kuvaava *Paras paikka* -termi, sekä Kosovossa ilmeisen kuivasta kanasta ja riisistä käytetty *lanariisi*-sana²¹⁰.

Rauhanturvaajien slangilla on nähtävissä useita tunnusomaisia piirteitä. Ne ovat löydettävissä myös kaikista muista kielellisen ilmaisun järjestelmistä, mutta niiden rooli rauhanturvaajaslangissa on erityisen korostunut. Ensimmäisen piirteenä voidaan nähdä kielen joustavuus, monimerkityksellisyys ja epämääräisyys. Sanoilla on siis hyvin paljon kontekstiinsa sidottuja merkityksiä ja käyttötapoja, jotka saattavat olla limittäisiä keskenään. Erinomainen esimerkki on merkittävin ja keskeisin rauhanturvaajasana *supa*. Sanan syntymisestä ei ole varmuutta, mutta sen syntyminen on voinut liittyä esimerkiksi englannin täydennyksiä tarkoittavaan sanaan *Supply* tai Suomen pataljoonasta käytettyyn lyhenteeseen SuPa. Erään tulkinnan mukaan *Supply* tiesi paljon hyviä tavaroita, jonka vuoksi sana ulottui koskemaan kaikkea tavaraa. Toisen version mukaan Suomen pataljoona olisi joskus

²⁰⁹Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023; *Vuoriston Sanomat* 1974.

²¹⁰Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; *Käiväräsana*.

hälytyksen sattuessa jäänyt ottamaan aurinkoa ja uimaan, jolloin suomalaisten epäoperatiivista toimintaa olisi ryhdytty kutsumaan Suomen pataljoonan lyhenteen tavoin *supaksi*.²¹¹

Olipa sanan etymologia millainen tahansa, *supaa* on hankala määritellä tyhjentävästi, sillä epämääräisyyden, laajan käyttötarkoituksjoukon ja kontekstisidonnaisuuden vuoksi se karkaa määrittelyä. Karkeasti luonnehdittuna *supa* on yleissana, joka liittyy usein tavaroihin, vapaa-aikaan ja lomiin. Se voi olla jotain erityisen hyvää tai huonoa. Tavaroihin liittyessä *supa* voi tarkoittaa kopioitua tai väärennettyä tavaraa, tahi heikkolaatuista tai huonosti tehtyä asiaa. Vapaa-aikaan liittyessään *supailu* tarkoittaa leikkoteltua, oleskelua tai lomailua, mutta myös auringonottamista. Tavallinen auringonotto on *supan ottamista* ja voimakkaampi *supan repimistä*, kun taas alasti tehtynä *munasupaa*. Sana voitiin liittää myös henkilön määritelmään, jolloin laiskaa henkilöä voitiin sanoa *supaukoksi*, kun taas lomista vastannutta tiedostus- ja valistustoimiston johtajaa *supaupseeriksi*.²¹²

Toinen tunnusomainen piirre rauhanturvaajien slangissa on, että siinä on runsaasti liitteitä ja määritteitä muihin sanoihin. Edellä kuvattun *supa*-sanavan tavoin *jalla*-sanaa voidaan liitteenä ja määritteenä melkein päihin vain. Alun perin *jalla* on arabiaa ja tarkoittaa kiireellisyyttä tai usein täytesanana käytettyä huudahdusta, joka *supan* tavoin voi tarkoittaa alkuperäisessäkin merkityksessä melkein päihin vain. Sanan alkuperäinen käyttö on eräällä tavalla säilynyt myös suomalaisrauhanturvaajien käyttämänä. *Jallalla* tarkoitettiin alun perin suomalaisrauhanturvaajien keskuudessa operaatioalueella helposti tulevaa aggressiivista ripulia, joka pakotti rauhanturvaajan kiireellisesti tarpeilleensa; *jallajalla*. Sanalla voitiin myös tarkoittaa todella tiukkaan tarttuvaa mutaa, mutta ennen kaikkea sitä käytettiin alkuliitteenä määrittelemään jokin paikalliseksi ja samalla huonoksi ja heikkolaatuisiksi. Esimerkiksi minareetti oli *jallatorni*, paikallinen vaalealeipä *jallapulla* ja nahkainen varvastossu *jallasandaali*.²¹³

Toinen esimerkki liite- ja määritesanasta on *paavo*, joka tarkoittaa partiota. Kun sana yhdistettiin esimerkiksi helikopteria tarkoittavaan lyhenteeseen *heko*, sanaan *jalka* tai sanaan *yö*, saatiin aikaiseksi eri tavalla toteutettava partio. *Hekopaavo* oli helikopteripartio, *jalkapaavo* jalkapartio ja *yöpaavo* yöpartio. Kolmas esimerkki on *juhani*, *antero* tai *einari* -sanojen yhdistäminen johonkin toiseen sanaan. Itsessään miesten nimet tarkoittivat jotakin asiaa tai juttua, joka oli olemassa ja jota ei haluttu sanoa suoraan. Tienvarsipommi oli *tienvarsijuhani*, valkosipulivoi oli *valkosipulijuhani* ja viikkoraportti *viikkojuhani* tai *viikkoeinari*.²¹⁴

²¹¹*Käiväräsananasto*.

²¹²*Ibid*.

²¹³Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Käiväräsananasto

²¹⁴*Käiväräsananasto*.

Kolmas tunnusomainen piirre rauhanturvaajien slangissa on sen huumori ja hilpeys, sarkasmi ja liioittelu, sekä runsas kuvainnollisuus ja lempinimien käyttö. Huumorista ja hilpeydestä esimerkkisanoja ovat Kyproksella ajoneuvosta käytetty *kumijalka* -sana, Libanonissa verovapaasta autosta käytetty termi *YK-lada* ja Kosovossa puolestaan *Barbecue* -ilmaisu sosialististen kaivostyöläisten BBQ-muistomerkestä. Sarkasmista ja liioittelusta puolestaan esimerkkisanoja ovat Kyproksella messiin sammumista symboloiva *messipykälä*, Libanonissa kuivuneen joenuoman pohjalla sijainneesta vartioasema 9-33:sta nimitykset *Maailmanloppu*, *End of World* ja *Muumilaakso*, sekä Kosovossa yhdysvaltaisten hyvin varustellusta ja suuresta leiristä käytetty *Amerikka* -sana. Kuvainnollisuudesta ja lempinimistä taas esimerkkisanoina ovat Kyproksella ravintoloita vuonna 1967 tuhonneista suomalaisrauhanturvaajista käytetty *remonttimiehet* -ilmaus ja Libanonissa aseensa kanssa tehtävästä erittäin jäykästä YK-tervehdyksestä *tönkkö* -sana.²¹⁵

Rauhanturvaajaslangi kuvastaa yksittäisiä operaatioita sen kautta, minkälaisia sanoja ja ilmaisuja niissä on käytetty ja kuinka paljon. Kyproksen UNFICYP-operaation rauhanturvaajaslangia voi luonnehtia melko yleistajuiseksi ja korostuneessa asemassa on paikallinen yhteiskunta sekä sen eksotiikka. Tultaessa Libanonin UNIFIL-operaatioon rauhanturvaajaslangi on muuttunut selkeästi laajemmaksi, omalaatuiseemmaksi ja ulkopuolisille vaikeaselkoiseksi. Korostuneessa roolissa on rauhanturvaajien yhteisö, sekä sen antamat laajalti antamat nimitykset todellisuudelle ja kokemukselle. Kosovon KFOR-operaatioissa puolestaan rauhanturvaajaslangi on edelleen omalaatuista ja ulkopuolisille vaikeaselkoista. Sen epäjatkuvuus on nähtävissä siinä, että se on selkeästi suppeampaa ja korostuneeseen asemaan on noussut työ ja erilaiset paikat.

Kun näitä eri rauhanturvaoperaatioissa käytettyjä slangin ilmentymiä tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan hahmottaa rauhanturvaamisen muutosta. Kyproksella rauhanturvaaminen ei vielä ollut omalaatuista, eikä ulkomaanmatkailu tyypillistä. Libanonissa puolestaan kehittyi hyvin omalaatuinen rauhanturvaamiskulttuuri ja sen tärkeimpänä ilmentymänä rauhanturvaajayhteisö. Kosovossa taas rauhanturvaaminen palasi omalaatuisuudesta lähemmäs yleismaallisuutta ja aikaisemmasta poiketen toiminta oli hyvin paljon ammattimaisempaa.

Epävirallinen hierarkia, käytänteet ja slangi olivat omalta osaltansa rakentamassa rauhanturvaajien kiinteää sisäryhmää. Lisäksi keskenään eristyksissä rajatulla alueella pitkään vietetyt ajanjaksot johtivat siihen, että rauhanturvaajat oppivat tuntemaan toisensa, sekä jakoivat kokemuksensa ja todellisuutensa hyvin täysimääräisesti keskenään. Suomalaisia yhdisti ulkopuolisen uhan mahdollisuus, tilanne, jossa olivat, sekä päämäärä, jonka eteen työskentelivät. Rauhanturvaajista

²¹⁵Ibid; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Tikka 2020, 25–53.

muodostuikin hyvin tiivis yhteisö, jonka jäsenet luottivat toisiinsa ja olivat solidaarisia toisiansa kohtaan. Esimerkiksi ensimmäisen Kyproksen veteraanit ovat tavanneet toisiansa epämuodollisissa vuositapahtumissa sekä aloittamansa rauhanturvaajien yhdistystoiminnan kautta jo 1960-luvulta alkaen – ja tapaavat edelleen²¹⁶.

*”Selkä selkää vasten, luotettiin kaveriin,
ne on vieläkin siinä ja pysyy aina.”²¹⁷*

Monesti tiiviissä yhteisössä pärjäämiseen ja siihen sopeutumiseen pätivätkin samat lainalaisuudet kuin missä tahansa muussakin yhteisössä. Rauhanturvaajayhteisön tiiveyden vuoksi sosiaalisuus ja sosiaalinen älykyys korostuivat, kuten myös kontaktien luominen ja ylläpito. Merkittävä tekijä oli myös kyky erottaa vallitsevat lainalaisuudet ja olennainen, sekä mukautua olosuhteisiin. Lisäksi hyvä asennoituminen motivaation ja aloitekyvyn kautta auttoi. Usein pärjääminen huomattiin, sillä nämä yksilöt olivat suosittuja paitsi palvelustovereina ja eräänlaisina epävirallisina avainhenkilöinä, myös niitä, joiden palvelussopimusta jatkettiin ja jotka päätyivät erityisempiin tehtäviin²¹⁸. Edellä kuvattu kertoo osin myös siitä, minkälainen henkilö operaatiossa ei kannattanut olla. Tiiviissä yhteisössä kielteiseksi mielletty toiminta tai poikkeavuus korostui helposti.

5 Väliryhmät harmaalla alueella

5.1 Sotakoirat Libanonissa lemmikkeinä ja kanadalaiset Kyproksella lähes suomalaisina

Suomalaisrauhanturvaajien sisäryhmän ja ulkoryhmien väliselle harmaalle alueelle on aina kuulunut myös muita ryhmiä. Koiria on käytetty kaikissa kolmessa operaatiossa aivan alusta alkaen, mutta käytössä on ollut paljon vaihtelua, mikä selittyy rauhanturvaajien tehtävillä ja olosuhteilla. Koirien on käytetty niiden erinomaisen liikkuvuuden ja pelotevaikutteen, sekä kuulo- ja hajuaistin vuoksi. Työtehtäviä ovat olleet niin partiointi, vartiointi ja joukkojenhallinta, kuin myös huumausaineiden, räjähteiden ja jälkien etsintä. Koirien käytön ammattimaisuus on lisääntynyt jatkuvasti, kuten myös niihin kohdistunut huolenpito ja eläinten hyvinvoinnin huomioiminen. Tästä huolimatta koirat ovat aina olleet pidettyjä ja suhtautuminen niihin myönteistä.²¹⁹

Kyproksella koiria ei käytetty juurikaan, ja olemassa olleita koiria voidaan luonnehtia poikkeuksina. Ensimmäiset suomalaiset sotakoirat tulivat UNFICYP-operaatioon 1964. Näitä käytettiin ennen kaikkea vartio-, mutta myös joukkojenhallinta-, koirina. Kummassakin koirien käyttötehtävässä

²¹⁶Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²¹⁷Hämäläinen et al. 2019.

²¹⁸Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

²¹⁹Lopperi et al. 2010, passim; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

korostui sama, kuin suomalaisten aseissaan käyttämissä pistimissä. Ei tosiasiallinen käyttö, vaan ennen kaikkea pelotevaikutus. Esimerkiksi operaation ensimmäisenä vuotena paikalliset käyttivät suomalaisrauhanturvaajia vastaan naismielensoihtajia. Ajatuksena oli, että miespuolisilla rauhanturvaajilla ei olisi sopivaa keinoa vastata mielenosoitukseen. Seurauksena oli, että suomalaiset käyttivät sotakoiria pelotteena mielenosoituksen hajottamiseksi.²²⁰

Libanoniin tultaessa sotakoirien käyttö oli laajaa, etenkin 1980-luvun loppupuoliskolta eteenpäin. Koirien käytön kasvaminen selittyy sillä, että niiden pelotevaikutte oli aivan omaa luokkaansa. Koira pidettiin islaminuskaisessa maassa saastaisena eläimenä, jonka puraisu tiesi taivaspaikan menettämistä. 1988 vartioasema 9-47A:n valtauksen jälkeen asemaa vahvistettiin muun muassa asettamalla sinne vartiokoira, koska sen katsottiin luovan pelotevaikutusta. Etenkin susikoirat ja mustat koirat miellettiin paikallisten keskuudessa erityisen pelottavina ja saastaisina. Esimerkiksi eräällä vartioasemalla 1980-luvun lopulla paikallisten tekemä roskien tutkiminen saatiin kuriin vasta asettamalla koira vartioon. Koirien pelotetta lisäsi entisestään se, että usein koirat osasivat tehdä eron suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä ilman, että näitä oli erikseen koulutettu tähän. 1987 vartioasema 9-36:n valtauksen yhteydessä Noona-koira puolusti aseista riisuttuja suomalaisia rauhanturvaajia puremalla kolmea vastarintaliikkeen jäsentä. Seuraus oli, että vastarintaliikkeen jäsenet ampuivat Noona-koiran, josta tuli tapahtuman ainut kuolonuhri.²²¹

Koiria oli lähes kaikilla vartioasemilla, jossa niitä osallistutettiin, kuten mainittua, aseman vartioimiseen ja jalkapartioihin. Monesti koira oli erinomaisten aistiensa vuoksi ensimmäinen, joka huomasi jotain poikkeavaa. Vaikka koirat olivatkin lähes poikkeuksetta pidettyjä ja suhtautuminen niihin oli erittäin positiivista, niiden hyvinvointi ei ollut yhtä hyvällä tolalla. Koirille oli usein osoitettu ohjaaja, mutta tämä muuttui työtehtävien ja palvelusaikojen vuoksi usein. Nämä eivät sopeutuneet ohjaajien jatkuvaan muuttumiseen ja pitkiin oleskeluaikoihin vartioasemilla. Kuvaavaa on, että koirat olivat usein samaan aikaan sekä sairaita että vartioaseman korkea-arvoisempia eläviä – *ylifasseja* tai *megafasseja*. Lisäksi koiraohjaajista oli ajoittain kovaakin pulaa, mikä yhdistettynä vartioaseman henkilöstön positiiviseen suhtautumiseen koiriin teki niille karhunpalveluksen. Niitä ei käytetty ammattimaisesti, vaan enemmän ja usein lemmikkien tavoin.²²²

²²⁰Palmu et al. 1985, 82–113; Suominen 1998, 17–24; Virtanen 2011, 56–85.

²²¹Hägglund 2007, 145–174; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Litani News* 1984; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Suominen 1998, 17–24, 111–124; Vainio et al. 2005, 45–99.

²²²Ibid.

Kosovossa sotakoirien käyttö oli Libanonin tavoin laajaa, mutta aikaisemmasta poiketen selkeästi ammattitaitoisempaa sekä koirien hyvinvoinnin että käyttötehtävien puolesta. Koirat saapuivat operaatioon ohjaajan kanssa samaan aikaan, jonka kanssa nämä myös aikoinaan kotiutuivat samaan aikaan. Koirasta ja ohjaajasta muodostuneella parilla oli usein vielä kolmantena henkilönä suojamies, joka loi edellytyksen koiran ja tämän ohjaajan turvalliselle työskentelylle. Tälle oli tarvetta, sillä koirat olivat aikaisempaa paremmin erikoistuneet haastavampiin töihin, joita olivat etsintätehtävät. Alueilta, rakennuksista ja ajoneuvoista etsittiin ennen kaikkea räjähteitä, mutta myös huumausaineita. Työtehtävien aikaisempaa vaativamman luonteen vuoksi koiria ei voinut käyttää rajattomasti tai kontrolloimattomasti. Koirille oli määritelty tietty ikähaarukka, jossa nämä olivat työkykyisiä. Tätä valvottiin myös tekemällä koirille väliajoin testit, joissa varmistuttiin näiden työkyvystä.²²³

Koiria toki käytettiin myös aikaisemman tavoin vartiointi- ja suojele-, sekä partiointi- ja mellakanhallintatehtäviin. Näissä tehtävissä korostui niin ikään aikaisemman tavoin ennen kaikkea koirien luoma pelotevaikutus. 2000-luvun taitteessa mellakka saatiin hallintaan samalla tavalla kuin Kyproksella aikoinaan. Tosin tällä kertaa tämä edellytti sitä, että koiran aiheuttama puraisu sai väkijoukon vetäytymään. Myöhemmin vuosikymmenen alkupuolella nopeantoiminnanjoukkueessa oli koiria ja vuosikymmenen loppupuolella taas yhdessä komppaniassa oli erillinen koiraryhmä. Koirien käyttö oli siis paitsi ammattimaistunut, myös rajautunut.²²⁴ Vaikka koirien käyttö Kyproksella ei ollutkaan yhtä laajaa kuin myöhemmin Libanonissa ja Kosovossa, muodostui toinen joukko, joka koettiin osin kuuluvaksi samaan suomalaiseen rauhanturvaajayhteisöön.

Suomalaisen ja kanadalaisen rauhanturvaajien välillä oli 1960-luvulla yhteistyötä työtehtävien kautta. Näin rauhanturvaajien välille syntyi kontakteja, jolloin huomattiin kielellisen ja kulttuurillisen eron olevan pieni, jollei olematon. Tätä helpotti entisestään se, että osa kanadalaisista oli ensimmäisen, toisen tai kolmannen sukupolven kanadansuomalaisia. Nämä kanadansuomalaiset omasivat monesti sekä suomen että englannin kielen ja kummankin maan kulttuurin, jolloin nämä saattoivat toimia linkkinä ryhmien välillä. Ajanvietto yhdessä laajeni työtehtävien ulkopuolelle vapaa-aikaan, jota käytettiin monesti paikallisten keskuudessa tai jommankumman kansallisuuden leirissä. Suosittuja vapaa-ajanviettopaikkoja olivat etenkin kansallisuuden messit sekä paikallisten kapakat.²²⁵

²²³Collander 2002a, 22–33; Flén 2–4, 20; Hinkkala 2000, 64–65; Holma 2010, 268–282; Holma 2021, 57–75; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Kiviharju et al. 2017, 173–179; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

²²⁴Ibid.

²²⁵Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

Suomalaisten ja kanadalaisten läheisiä välejä kuvastaa 1967 kapakkamellakkatapaus. Kanadalaiset olivat pahoillaan, etteivät olleet ehtineet suomalaisten mukaan konkreettisesti. Nämä olivat kuitenkin henkisesti mukana ollessaan *riemusta hyppien* valmiina lähtemään suomalaisten *remonttимиesten* avuksi. Henkistä läsnäoloa kuvastaa myös se, että kanadalaiset osallistuivat myöhemmin suomalaisten keräämään kolehtiin, jolla korvattiin korjauskustannukset.²²⁶ Vaikka 1970-luvulla suomalaisten ja kanadalaisten väliset kontaktit vähenivätkin, säilyivät kansallisuuksien väliset suhteet hyvinä. 1974 turkkilaisten hyökkäyksen yhteydessä suomalaisten evakuointi Kykko Campista toteutettiin nimenomaan kanadalaisten ja näiden panssaroitujen miehistönkuljetusajoneuvojen voimin. Toiminta ei ollut riskitöntä, sillä samaan aikaan turkkilaiset hävittäjälentokoneet pudottivatkin YK-tunnuksin varustettujen joukkojen päälle napalmia.²²⁷

5.2 Homoseksuaalit Kyproksella sekä naiset Libanonissa pulmallisina identiteetille

Turkkilaisten 1974 tekemän hyökkäyksen tyypiset tilanteet vahvistivat näkemystä sitä, minkälaiset yksilöt selvisivät niistä ja edelleen minkälainen rauhanturvaajan pitäisi olla, koska suomalaiset pitivät kanadalaisia *todella sotilaallisina* ja *miehekkäinä*²²⁸. Näiden perusedellytysten nähtiin rakentuvat vakauteen ja järkiperäisyyteen, jotka näkyivät hiljaisuuden ja puhumattomuuden, sekä suoran toiminnan ja fyysisen suorituskyvyn kautta. Tunteita tuli sietää ja sivuuttaa, jota kriisitilanteista olisi voitu selvitä. Jos näin tapahtui, oli edellytykset menestyksekkääseen toimintaan, jopa sankaruuteen.²²⁹ Epävakaus, tunteellisuus ja päättämättömyys puolestaan olisivat helposti muodostuneet esteeksi toiminnalle haastavissa tilanteissa, joissa osoitettu henkinen ja fyysinen heikkous olisi helposti johtanut kuolonuhreihin. Rauhanturvaajien yhteisö ja rauhanturvaajan malli edustivatkin omassa ajassaan vallinnutta ideaalia *miehekkyydestä*.

Miehimysten, eli nykykielellä homoseksuaalien tai laveammin ymmärrettynä muutoin seksuaalisesti poikkeavien miesten, läsnäolo YK-palveluksessa nähtiin 1960-luvulla epäsuotavana ja maakuvaava vahingoittavana. Näiden osallistuminen pyrittiin estämään karsimalla nämä pois Suomessa pidetyssä valinta- ja koulutustilaisuudessa.²³⁰ Lausumaton ajan ideaali rauhanturvaajasta kulki siis käsi kädessä sen ajatuksen kanssa, että rauhanturvaaja oli *mies* ja *miehekäs* sellainen. Rauhanturvaajayhteisöstä muodostui homoseksuaalit poissulkemalla homogeenisempi ryhmä. Poissulkemisyrittämisistä huolimatta homoseksuaaleja päätyi UNFICYP-operaatioon²³¹.

²²⁶Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

²²⁷Holma 2010, 161–176; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Ylönen 2007, 30–34.

²²⁸Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

²²⁹Duncanson 2009, 63–80; Kivistö 2016, 103–107.

²³⁰Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²³¹Ibid.

Eräässä tapauksessa komppanian keittiölle lähetettiin esikunnasta kokki. Tämä kuitenkin lähetettiin nopeasti pois, koska *mies todettiin homoksi ja pyydettiin saada olla hänen neuvojaan* [sic] *paitsi*.²³² Nykymaailmasta käsin vallinnut toiminta vaikuttanee kummalliselta ja toiminta kielteiseltä, mutta omassa ajassaan näin ei ollut. Sen sijaan kummallisempaa olisi ollut, jos näin ei olisi toimittu. Homoseksuaalisuus oli määritelty 1960-luvulla rikokseksi ja vielä 1970-luvullakin psyykkiseksi sairaudeksi siinä missä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pedofilia²³³. Aikaa myöden näkemykset muuttuivat muun yhteiskunnan näkemysten myötä. Tästä huolimatta homoseksuaalisuus säilyi tabuna rauhanturvaajayhteisössä.

Vaikka näkemykset muuttuivat, miehekäs yhteisö tuki epäsuoraan edelleen *miehekästä miehekkyyttä*. Esimerkiksi kaikissa kolmessa operaatiossa oli esillä naisia kuvaavaa pornografiikkaa, jonka prostituoitujen palveluiden käyttö oli, jollei kannustettavaa, niin ainakin hyväksyttyä. Kyproksella eräässä tapauksessa halu pornografiikan esittämisen halu johti sopivamman projektin hankintaan. Suosituimpien esitysten näyttäminen loppui kuitenkin varsin nopeasti, kun pataljoonan pappi esti esitykset.²³⁴ Prostituoitujen palveluiden käyttö sen sijaan oli Kyproksella varsin tavallista²³⁵. Libanonissa puolestaan pornografiikkaa oli aikaisempaa enemmän esillä. Prostituoitujen palveluiden käyttö sen sijaan oli epävirallisesti institutionalisoitu *Como-kortin ajamisen* kautta, jonka usein rahoitti *fasse*²³⁶. Kosovossa sen sijaan sekä pornografiikan että prostituoitujen palveluiden käyttö oli vähentynyt, joskin sitä tapahtui edelleen, välillä jopa luvattomien yöllisten poistumisten muodossa.²³⁷

Miehimysten tavoin naisten palveleminen nähtiin yleisesti yhteiskunnassa mahdottomana aina 1980- ja 1990-luvuille asti. 1984 rauhanturvalainsäädännössä *mies*-sana korvattiin *henkilö*-sanalla, jonka seurauksena naisten palvelus mahdollistui oikeudellisesti.²³⁸ Lopullisena katalyyttina naisten rauhanturvapalvelukselle toimi Elisabeth Rehnin nousu puolustusministeriksi 1990. Hän halusi mahdollistaa naisille vapaaehtoisen asepalveluksen. Kokeeksi päätettiin ottaa kourallinen naisia rauhanturvaajiksi. Hakemuksia tuli runsaasti, noin kolme ja puolituhatta. Näistä noin sata valittiin haastatteluun ja edelleen noin kolmekymmentä valittiin rauhanturvapalvelukseen. Ensimmäiset naisrauhanturvaajat astuivat palvelukseen vuoden 1991 loppupuolella Libanonin UNIFIL- ja Syyrian UNDOF-operaatioissa. Naiset olivat iältään keski-ikäisiä tai sitä lähestyviä siviiliammattilaisia.²³⁹

²³²Kiviharju et al. 2016, 147.

²³³Juutistenaho 2016, tiivistelmä sivu, 94–96; Korpela et al. 2009, 16.

²³⁴Laine et al. 1982a, 218–242.

²³⁵Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023.

²³⁶Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

²³⁷Muraja 2021, 179–185; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

²³⁸Kronlund 1996, 390–398.

²³⁹Ibid; Sinisen baretin alla. Jakso 1.

Vaikka yleinen mielipide olikin muuttunut aikaisempaan verrattuna positiivisemmaksi, oli ajan henki silti kielteinen, tai vähintään varautunut, naisten rauhanturva- ja asepalvelusmahdollisuutta kohtaan. Osana aikaansa naisten ja miesten väliset erot nähtiin laajalti voimakkaampina ja selkeämpinä, jolloin näiden rajojen rikkominen koettiin hämmäntävänä, sovittamattomana ja ristiriitaisena. Aihe sai osakseen voimakasta mediahuomiota, kärjekkäitä mielipiteitä ja aktiivista julkista keskustelua.²⁴⁰ Aihe näkyi myös populaarikulttuurissa, kuten Rock-yhtye Popeda kappaleessa.

*”Kuulin Karoliinan lähteneen,
jätti tänne vaikeroimaan kotipiikseen,
syytän sua Elisabeth Rehn,
mun naiseni on kapiainen”²⁴¹*

Ajassaan vallinnut näkemys ei rajoittautunut vain miesten mielipiteissä suhteessa naisiin, vaan myös naisten suhteessa naisiin. Esimerkiksi rauhanturvaajaksi lähtevältä naiselta naistoimittaja kysyi suorassa televisiolähetysessä siitä, *miltä tuntuu lähteä tekemään yksinkertaisia naisten tehtäviä*. Myös rauhanturvaajiksi lähtevät naiset olivat oman aikansa lapsia. Media ryhtyi käyttämään näistä ensimmäisistä naisrauhanturvaajista nimitystä *Elisabethin enkelit*. Vaikka nykypäivänä nimityksen käyttö nähtäisiin herkästi väheksyvänä, tai muutoin halventavana, ensimmäiset naisrauhanturvaajat eivät kokeneet 1990-luvulla tai myöhemmin 2020-luvulla termiä halventavana.²⁴²

Naisten mahdollisuudesta toimia rauhanturvaajina esitettiin ajan henkeä tukevia muita näkemyksiä, jotka koskivat koulutusta, työtehtäviä ja oikeudellista asemaa. Perusongelman muodosti se, että naiset eivät olleet käyneet asepalvelusta, vaan lyhyen koulutuksen. Tämä heijastui naisten toimintaan monin tavoin. Kritiikki kohdistui ennen kaikkea siihen, että asepalvelusta suorittamattomat naiset eivät voineet tehdä samoja työtehtäviä kuin miehet. Näin naisten nähtiin paitsi vevän miesten työtehtäviä huollossa ja tukitehtävissä, myös lisäävän operatiivisissa työtehtävissä miesten työmäärää. Lisäksi naisten tulemisen nähtiin asettavan sukupuolet eriarvoiseen asemaan, kun naisille oli esimerkiksi omat laadukkaammat majoitusjärjestelyt. Yhtenä ongelma nähtiin myös naisten oikeudellinen asema. Nämä eivät olleet sotilaita, mutteivat myöskään siviilejä, mitä he siis olivat?²⁴³

²⁴⁰Sinisen baretin alla. Jakso 1.

²⁴¹Sundqvist 1992. Kapiaisella tarkoitetaan puolustusvoimien kantahenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä.

²⁴²Sinisen baretin alla. Jakso 2; Sinisen baretin alla. Jakso 4.

²⁴³Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Sinisen baretin alla. Jakso 3; Sinisen baretin alla. Jakso 4.

Naiset eivät olleet suorittaneet asepalvelusta, koska se ei ollut naisille mahdollista. Tätä taas ei pidetty mahdollisena ilman kokeilua, jonka tarjoaisi naisrauhanturvaajien kokeiluerä.²⁴⁴ Muodostui siis kehämäinen päättelyvirhe, jossa naisten kokeiluerää vastustettiin asepalvelusta suorittamattomuudella, jonka taas esti kokeiluerän puute. Asepalveluksen puute johti myös siihen, että naiset veivät osan miesten paikoista. Huomio on aivan oikea, mutta se on vain osatotuus. Toinen osatotuus on, että aikaisemmin miehet olivat vieneet kaikki naisten paikat. Joka tapauksessa naisten määrän ollessa noin kymmenen, eli noin kaksi prosenttia, kysymys oli kummastakin näkökulmasta marginaalinen, jollei sitä halunnut hahmottaa periaatteellisena.

Eräs osatotuus oli myös se, että naisten keskittyminen huolto- ja tukitehtäviin kertautui miesten lisääntyneinä operatiivisina työtehtävinä. Tosin tälläkin osatotuudella oli myös vastakkainen osatotuus. Geneven sopimuksen mukaan lääkintähenkilö, oli tämä sitten mies tai nainen, ei voi suorittaa vartio- tai partioitehtäviä²⁴⁵. Keskustelulta putoaa siis pohja pois, koska lääkintähenkilöstön sukupuoleen katsomaton määrä, eli siis operatiivisiin tehtäviin soveltumattoman henkilöstön määrä, pysyi samana. Uutena kysymyksenä tosin herää se, miksi aikaisemmin keskustelun kohteeksi ei ollut noussut mieslääkintähenkilöstön aiheuttama työmäärän kasvu muille miehille. Aikaisemman kysymyksen tavoin naisten marginaalinen määrä synnytti marginaalisia kerrannaisvaikutuksia, jollei niitä haluta jälleen hahmottaa periaatteellisena kysymyksenä.

Periaatteellisena ongelmana sen sijaan oli naisten erioikeudet rauhanturvayhteisössä. Naisten liikkumisen tuli tapahtua tukikohdan ulkopuolella kahden miessaattajan kanssa, jonka lisäksi majoitus oli laadukkaampaa. Huomio erioikeuksista on aivan oikea. Joskin naiset eivät itse olisi halunneet näitä erioikeuksia, koska ne hankaloittivat yhteisöön sulautumista. Sekä miehet että naiset näkivät siis naisten asemassa tasa-arvo-ongelman. Puolustusvoimat taas näki erilaisen kohtelun edistävän naisten asemaa, kun näitä suojeltiin ja tuettiin.²⁴⁶ Toiminta kuitenkin teki naisille karhunpalveluksen, koska se osin eriytti ja eksotisoi naiset yhteisössä.

Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta taas naisrauhanturvaajien asema sen sijaan oli selkeä – se oli sama kuin miesrauhanturvaajilla. Rauhanturvaajat eivät olleet sotilaita eivätkä siviilejä, vaan taisteluun osallistumattomia, eli englanninkieliseltä asemaltaan *non-combatant*.²⁴⁷ Tämän statuksen

²⁴⁴Sinisen baretin alla. Jakso 4.

²⁴⁵Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of 12 August 1949, artikla 4.

²⁴⁶*Käiväräsänasto*; Muraja 2021, 33–51; Sinisen baretin alla. Jakso 2.

²⁴⁷Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1), of 8 June 1977, artikla 37.

sisällä ei ollut väliä sillä, toimiko henkilö aseellisissa vai aseettomissa tehtävässä, tai että oliko henkilöllä taustalla asepalvelusta vai ei, status oli silti sama.

Naisten mahdollisuuksia toimia rauhanturvaajina kyseenalaistavat huomiot tukivat ajassaan vallinneita näkemyksiä ja toiveita. Tämä alleviivautuu etenkin, kun esitettyihin huomioihin on löydettävissä kohtuullisen helposti epäjohdonmukaisuuksia ja vastauksia. Tällaisten huomioiden ei ole tarkoitus olla anakronistisia, päinvastoin. Tarkoitus on korostaa omassa ajassaan vallinneen arvomaailman voimakkuutta, sekä toisaalta kykenemättömyyttä tarkastella näkemyksiä kovinkaan kriittisesti. Miesrauhanturvaajien näkemykset naisrauhanturvaajien saapumisesta noudattivat jotakuinkin ajassaan vallinnutta yleistä suhtautumista. Alussa suhtautuminen oli kielteistä tai varautunutta, mutta suhtautuminen muuttui nopeasti myönteisemmäksi kokemuksen karttuessa²⁴⁸.

Vaikka pääosa mukautuikin tilanteeseen, poikkeuksia oli. Naisten olemassaoloa kyseenalaistettiin paitsi keskustelujen ja heittojen kautta, myös termien käytöllä ja organisoidusti. Naisista saatettiin puhua *kenttäpatjoina* ja näiden majoituksesta *Pillulana*. Lisäksi osa miesrauhanturvaajista liittyi löyhään *V.Ä.S.Y.* -järjestöön, jonka nimi oli lyhenne sanoista *Vittuun Ämmät Suomen YK-joukoista*. Pyrkimys oli *boikottiin julistamisen* kautta ajaa naiset pois. Tällainen toiminta koettiin naisten näkökulmasta omassa kontekstissaankin epämiellyttävänä.²⁴⁹

Naisrauhanturvaajien tuleminen muutti rauhanturvaamista. Toiminta, etupäässä liittyen epäviralliseen hierarkiaan ja käytänteisiin, sekä alkoholinkäyttöön, maltillistui ja rauhoittui. Lisäksi naiset tarjosivat toisenlaisen tulokulman asioihin paitsi rauhanturvaajayhteisön sisällä, myös ulospäin. Naisille tultiin helpommin keskustelemaan kuin muille miehille, jonka lisäksi paikalliset naiset ja lapset lähestyivät näitä helpommin. Henkilötarkastuksiakin oli helpompi tehdä, kun naisen tarkastajana oli toinen nainen, ei mies.²⁵⁰ Ja sittenkin muutos oli suhteellisen pieni, koska Libanonissa palvelevien naisrauhanturvaajien määrä oli pieni ja näiden toiminta keskittyi esikunta- ja huoltokompanian alueelle.

Alun jälkeen miesrauhanturvaajien suhtautumisessa naisrauhanturvaajiin näkyi selkeä muutos. Suhtautuminen kyllä normalisoitui alun eksoottisuuden jälkeen. Tosin samaan aikaan myös näkemykset naisrauhanturvaajista polarisoituivat aikaisempaa helpommin, koska naisten kohdalla poikkeavuus korostui miehiä helpommin. Erityisen epämieluisena erottumisena nähtiin korostunut

²⁴⁸Kronlund et al. 1996, 390–398; Muraja 2021, 33–51, 61–71, 101–109.

²⁴⁹Muraja 2021, 11–19, 155–159; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Sinisen baretin alla. Jakso 4.

²⁵⁰Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Jukarainen, 2010, 91–109; Muraja 2021, 21–31; Sinisen baretin alla. Jakso 3.; Sinisen baretin alla. Jakso 4.

naisellisuus ja heikko suoriutuminen, sekä valittaminen ja kyseenalaistaminen. Sen sijaan miehekkyyden ja hyvä suoriutuminen, sekä hiljaisuus ja suoraviivaisuus nähtiin myönteisessä valossa, joiden kautta naisrauhanturvaajasta tuli osa yhteisöä.²⁵¹ Toisaalta osa miesrauhanturvaajista ei edelleenkään hyväksynyt 1990-luvun kuluessa ja 2000-luvun taitteessa naisrauhanturvaajien palvelusta. Kielteinen suhtautuminen näkyi aikaisempien puhe- ja toimintatapojen, sekä perusteluiden muodossa.²⁵²

Selkeä parannus naisten asemassa tapahtui rakenteellisen muutoksen kautta. Naisten vapaaehtoinen asepalvelus mahdollistui 1995 ja hakeutuminen suorittamaan asepalvelusta Suomen kansainväliseen valmiusjoukkoon alkoi 1996. Lopputuloksena oli, että naiset ja miehet olivat enemmän samasta muotista ja näille voitiin antaa samoja tehtäviä. Naisia ei tämän vuoksi nähty enää ensisijaisesti naisina, vaan palvelustovereina, joita palveli jopa upseeristossa. Muutos materialisoitui ensimmäisen kerran 1999 KFOR-operaation alettua. On huomioitava, että muutos oli ennen kaikkea merkittävä periaatteellisesti ja suhtautumisen kannalta, ei niinkään määrällisesti. Naisten määrä oli edelleen marginaalinen, kun 820 henkilön pataljoonassa naisia oli vain noin 20, eli muutama prosentti.²⁵³

Vaikka suhtautuminen naisrauhanturvaajiin olikin muuttunut myönteisemmäksi selkeän epäjatkuvuuskohtan kautta, muutos ei ollut niin voimakas. Naiset eivät vielä olleet samalla viivalla miesten kanssa, vaan näitä *pehmiteltiin* ja näiden pärjäämiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Polarisoituneet tulkinnat olivat edelleen vallalla ja ne korostuivat ryöpsähdyksenomaisissa poikkeustilanteissa, joissa mukana oli seksi tai ainakin seksuaalisuus. KFOR-operaation ensimmäisenä vuotena joukkueenjohtajana toimi nuori nainen, jota kutsuttiin *prinsessaluutnantiksi*. Itsenäisyyspäivän juhlien aikana tämän katoaminen havaittiin ja spontaani tulkinta katoamisen syystä oli seksin harrastaminen jonkun miehen kanssa. Tämän seurauksena koko tukikohdan henkilöstö masinoitiin *prinsessaluutnantin* etsintöihin.²⁵⁴

Toisen esimerkin tarjoaa Linda Lampeniuksen ja tämän *tanssityttöjen* KFOR-operaatioon 2002 tekemä kiertue, jossa korostuivat seksi ja seksuaalisuus. Levitetyissä julisteissa korostettiin Lampeniuksen rintoja ja tämä esiintyi muun muassa valkoiseen hoitajan lateksiasuun pukeutuneena soittaessaan viulua. Lampeniuksen ja *tanssityttöjen* läsnäolo villitsi miesrauhanturvaajat lähes ekstaasinomaiseen hurmostilaan, joka taas naisrauhanturvaajien näkökulmasta tuntui ahdistavalta ja

²⁵¹Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023.

²⁵²Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

²⁵³Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jukarainen 2010, 110; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Saloniemi-Pasternak 2006, 37–43; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

²⁵⁴Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

epämiellyttävältä. Aikaisemmin operaatioissa esiintyneen Mikko Kivisen keikkakierros ei epäilemättä olisi saanut aikaiseksi samanlaisia reaktioita. Kärjekkäimmän ja näkyvimmän muotonsa Lampeniuksen kiertue sai kuitenkin *tanssityttöjen* saunoessa ja stripatessa miesrauhanturvaajille viestijoukkueen saunalla. Tapahtuma nousi otsikoihin Suomessa asti. Rangaistuksilta vältyttiin vain hyvän tuurin ansiosta, koska otetuista valokuvista ei voitu tunnistaa miehiä. Kuvissa näkyi vain miesten alastomia takapuolia.²⁵⁵

6 Ulkoryhmät selkeästi sisäryhmään kuulumattomina

6.1 Läheiset kaukaisina etenkin Kyproksen operaatioissa

Suomalaisrauhanturvaajien ja läheisten välisissä suhteissa ei ole nähtävissä merkittäviä yleiseroja Kyproksen, Libanonin ja Kosovon operaatioiden välillä. Merkittävimmän läheisjoukon rauhanturvaajille muodostivat lähisukulaiset; vanhemmat ja sisarukset, sekä puoliso ja lapset. Nuoremmilla rauhanturvaajilla, jotka olivat pääasiassa reserviläisiä, korostuivat kaksi ensimmäistä, kun taas vanhemmilla rauhanturvaajilla, jotka olivat paitsi reserviläisiä myös kantahenkilökuntaa, nousivat esille kaksi jälkimmäistä. Läheisten suhtautuminen rauhanturvaajaksi lähtemiseen ja rauhanturvaajana olemiseen vaihteli hyvin yksilökohtaisesti myönteisestä kielteiseen. Yleensä palveluksella ei koettu olevan vaikutusta väleihin tai vaikutusten koettiin kielteisinä.²⁵⁶

Tämän vuoksi rauhanturvaajien keskuuteen vakiintuikin jo hyvin varhaisessa vaiheessa Kyproksen operaatiota edellä kirjoitetun tiivistävä ohje, jota toisteltiin myöhemmin niin Libanonissa kuin Kosovossa; *kotiasioiden pitää olla kunnossa*. Eräs ratkaisu oli estää mahdollisten ongelmien syntyminen lähtemällä operaatioon naimattomana ja lapsettomana. Näin rajattiin niitten läheisten määrää, jotka kohdistivat rauhanturvaajan kaipuuta tai huolta. Tämä huoli kohdistui etenkin rauhanturvaajien turvallisuuteen, jossa usein läheisten ja rauhanturvaajien välillä oli selkeä tulkintaero. Läheiset usein näkivät operaatioissa vallitsevan uhkatason hyvin paljon korkeampana kuin rauhanturvaajat.²⁵⁷

Tulkintaero uhkatasosta kuvaakin omalla tavallansa läheisten ja rauhanturvaajien välille syntyneitä kuilua. Usein läheisille, tai muille rauhanturvapalveluksessa olemattomille henkilöille, ei oltukaan kovinkaan halukkaita avaamaan palveluksen aikana tai sen jälkeen sitä, millaista operaatioissa todella oli. Vain samankaltaisissa olosuhteissa olleet henkilöt kykenivät ymmärtämään mistä todellisuudessa

²⁵⁵Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

²⁵⁶Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²⁵⁷Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; *Ilta-Sanomat* 1993; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023.

oli kyse. Joskus palvelus onnistui myös luomaan ylisukupolvisen sillan, kun sodan käynyt isä tai isoisa koki tärkeäksi keskustella omista, vastaavan kaltaiseksi näkemistään, kokemuksista²⁵⁸.

Vaikka tahtotilaa kuroa, ainakaan täysimääräisesti, umpeen läheisten ja rauhanturvaajan välistä kuilua ei ollut, oli rauhanturvaajilla ja läheisillä kuitenkin kaikissa kolmessa operaatiossa mahdollisuus viestimiseen operaation aikana. UNFICYP-operaatiossa 1960- ja 1970-luvuilla pääasiallisena viestintäkeinona olivat kirjeet, joita kirjoitettiin ahkerasti. Harvemmin käytetty viestintätapa oli lennätin, johon turvaututtiin vain akuutimmista tilanteista. Puhelin puolestaan oli viestintätapa, jota käytettiin vain harvoin johtuen hankalasta saatavuudesta ja toisaalta korkeasta hinnasta. Lisäksi niin ikään yhteyksiä pidettiin yllä kerran viikossa lähetetyllä radio-ohjelmalla, jonka kautta kykeni lähettämään terveisiä ja jota kautta kuultiin samalla valtakunnallisia uutisia kotimaasta.²⁵⁹

Kirjeet säilyivät suosituimpana viestintäkeinona edelleen tullessa 1980-luvun UNIFIL-operaatioon. Ilmaiset kirjeet liikkuvat aikaisempaa paremmin, sillä tyypillisesti Suomen ja Libanonin välillä kirjeet liikkuvat kolmessa neljässä päivässä ja sanomalehdet muutamassa päivässä. Aikaisemman tavoin ulkomailta Suomeen soitetut puhelut olivat harvinaisia pääosin niiden korkean hinnan vuoksi.²⁶⁰ Puutetta kyettiin paikkaamaan uuden sovelletun viestintätavan avulla.

Niin sanotulla *kuuntelen-kuuntelen*-radiolla, joka tunnettiin myös *haloo-haloo*-radiona tai *rakastan-rakastan*-radiona, voitiin soittaa puhelun kaltainen radiolähetys Suomeen, joka edelleen muutettiin puhelinverkkoon sopivaksi. Poikkeuksellisen viestintämuodon siitä teki se, että se oli avoin radiolähetys, jossa puhujan tuli ilmaista puheenvuoronsa päättymisen. Näin linjaa kuunteleva radisti kykeni muuttamaan radiolähetyksen toimimaan toiseen suuntaan, ennen seuraavan puheenvuoron tai koko radiolähetyksen päättymistä. Radistin oleminen kolmantena osapuolena esti erityisen sensitiivisten tietojen välittämisen *kuuntelen-kuuntelen*-radion kautta. Seuraavalla vuosikymmenelle tullessa matkapuhelimet ja sähköpostiviestit alkoivat yleistymään hiljalleen. Näiden käyttö kuitenkin jäi melko marginaaliseksi, matkapuhelinten kohdalla puheluiden ja viestien hinnan sekä sähköpostien kohdalla harvinaisuuden vuoksi. Kirjeet ja *kuuntelen-kuuntelen*-radio säilyivät siis myös 1990-luvulla ja 2000-luvun vaihteessa tavanomaisimpina viestintämuotoina.²⁶¹

²⁵⁸Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Tuhkimotarinoita. Risto – Kun sodan äänet ei vaimene.

²⁵⁹Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²⁶⁰Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

²⁶¹Ibid.

KFOR-operaatio sijoittautui ajallisesti osittain päällekkäin UNIFIL-operaation kanssa, mikä näkyi myös sen alun viestintäkeinojen samankaltaisuutena. 2000-luvun taitteessa ja vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen alkupuolella viestintä nojasi vielä vahvasti kirjeisiin. Sen sijaan samaan aikaan langallisten puheluiden soittamisesta oli tullut aikaisempaa saavutettavampaa ja tavanomaisempaa. Vuosikymmenen loppupuoliskolla kirjeet korvautuivat sähköposteilla ja yleiset lankapuhelimet omilla matkapuhelimilla.²⁶² 1990-luvulla alkoi siis hiljalleen nopeutuva muutos, jossa selkeän vedenjakajan muodosti 2000-luvun alkuvuosikymmenen puoliväli. Viestintäteknologian kehittyminen oli omalta osaltaan murentamassa rauhanturvaajayhteisön ryhmäkiinteyttä, kun sosiaaliseen todellisuuteen tulivat jatkuvasti yhä saavutettavammaksi kotimaassa olevat läheiset. Näin rauhanturvaajayhteisön merkitys ja vaihtoehdottomuus ainoana sosiaalisena ryhmänä heikkeni luonnollisesti ja korvautui muilla vastaavilla ryhmillä.

Rauhanturvaajayhteisö muodosti operaatioalueelle pysyvimmän ja suurimman suomalaisyhteisön. Alueella oleskeli kuitenkin myös muita suomalaisia. Läheiset sekä vierailivat että asuivat operaatioalueella tai sen lähetyvillä, jonka lisäksi alueella vieraili esiintyjä, virkamiehiä, poliitikkoja ja sotilaita²⁶³. Näiden muiden suomalaisten vierailut operaatioalueella olivat tilapäisiä ja näiden merkitys rauhanturvaajayhteisön dynamiikan kannalta jäivät jokseenkin merkityksettömiksi. Harvat poikkeukset läheisissä, jotka muuttivat alueelle muodostavat käytännössä vain suomalaisten kantahenkilökuntaan kuuluvien upseerien, ja osin aliupseerien, perheet²⁶⁴.

Tultaessa UNIFIL-operaatioon vierailu operaatioalueella ja sen läheisyydessä oli lisääntynyt. Suomalaisten läheisten muuttaminen oli helpottunut, mutta operaation erilaisen luonteen vuoksi muuttaminen tosin tapahtui Israeliin, ei Libanoniin. Tästä huolimatta virallinen suhtautuminen pysyi samana kuin aiemmin. Muuttoon tarvittiin lupa, jonka lisäksi perheen muuttamiseen operaatioalueen läheisyyteen suhtauduttiin penseästi. Tästä huolimatta aikaisempaa useampi muuttui perheensä Israeliin. Tyypillistä perheen muuttaminen oli etenkin kantahenkilökuntaan kuuluvalla upseeristolle.²⁶⁵ KFOR-operaatioissa vierailut ja oleskelu jatkuivat samankaltaisena kuin Libanonissa. Läheiset eivät saaneet asua operaatioalueella, mutta Makedoniassa kylläkin. Tästä huolimatta suomalaisten läheisten muutto Makedoniaan ei ollut yhtä suosittua kuin aikaisemmin Israeliin.²⁶⁶

²⁶²Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023.

²⁶³Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

²⁶⁴Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

²⁶⁵Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; *Yleisohje UNIFIL:in esikunnassa palveleville suomalaisille upseereille*.

²⁶⁶Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023.

6.2 Libanonissa ulkomaalaiset rauhanturvaajat heikoiten tunnettuina

UNFICYP-operaatiossa palvelleita rauhanturvaajakansallisuuksia olivat muun muassa britit, kanadalaiset ja irlantilaiset, sekä ruotsalaiset, tanskalaiset ja itävaltalaiset. Pääosin rauhanturvaajakansallisuudet siis edustivat brittiläistä kansainyhteisöä, pohjoismaita ja puolueettomia maita. Eniten suomalaiset olivat tekemisissä brittien ja jo mainittujen kanadalaisten kanssa, koska näiden vastuualueet, tehtävät ja toiminnot olivat osin päällekkäisiä ja yhteisiä. Näkemyksiä ja mielikuvia syntyi etenkin briteistä, joista laajasti toistuva tulkinta oli ylimielisyys ja kansallisten intressien ajaminen.²⁶⁷

Brittien määrä ja kanadansuomalaisten suomenkielentaito lisäsivät syntyneiden kontaktien syvyyttä. Tätä alleviivasi entisestään suomalaisten heikko kielitaito. Pataljoonassa saattoi olla vain kourallinen henkilöitä, jotka osasivat puhua sujuvaa englantia. Kielellistä rajoittuneisuutta selittää se, että englantia ei opetettu kouluissa, eikä sen asema ollut vakiintunut oletusarvoiseksi ensimmäiseksi opiskeltavaksi vieraaksi kieleksi, joka oli saksa.²⁶⁸ Aikaansa kuvaa hyvin se, että välillä eri puolelta Suomea tulevilla rauhanturvaajilla saattoi olla hankaluuksia ymmärtää jopa toisiansa²⁶⁹. Suomalaisten keskinäinen eksoottisuus ja ymmärtämättömyys taas selittyy sillä, että liikkuvuus maan sisälläkin oli pientä ja kaikessa virallisessa viestinnässä käytettiin kirjakieltä.

UNIFIL-operaatiossa palvelleiden rauhanturvaajakansallisuuksien määrä kasvoi ja kansallisuudet monipuolistuivat. Operaatiossa palveli muun muassa ruotsalaisia ja norjalaisia, kanadalaisia ja irlantilaisia, ranskalaisia ja puolalaisia, sekä ghanalaisia, fidzhiiläisiä, intialaisia ja nepalilaisia. Mukaan tuli siis aikaisempien osallistujakansallisuuskategorioiden lisäksi edustajia toisista ja kolmansista maista. Aikaisemmasta poikkesi myös suomalaisten ja muiden kansallisuuksien kontaktien selkeä vähentyminen. Tämä selittyy kansallisten pataljoonien vastuualueiden selkeällä vakiintumisella ja toiminnan keskittymisellä pääosin kansalliseksi. Tähän oli toki poikkeuksia, kuten monikansallinen FMR-reservi, suomalaisten tekemät muiden kansallisuuksien *Panssari Sisu* -miehistönkuljetusvaunujen korjaukset, sekä esikunta- ja muu ylätason työskentely. Näihin monikansallisiin osastoihin osallistuminen itsessään toisaalta kuvaa rauhanturvaamisen muutosta merkittävästi kielitaitoisemmaksi. Jollei suomalaisten englanninkielentaito olisi laajassa kuvassa muuttunut paremmaksi, ei osallistuminen olisi ollut mahdollista.²⁷⁰

²⁶⁷Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023.

²⁶⁸Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²⁶⁹Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023.

²⁷⁰Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

Kontaktien määrän väheneminen johti siihen, että näkemykset muuttuivat yhä pintapuolisimmiksi. Norjalaiset olivat rikkaita, puolalaiset varkaita ja irlantilaiset juomareita, kun taas ghanalaiset isoja, intialaiset hierarkkisia ja nepalilaiset iloisia. Vaikka huomiot ovatkin pinta- ja yksipuolisia, ne ovat ymmärrettäviä havaintoja ja tulkintoja olosuhteissa, joissa kontaktien määrä oli hyvin pieni.²⁷¹ Vaikka näkemykset muuttuivatkin pintapuolisemmiksi, selkeä jatkuvuus on nähtävissä näkemyksessä alueen entiseen siirtomaaisäntään. Libanonin tapauksessa kyseessä olivat ranskalaiset, joiden asenne nähtiin niin ikään ylimielisenä ja kansallisia intressejä ajavina. Kärjekkäin esimerkki löytyy niin sanotusta *ranskalaissodasta*, joka käytiin 1980-luvun puolivälin Libanonista. Ranskalainen vartiomies ampui erehdyksessä Amal-järjestön johtajan, jonka seurauksena järjestö julisti sodan ranskalaisia vastaan. Ranskalaiset eivät halunneet kunniasyistä myöntää virhettään, eikä tilannetta saatu rauhoittumaan, ennen kuin Ranska vetäytyi operaatiosta.²⁷²

KFOR-operaatiossa rauhanturvaajakansallisuuksien määrä yksipuolistui verrattuna UNIFIL-operaatioon, koska operaatio oli NATO-johtoinen ja selkeästi puolueellisempi. Pääosa osallistuneista kansallisuuksista oli ensimmäisistä maista, kuten Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska, Saksa ja Italia. Yhteistoiminta kansallisuuksien välillä kuitenkin kasvoi ja syveni, kun pataljoonien vastuualueet ja organisaatiot eivät olleet yhtä tiukkoja kuin aiemmin. Lisäksi englantia oli saavuttanut selkeän työkielen aseman niin osaamistason kuin virallisen statuksensa kautta. Eniten suomalaiset olivat tekemisissä niiden kansalaisuuksien kanssa, jotka kuuluivat samaan pataljoonaan tai taisteluosastoon. Näitä olivat etenkin irlantilaiset, mutta myös ruotsalaiset, tšekkiläiset ja slovakialaiset.²⁷³

Vaikka Kosovolla ei ollutkaan Kyproksen ja Libanonin tavoin siirtomaahistoriaa, näkyi operaatiossa samankaltainen suhtautuminen yhdysvaltalaisiin. Näiden toiminta oli ollut ennen operaatiota *siirtomaaisännän kaltaista*, kun serbit pommitettiin *Allied Force* -rauhanpakottamisoperaation seurauksena neuvottelupöytään ja hyväksymään KFOR-operaation perustaminen. Yhdysvaltaisten sotaisan suhtautumisen nähtiin niin ikään jatkuvan rauhanturvaoperaatiossa.²⁷⁴ Vaikka yhteistyön määrä kasvoi ja laatu syveni, näkemykset muista kansallisuuksista jäivät aikaisemman tavoin edelleen melko pintapuoleisiksi.

Näkemyksissä ja tulkinnoissa eri kansallisuuksissa näkyy toki myös laajempia kehityskulkuja. Kyproksella ruotsalaiset nähtiin leuhkoina, heikkoina ja naisellisina, kun taas Libanonissa ja

²⁷¹Ibid.

²⁷²Hägglund 2007, 145–174; *Litani News* 1986; Marttala 1995, 89–113; *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Force in Lebanon*. United Nations. Security Council. 1987, 3–7.

²⁷³Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

²⁷⁴Ibid.

Kosovossa näkemys oli muuttunut yhteisölliseksi, hauskoiksi ja mukaviksi. Toisaalta pysyvyyttäkin oli havaittavissa. Irlantilaiset nähtiin kaikissa kolmessa operaatiossa suomalaisten kaltaisina rauhallisina ja maanläheisinä, joiden kanssa voitiin viettää vapaa-aikaa jalkapallon, saunomisen ja juomisen muodossa. Norjalaiset puolestaan nähtiin niin Libanonissa kuin Kosovossakin totisina ja toimintaa odottavina. Näkemykset ja tulkinnat eri rauhanturvaajakansallisuuksista saattavat vaikuttaa tyvistetyiltä ja heikosti perustelluilta, mutta ne toistuvat hyvin usein. Esimerkiksi aikaisemman 1990-luvun Syyrian UNDOF-operaatiota käsittelevän tutkimuksen haastatteluissa tuli esille hyvin samankaltainen kuvaus puolalaisista varkaina, kuin 1990-luvun Libanonin UNIFIL-operaation haastatteluissa²⁷⁵.

6.3 Suhteet osapuoliin hankaloituivat Kyprokselta Libanoniin

Kyproksen konfliktissa ensisijaisina osapuolina olivat kyproksenkreikkalaiset ja -turkkilaiset, sekä taustalla vaikuttavat Kreikan ja Turkin valtiot. Kreikkalaisosapuolen moraalisen oikeutuksen loi nationalismi, kun taas turkkilaisosapuolelle saaren perustuslaki ja siitä solmitut takaussopimukset. Kreikkalaisosapuolen tavoitteena oli saaren kreikkalaistaminen, mutta tässä piti tasapainoilla sen kanssa, ettei provosoitaisi Turkkiä puuttumaan asiaan, sillä se oli sotilaallisesti vahvempi kuin Kreikka ja kyproksenkreikkalaiset. Toisaalta kreikkalaisosapuolen sisällä oli hajontaa sen suhteen, haluttiinko Kypros pitää itsenäisenä vai liittää Kreikkaan²⁷⁶.

Rauhanturvaajien läsnäolo hyödytti kumpaakin osapuolta sitä kautta, että näiden läsnäolo turvasi rauhalliset olosuhteet osapuolten välisille neuvotteluille. Kumpikin osapuoli hyötyi taloudellisesti operaatiosta myös sitä kautta, että saarelle saatiin ilmainen turvallisuuskoneisto, jonka lisäksi rauhanturvaoperaatio toi saarelle rahaa²⁷⁷. Rauhanturvaoperaatio hyödytti välittömästi heikommassa asemassa ollutta turkkilaisosapuolta enemmän, koska rauhanturvaajien läsnäolo turvasi ensisijaisesti näiden aseman. Loppukädessä kuitenkin Turkin valtio takasi turkkilaisvähemmistön aseman. Turkin puuttuessa tilanteeseen osat heikomman ja vahvemman osapuolen välillä kääntyisivät päälleen, jolloin rauhanturvaoperaatio hyödyttäisikin taas kreikkalaisosapuolta enemmän.

Suomalaisten ja osapuolten väliset suhteet olivat operaatiossa hyvät. Niin kreikkalais- kuin turkkilaisosapuoli kunnioittivat YK:ta ja rauhanturvaajia. Suomalaiset taas kohtelivat kumpaakin osapuolta samalla tavalla. Tämä näkyi muun muassa sen kautta, että upseeristo pyrki luomaan alusta alkaen inhimillisiä kontakteja kumpaankin osapuoleen. Näille järjestettiin vapaa-ajan ohjelmaa

²⁷⁵Karppi 2022, haastattelumateriaalit. Näkemyksiä puolalaisista varkaina ei löydy tutkimuksessa, koska haastattelujen otanta oli pienehkö, eikä yleistäminen ollut näin ollen perusteltua.

²⁷⁶Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot 1997, 68–89.

²⁷⁷Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023.

ruokailun, juomisen ja saunomisen muodossa. Tästä huolimatta kontaktien määrä oli kokonaisuutena vaatimaton ja suurin osa näistä rajoittautui hälytys- ja työtehtäviin. Vaikka osapuolet poikkesivatkin toisistaan, ei osapuolista muodostunut kovin syvällisiä ja kokonaisvaltaisia kuvia. Osin tämän taustalla oli yhteisen kielen puuttuminen.²⁷⁸

Suomalaisrauhanturvaajien ja osapuolten väleissä on havaittavissa muutos 1974 Turkin maihinnousun jälkeen. Tätä ennen operaatio oli selkeästi hyödyttänyt kumpaakin osapuolta, mutta saaren jaon jälkeen tilanne ei ollut sama. Kreikkalaisosapuolen näkemyksen mukaan rauhanturvaoperaatio oli epäonnistunut tehtävässään turvata vallitseva asiantila. Turkkilaisosapuolen näkemyksen mukaan taas rauhanturvaoperaatio oli nyt hyödytön, koska turkkilaisten asema oli turvattu saaren ollessa jakautunut ja etnisyyksien muuttaessa omille puolilleensa saarta.²⁷⁹

Suomalaisrauhanturvaajien omissa asenteissa suhtautuminen muuttui kielteiseksi erityisesti mannerturkkilaisia sotilaita kohtaan, jotka eivät kunnioittaneet YK:ta. Kuvaavaan on, että näitä kutsuttiin *thalidomeiksi*. Nimitys syntyi sen vuoksi, että asiointi mannerturkkilaisten kanssa oli hankalaa.²⁸⁰ Osin tämä selittyy inhimillisten kontaktien puutteella, joihin suomalaiset olivat panostaneet. Sama inhimillisten kontaktien aiheuttama ilmiö on tosin nähtävissä myös osapuolten välillä. Maaseudulla osapuolten välit olivat paremmat kuin kaupungeissa, tai saati sitten ylätasolla.²⁸¹ Joka tapauksessa suomalaisille turkkilaisosapuolesta piiritynyt kuva oli jo aikaisemmin korostanut näiden *soturikansan* luonnetta²⁸². Kreikkalaisosapuolesta muodostunut kuva taas oli selkeästi erilainen, sillä näiden kohdalla korostettiin puolestaan *veijarimaista* luonnetta²⁸³.

Libanonin konfliktissa puolestaan olivat ensisijaisesti vastakkain, laveasti määritelty, vastarintaliike ja Israel, mutta myös Libanon ja DFF. Vastarintaliikkeelle iskuihin Israelia vastaan moraalisen oikeutuksen loi Israelin valtion olemassaolo Palestiinassa, kun taas Israelille Etelä-Libanonin miehitykselle vastarintaliikkeen iskut Israeliin. Libanonin valtio taas näki Israelin valtion miehittäjänä, joka loukkasi sen suvereniteettia, kun taas DFF:n jäsenet näyttäytyivät kapinallisia ja maanpettureita. DFF taas puolestaan näki itsensä vapaustaistelijana ja maroniittikristittyjen hallitseman Libanonin valtion sortajana, jota vastaan se sai tukea Israelilta.

²⁷⁸Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

²⁷⁹Kronlund et al. 1996, 81–84; *Käiväräsänasto*.

²⁸⁰Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

²⁸¹Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

²⁸²Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

²⁸³*Käiväräsänasto*.

Rauhanturvaajat pyrkivät estämään, tai ainakin suitsemaan, muiden aseellisten toimijoiden läsnäoloa ja toimintaa alueella. Tämä oli kaikkien konfliktin osapuolen etu. Sekä Libanonin valtio, vastarintaliike että Israel ja DFF halusivat toisensa pois alueelta. Eniten yhtenevät intressit rauhanturvaajilla oli Libanonin valtion kanssa, jonka aloitteesta operaatio oli käynnistetty. Suurin hyötyjä rauhanturvaoperaatiosta olivat kuitenkin paikalliset siviiliasukkaat, joiden turvallisuutta rauhanturvaajat ylläpitivät DFF:n ja Israelin toimintaa vastaan²⁸⁴. Toisaalta yhtenäisiä intressejä oli osin Israelin ja DFF:n kanssa, koska rauhanturvaajat ja DFF pyrkivät estämään vastarintaliikkeen toimintaa alueella. Näin suojeltiin samalla israelilaisia siviilejä vastarintaliikkeen iskuilta.

Libanonissa suomalaisten suhtautumista osapuoliin voi luonnehtia asialliseksi ja ammattimaiseksi. Osapuolet eivät kunnioittaneet yhtä ehdottomasti YK:ta kuin aikaisemmassa operaatiossa. Kunnioituksen raja meni karkeasti siinä, että DFF ja Israelin asevoimat käyttäneet suoraa kuolettavaa voimaa tarkoituksella rauhanturvaajia vastaan, mutta vastarintaliike kyllä. Kaikki muu toiminta tämän epämääräisen reunaehdon sisällä sen sijaan oli mahdollista. Näitä olivat muun muassa kaappauksen ja varkaudet, sekä uhkailut ja ampumiset lähelle²⁸⁵. Aikaisemman toiminnan tavoin suomalaiset pyrkivät vaikuttamaan osapuoliin inhimillisen kohtaamisen kautta, mutta epäsuoremmin kuin aikaisemmin.

Israelilaisiin ja DFF:ään vaikutettiin ylläpitämällä keskusteluyhteyttä israelilaisiin. DFF:ään ei voitu olla suoraan yhteydessä, koska YK ei tunnistanut DFF:ää toimijana.²⁸⁶ YK ei myöskään tunnustanut vastarintaliikkeeseen kuuluneita toimijoita, joten näihinkin tuli vaikuttaa epäsuoraan. Osa paikallisista asukkaista kuului, tai ainakin omasi kontakteja, vastarintaliikkeeseen. Näin etenkin luottamukselliset suhteet kylänvanhimpiin, eli muktareihin, sekä muihin päälliköihin, esimerkiksi uskonnollisiin johtajiin, olivat tärkeitä.²⁸⁷ Suomalaisten epämuodollinen henkilösuhteisiin nojaava vaikuttamistapa sopi paikalliseen kulttuuriin ja vallinneisiin olosuhteisiin jopa paremmin kuin Kyproksella, jossa osa osapuolet olivat jotakuinkin selkeitä ja järjestäytyneitä.

Suomalaisten ja israelilaisten, eli *iippojen*, suhde oli monitulkintainen. Lyhyesti sen voisi tiivistää ammattimaiseksi suhtautumiseksi, jossa osapuolet omasivat samankaltaisen toimintakulttuurin ja ymmärsivät suorittavansa omia tehtäviänsä. Välillä toimijoiden välille syntyi ristiriita. Suomalaiset pyrkivät rajoittamaan israelilaisten toimintaa ja liikkumista, kun taas israelilaiset tarpeen vaatiessa

²⁸⁴Pennala 2005, 128–131.

²⁸⁵*Iltalehti* 2021; Kronlund et al. 1996, 245–248; *Litani News* 1985; Suominen 1998, 111–137.

²⁸⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Pennala 2005, 128–131.

²⁸⁷*Operatiivisen toimiston selostus*; Pennala 2005, 128–131; *Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot* 1997, 58–67.

työnsivät suomalaiset sivuun ja ampuivat suomalaisten lähelle.²⁸⁸ Suhteissa on kuitenkin nähtävissä 1990-luvun taitteessa muutos. Vielä 1980-luvulla israelilaiset olivat antaneet hiljaisen hyväksyntänsä DFF:lle kaapata suomalaisia rauhanturvaajia ja kuulustella näitä väkivaltaisesti. Kuulustelutilanteessa oli jopa mukana Israelin armeijan upseeri.²⁸⁹ 1990-luvulla taas israelilaisten suhtautuminen pehmeni. Rauhanturvaajat kyllä rajoittivat Israelin asevoimien ja DFF:n toimintaa,²⁹⁰ mutta toisaalta samaan aikaan UNIFIL rauhoitti aluetta, jolloin kokonaislopputulos oli Israelin kannalta positiivinen.

Selkeämpi sen sijaan oli suomalaisrauhanturvaajien ja DFF:n taistelijoiden, eli *deffareiden*, suhde. Siinä missä suhde israelilaisiin oli ollut jokseenkin neutraali, oli suhtautuminen DFF:n ja suomalaisten välillä vähintään kielteistä. DFF näyttäytyi suomalaisille kurittomana ja huonosti järjestäytyneenä *rosvojoukkona*, joka käytti huumeita, oli sekava ja teki melkein mitä vain.²⁹¹ Eräässä tapauksessa DFF muun muassa ampui kranaatinheittimellä umpimähkään ympäriinsä liikkuvan auton lavalta²⁹². Toisessa tapauksessa suomalaisrauhanturvaaja oli avannut miehistönkuljetusvaunun takaoven, kun kolahti. DFF:n tarkka-ampuja oli ampunut huvikseen juuri aukaistuun panssarioveen pelotellakseen rauhanturvaajaa. DFF:n summittainen ammunta oli tyypillistä etenkin, jos vastarintaliike ampui DFF-asetalle. Tällöin asemalta avattiin erittäin voimakas sarjatuli kaikkiin ilmansuuntiin. DFF oli voimakkaampi ja järjestäytyneempi toimija 1980-luvulla.²⁹³ Ajan myötä järjestö muuttui yhä heikommaksi ja löyhemmäksi²⁹⁴.

Vastarintaliikkeen ja suomalaisten intressit olivat selkeästi vastakkaiset. Suomalaisrauhanturvaajat pyrkivät estämään vastarintaliikkeen pääsyn ja toiminnan alueellansa, kun taas vastarintaliike pyrki pääsemään alueelle ja toimimaan siellä. Vaikka vastarintaliikkeen ensisijaiset kohteet olivat Israel ja DFF, niin myös suomalaiset joutuivat sen kohteeksi niin epäsuoraan kuin suoraan. Epäsuoraan suomalaiset joutuivat kohteeksi, kun vastarintaliikkeen DFF:ää ja Israelia vastaan tekemiin tuliskuihin vastattiin²⁹⁵. Tilannetta pahensi se, että usein vastarintaliikkeen ampuminen tapahtui rauhanturvaajien asemien läheltä, jolloin myös vastatuli kohdistettiin asemien lähelle.

²⁸⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

²⁸⁹Kronlund 1996, 235–248; *Litani News* 1985.

²⁹⁰Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023.

²⁹¹Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023.

²⁹²Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

²⁹³Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

²⁹⁴*Apu* 1997.

²⁹⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

Suoraan suomalaiset joutuivat kohteeksi, kun vastarintaliike kaappasi suomalaisia rauhanturvaajia. Tällaiset tapaukset olivat tyypillisiä etenkin 1980-luvun loppupuoliskolla ja niitä oli lukuisia.²⁹⁶ Rauhanturvaajat eivät siis olleet vastarintaliikkeen varsinainen kohde, mutta jos tarve vaati, nämäkin joutuivat tulilinjalle, eikä tämä tuottanut moraalista pohdintaa. Toisaalta rauhanturvaajien toiminta oli vähiten neutraalia juuri vastarintaliikettä kohtaan. Rauhanturvaajat kykenivät rajoittamaan osapuolista nimenomaan vastarintaliikkeen toimintaa, joka ei parantunut toimijoiden välisiä suhteita. Suomalaisten kannalta tilanne muuttui hankalammaksi 1990-luvun taitteessa, kun Etelä-Libanonissa vallassa olleen maltillisemmän Amal-puolueen syrjäytti radikaalimpi Hezbollah-puolue, eli *hessut*²⁹⁷.

Kosovon konfliktissa vastakkain olivat ensisijaisesti albaanit ja serbit, mutta myös Serbia ja Albania. Albaanit näkivät serbit sortajina ja miehittäjinä albaanienemmistöisellä alueella, jonka tulisi olla itsenäinen. Serbit taas katsoivat albaanien uhkaavan serbien oikeuksia ja asemaa. Albaania puolestaan näki tukevansa Kosovon albaanien vapaustaistelua. Serbian suuntaan taas albaanit näyttäytyivät kapinallisina separatisteina alueella, joka oli elimellinen osa Serbiaa. Kosovon albaanienemmistön tavoitteena oli ajaa vähemmistössä olleet serbit pois alueelta, mutta uhkana oli Serbian, mutta toisaalta myös NATO:n, puuttuminen toimintaan.

Rauhanturvaajien tavoitteena oli pyrkiä estämään osapuolten toisiinsa kohdistama väkivalta. Oli siis sekä albaani- että serbisiviilien etu, että nämä pystyisivät asumaan turvallisesti ja tasaveroisesti alueella, olipa sen valtiollinen status mikä tahansa. Tästä huolimatta rauhanturvaajien ensisijainen suojelun kohde olivat serbien suojelu, jotka muodostivat albaanien vainoaman vähemmistön²⁹⁸. Toisaalta taas operaation läsnäolo ainoana sotilaallisena toimijana alueella suojeli albaaneja, koska Kosovon ollessa serbihallinnon alla vainon kohteeksi olisivat joutuneet puolestaan albaanit. Vihan ja kahtiajaon tasoa kuvaa, että operaation alettua 1999 serbipoliisiaseman takahuoneesta löytyi verisiä lihakoukkuja. Kyseessä ei ollut sosiaalitalan keittiönurkka vaan kuulusteluhuone.²⁹⁹

Suomalaisten suhtautuminen osapuoliin oli Kosovossa aikaisemman tavoin tasapuolista, asiallista ja ystävällistä, joskin myös tarpeen vaatiessa jyrkkää. Aikaisemmasta poiketen osapuolet jäivät kontaktien vähentyessä aikaisempaa etäisemmiksi. Lisäksi osapuolet olivat vielä Libanoniakin hankalammin hahmotettavissa, sillä nyt osapuolina olivat tosiasiaassa paikallisasukkaiden laajat ihmismassat. Hahmottamista hankaloitti entisestään se, että toiminta oli usein näkymätöntä tai niin

²⁹⁶Jarmo Laine joutui rauhanturvatehtävissä panttivangiksi, ja se laukaisi traumaperäisen stressin; *Litani News* 1985; Suominen 1998, 111–124; Tuhkimotarinoita. Risto – Kun sodan äänet ei vaimene.

²⁹⁷Suominen 1998, 83–140.

²⁹⁸Salonius-Pasternak 2006, 21–26.

²⁹⁹Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

suurien ihmismassojen toimintaa, että kokonaiskuva jäi vähintäänkin vajavaiseksi. Tästä huolimatta, tai juuri tämän takia, suomalaiset pyrkivät panostamaan osapuolten kohtaamisiin ja itsensä inhimillistämiseen muun muassa yhteiskunnan rakentamisen ja humanitaarisen avun kautta.³⁰⁰

Vaikka osapuolet jäivätkin, kuten mainittua, aikaisempaa etäisemmiksi ja suuripiirteisimmiksi, niin näistä muodostui pääpiirteiset näkemykset. Albaaneja, eli *aapoja*, pidettiin laiskahkoina, kun taas serbejä, eli *seppoja*, aggressiivisempina. Näkemyksiä voi pitää perusteltuina, koska nämä näkyivät myös osapuolten suhtautumisessa rauhanturvaajiin ja näihin kohdistamassa toiminnassa. Albaanit suhtautuivat rauhanturvaajiin myönteisemmin ja pääosin kunnioittivat operaatiota. Kausittain kuitenkin albaanienkin taholta kohdistui KFOR-joukkoihin toimintaa. Tämä oli luonteeltaan epäsuorempaa ja massamaisempaa, kuten mielenosoituksia. Serbit sen sijaan suhtautuivat rauhanturvaajiin kielteisemmin ja näiden kunnioitus oli heikompaa. Toiminta rauhanturvaajia kohtaan olikin jatkuvampaa ja suorempaa, kuten ampumisia ja kranaattien heittoja kohti.³⁰¹

6.4 Kyprokselta Kosovoon kohtaamiset paikallisten kanssa vähentyneet

Kyproksella paikallisiin asukkaisiin, joista käytettiin termiä *paskavarvas*³⁰², suomalaisilla oli niin ikään myös hyvät välit. Paikalliset koettiin vieraanvaraisina, auttavaisina ja ystävällisinä. Nämä kutsuivat ajoittain vierailemaan ja tarjosivat aina jotain. Tästä huolimatta kuva paikallisista jäi osapuolten tavoin melko etäiseksi ja suuripiirteiseksi. Suurin osa kontakteista paikallisiin syntyi suomalaisen miehistön ja aliupseeriston kautta, minkä selittää paitsi upseeriston harvalukuisuus, myös se, että näiden työtehtävät ja vapaa-aika keskittyivät enemmän paikallisiin. Erityisen helppona lähestymisen kohteena nähtiin lapset, jotka olivat uteliaita ja oppivat nopeimmin suomea.³⁰³

Suomalaisrauhanturvaajien suurin kiinnostuksenkohde kohdistui paikallisiin naisiin, niin sanottuihin *perhetyttöihin*. Näiden kanssa pyrittiin hankkiutumaan kontakteihin, mutta ongelmia aiheuttivat kielitaidon lisäksi luontevien kontaktien puute sekä paikallisen yhteiskunnan konservatiivisuus. Eräessä tapauksessa kontaktien puutetta paikattiin teeskentelemällä autoon moottorivikaa, jolloin kyettiin luontevasti käydä kysymässä luonteeltaan ystävällisiltä paikallisilta apua. Paikallinen kulttuuri ei sinänsä estänyt seurustelua kyproslaisten naisten kanssa, mutta asetti sille tiukat reunaehdot ja rajoitti sitä. Tapaamisilla tuli olla mukana esiliinana naispuoleisen paikallisen miespuoleinen sukulainen, jonka lisäksi toiselle tapaamiselle pyytäminen nähtiin jo suhteen selkeänä

³⁰⁰Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁰¹Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

³⁰²Heikkinen 2006, 53–62; *Vuoriston Sanomat* 1974.

³⁰³Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; *Laukaus Kyproksessa*; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

vakavoitumisena, lähestulkoon kosintana. Paikallisen kulttuurin konservatiivisuutta seurustelusuhteille sivutaan myös 1965 toimialueella kuvatussa elokuvassa *Laukaus Kyproksessa*. Olosuhteiden vuoksi romansseja suomalaisten ja paikallisten välille syntyikin vain harvoin.³⁰⁴

Varsinaisten seurustelusuhteiden ongelmallisuus ja pitkään saarella vietetyt jaksot ohjasivat rauhanturvaajien sukupuolielämää muualle. Prostituutio oli saarella yleistä, helposti saatavissa ja paljon esillä. Prostituoitujen palveluiden käyttö ei ollut kiellettyä, vaan yksilön omassa harkinnassa. Poikkeuksen tekivät kielletyillä ja rajoitetuilla oleskelun alueilla olevat bordellit, joissa esiintyi sukupuolitauteja. Maksullista seksiä ostivat monet eri rauhanturvaajakansalaisuudet, jotka olivat samassa tilanteessa suomalaisten kanssa. Yleisesti ottaenkin sotilaspiireissä prostituoitujen palveluiden käyttö on universaali ilmiö, ennemmin sääntö kuin poikkeus.³⁰⁵

Seksipalveluiden osto oli siis omassa kontekstissaan hyvinkin ymmärrettävää. Etenkin kuin nykyisen kaltaisia ymmärrystä prostituution ja ihmiskaupan tai prostituution ja humanitaaristen kriisien välisestä yhteydestä ei ollut. Ihmiskaupan ja prostituution väliseen suhteeseen omassa ajassa on toisaalta hankala ottaa kantaa. 1960- ja 1970-lukujen Kypros ei ollut omassa kontekstissaan mikään kehitysmaa, vaan jotakuinkin yhtä kehittynyt kuin Suomi³⁰⁶, joka oli vain erilainen maa. Myöskään humanitaarista kriisiä, jossa naiset olisivat olosuhteiden pakosta joutuneet myymään itseään, ei pääosassa operaation kesto ollut. Poikkeuksen muodostaa Turkin maihinnousu 1974, jolloin alueelle syntyi humanitaarinen kriisi ja osa naisista ryhtyi uuden ammatin harjoittamiseen³⁰⁷.

Perhetyttöjen ja prostituoitujen välille jäi kolmas naisryhmä, niin sanotut *viskihaukat*. Nämä olivat paikallisten kapakoiden palkkalistoilla olevia seuranaisia, joiden työnä oli saada rauhanturvaajat viihtymään ja ostamaan enemmän juomia paikallisissa kapakoissa. Yleensä tämä tapahtui siten, että rauhanturvaajaa pyrittiin tarjoamaan juoma, usein viski. Rauhanturvaajalle annettava juoma oli viskiä, mutta *viskihaukalle* annettava juoma sen sijaan oli samanväristä teetä. Tämä tee oli halvempaa kuin viski, jolloin kapakka sai enemmän voittoa ottaessaan teestä viskin hinnan. Lisäksi juodessaan vain alkoholitonta teetä *viskihaukka* myös pysyi työkykyisempänä pidempään. Prostituoitujen tavoin *viskihaukat* eivät olleet paikallisia, vaan kotoisin jostain päin Lähi-itää.³⁰⁸

³⁰⁴Ibid.

³⁰⁵Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

³⁰⁶*Kypros-opas 1964*, 1.

³⁰⁷Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

³⁰⁸Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023.

Vaikka suomalaisten ja paikallisten välit olivatkin hyvät, syntyi näiden välille 1960-luvun puolivälin tienoilla pienempiä nyrkkitappeluita kapakoissa. Suurin näistä oli vuonna 1967 käyty *kapakkamellakka*. Kapakoiden ja *viskihaukkojen* toiminta rauhanturvaajia kohtaan oli pitkään muuttunut yhä röyhkeämmäksi. Rauhanturvaajia huijattiin myymällä näille itsellensäkin teetä viskinä, jonka lisäksi annettuja vaihtorahoja saattoi olla liian vähän tai nämä väärää rahaa. Tyytymättömyys kasvoi rauhanturvaajien joukossa, mutta varsinaisena katalyyttina tilanteelle toimi suomalaisen kapteenin saamat rukkaset paikallisnaiselta. Tämä myönsi iltavapaita vapaaehtoisille remonttimiehille, joita innosti lähtemään *puhdistamaan* kapakat. Seurauksena oli useampia tuhottuja kapakoita, oikeudenkäyntejä sekä maksettuja korvauksia.³⁰⁹

Pesu korostaa väitöskirjassaan tapauksen kiristäneen suomalaisten ja paikallisten välejä, sekä aiheuttaneen Suomelle ja suomalaiselle rauhanturvaamiselle mainehaittaa³¹⁰. Tapaus epäilemättä ei parantanut Suomi- ja rauhanturvaamiskuvaa, mutta ruohonjuuritasolla tilanne näyttäytyi toiselta. Suomalaisrauhanturvaajat kokivat, että *remonttimiehet* olivat onnistuneet kapakoiden lisäksi *puhdistamaan* ilmaa. *Kapakkamellakka* alleviivasi paikallisille, että rauhanturvaajien huijaamisella oli raja, jonka ylittämällä olisi seurauksia. Huijaamisen ongelmallisuus paikallisten keskuudessa mitä ilmeisemmin ymmärrettiin, sillä toiminta loppui *kapakkamellakan* jälkeen. Välien koettiin tapauksen jälkeen yleisemminkin parantuneen, johon vaikutti mitä ilmeisemmin suomalaisten kunnostustöihin keräämä kolehti. Toisaalta tiikerin ei voida sanoa päässeen kokonaan raidoistaan, koska kunnostustöistä vaaditut korvaukset olivat moninkertaiset verrattuna todellisiin tuhoihin.³¹¹

Libanonissa paikallisiin asukkaisiin, *käiväröihin* tai vaihtoehtoisesti *ählyihin*, suomalaisilla oli aikaisemman tavoin hyvät välit. Vielä operaatioon osallistumisen alussa suomalaisiin ei suhtauduttu täysin varauksetta, mutta asenne muuttui nopeasti. Paikalliset oppivat luottamaan ja tukeutumaan suomalaisiin, jotka taas omalta osaltansa oppivat luottamaan ja tukeutuivat paikallisiin. Kyproksen tavoin paikalliset olivat auttavaisia ja ystävällisiä, sekä ystävyuden osoituksena kutsuivat rauhanturvaajia koteihinsa teelle sekä muun muassa häihin. Suomalaisiin asennoitumista helpotti ihmisläheinen suhtautuminen, siirtomaahistorian puute, sekä valkoihoisuus. Kuten aikaisemmin sivuttua, ylpeä asennoituminen ja siirtomaamenneisyys aiheuttivat ranskalaisille rauhanturvaajille historiallisen painolastin Libanonissa. Sen sijaan musta ihonväri taas aiheutti paikallisissa ghanalaisiin suuntautunutta alentuvaa suhtautumista.³¹²

³⁰⁹Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pesu 2020, 270–276.

³¹⁰Pesu 2020, 270–276.

³¹¹Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pesu 2020, 270–276.

³¹²Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

Vaikka suomalaisten suhtautuminen paikallisiin asukkaisiin olikin lähestulkoon kokonaan myönteistä, syntyi suomalaisen ja libanonilaisen kulttuurin välille aikaisempaa suurempi kiilu. Suomalaisilla silmiin pistivät etenkin alueen köyhyys, miesvaltaisuus ja toimintatapa. Paikallisten asukkaiden elinolosuhteet olivat vaatimattomat, jota kuvastaa se, että suomalaisten rauhanturvaajien kerosiinilla hävittämistä varten valeltuja elintarvikkeita varastettiin jätteidenpolttokuopasta. Miesvaltaisuus puolestaan näkyi siinä, että naiset ja lapset tekivät valtaosan töistä, sekä siinä, että isät rankaisivat lapsia heittämällä kiehuvaa vettä päälle. Paikalliselle kulttuurille ominaiset korruptio ja nepotismi, sekä epämääräisyys ja tehottomuus taas erottuivat selkeästi suomalaisille, jotka olivat tottuneet sääntöihin, hallintoon ja *luterilaiseen työmoraaliin*.³¹³

Kylänvanhimprien ohella merkittäviksi kontaktiryhmiksi paikallisten keskuudessa nousivat kauppiat. Näiden työn luonnollisena osana oli sosiaalinen kanssakäynti, jonka vuoksi suomalaisten ja paikalliskauppiaiden välille alkoi muodostua vakiintunutta vuorovaikutusta. Kauppiat omaksuivat nopeasti suomen, tai ainakin osia siitä, jonka ansiosta nämä kykenivät kertomaan alueen tapahtumista rauhanturvaajille. Toisaalta myös suomalaisten englanninkielitaito oli parantunut huomattavasti verrattuna aikaisempaan, jolloin vuorovaikutukseen oli tarjolla yhteinen ja neutraali kieli. Suomalaisten arabiankielentaito sen sijaan rajoittui usein perusfraaseihin.³¹⁴

Toisena merkittävänä paikallisryhmänä olivat lapset, jotka niin ikään luontaisen uteliaisuutensa vuoksi hakeutuivat kontakteihin suomalaisrauhanturvaajien kanssa. Nämä myös oppivat, aivan kuten Kyproksellakin, usein ensimmäisenä suomen. Tämä sai hyvin erikoisia ilmentymiä, sillä eräässä tapauksessa kaksi paikallispoikaa, jotka suomalaiset olivat nimenneet pinnalla olleiden suomalaismuusikoiden mukaan Matiksi ja Tepoksi, huutelivat alueelle saapuneille suomalaisrauhanturvaajille *taalalla suihin hiutaleille*. Lapsia näkyi myös ampumaradalla, jossa nämä pyrkivät keräämään rahanarvoiset hylsyt talteen.³¹⁵

Täysin vastakkaisen kulttuurillisen kokemuksen verrattuna libanonilaiseen yhteiskuntaan suomalaisrauhanturvaajille tarjosi Israel, jossa valtaosa lomista vietettiin. Israelilainen yhteiskunta muistutti monella tavoin suomalaista yhteiskuntaa, sillä kummatkin olivat vauraita ja siistejä, sekä länsimaalaisia ja organisoituja. Toisaalta erojakin löytyi, sillä israelilaisen yhteiskunnan militarisaatio oli silmiinpistävä. Kaikkialla oli kumpaakin sukupuolta edustavia asevelvollisia ja muita sotilaita, jotka kantoivat aseita mukanaan, olivatpa nämä sitten linja-autossa tai yökerhossa. Israelilaisessa

³¹³Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Sinisen baretin alla. Jakso 4.

³¹⁴Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

³¹⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

yhteiskunnassa toisaalta näkyi myös sisäänpäin kääntyneisyys ja töykeys. Ei ollut kovinkaan tavatonta, että verovapaata autoa hakiessa rauhanturvaajaa odotettiin, kaupassa vaihtorahat heitettiin lattialle tai rauhanturvaajan omistamaa autoa naarmutettiin.³¹⁶

Kokonaan toisenlaisen näkemyksen israelilaiseen yhteiskuntaan tarjosivat *iipponaiset*. Sukupuolinen kanssakäyminen ei ollut mahdollista ollenkaan Libanonissa islaminuskon asettamien rajojen vuoksi. Toiminta keskittyikin käytännössä kokonaan lähimpään lomanviettokehteeseen Israeliin, jossa oli tarjolla niin prostituoituja kuin *perhetyttöjä*. Prostituutio oli muuttunut siitä, mitä se oli ollut Kyproksella. Rauhanturvaajiin kohdistuvia huijauksia oli enemmän. Eräs huijaus oli, että maksu tapahtui ennen palvelusuoritusta, jolloin palvelu jäi saamatta. Huijaustapauksiin reagoitiin siten, että toimintaa keskitettiin aikaisempaa enemmän muutamille luotettaville palveluntarjoajille ja toiminta jopa institutionalisoitiin niin sanotun *Como-kortin ajamisen* muodossa. Prostituoituidut osasivat myös olla aikaisempaa valikoivimpia. Rahakkaampien norjalaisrauhanturvaajien sattuessa paikalle prostituoitujen mielenkiinto kohdistui ennen kaikkea näihin, jolloin suomalaiset unohtuivat. Rajan vetäminen *perhetyttöjen* ja prostituoitujen välillä oli hankalaa, sillä osa *perhetytöistä* halusi hyötyä seksuaalisen kanssakäymisen lisäksi taloudellisesti rauhanturvaajista. Erilaisia rahaan sidottuja rajoja esitettiin, mutta tästä huolimatta rajanveto oli hankalaa.³¹⁷

*”Perhetyttö haluis jotain muutakin”*³¹⁸

Kuten aikaisemmassa osuudessa mainittua, Kosovossa osapuolet ja paikalliset asukkaat, eli *kähtävät*, tarkoittivat aikaisemmista operaatioista poiketen yhä selvemmin samoja ihmisiä. Etäisyys paikallisväestöön kasvoi, koska liikkuminen oli aikaisempiin operaatioihin verrattuna aikaisempaa rajatumpaa ja toiminta säädellympää. Vaikka yhteydet paikallisiin jäivätkin aikaisempaa ohuemmiksi, muodostivat tärkeimmät kontaktit jälleen luonnolliset kontaktitahot, kauppiat ja lapset. Näiden lisäksi kontakteja paikallisiin syntyi tulkkien, asemilla työskentelevien paikallisten sekä alueen johtohahmojen kautta.³¹⁹

Operaation sisälläkin oli tosin havaittavissa eroja. Vähemmistöasemassa olleisiin serbeihin suhteet olivat näiden lukumäärän vuoksi vähäisempiä. Lisäksi operaation muuttuessa jatkuvasti yhä

³¹⁶*Ajoneuvon Tuominen Israeliin*; Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³¹⁷*Ibid.*

³¹⁸Hämäläinen 2000c.

³¹⁹Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

liikkuvammaksi ja suurempiin asemiin keskittyväksi kontaktit paikallisväestöön heikkenivät niin ikään samaan tahtiin. Tästä huolimatta paikallisväestöstä ja yhteiskunnasta muodostui hyvin samankaltaisia näkemyksiä kuin aiemminkin. Paikallisväestö nähtiin ystävällisenä, sillä nämä tarjosivat siitä vähästäkin, jota näillä oli. Toisaalta aikaisemman tavoin alueen köyhyys ja saastaisuus nousivat näkemyksissä esille. Nämä olivat seurasta alueen heikosta kehitysasteesta ja vallitsevasta humanitaarisesta kriisistä, joka sai myös muita ulottuvuuksia.³²⁰

UNFICYP- ja UNIFIL-operaatioiden aikana prostituution ja ihmiskaupan välillä ei ollut yhteyttä, eikä maksullisten seksipalveluiden ostamiseen liittynyt kieltoa. KFOR-operaatiossa tilanne oli muuttunut, sillä operaation alettua prostituution määrä alueella kasvoi ja siihen liittyi selkeästi ihmiskauppaa. Tämän vuoksi seksipalveluiden ostaminen oli kiellettyä ja asiasta tiedotettiin rauhanturvaajia. Tästä huolimatta kieltoa rikottiin toistuvasti. Prostituoitujen palveluiden ostamiseen suhtauduttiin jatkumona aikaisempaan myönteisesti tai ainakin hyväksyvästi. Myönteistä suhtautumista tuki *miehekäs* yhteisö, jossa seksuaalinen mielenkiinto naisia kohtaan nähtiin positiivisessa valossa, vaikka ihmiskaupan olemassaolo olisi tiedostettu. Hyväksyvää suhtautumista taas edesauttoi omalta osaltaan yhteisön tiiveys, jolloin puuttuminen palvelustoverin toimintaan koettiin hajottavan yhteisön tiiveyttä.³²¹

Oma osansa maksullisten seksipalveluiden pariin ohjautumisella oli operaation luonteella ja paikallisyhteiskunnalla. Kontaktien jäädessä vähäisiksi sekä suomalaisen ja paikallisen yhteiskunnan välisten erojen ollessa aikaisempaa suurempia, ei rauhanturvaajien ja paikallisnaisten välille muodostunut sukupuolista kanssakäymistä samalla tavalla kuin Kyproksella ja Israelissa. KFOR-operaation aikaista prostituutiota käsiteltäessä on toki huomioitava myös lomat. Seksin ostokielto ei koskenut lomiam, jolloin prostituoitujen palveluita käytettiin Kreikassa, Makedoniassa ja Bulgariassa³²². Tähän seksin ostamiseen ei liittynyt, ainakaan samassa määrin, ongelmallisuutta ihmiskaupan ja sääntöjen suhteen. Seksin ostokielto ja lomien kotimaassaviettovelvoite astui voimaan vasta 2017³²³.

³²⁰Ibid.

³²¹Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023. Muraja 2021, 179–185; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³²²Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³²³YLE 2021.

7 Kokemus voimakas ja kaksijakoinen

7.1 Siviiliongelmia operaatioissa, väkivallanuhkaa Libanonissa ja alkoholia Kyproksella

Siviiliongelmät olivat kaikissa operaatioissa tavallisia ja samankaltaisia, siis melko ajattomia ilmiöitä. Tyyppitapaus siviiliongelmien ajautuneesta henkilöstä oli nuori ensikertalainen, jolla oli taustallaan lyhyt parisuhde, jossa puoliso vastusti lähtemistä. Tilannetta pahensi se, jos tieto tuli nopeasti ja yllättäen, sekä jos aiheesta ei keskusteltu ja lähtöä valmisteltu. Aivan oma lukunsa oli, jos pariskunnalla oli pieni lapsi, jota ei osattu kohdata oikealla tavalla, sekä jos puoliso ei kyennyt selviämään tämän kanssa arjesta yksin eikä saanut mistään apua. Epävarmuus ja epätietoisuus tilanteesta saattoivat itsessään kuormittaa rauhanturvaajan henkistä jaksamista. Lisäksi oli mahdollista, että yllättävät huonot uutiset pettämisestä, uhkaus erosta tai erosta mursivat rauhanturvaajan henkisen sietokyvyn lopullisesti.³²⁴

Väkivallan uhkaa ei usein koettu merkittäväksi, vaikka ulkopuolelta tarkasteltuna se oli kaikissa kolmessa operaatioissa jatkuvasti läsnä. Tästä huolimatta väkivallan uhka oli operaatioissa toinen merkittävimmistä henkistä jaksamista osalla rauhanturvaajista kuormittava asia. Kyproksen operaatioissa uhkataso oli yleisesti matala. Väkivallantapaukset olivat harvinaisia ja tyyppillisesti kyse oli yksittäisistä vahinkolaukauksista tai ainakin tuottamuksellisista teoista. Hyvä esimerkki on ensimmäisen UNFICYP-operaatioissa kuolleen tapaus, jossa tämä ammuttiin, kun tätä erehdyttiin luulemaan toisen osapuolen edustajaksi³²⁵. Kyproksen operaatioissa uhkataso nousi nopeasti 1974 täysimittaiseksi sodaksi, kun Turkki nousi maihin. Mannerturkkilaiset joukot ampuivat suomalaisia rauhanturvaajia kohti suoraa ja epäsuoraa tulta, sekä levittivät näiden päälle napalmia. Lisäksi alueelle jäi suuri määrä räjähtämättömiä ammuksia ja miinoja.³²⁶

Libanonissa valinnut yleinen uhkataso oli selkeästi korkeampi kuin Kyproksella. Suoran ja epäsuoran tulen käyttö alueella oli jatkuvaa. Suomalaisiin rauhanturvaajiin vaikuttanut tulenkäyttö oli pääosin tuottamuksellista epäsuoran tulen muodossa. Suoran tulen muodossa taas suomalaisiin ammuttiin myös tahallaan. Jatkuvaan ammuntaan ja korkeaan uhkatasoon oli myös totuttu. Ei ollut mitenkään poikkeuksellista, että lyhyen ajan jälkeen rauhanturvaaja ei enää öisin herännyt lähelle osuviin tykistökranaatteihin³²⁷.

³²⁴Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Röberg 1999, passim; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³²⁵Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Virtanen 2011, 56–85.

³²⁶Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Palmu et al. 1985, 184–222.

³²⁷Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

Toinen kuvaava esimerkki on *operaatio tilinteon* ajalta 1993. Suomalaiset kuulutettiin kovaäänisistä pelaamaan salibandya urheiluvälikokouksessa vartioaseman aukiolle, vaikka samaan aikaan muutamien satojen metrien päähän satoi jatkuvasti raskaita tykistökranaatteja.³²⁸ Kummassakin esimerkissä sirpalevaikutuksen alla olemisen riski oli ilmeinen, mutta uhkatasoon oli totuttu. Jatkuvan ja selvän uhan Libanonissa loivat lisäksi räjähtämättömät ammuksiset ja miinat tiealueen ulkopuolella, sekä yöaikaan asennetut tienvarsipommit. Uhasta huolimatta tiealueen ulkopuolella suoritettiin jatkuvasti jalkapartiointia, sekä aamuisin tiellä miinapartioita panssaroimattomalla jeepillä³²⁹.

Erityisen korkea uhkatilanne Libanonissa oli 1980-luvun lopulla, jolloin ryöstöt, kaappaukset, panttivankitilanteet ja asemien valtauksiset olivat tavallisia. 1985 DFF otti 25 suomalaista panttivangiksi, kun nämä olivat menneet ottamaan antautuvia DFF:n jäseniä vangeiksi. DFF kuulusteli suomalaisia väkivaltaisesti ja tilannetta tarkkailemassa oli Israelin asevoimien upseeri.³³⁰ 1987 vastarintaliike otti kaksi suomalaista panttivangiksi ja näiden henkeä uhaten pakotti vartioaseman 9-36 henkilöstön edelleen antautumaan panttivangeikseen. DFF huomasi tilanteen ja tulitti asemalla olleita suomalaisia ja vastarintaliikkeen jäseniä. Vastarintaliike ryösti vartioaseman ja poistui sieltä huomaamatta. 1988 vastarintaliike valtasi pumppuasema 9-47A:n ottaen panttivangikseen siellä olleet viisi suomalaista ja kaksi paikallista. Lisäksi vastarintaliike sai myöhemmin panttivangeikseen vapauttamaan tulleet 18 suomalaista lisää. Kaikissa kolmessa tapauksessa kuolonuhreilta vältyttiin.³³¹

Koskovossa uhkataso oli matala ja väkivallantapaukset olivat harvinaisia. Suurimman uhan muodostivat alueella olevat sodanaikaiset räjähtämättömät ampumatarvikkeet sekä miinat. Rauhanturvaajia kohti ammuttiin yksittäisiä laukauksia ja heitettiin yksittäisiä kranaatteja, mutta henkilövahinkoja ei tullut. Rauhanturvaajiin kohdistettu väkivalta oli luonteeltaan kyllä tahallista, mutta tarkoituksena ei ollut tappaa tai vammauttaa. Räjähtämättömien ampumatarvikkeiden ja miinojen ohella merkittävän uhan loivat mielenosoitukset. Nämä olivat uhkaavia tilanteita, mutta näissä ei käytetty tappavaa voimaa, eikä vammautumisia tai kuolonuhreja tullut.³³²

Usein rauhanturvaajien ongelmiin liittyi alkoholi jollain tavalla, vaikka se itse ei olisikaan tuottanut ongelmia. Tästä huolimatta sen rooli ja liitännäisyys muihin ongelmiin tiedostettiin jo 1970-luvulta alkaen, jolloin selkeästä alkoholiongelmasta tai sille alttiudesta kärsivät pyrittiin karsimaan pois jo

³²⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023.

³²⁹Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

³³⁰Kronlund 1996, 235–248.

³³¹Kiviharju et al. 2916, 378–393; Suominen 1998, 111–124.

³³²*Etelä-Suomen Sanomat* 2003; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

Suomessa³³³. Alkoholi vaikutti kaikissa operaatioissa suoraan ja välittömästi humalan ja krapuloiden kautta työkykyä alentavana tekijänä. Suoraan alkoholin pitkäaikainen käyttö taas näkyi fyysisesti maksakirroosien ja juoppohulluuskohtauksien muodossa. Epäsuoraan ja välittömästi alkoholi näkyi taas humalassa tehtyjen palvelusrikosten, hankittujen sukupuolitautien ja onnettomuuksiin ajautumisen kautta. Epäsuoraan ja pitkäaikaisesti puolestaan alkoholinkäytön vaikutukset olivat henkisiä, seurauksena oli masennusta, ahdistusta, syrjäytyneisyyttä ja alkoholismia.³³⁴

Alkoholin vaikutukset olivat esillä silloin, kun alkoholia käytettiin eniten ja kun se yhdistyi johonkin henkistä terveyttä koettelemaan asiaan. Kyproksella alkoholi yhdistyi useimmiten ihmissuhdeongelmiin, Libanonissa taas väkivaltaiseen ympäristöön³³⁵. Kosovossa alkoholi ei enää yhdistynyt yhtä voimakkaasti yhteen tiettyyn asiaan³³⁶. Eniten alkoholin vaikutukset olivat esillä 1960-luvulta 1990-luvun taitteeseen. Suurimmillaan kulutus ja sen vaikutukset olivat 1970-luvun Kyproksella. Puolustusvoimat ryhtyi hillitsemään voimakkaasti alkoholinkulutusta 1980-luvulla, mutta tästä huolimatta kulutus pysyi korkeana.³³⁷ Sama ilmiö toistui seuraavalla vuosikymmenellä. Rauhanturvaajayhteisö alkoi hillitsemään alkoholinkulutukseen liittyviä ylilyöntejä itsesäätelyn kautta 1990-luvulla, esimerkiksi sammuneeseen kohdistuneen toiminnan kautta, mutta kulutus oli silti korkeaa. Selkeimmän muutoksen alkoholin kulutukseen toi 2000-luvun taite ja Kosovon NATO-operaatio. Alkoholin kulutus väheni selkeästi.

Reipasta alkoholinkulutusta kuvaa tapaus 1960-luvun loppupuoliskon Kyprokselta. Vartiossa ollut rauhanturvaaja löytyi kuolleen ja tämän veressä oli 4,15 promillea alkoholia. Tätä oli edeltänyt mitä ilmeisemmin alkoholin hyvin pitkäaikainen ja runsas käyttö. Jos henkilö olisi vaikuttanut humalaiselta, tämä ei olisi päässyt vartioon. Toisaalta veren alkoholipitoisuus oli niin korkea, että sitä ei saavutettu yksittäisellä käyttökerralla. Karkeasti normaalilla käytöllä kolme promillea tarkoittaa sammumista, neljä promillea myrkytystilaa ja viisi promillea kuolemaa.³³⁸ Rauhanturvaaja oli kirjaimellisesti kolkutellut kuoleman portteja ennen niistä kulkemista. Kyproksen rauhanturvaajien alkoholinkäyttöä sivuttiin myös laulussa, jossa esiintyi silloinen suomalaispataljoonan komentaja.

*”Minä olen Ensio Siilasvuo,
enkä minä koskaan viinaa juo,*

³³³Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

³³⁴Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023. *Supa News* 1986.

³³⁵Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

³³⁶Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

³³⁷Pesu 2020, 136–137, 491–505.

³³⁸Pesu 2020, 498.

*ja jos minä viinaa juon,
en ole minä Siilasvuo*³³⁹

Alkoholinkäyttö pitää osata suhteuttaa omaan aikaansa ja paikkaansa. Kun ensimmäiset UNFICYP-rauhanturvaajat loivat 1964 pohjaa suomalaisen rauhanturvaamisen alkoholikulttuurille, Suomi oli hyvin erilainen maa alkoholin suhteen. Nykyrahassa mitattuna puoli litraa viinaa maksoi noin 45 euroa. Alkoholia ei saanut kaupoista, vain osasta ravintoloita ja omasta Alkosta. Ravintoloissa piti alkoholin anniskelun ohessa syödä, sekä osata keskustella rauhassa. Alkosta puolestaan alkoholia sai vain viinakortilla harkinnanvaraisesti yli 21-vuotias. Tästä huolimatta alkoholia kulutettiin täysin eri tavalla kuin mitä valtiovalta tahtoi. Alkoholi juotiin tyypillisesti kerran viikossa kirkkaana viinana. Saman vuosikymmenen kuluessa alkoholiin suhtautuminenkin muuttui. Siitä tuli paitsi hyväksyttävämpää, myös yleisempää kuin käyttö kaksinkertaistui.³⁴⁰

Ensimmäisten rauhanturvaajien saapuessa Kyprokselle heille avautui täysin erilainen maailma mihin he olivat tottuneet. Alkoholi maksoi vain kolmasosan siitä mitä Suomessa, jonka lisäksi sitä myytiin lähes kaikkialla ja kaikille. Vallitseva alkoholikulttuurikin oli hyvin suvaitseva. Alkoholin käyttö oli arkinen osa kulttuuria, eikä sen käyttöä katsottu kiereen. Suomalaisille syntyi ymmärrettävästi lähes maaninen tarve kuluttaa *kiellettyä hedelmää*, kun sitä kerrankin oli tarjolla. Seuraukset eivät olleet aina mairittelevia. Osa rauhanturvaajista oli alle 21-vuotiaita, eikä omannut ollenkaan kokemusta alkoholinkäytöstä. Tilannetta pahensi entisestään kuuma ilmasto, jonka vuoksi alkoholi vaikutti voimakkaammin kuin Suomessa.³⁴¹

Suomalaisten alkoholinkäyttö oli siis runsasta, muttei mitenkään käsittämätöntä, kun se suhteutetaan vallinneisiin olosuhteisiin. On toki huomioitava, että alkoholin kulutuksessa oli runsaasti vaihtelua ajankohdan ja paikan, sekä yksikön, vartioaseman ja komentajan suhteen³⁴². Lisäksi yksilöiden välillä oli merkittäviä eroja, kun alkoholin käyttö oli polarisoituneempaa kuin nykyään. 1970-luvun lopun Kyproksen keskimääräisen suomalaisrauhanturvaajan 2,1 desilitran päiväkulutusta 40 % alkoholia tai 1980-luvun alun Libanonin keskimääräisen suomalaisrauhanturvaajan 1,1 desilitran päiväkulutusta 40 % alkoholia ei siis kuvaa kovinkaan hyvin alkoholinkulutusta. Suomalaisrauhanturvaajien joukkoon mahtui niin alkoholisteja ja suurkuluttajia, kuin myös keskimääräisiä kuluttajia ja kohtuukäyttäjiä, sekä satunnaiskäyttäjiä ja absolutisteja.

³³⁹Tuntematon tekijä, tuntematon ajankohta.

³⁴⁰Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023. YLE 2021.

³⁴¹Ibid; *Ohjeita Yhdistyneiden kansakuntien Suomen rauhanturvaajajoukoille*, 1–3.

³⁴²Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023.

Kulutusta on mielekästä tarkastella tapausesimerkin kautta. 1970-luvun puolivälissä Kyproksella palvellut isokokoinen lääkintämies oli ahdistunut siviiliasioiden takia ja päättänyt ruveta *lääkittämään* itseään litralla viinaa päivässä³⁴³. Tämä kulutti siis päivätasolla 25 annosta alkoholia ja viikkotasolla 175 annosta alkoholia. Kun keskimääräinen päiväkulutus oli reilu viisi annosta ja viikkokulutus 37 annosta, kykeni yksittäinen suurkuluttaja pitämään keskiarvoa korkealla. Suurkuluttaja kykeni siis ylläpitämään korkeaa keskikulutusta yllä neljän absolutistin tai vaihtoehtoisesti yhdeksän kolmen päiväannoksen kohtuukäyttäjän kanssa. Lisäksi suomalaispataljoonan matala noin 230 henkilön vahvuusluku mahdollisti suurkuluttajien vaikutuksen korkeaan keskikulutukseen. Vain reilu parikymmentä suurkuluttajaa onnistui kolmen päiväannoksen kuluttajien kanssa nostamaan keskimääräisen päiväkulutuksen 2,1 desilitraan 40 % alkoholia.

7.2 Kolareita Kyproksella, sekä jakolinjoja ja monenlaista vammautumista operaatioissa

Kuten mainittua, alkoholin ohella toinen merkittävä uhka operaatioissa oli liikenne. Sen aiheuttama uhka tulee hahmottaa laajan tekijäjoukon summana, johon kuuluivat liikennekulttuuri, sääntely ja valvonta, ajo-olosuhteet, sekä ajoneuvojen kunto. Liikennekulttuurissa otettiin riskejä, tehtiin ohituksia, ajettiin ylinopeutta, sekä saatettiin ajaa alkoholin vaikutuksen alaisena. Sääntelyä ja valvontaa taas ei ollut ollenkaan, kun ajokoulutusta ei vaadittu, ajotapa ei oheistettu ja ajonkuntoa valvottu. Ajo-olosuhteet olivat lisäksi haastavat, kun teiden kunto oli huono, sorateitä oli paljon ja harvat asfalttitiet olivat sateen jäljiltä usein todella liukkaista. Lisäksi kuumuus ja sateet heikensivät entisestään ajo-olosuhteita. Ajoneuvojen kunto puolestaan oli usein heikko, niissä ei ollut turvalaitteita, eikä niihin tehty ajoonlähtö- tai kuntotarkistuksia.³⁴⁴

Kyproksen operaation alussa liikenneonnettomuudet olivat päivittäisiä, loukkaantumiset viikottaisia ja kuolemantapaukset kuukausittaisia. Pelkästään vuoden 1965 alkupuolella rallikansa oli ylliedustettuna kaikkien rauhanturvaajakansalaisuuksien keskuudessa 49 onnettomuudellansa. Tilanteeseen puututtiin ja pelkästään ajokoulutuksella ja kuntotarkistuksilla liikenneonnettomuuksien määrä saatiin nopeasti pudotettua kolmannekseen.³⁴⁵ Tästä huolimatta liikenneonnettomuudet olivat 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla tavallisia Kyproksella. Aiheesta muistutettiinkin rauhanturvaajia jokaisessa ylikansallisen *The Blue Beret* -lehden numerossa.³⁴⁶

³⁴³Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023.

³⁴⁴Collander 2002b, 38–39; Hinkkala 2000, 26; Hinkkala 2006, 90–98; Holma 2021, 57–75; *Kypros-opas 1964*, 6–7; *Me* 1968; Palmu 1985, 114–133; Pennala 1985, tiivistelmäsiivu; *YKSL* 2001.

³⁴⁵Palmu 1985, 114–133.

³⁴⁶*The Blue Beret* 1967; *The Blue Beret* 1971; *The Blue Beret* 1974.

Toisaalta siinä missä alkoholin suhteen tilanne ei poikennut merkittävästi tilanteesta Suomessa, oli tilanne liikenteen suhteen samanlainen. Suomalaisessa 1960-luvun liikennekulttuurissa autolla ajettiin niin lujaa kuin sillä pystyi ajamaan, jonka lisäksi alkoholia nauttineena ajamiseen suhtauduttiin jotakuinkin suvaitsevaisesti. Sääntely ja valvontakin oli olematonta. Olemassa ei ollut nopeusrajoituksia, eikä keinoja lainsäädännössä selkeästi määrittelemättömän ajokunnan valvontaan ollut. Ajo-olosuhteetkin olivat usein huonot, kun valtaosa teistä oli päällystämätöntä soratietä. Lisäksi ajoneuvojen kunto oli heikko, eikä niissä ollut turvalaitteita. Liikenteessä kuolleiden lukumäärä olikin 1960-luvun Suomessa noin tuhat.³⁴⁷

Tultaessa 1980-luvun Libanoniin liikenneonnettomuuksien määrää nosti sama tekijä, joka oli paradoksaalisesti samalla parantanut turvallisuutta – panssaroidut miehistönkuljetusvaunut. 1980-luvun loppupuoliskoa leimasivat lukuista liikenneonnettomuudet. 1985 kuoli neljä rauhanturvaajaa. Kolme vaunuonnettomuudessa, jossa ajoneuvo ajautui mutkassa ulos, kaatui ja kieri ympäri. Yksi puolestaan kuoli jeepin ajettua miinaan. Seuraavana vuonna 1986 vaunu ajoi lankaan, mutta kuolonuhreilta vältyttiin. 1987 vaunu lähti mutkassa luisuun ja oli osua rakennukseen, mutta osumalta ja kuolonuhreilta vältyttiin. Jälleen seuraavana vuonna 1988 tapahtui, kun vaunu ajoi panssarimiinaan, mutta kuolonuhreilta vältyttiin jälleen. Monessa edellä mainituissa tapauksista kuolemantapaukset tai vakavat loukkaantumiset olivat todella lähellä.³⁴⁸ Panssaroitujen miehistönkuljetusvaunujen ja lisääntyneiden liikenneonnettomuuksien välillä on nähtävissä yhteys, joka selittyy ennen kaikkea käyttökokemuksen puutteella ja liian nopeilla tilannenopeuksilla.

Kosovoon tultaessa pienempiä liikenneonnettomuuksia sattui edelleen. Merkittävin ja suurin tiedossa ollut tapaus liittyi taas vaunuun. 2002 vaunu kaatui heikon maaperän vuoksi ja pyöri ympäri. Seurauksena oli neljä lievästi loukkaantunutta ja yksi vakavasti loukkaantunut.³⁴⁹ Kaikki liikenneonnettomuus- tai läheltä piti -tapaukset eivät ole tiedossa. Tähän suuri merkitys on rauhanturvaajayhteisöllä, jonka toimintakulttuuri oli voimissaan erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla Libanonissa. *Miehekkäässä* yhteisössä vallitsi *vaikenemisen kulttuuri*, jota kuvattiin lausahduksella *mitä tapahtuu vartioasemalla jää vartioasemalle*. Käytännössä ei osattu tai haluttu puhua vaikeista tai epämieluisista asioista, jotka liittyivät epäonnistumisiin, ihmissuhteisiin tai tunteisiin.³⁵⁰ Etuna ja tavoitteena oli estää välittömät epämieluisat seuraukset, kuten sotilasoikeudelliset seuraukset tai joukon identiteetin ja yhtenäisyyden horjumisen. Toisaalta samalla kulttuuri pahensi etenkin henkisiä ja sosiaalisia ongelmia, kun asioista ei ollut sosiaalisesti hyväksyttävää puhua.

³⁴⁷YLE 2016.

³⁴⁸Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Litani News* 1985; Tikka 2021, 14–59.

³⁴⁹Laisi 2003, 110–111; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023.

³⁵⁰Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

”Hei siskot ja veljet, onko teillä aikaa,
olen palannut kaukaa ja mieltäni painaa,
pimeys hiipii, se saa minusta otteen,
vaikeneminen ei ole kultaa”³⁵¹

Tiiviissä ja samankaltaisessa yhteisössä poikkeuksellinen erilaisuus nousi helposti huomion kohteeksi, kuten seksuaalisesti ja sukupuolisesti poikkeavien tapauksessa. Yhteisön reaktio oli usein voimakas, jos tulkittiin ettei henkilö kuulunut yhteisöön tai sopeutunut siihen. Tästä hyvänä esimerkkinä on *boikottiin julistamiset*, jotka kohdistuivat osan rauhanturvaajien taholta naisrauhanturvaajiin sekä rauhanturvaajayhteisön muutosta ajaviin innokkaisiin upseereihin³⁵². Toisaalta aina ei vaadittu poikkeuksellista erilaisuutta, pelkkä poikkeuksellisuus omasta rauhanturvaajayhteisön sisäisestäkin ryhmästä riitti. Jakolinjoja saatiin aikaiseksi palvelusajan pituuden kautta *fassejen* ja *hiutaleiden*, aselajin suhteen jääkärien ja tukevien, vartioasemien kautta isojen ja pienien, sekä siviilitaustan kautta reserviläisten ja kantahenkilökunnan välille.

Välillä *hiutaleiden* kohtelu meni hyvinkin brutaaliksi. Eräässä tapauksessa 1980-luvun lopun Libanonista *hiutaleet* olivat päivässä 12–16 tuntia vartiossa, saivat ruuakseen mannavelliä, sekä joutuivat jatkuvan painostuksen, kiusaamisen ja provosoinnin kohteiksi. Kun provosointi ei saanut aikaiseksi tappelua, lopputulos oli, että *fasset* tekivät perättömän ilmoituksen *hiutaleiden* aloittamasta tappelusta.³⁵³ Ero osattiin tehdä myös tehdä kaikissa operaatioissa aselajien välillä. *Aroa* edustavat jääkärit olivat huolittelemattomampia ja vapaammin toimivia kuin tukevia aselajeja edustavat.³⁵⁴ Jakolinja vartioasemien suhteen saattoi noudatella aselajeja, muttei aina. Eräässä tapauksessa samaan esikunta- ja huoltokomppaniaan kuuluva henkilö luonnehti 1990-luvun lopulla muutaman sadan metrin päässä olevan vartioaseman olevan kaikin puolin huonompi kuin oma asema. Jopa *ilmakin oli raikkaampaa omalla vartioasemalla*.³⁵⁵

Jakolinja saatiin välillä aikaiseksi myös reserviläisten ja kantahenkilökunnan, eli *kerppojen*, välille. Esimerkiksi alkoholinkäyttöön saattoi olla olemassa eri standardit. Kyproksella tämä näkyi siten, että upseerimessissä, eli *sikamessissä*, sai kirkasta viinaa, mutta jääkärimessissä, eli *herrasmiesmessissä*, ei saanut kirkasta viinaa. Eri messeistä annetut nimitykset kuvaavat omalla tavallansa eri sotilasarvoluokkiin kuuluvien henkilöiden poikkeavaa alkoholinkäyttöä. Kyproksen tavoin ainakin

³⁵¹Hämäläinen et al. 2019.

³⁵²Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Muraja 2021, 155–159.

³⁵³Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023.

³⁵⁴Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

³⁵⁵Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023.

1990-luvun alun Libanonissa puolestaan kantahenkilökunnan alkoholinkäyttöä katsottiin sormien läpi. Näitä muun muassa ajettiin vartioaseman messiltä toiselle.³⁵⁶

Palveluksen aikaiset tapahtumat saattoivat johtaa siihen, että henkilö itse tai Puolustusvoimat keskeytti palveluksen. Itse keskeytetyissä palveluksissa kyse oli usein siviiliasioista tai sopeutumisesta yhteisöön, uhkatasoon tai ilmastoon. Puolustusvoimien taholta keskeytetyissä palveluksissa kyse oli usein palvelusrikoksesta. Painavissa tapauksissa, kuten aseella uhkaamisissa tai humalassa vartiossa olemisessa, palvelus voitiin keskeyttää yhdestä kerrasta³⁵⁷. Palvelus voitiin myös keskeyttää kevyemmistä syistä, jotka toistuivat. Näitä olivat muun muassa jatkuvat ongelmat alkoholinkäytön kanssa tai vartiovuorossa nukahtelu. Kaikissa operaatioissa keskeyttäneiden lukema oli noin muutama prosentti kaikista palveluksessa olleista.³⁵⁸

Palvelus saattoi aiheuttaa rauhanturvaajalle hyvin moninaisia sosiaalisia, fyysisiä tai psyykkisiä seurauksia. Sosiaaliset seuraukset olivat tyypillisimpiä ja nämä tarkoittivat monesti eroa, erolla uhkaamista, puolisoiden etäännyttämisestä tai haitallisia vaikutuksia lapsiin³⁵⁹. Osalla rauhanturvaajista oli myös ongelmia sopeutua takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan. *YK-vammaisuudella* tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö hakeutuu jatkuvasti palvelukseen rauhanturvaajana. Usein henkilö edustaa jotain sellaista ammattia, jonka edustajista on pulaa operaatioissa. Tämä on vaihdellut ajankohdan mukaan, mutta näitä ovat olleen muun muassa kokit, voimakonemiehet ja koiranohjaajat. Yleisesti rajana nähdään noin neljästä viiteen palveluskertaa, mutta osalla on parhaimmillaan, tai pahimmillaan, kymmenen palveluskertaa takanaan.³⁶⁰ Rajaaminen on kuitenkin hankalaa, koska kokemus palveluksen hyödyllisyydestä tai haitallisuudesta on yksilökohtainen.

Usein lukuisat palveluskerrat ovat luoneet henkilölle korkean osaamistason ja tilannetajun, jonka vuoksi toiminta palveluksessa on helppoa. Sen sijaan motivaatiossa on paljon variaatiota. Lähtöä Suomesta helpottaa monesti se, että irrotettavuus töistä ja sosiaalisista suhteista on helppoa. Operaatiossa kiehtovat samat asiat kuin muitakin; yhteisöllisyys ja elämäntapa. *YK-vammaisuuden* ilmiö syntyi viimeistään 1970-luvulla, mutta vakiintui seuraavilla vuosikymmenillä.³⁶¹

³⁵⁶Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; *Käiväräsänasto*; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Pesu 2020, 274–275.

³⁵⁷

³⁵⁸Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁵⁹Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁶⁰Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023.

Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁶¹*Ibid*; *Elorotation järjestelyt*; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023.

*”Kuulin taas, Balkanilla palaa,
alkoi maa jalkain alla polttamaan, [...]
sinäkin tiedät, mä palaan takaisin,
jotta voisin lähteä vielä kerran reissaamaan”³⁶²*

Operaation aiheuttamat fyysiset seuraukset ovat harvinaisempia kuin sosiaaliset, joskaan eivät täysin poikkeuksellisia. Näitä ovat loukkaantumiset, vammautumiset ja kuolemantapaukset. Usein kuolemantapaukset liittyvät enemmän vapaa-aikaan kuin työhön. Tyypillisimpiä kuolinsyitä ovat olleet liikenne ja itsemurhat. Loukkaantumisia puolestaan on sattunut aina, mutta suurin loukkaantuneiden määrä syntyi 1974 Kyproksella. Turkkiilaisten hyökkäyksen seurauksena 17 suomalaista loukkaantui, mutta kukaan ei kuollut. Itsemurhat taas olivat tyypillisempiä niin ikään Kyproksella ja etenkin palveluksen loppupuolella. Usein näihin liittyi alkoholi ja itsemurhat. Kyproksella itsemurhia oli noin yksi vuodessa.³⁶³

*”Jotkut meistä sai siipeen, sirpaleita nahkaan,
mutta pahimpia on osumat mieleen”³⁶⁴*

Siinä missä fyysiset seuraukset operaatiosta olivat melko harvinaisia, olivat henkiset seuraukset tavallisia. Usein näihin liittyi jokin mieltä järkyttävä uhkaava tilanne tai kokemus. Tällaisia olivat kohonnut sotilaallinen jännite, lähelle ampumiset, aseella uhkaamiset tai ruumiiden käsittely. Seuraukset ilmenivät joko palveluksen aikana tai sen jälkeen. Näitä puolestaan olivat alkoholisoitumiset, syrjäytymiset, posttraumaattiset stressihäiriöt, itsemurhayritykset ja itsemurhat. Tyypillisimpiä henkiset oireilut olivat etenkin 1980-luvun Libanonissa palvelleille.³⁶⁵

*”Me jäätiin henkiin, mutta myöhemmin sen näin,
ei ehjänä tullut kukaan takaisin”³⁶⁶*

7.3 Rauhanturvaaminen pääosin myönteisenä kokemuksena kaikissa operaatioissa

Ajatus rauhanturvaamiseksi lähtemisestä saattoi tulla melkein mistä vain ja usein sattumalla olikin suuri rooli. Tyypillisimmin ajatus tuli joltain operaatioissa olleelta rauhanturvaveteraanilta tämän

³⁶²Hämäläinen 2000d.

³⁶³Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pesu 2020, 491–505; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

³⁶⁴Hämäläinen et al. 2019.

³⁶⁵Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Särjetyt rauhanturvaajat.

³⁶⁶Hämäläinen et al. 2019.

kertomista tarinoista ja kokemuksista. Oli myös tyypillistä, että ajatus syntyi rauhanturvaamisen ollessa esillä, esimerkiksi mediassa. Myöhemmin ensimmäisen palveluskerran jälkeen saattoi ajatus operaatioon lähtemisestä syntyä myös omasta halusta kokea rauhanturvaaminen uudestaan. Oli myös mahdollista, että ajatus uudelleen lähtemisestä syntyi, kun rauhanturvaajista oli ajoittain pulaa ja tarjottiin töitä rauhanturvaajana.³⁶⁷

Lähtemisen motiivit vaihtelivat paljon. Useimmiten taustalla vaikutti, etenkin ensimmäisellä kerralla, uteliaisuus, seikkailunhalu ja halu nähdä maailmaa. Konkreettisemmat motiivit tulivat esille etenkin toisella ja tämän jälkeisillä palveluskerroilla. Näitä olivat sotilaselämä ja sen luonteen tarjoama helppous, sekä työttömyys ja halu päästä hetkeksi eroon siviilielämästä. Motiiveina toimivat myös itsensä kehittäminen ja omien arvojen toteuttaminen, sekä myös palkka ja verovapaa auto.³⁶⁸

*”Aina ihmetellään, miksi sinne lähdetään, [...]
seikkailuun mä tahdon, vaikka piruuttaan,
ainut, minkä sieltä saan, on sinibaretti”³⁶⁹*

Rauhanturvapalvelusta edelsi Suomessa muutamia viikkoja kestävä koulutus- ja valintatilaisuus. 1960-luvun puolivälissä koulutus tapahtui aluksi Santahaminassa ja Tuusulassa, josta se siirrettiin jo muutaman vuoden jälkeen Niinisaloon. Täällä YK-koulutuskeskus sijaitsi aivan vuosituhannen vaihteeseen, jonka jälkeen se siirtyi Säkylään perustettuun Kriisinhallintakeskukseen. Koulutus- ja valintatilaisuudessa rauhanturvaajille annettiin alueella tarvittavaa koulutusta ja tehtiin erinäisiä soveltuvuustestejä. Suomessa annettavan valmistavan koulutuksen taso nousi jatkuvasti sitä mukaan, kun rauhanturvaamisesta ja yksittäisistä operaatioista saatiin tietoa sekä kokemusta.³⁷⁰

Vaikka tilaisuus olikin pääosin kouluttamista, sisältyi siihen olennaisena osana soveltuvuuden arviointi. Operaatioihin pyrittiin olemaan päästämättä sellaisia henkilöitä, jotka eivät soveltuisi rauhanturvapalvelukseen. Erityinen merkitys oli ainakin 1970-luvulta alkaen järjestetyllä viimeisellä illalla, jossa oli saatavilla runsaasti alkoholia. Illan tarkoituksena oli tarkkailla alkoholinkäyttöä,

³⁶⁷Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisén haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁶⁸Ibid; Haavisto 2009, 228–229.

³⁶⁹Hämäläinen 2000c.

³⁷⁰Alahonko 1999, passim; Haavisto 2009, 229–231.

jonka oli pysyttävä oman aikakautensa rajoissa. Pyrkimys oli karsia ongelmakäyttäjät pois jo ennen näiden pääsyä operaatioon.³⁷¹

Etenkin UNFICYP-operaation tapauksessa oli tyypillistä, että rauhanturvapalvelus oli ensimmäinen ulkomaanmatka, tai ainakin toinen ulkomaankokemus Ruotsin jälkeen. Vielä tyypillisempää oli, että matka oli ensimmäinen kerta lentokoneessa, joka sekin oli eksoottinen kokemus.³⁷² Vielä myöhemminkin UNIFIL-operaation aikana saattoi olla niin, että henkilö oli käynyt ulkomailla vain muutamia kertoja ja tällöinkin pääosin lähiulkomailla sekä rantalomakohteissa. KFOR-operaation aikana ulkomaanmatkailu oli jo lisääntynyt selkeästi.³⁷³

Useimmille alueelle saapumisesta on jäänyt mieleen etenkin muisto lentokoneen oven avautumisesta; tunne ja tuoksu siitä, kun lämmin ja erikoiselta tuoksuva ilmamassa on äkillisesti kohdannut tuoreen rauhanturvaajan kasvat. Useimmiten operaatioon saavuttaessa ennakkoajatuksia ja -tietoja rauhanturvaamisen todellisuudesta ja kokemuksista ei juuri ollut. Oli myös tapauksia, joissa ajatuksia ja tietoja oli, mutta niiden vastaavuus todellisuuden kanssa oli vaihtelevaa. Usein paras kokemus muodostui omakohtaisten kokemusten perusteella.³⁷⁴

*”Mun täytyy lähteä tsiigaan,
mitä siellä oikein tsekataan”³⁷⁵*

Usein etenkin operaation alkuvaihe oli intensiivinen, minkä vuoksi sopeutuminen arkeen oli nopeaa ja helppoa. Alussa uusia rauhanturvaajia totutettiin, koulutettiin ja perehdytettiin alueella vallitseviin olosuhteisiin, jonka lisäksi ohjelmassa oli monenlaisia käytännön järjestelyjä, kuten majoittumista ja varusteiden noutoa. Operaatiossa oleminen tasoittui alun jälkeen ja arkeen sopeuduttiin. Tässä merkittävä rooli oli rutiineilla, työllä ja suomalaisrauhanturvaajien yhteisöllä. Tarjolla oli paljon sosiaalista kanssakäymistä muiden rauhanturvaajien kanssa.³⁷⁶

³⁷¹Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023.

³⁷²Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

³⁷³Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁷⁴Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁷⁵Hämäläinen 2000c. *Tsiigata* tarkoittaa katsomista ja havainnointia, *tsekata* taas tarkastelua tai katselua.

³⁷⁶Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

Useimmiten sosiaalinen kanssakäyminen koettiin positiiviseksi. Oleminen operaatiossa oli helppoa, sillä kaikki oli järjestettyä ja usein toistettu ajatus oli, että riitti kun hoiti oman työtehtävänsä. Omalla tavallansa operaatiossa oli tarjolla myös vapautta, kun usein työtehtävien toteutustapa jäi yksilön vastuulle ja pääasia oli, että haluttuihin päämääriin päästiin. Vapaus korostui työn ohella myös vapaa-ajalla, jonka suhteen rajoituksia ei juuri ollut. Arki oli siis omalla tavallansa huoletonta, yleisesti vallinnut ilmapiiri hyvä ja tunnelma korkealla.³⁷⁷

”Ei huolta huomisesta, mitä tässä lanaamaan”³⁷⁸

Operaation aikana ei kovinkaan usein tullut kokemusta siitä, että operaatiosta olisi haluttu pois. Tosin melko usein operaation loppua kohden kehittyi näkemys siitä, että kaikki kokemisenarvoinen oli koettu ja kaikki näkemisenarvoinen oli nähty. Näin monesti silloinkin, kun operaatiossa ei oltu ensimmäistä kertaa, vaan uudestaan. Usein UNIFIL- ja KFOR-operaatioiden tapauksessa operaation jälkinäytöksenä toimi verovapaan auton ajaminen Euroopan halki Suomeen.³⁷⁹

*”Lähdetään, hullu tätä jaksaa, [...]
tä on taas nähty ja tässä sitä ollaan, [...]
aurinko nousee, me lähdetään pois,
toiset tulee hommat hoitamaan”³⁸⁰*

Paluu ja sopeutuminen Suomeen toteutui yleensä hyvin. Tärkeinä paluun ja sopeutumisen keinoina oli suomalaisen siviiliarjen rutiineista kiinni saaminen, jolloin merkittävään rooliin nousivat etenkin työ ja lähimmäiset. Erityisesti paluun alkuvaiheessa oli tyypillistä, että monet rauhanturvaajan arkiset toimintamallit saattoivat toistua huomaamatta. Näitä saattoivat olla kenkien kääntäminen ylösalaisin ja ravistelu ennen jalkoihin laittamista, paikallisen liikennekulttuurin aggressiivinen ajotyyli tai rauhanturvaajaslangin sanat. Monilla palanneilla rauhanturvaajilla toistui myös kokemus tyhjyydestä, kun tiivis jatkuvasti läsnä ollut rauhanturvaajayhteisö oli hävinnyt ympäriltä.³⁸¹ Usein rauhanturvaaminen oli myös muuttanut rauhanturvaajaa.

³⁷⁷Ibid.

³⁷⁸Hämäläinen 2000d. *Lana* tarkoittaa masennusta tai alakuloa.

³⁷⁹Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023.

³⁸⁰Hämäläinen 2000d.

³⁸¹Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

Pitkä oleskelu suomalaisesta siviiliyhteiskunnasta poikkeavasta, mutta samalla jollain etäisellä tavalla siitä muistuttavasta, rauhanturvaajayhteisöstä muutti ihmistä. Palatessaan Suomeen ihminen ei enää ollut sama kuin lähtiessään. Operaatioon osallistumattomat eivät kyenneet ymmärtämään kokemusta, eikä näille kyennyt sanallistamaan sitä. Syntyi sovittamaton ja ristiriitainen tunne. Toisaalta kaikki Suomessa oli tuttua ja ennallaan, mutta oman muuttuneen itsensä sovittaminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ollut suoraviivaista. Samanlaista kokemusta Suomesta kuin ennen operaatioon lähtöä ei enää ollut. Toisaalta taas operaatiossa ollut yhteisö oli sekin hävinnyt.

Operaatioon kohdistui voimakasta nostalgista kaipuuta ja haikeutta, jonka korjaamiseen ei ollut olemassa yksiselitteistä keinoa, koska tunteet eivät kyenneet resonoimaan, vaan ikään kuin jäivät vaeltamaan. Ainut taho, jonne kokemukset operaatiosta kykenivät resonoimaan, olivat saman kokeneet palvelustoverit. Osittaisen keinon nostalgiseen kaipuuseen ja haikeuteen tarjosivat muistelu, yhteydenpito sekä hakeutuminen uudestaan rauhanturvapalvelukseen. Usein palvelukseen haettiin uudelleen, moniakin kertoja.

”Reissuun tahtoo mieli taas, kaukomaille briiffaamaan, [...] pykälään lähdin uudestaan, jalkapaavoja heittäämään, kuso kyllä kulkee, mä tiedän mitä mä teen”³⁸²

Rauhanturvapalvelukseen hakeutumisen tavoin tyypillistä, jollei tyypillisempää, oli yhteydenpito muihin rauhanturvaveteraaneihin operaation jälkeen. Usein ainakin välittömästi operaation jälkeen yhteisön yhteydenpito oli tiivistä. Tämän jälkeen yhteydenpito saattoi pysyä systemaattisena, esimerkiksi vuositapaamisten muodossa, tai lakata kokonaan. Muina yhteydenpitokeinoina olivat kontaktit yksittäisiin rauhanturvavästäviin tai vaihtoehtoisesti osallistuminen rauhanturvaveteraanien yhdistystoimintaan. Tapaamisille tunnusomaista oli samojen tarinoiden ja asioiden kertominen, sekä usein myös, ajoittain runsas, alkoholinkäyttö. Tyypillisin kokemusten uudelleenkokemisen keino oli kuitenkin omakohtainen muistelu, jossa olennainen osa oli valokuvilla ja esineillä.³⁸³

”Aidon fassen henki, joskus menneitä muistelee”³⁸⁴

Vaikka rauhanturvaamisen kokemuksen jäsentely ja erittely koettiin usein hankalana, liittyi siihen silti voimakas myönteinen mielenyhtymä. Tämän taustalla vaikuttivat pääasiassa nuoruus ja

³⁸²Hämäläinen 2000a. *Briiffaus* tarkoittaa juhlimista, *kuso* puolestaan viestiä, radioyhteyttä tai yhteydenpitoa.

³⁸³Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023.

³⁸⁴Hämäläinen 2000a.

yhteisöllisyys, sekä kokemuksen poikkeuksellisuus ja voimakkuus. Samalla niin sotilaalliset, ammatilliset kuin myös kielelliset valmiudet paranivat. Toisaalta saatettiin myös kokea merkityssisältöjä annetusta panoksesta maailmanrauhan ja humanitaaristen kriisien helpottamisen, sekä Suomikuvan ja maanpuolustuksen edistämiseksi. Yksi usein toistuva teema oli arvostuksen nousu rauhaa, tasa-arvoa ja yleisesti suomalaista yhteiskuntaa kohtaan.³⁸⁵

”Sainhan sieltä muutakin kuin sinibaretin”³⁸⁶

Loppujen lopuksi rauhanturvaamisen todellisuus ja kokemus palautuu aina keskiössä olleeseen yhteisöön. Rauhanturvaajilla ei useinkaan ollut hyviä viestintäyhteyksiä ulkopuolelle, jolloin sopeutuminen uuteen tapahtui ensisijaisesti muiden samankaltaisten yksilöiden yhteisön kautta. Vaikka ihmiset olivatkin konkreettisia ja havaittavissa, yhteisö itsessään ei ollut konkreettisesti havaittavissa. Sen sijaan se oli abstrakti. Lisäksi sen havaitsemista hankaloitti sen kaikkialaisuus, sekä epäsäännöllinen ja muuttuva luonne. Rauhanturvaajayhteisössä yksilöt sulautuivat massaksi, jolloin yksilön ja joukon välinen raja hämärtyi. Samalla syntyi usein kokemus olemisesta osa yhteisöä ja jotain suurempaa.

*”Kuka murtaa tämän taian,
kuka kahleista vapauttaa,
kuka pimeään sisään uskaltaa se palkitaan,
ei vain ruusuja kristallimaljaan,
vaan paljon parempaa,
jotain elämää suurempaa”³⁸⁷*

Rauhanturvaamisen abstrakti, laaja ja moninainen luonne näkyivät ennen kaikkea sitä kautta, että rauhanturvaamisen kokemus ja todellisuus eivät kyenneet jäsentymään ja välittymään. Rauhanturvaajan oli hankala, jollei mahdoton, tuottaa tyydyttävää kokonaisuusitystä aiheesta. Tämä korostui etenkin keskusteltaessa ulkopuolisen kanssa, joka ei kyennyt kokemaan asioita, eikä toisaalta ymmärtämään todellisuutta uudelleen samankaltaisena. Kokemus ei siis sanallistunut eikä todellisuus

³⁸⁵Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023; Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023; Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023; Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023; Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023; Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023; Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023; Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023; Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023; Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023; Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023; Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023; Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023; Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023; Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023; Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023; Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023; Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023.

³⁸⁶Hämäläinen 2000c.

³⁸⁷Hämäläinen 1995.

välittynyt. Ulkopuolisen kanssa keskustelu synnyttikin helposti turhautumista ja kyllästymistä, jolloin ulkopuolisten kanssa ainoaksi vaihtoehdoksi jäi vaikeneminen.³⁸⁸

Rauhanturvaajayhteisö puolestaan oli muista poikkeava vertaisryhmä³⁸⁹, joka koki ja ymmärsi asiat samalla tavalla, koska niistä oli yhteisesti jaettu esiymmärrys. Todellisuuden ja kokemuksen välittymisen ongelmallisuutta ei siis voinut ratkaista, joten se oli järkevämpää kiertää tai sivuuttaa. Rauhanturvaamisen kokemus ja todellisuus muodosti paitsi rauhanturvaajille myös ulkopuolisille selittämättömän ja selvittämättömän asian, mysteerin. Tähän tyydyttävimmän, joskin epätäydellisen, vastauksen tarjosi vain omakohtaisen kokemuksen hankkiminen.

*”Sitähän me ei kerrota,
tule itse katsomaan”³⁹⁰*

8 Rauhanturvaamisen todellisuudet ja kokemukset

8.1 Tutkimustulokset

Kaikkien rauhanturvaoperaatioiden taustalla oli konflikti, jonka taustalla oli kiista vallanjaosta ja oikeudesta alueeseen. Moniselitteinen jakolinja osapuolten välillä kulki kansallisuuden, etnisyyden tai uskontokunnan mukaan. Operaation käynnistyessä operaatioalue jaettiin rauhanturvamaiden kansallisuuksien vastuualueiksi, jossa operoi muitakin toimijoita kuin järjestäytyneitä valtiollisia asevoimia. Konflikti kehittyi aaltoillen, jonka lisäksi siihen kuului humanitaarinen kriisi ja pakolaisuutta. Sotilaallisina tehtävinä oli rauhan ja järjestyksen edistäminen, sekä ei-sotilaallisina siviilien auttaminen ja suojeleminen. Operaatiot vaikuttivat konfliktiin ja edustivat eri operaatiotyyppisiä, vaikka niiden suoraviivainen tyypittäminen onkin usein hankalaa.

Suomalaisrauhanturvaajien työtehtävät olivat kaikissa operaatioissa jokseenkin samanlaiset. Operatiivisina tehtävinä oli vartiointi, suojaus, valmiuosaston ylläpito ja partiointi. Tukitehtävinä puolestaan olivat johtaminen, hallinnointi, huolto ja logistiikka. Olennainen rooli työtehtävissä onnistumisessa oli suhteidenluonnilla osapuoliin. Toiminnan keskittyneisyys vaihteli operaatiosta toiseen olosuhteiden mukaan. Tukikohtien varustelutasossa oli kautta aikain vaihtelua, mutta pääsääntönä voidaan sanoa varustelutason parantuneen ajan edetessä ja koon kasvaessa. Rauhanturvaajien työtehtävät laajentuivat jatkuvasti niin sotilaallisten kuin ei-sotilaallisten työtehtävien osalta. Sotilaalliset työtehtävät muuttuivat aloitteellisemmiksi ja liikkuvimmiksi, jonka

³⁸⁸Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023; Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023.

³⁸⁹Anttila 2019, 233–237.

³⁹⁰Hämäläinen 2000c.

vuoksi esimerkiksi partioinnin määrä ja merkitys kasvoi jatkuvasti. Ei-sotilaallisina työtehtävinä mukaan tulivat jatkuvasti olennaisempina osana esimerkiksi humanitaarisen avun antaminen. Työtehtävien muutoksen avulla pyrittiin vaikuttamaan konfliktin ilmentymien lisäksi myös juurisyihin, jonka vuoksi voimankäyttö ja sen mahdollisuudet lisääntyivät.

Suomalaisrauhanturvaajat solmivat aluksi palvelussitoumuksen, jossa sitoutuivat palvelemaan tietyn aikaa, tyypillisesti kuusi tai kahdeksan kuukautta. Palvelusaikaa voitiin jatkaa, yleensä kuudella tai neljällä kuukaudella, ja palvelusaika oli usein vuosi. Työtehtäviä tarkasteltiin yleensä kolmen tai neljän kuukauden välein, mutta myös tarpeen mukaan. Varsinaista työaikaa rauhanturvaajilla ei useinkaan ollut. Työstä saatava palkka suuntautui usein säästöön tai verovapaan auton ostoon, kun taas päivärahat menivät päivittäiskulutukseen tai lomilla. Palkka oli sidottu aluksi sotilasarvoon ja myöhemmin työtehtävään. Työtehtävän määrittä usein monimutkainen kokonaisuus, jossa muuttujina olivat tarve, sattuma ja yksilö, ammatti ja koulutus, sekä reservin sotilasarvo ja aselaji. Lisäksi rauhanturvaajille kuului työsuhde-etuina majoitus, vaatetus, muonitus ja terveydenhoito, jotka kaikki paranivat ajan myötä. Palkka itsessään ei ollut kovin hyvä, mutta yhdessä päivärahojen ja työsuhde-etuisten kanssa houkutteleva.

Rauhanturvaamisen houkuttelevuutta lisäsi mahdollisuus huokeahintaisiin ostoksiin. Paikallisilta ostettiin hintatasoeron kannustamana kaikissa operaatioissa *pirunnyrkkisormuksia* ja käsitöitä, sekä myöhemmin myös erityisesti ääni- ja kuvatalenteita. Verovapaasta kenttäkaupasta puolestaan ostettiin kaikissa operaatioissa elektroniikkaa ja henkilökohtaista pikkutavaraa, sekä alkoholia ja tupakkaa. Myöhemmin tilaamisen mahdollistuttua myös erityisesti autonosia. Sekä paikallisilta että kenttäkaupasta ostaminen kasvoi etenkin Libanonissa. Messistä puolestaan ostettiin pääosin alkoholia ja tupakkaa päivittäiskulutukseen. Messit olivat aluksi tiukasti jaettu sotilasarvoluokkien mukaan, mutta jako väljentyi jatkuvasti. Verovapaiden henkilöautojen tuonti syntyi varsinaisesti 1970-luvulla, kukoisti 1980-luvulla ja supistui 1990-luvulla. Aluksi autot olivat uusia ja kalliita laatumerkkejä, myöhemmin enemmän käytettyjä ja halvempia merkkejä. Hintatasoero ja verovapaus houkutteli etenkin Libanonissa verosuunnitteluun ja -kiertoon.

Kaikissa operaatioissa vapaa-aika ja lomat tapahtuivat operaation ja työn ehdoilla. Liikkumista rajoitettiin syyn, henkilömäärän, varustuksen, ajankohdan ja sijainnin avulla. Alkoholinkäyttöä taas rajoitettiin asettamalla sen käytölle ajan, paikan, annosmäärän, vahvuuden ja hallussapidon suhteen rajoituksia. Toimintakykyä pyrittiin ylläpitämään ja lisäämällä tarjoamalla alkoholinkäytölle vaihtoehtoja. Tarjolla oli liikunta-, kulttuuri- ja oleskelumahdollisuuksia vapaa-ajalle. Lisäksi alueella vieraili muusikoita, sekä järjestettiin juhlia ja kilpailuja. Matalan kynnyksen matkoja ja lomiamina oli

tarjolla kaikissa operaatioissa. Lomien määrä lisääntyi jatkuvasti ja yleensä ne suuntautuivat Suomeen sekä operaatiomaan lähialueille.

Suomalaisrauhanturvaajille alkoi muodostumaan hyvin varhaisessa vaiheessa 1960-luvulla sekä nimityksiä eri palveluksen vaiheissa olevista rauhanturvaajista, sekä initiaatoriittejä nuoremmille rauhanturvaajille. Aluksi nimitykset olivat lähinnä puheenparsia sekä initiaatoriitit epäsäännöllisiä, maltillisia ja kertaluontoisia. Nämä kuitenkin loivat pohjan myöhemmälle toiminnalle. 1980-luvun puolivälissä sekä nimitykset että initiaatoriitit vakiintuivat. Puheenparret muuttuivat rauhanturvaajayhteisön läpileikkaavaksi hierarkiaksi, sekä initiaatoriitit institutionalisoiduiksi, kanonisoiduimmiksi ja osin brutaalimmiksi. Alle neljä kuukautta palvelleista puhuttiin *hiutaleina*, neljästä kahdeksaan kuukautta palvelleista puhuttiin *hiveloina* ja kahdeksasta kahteentoista kuukautta palvelleista puhuttiin *fasseina*. *Hiutaleille* järjestettiin tyypillisesti tulojuhla, marssi ja kaste, joihin kuului olennaisena osana alkoholi niin sanotun *timpin* ja *hölkkäreiden* muodossa. Epävirallinen hierarkia hävisi aivan 1990-luvun lopussa, mutta termit säilyivät puheenparsina vielä 2000-luvulla.

Epävirallinen hierarkia näkyi rauhanturvaajien arjessa laajasti *fasseja* suosivina epävirallisen käytänteinä. Nämä saivat mieluisimmat työtehtävät, parhaat lomamatkat ja uusimmat tuotteet kenttäkaupasta. Lisäksi jokaiselle kastille oli varattu oikeus tietynlaisten aurinkolasien käyttöön ja keksien syömiseen. Yhteisö säätelä lisäksi kaikkien jäseniensä toimintaa muiden käytänteiden kautta. Suomesta palatessa piti tuoda suomalaisia tuotteita, Israelissa piti asioida tietyn prostituoidun kanssa ennen muita ja asioista kannatti viestiä epäsuoraan oman työaseman kautta. Sääntelyä tapahtui myös rangaistuksien kautta. Sattumisesta seurasi hiustenleikkuu, ihoon piirtelyä tai teräskypärän lukitseminen päähän. Pienet virheet sovitettiin ostamalla 24 olutta, mutta isommista tuli eristetyksi yhteisöstä. Tarjolla oli myös virallisia rangaistuksia, kuten viinakieltoa, ylenemiskieltoa ja ylimääräistä palvelusta, tai palvelussitoumuksen päättäminen, jatkamattomuus tai kielto palvella jatkossa rauhanturvaajana. Yhteisössä vallitsi vaikenemisen kulttuuri, jossa hankalista, epämieluisista ja muutoin ongelmallisista aiheista vaiettiin.

Suomalaisrauhanturvaajien kohdatessa uuden maailman syntyi tarve uusille sanoille ja ilmaisuille, jolloin samalla syntyi rauhanturvaajaslangi. Osa näistä varhaisista sanoista jäi pysyviksi ja universaaleiksi, jonka lisäksi myöhemmin sanasto kasvoi ja muuttui olosuhteiden mukaisesti. Sanat lainattiin monesti suomesta ja muista kielistä, pääosin englannista ja arabiasta, tai keksittiin itse. Rauhanturvaajaslangi passiivisesti jäljitti ja kuvasi rauhanturvaamisen kokemusta ja todellisuutta, mutta myös aktiivisesti ylläpiti ja rakensi todellisuutta. Identiteetin ja yhteisön rakentamisen lisäksi rauhanturvaajaslangi ilmensi arvoja ja näkemyksiä, sekä tunteita ja kokemuksia. Slangille

tunnusomaista on joustavuus, monimerkityksellisuus ja epämääräisyys, runsas liitteiden ja määritteiden käyttö, sekä huumori ja hilpeys, sarkasmi ja liioittelu, ynnä kuvainnollisuus ja lempinimet. Slangin muuttumisen kautta voi myös nähdä rauhanturvaamisen muutoksen.

Epävirallinen hierarkia, käytänteet ja slangit rakensivat rauhanturvaajayhteisöä. Lisäksi pitkät ajanjaksot yhdessä ja jaetut kokemukset, sekä ulkopuolisen uhan mahdollisuus ja yhteinen päämäärä lähensivät rauhanturvaajia todella paljon. Muodostui tiivis yhteisö, jossa luottamus ja solidaarisuus oli suurta. Usein ihmissuhteiden lujuus on näkynyt sitä kautta, että yhteydenpito on jatkunut operaatioiden jälkeen vuosikymmeniäkin taukoamatta ja säännönmukaisesti. Yhteisössä menestyivät erityisesti sellaiset henkilöt, jotka olivat sosiaalisesti älykkäitä ja kykeneviä, sekä omasivat hyvän tilannetajun ja mukautuivat olosuhteisiin. Oma roolinsa oli lisäksi aloitekyvyllä ja motivaatiolla, sekä joukkoon sulautumisella. Tiiviin ja kiinteän rauhanturvaajayhteisön toisena puolena oli, että poikkeavuus ja kielteiseksi mielletyt asiat korostuivat helposti.

Suomalaisrauhanturvaajien sisäryhmään kuulumisen ei ollut aina yksiselitteistä tai selkeää. Tämän vuoksi sisäryhmän ja selkeästi siitä poikkeavien ulkoryhmien väliin muodostui väliryhmiä. Osa näistä haluttiin lukea osaksi sisäryhmää, vaikka ne eivät siihen yksiselitteisesti kuuluneetkaan. Koirat ja kanadansuomalaiset koettiin osaksi sisäryhmää, koska näiden saapuminen ja sulautuminen yhteisöön oli huomaamatonta. Nämä eivät uhanneet rauhanturvaajidentiteettiä tai muuttaneet ryhmän sisäistä dynamiikkaa. Koiria on ollut kaikissa operaatioissa työtehtävissä ja niiden käyttö onkin kautta linjan lisääntynyt sekä ammattimaistunut. Lisäksi niiden hyvinvointi on lisääntynyt, vaikka ne ovat aina olleetkin pidettyjä. Kanadalaisten, ja samalla kanadansuomalaisten, kanssa suomalaisilla oli läheisimmät välit 1960-luvulla. Tämä selittyy paitsi asemapaikkojen läheisyydellä ja yhteisillä työtehtävillä, myös ennen kaikkea pienillä, jollei olemattomilla kieli- ja kulttuurieroilla.

Toisaalta sisäryhmään ei haluttu lukea sellaisia ryhmiä, joiden saattoikin tulkita ainakin nimellisesti kuuluvankin siihen. Seksuaalisesti ja sukupuolisesti poikkeavia ei koettu aina osaksi sisäryhmää, koska näiden saapuminen ja läsnäolo yhteisössä oli erottuvaa. Lisäksi nämä ryhmät puolestaan muuttivat sisäistä dynamiikkaa ja horjuttivat näkemystä siitä, minkälainen rauhanturvaaja on. Rauhanturvaajan ja näiden yhteisön nähtiin ilmentävän oman aikakautensa ideaalia miehekkyydestä, johon homoseksuaali- tai naisrauhanturvaaja eivät kuuluneet tai sopineet. Voimakkaan kielteiset reaktiot olivat osa oman aikansa arvoja, jotka eivät poikenneet merkittävästi muun yhteiskunnan näkemyksistä. Homoseksuaalit eivät välttämättä erottuneet yhteisöstä, mutta naisrauhanturvaajat kyllä. Ensimmäisten naisrauhanturvaajien kohdalla pelkkä naissukupuoli erottui. Kun tämä oli jotakuinkin vakiintunut, esiin nousi helposti edelleen kielteiseksi tai poikkeavaksi mielletty toiminta.

Naisten kokemukset olivat kaksijakoisia. Naiset olivat osa omaa aikaansa ja ottivat annettuina tietyt arvot ja toimintamallit. Toisaalta taas näihin kohdistui myös kritiikkiä ja kielteisiä kokemuksia.

Suomalisrauhanturvaajien sisäryhmän ja identiteetin rakentumisen kannalta olennainen rooli on ollut ulkoryhmillä. Näihin vertaamalla on toisaalta pystytty luomaan suomalaisrauhanturvaajien välille yhtäläisyyksiä ja yhtenäisyyttä, sekä toisaalta myös eroavaisuuksia sekä poikkeavuutta suhteessa muihin ryhmiin. Vaikka ulkoryhmät onkin nähty toisenlaisina ryhminä, ei tämä silti ole tarkoittanut kielteistä tai vihamielistä suhtautumista näihin ryhmiin. Pääsääntönä suomalaisrauhanturvaajien suhtautumisessa on korostunut ihmisläheisyys, rauhallisuus ja mukautuvuus.

Suomalisrauhanturvaajien kotimaahan jääneinä läheisinä olivat usein nuorilla vanhemmat ja sisarukset, vanhemmilla taas perhe. Usein läheiset kokivat operaation aiheuttaman eron kielteisenä tai neutraalina. Rauhanturvaajan kannalta kielteisiä vaikutuksia oli etenkin, jos kotiasiat eivät olleet kunnossa. Tilannetta pahensivat heikot viestintäyhteydet, sillä lähes koko ajanjaksolla pääasiallinen viestintäkeino olivat kirjeet. Läheisten ja rauhanturvaajien välinen ymmärrys ja kokemusero tiivistyi esimerkiksi näkemykseen uhkatasosta. Läheisten ja muiden suomalaisten ei-rauhanturvaajien kanssa ei välttämättä oltukaan kovin halukkaita keskustelemaan rauhanturvaamisesta, ainakaan kovin syvällisesti. Osa etenkin vanhemmista rauhanturvaajista ratkaisi etäisyysongelman perheeseen muuttamalla perheensä lähimaahan, mutta tämä keskittyi pääosin UNIFIL-operaatioon ja oli kokonaisuuden kannalta melko marginaalinen ilmiö. Tosin läheisiä myös vieraili välillä operaatioalueella, kuten muusikkoja, virkamiehiä, poliitikkoja ja sotilaitakin.

Operaatioihin osallistui myös ulkomaalaisia rauhanturvaajia, joiden moninaisuus kasvoi kautta linjan, mutta heijasteli myös operaation poliittista puolta. Näkemykset ja mielikuvat muista jäivät melko pinta- ja yksipuolisiksi yhteistoiminnan ja yhteisen kielen puutteen vuoksi. Näkemyksissä ja mielikuvissa painottuu kyky sosiaaliseen kanssakäymiseen ja asenne muihin ihmisiin, sekä ammattitaito ja sotilaallisuus. Näiden teemojen kautta hahmottuvatkin erot ja yhtäläisyydet suomalaisten ja muiden kansallisuuksien välillä, jotka projisoitiin melko suoraviivaisesti kielteiseksi tai myönteiseksi suhtautumiseksi. Erityisen kielteisenä ja erottavana koettiin entisten siirtomaaisäntien toiminta, joka näyttäytyi usein reaali poliittisena ja ylimielisenä, sekä näkyi myös paikallisten suhtautumisessa näihin. Paikallisten suhtautumisessa suomalaisiin etuina olivat asenteen ja toiminnan lisäksi siirtomaahistorian puute, sekä valkoinen ihonväri. Lisäksi on huomattava suomalaisten kielitaidon parantuminen. Tämä näkyi myös siinä, että suomalaiset osallistuivat yhä enenevässä määrin toimintaan monikansallisissa sotilasyksiköissä.

Konfliktien osapuolet uskoivat täysin omaan asiaansa. Vahvemmassa asemassa oleva pyrki saamaan maa-alueen haltuunsa, mutta tämä ei ollut yksioikoista. Rauhanturvaajat toimivat konfliktissa puolueettomina, koska eivät ajaneet vain yhden osapuolen etuja vaan hyödyttivät kaikkia osapuolia. Toisaalta rauhanturvaajat eivät olleet neutraaleja, koska rauhanturvaajien läsnäolo hyödytti aina heikointa osapuolta, jonka status saattoi tosin vaihtua tai olla moniselitteinen. Osapuolien välisellä dynamiikalla oli vaikutusta myös rauhanturvaajiin. Rauhanturvaajien suhtautuminen osapuoliin oli jotakuinkin neutraalia, mutta heijasteli myös osapuolien suhtautumista rauhanturvaajiin. Osapuolien suhtautuminen rauhanturvaajiin taas määräytyi pääosin sen mukaan, kuinka paljon näillä oli yhteisiä tai eroavia intressejä. Moniselitteisin tilanne oli Libanonissa, jossa ei ollut selkeästi vain kahta osapuolta, tai osapuolileiriä, kuten Kyproksella ja Kosovossa.

Aina rajanveto osapuolten ja paikallissiviilien välillä ei ollut yksiselitteistä, sillä paikallissiviilit vähintään kannattivat toista osapuolta. Tästä huolimatta suomalaisten ja paikallisten asukkaiden väliset suhteet olivat yleisesti hyvät, sekä suhtautuminen molemmin puolin myönteistä. Suomalaiset kyllä käyttivät paikallisesta termejä, jotka loivat kuvaa toisenlaisesta ja erilaisesta ryhmästä. Näihin kuitenkin ei sisältynyt halventavaa tai alentavaa konnotaatiota. Usein eniten kontakteja paikallisiin syntyi kauppiaiden ja utelioiden lasten kanssa. Suurimpana mielenkiinnon kohteena olivat kuitenkin paikalliset naiset. Usein sukupuolinen kanssakäyminen ja seurustelu oli kuitenkin hankalaa, jonka vuoksi kanssakäyminen ohjautui prostituution pariin. Tähän ei liittynyt Kyproksella tai Libanonissa kieltoa tai ihmiskauppaa, mutta Kosovossa kyllä. Rauhanturvaajien ja paikallisten väliset kontaktit kuitenkin vähenivät jatkuvasti, kun operaatioiden uhkataso nousi ja liikkumista paikallisten keskuudessa rajoitettiin. Usein suomalaisten silmiin paikallisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta nousivat hyvin kärjekkäät ja kielteiset ilmentymät.

Rauhanturvaoperaation aiheuttamien kielteisten vaikutusten taustalla oli usein ongelmat siviiliasioiden ja alkoholin kanssa. Usein operaatiossa ongelmat kasvoivat ja katalyyttina toimi siviiliasioiden ja väkivallan uhan aiheuttama henkinen paine, jota pahensi runsas alkoholinkäyttö. Suurimpina uhkina operaatioissa nähtiin alkoholi ja liikenne, eniten kuolemia aiheuttivat liikenne ja itsemurhat. Huipussaan liikenneonnettomuudet olivat 1960-luvun puolivälin Kyproksella, alkoholinkulutus 1970-luvun Kyproksella ja väkivallan uhka 1980-luvun lopun Libanonissa. Toisaalta ongelmia aiheutti myös rauhanturvaajayhteisössä vallinnut *vaikenemisen kulttuuri*, siellä olleen jakolinjat ja yhteisön vaatimus siihen sulautumisesta. Kielteisiä vaikutuksia olivat niin sosiaaliset, henkiset kuin fyysiset seuraukset. Näitä olivat muun muassa jatkuva hakeutuminen palvelukseen, posttraumaattiset stressihäiriöt ja itsemurhat.

Usein rauhanturvaajaksi päädyttiin sattumalta, kuten kuultujen tarinoiden innoittamana. Motiivit lähtemisen taustalla vaihtelivat paljon aina uteliaisuudesta verovapaaseen autoon ja rauhanturvaelämän arkeen. Usein rauhanturvaoperaatio tarjosi eksoottisen ja erilaisen ulkomaanmatkan. Tyypillisesti palveluksen alku oli kiireinen ja sujui nopeasti. Arkeen sopeuduttiin hyvin ja rauhanturvaajayhteisöstä sekä arjesta pääsääntöisesti pidettiin hyvin paljon. Usein operaatiosta ei haluttu pois, mutta operaation lopulla myös oltiin myös valmiita palaamaan siviiliarkeen. Paluu ja sopeutuminen sujui pääosin hyvin. Tässä olennainen osa oli työllä, ihmissuhteilla ja rutiineilla. Jotkin palveluksessa toistuneet asiat tosin saattoivat myös jäädä päälle. Voimakas ja poikkeava kokemus näkyi nostalgiana, joka saattoi purkaantua niin palvelukseen hakeutumisena, yhteydenpitona kuin muisteluna. Usein operaatio muutti ihmistä, tai ainakin tämän näkemyksiään. Pääsääntöisesti palvelus rauhanturvaaminen koettiin hyvin myönteisenä, sekä todellisuus ja kokemus vain rauhanturvaajille välittyvänä.

8.2 Tutkimustulosten arviointi, johtopäätökset, niiden kehittäminen ja jatkotutkimus

On huomautettava ja muistutettava, että nämä tutkimustulokset ovat syntyneet tiettyjen lähdeaineistojen pohjalta ja tietyillä tutkimusmenetelmillä. Tutkimustulosten totuusarvo rajautuu koskemaan siis vain näitä lähdeaineistoja, eikä se ole pätevällä tavalla yleistettävissä muualle.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että rauhanturvaamisen todellisuus oli hyvin kokonaisvaltainen ja kokemus voimakas. Peruslähtökohtana oli, että todellisuus ja kokemus olivat suomalaisen siviiliyhteiskunnan arjen vastaavista hyvin poikkeavia ja irrallisia. Konfliktialueella oleskelu taas tapahtui muista ihmisryhmistä eroavalla ja omaleimaisella tavalla osana rauhanturvaajien tiivistä yhteisöä ja sisäryhmää. Suomalainen rauhanturvaajayhteisö jakoi keskenään maailmansa hyvin täysimääräisellä tavalla. Tämä maailma oli olemassa vain hetken operaation ajan ja ennen kaikkea eletyssä hetkessä. Tämä maailma näyttäytyi hyvin yksiulotteisena ja yksinkertaisena, sekä rajattuna ja samankaltaisena kaikille yhteisön jäsenille, jotka osasivat ymmärtää sen todellisuuden ja kokemuksen. Jälkeenpäin kokonaisvaltainen todellisuus ei kyennyt välittymään ja uusiutumaan, eikä voimakas kokemus sanallistumaan. Rauhanturvaamisen maailma oli poissa ja eli muistoissa, samoin kuin sen kokeneet ja jakaneet.

Tutkimuksen johtopäätöksiä voi kehittää. Rauhanturvaajayhteisöön kuuluva halu yhtenäisyyteen ja tiiveyteen yhdistettynä yleisesti vallitsevaan todellisuuksien samankaltaisuuteen, kokemusten myönteisyyteen ja eräänlaiseen nostalgiasovinismiin luo helposti asetelman, jossa tullaan tuetuksi vallitsevaa hyvin myönteistä diskurssia ja narratiivia Suomesta *rauhanturvaamisen suurvaltana*. Tämä tukee samaan aikaan rauhanturvaajien yhtenäisyyttä, rauhanturvaamiseen osallistumisen

legitimiteettiä, ulkopoliittisen johdon liikkumatilaa, maanpuolustustahtoa, sekä kansallista yhtenäisyyttä ja suomalaisuuden identiteettiä. Kolikolla on myös kääntöpuolensa. Jo omana aikanaan kielteisiksi tai ongelmallisiksi koettuihin asioihin ja ilmentymiin ei aina puututtu, eikä niille annettu arvoa. Seuraukset voivat ulottua nykypäivään. Kun osalta rauhanturvaajista on viety oikeus ja tunnustus omilta todellisuuksiltaan ja kokemuksiltaan, myös henkiset ongelmat eivät ole saaneet ansaitsemaansa arvoa ja huomiota olemassaolostaan. Vallitsevat historiantesitykset ovat olleet pahentamassa näitä – sekä samalla muun muassa alkoholismia ja itsemurhia.

Neutraali ja asiapohjainen asioiden esiintuonti sekä keskustelu suomalaisen rauhanturvaamisen historiasta on hankalaa. Mikä tahansa vallitsevasta diskurssista ja narratiivista poikkeava tulkinta ja sen esittäjä tulee helposti alasammutuksi ja leimatuksi. Kun tähän yhdistetään Puolustusvoimien harjoittama informaatiovaikuttaminen nykyisistä operaatioista, lopputuloksena on, että julkinen keskustelu on vaimennettua ja rajattua. Seurauksena taas edelleen on, että ulko- ja turvallisuuspoliittisella johdolla on melko vapaat kädet päättää osallistumisesta operaatioihin, koska legitimiteetti on vakaalla pohjalla. Rauhanturvaamisen historialla ja siihen liittyvillä tulkinnoilla on siis historiapolitiittinen ja edelleen yhteiskunnallinen merkitys.

Tutkimusta olisi helppo jatkaa ja laajentaa jatkotutkimuksen muodossa. Pro Gradu -tutkimuksen aihe, johtoajatus, tavoite ja jäsentely, sekä tutkimuskohde, -kysymys, -näkökulma ja tehtävä olisi helposti käytettävissä samanlaisena väitöskirjassa. Sen sijaan rajausta tulisi kasvattaa laajempaa opinnäytetyötä varten ottamalla mukaan enemmän operaatioita. Jatkotutkimusta olisi mielekästä rajata operaatioiden suhteen siten, että aikaiseksi saataisiin samaan aikaan riittävän kattava ja monipuolinen, mutta myös yhtenäinen, kokonaisuus. Rajaukseen ja tutkimuksen valintaan vaikuttavia kriteerejä olisivat osallistujamäärä, alue ja konflikti, konflikti- ja operaatiotyyppi, mandaatin olemassaolo ja toteuttava organisaatio, sekä operaation merkitys suomalaisen rauhanturvaamisen historiassa ja tässä hetkessä.

Osallistujamäärän suhteen järkevä rajausta olisi ottaa mukaan kaikki yli sadan henkilön operaatiot. Näistä olisi hankittavissa kohtuullisella vaivalla haastateltavat. Lisäksi tutkimuksen operaatiomäärän rajausta olisi toteuttamiskelpoinen väitöskirjaksi. Edellä kuvattua rajausta tukee lisäksi se, että operaatiot sijoittuvat samoille alueille ja samoihin konflikteihin. Suurimmat alueet ja konfliktit ovat Lähi-itä ja arabien-Israelin konflikti, Länsi-Balkan ja entisen Jugoslavian alueen eri etnisyyksien väliset konfliktit, Etelä-Aasia ja terrorismin vastainen sota, sekä Sahelin alue ja globaalien ilmiöiden myötävaikutus konflikteihin.

Tutkimusrajaus suurimpiin suomalaisiin operaatioihin myös edustaisi hyvin konfliktityyppejä, joista kaikki kolme tulisivat edustetuiksi; maiden väliset, sisäiset ja ylirajaiset konfliktit. Samalla esille tulisivat käytännössä kaikki operaatiotyypit. Rauhanturvaamisen osalta perinteinen, ennaltaehkäisevä ja laajempi rauhanturvaaminen, sekä siirtymän tukeminen. Kriisinhallinnan puolesta taas rauhan tukeminen ja siirtymähallinto, sekä tulkinnasta riippuen, rauhaan pakottaminen ja humanitaarinen interventio. Kaikki yhdeksäntoista operaatiota toisaalta muistuttaisivat toisiansa sen suhteen, että niihin kaikkiin on ollut YK:n tai isäntämaan hallituksen hyväksyntä. Variaatiota sen sijaan saataisiin siinä, mikä on ollut toteuttava organisaatio; YK, NATO, EU vai monikansallinen liittouma.

Edellä esitettyjen perusteluiden valossa hahmottuu neljä yläkategoriaa jatkotutkimukseen mukaan otettavista operaatioista. Ensimmäisen kategoria olisi Lähi-idän arabien-Israelin-konfliktin operaatiot, eli Egyptin UNEF I ja UNEF II -, sekä Syyrian UNDOF- ja Libanonin UNIFIL-operaatiot. Toinen kategoria olisi Jugoslavian alueen operaatiot Kroatian ja Bosnian UNPROFOR-, Bosnian IFOR-, SFOR- ja ALTHEA-operaatiot, sekä Makedonian UNPREDEP-operaatio. Kolmas kategoria puolestaan olisi välittömästi Saharan eteläpuoleisen Afrikan globaaleihin kriiseihin kytkeytyvät operaatiot Eritrean UNMEE, Tsadin MINURCAT, Somalian ATALANTA ja Keski-Afrikan RCA. Neljäs kategoria puolestaan olisi Etelä-Aasian terrorisminvastaisen operaatiot, eli Afganistanin ISAF- ja RS-, sekä Irakin OIR- ja NMI-operaatiot. Paikkansa tutkimuksessa ansaitsivat myös Kyproksen UNFICYP- ja Namibian UNTAG-operaatiot, koska niiden merkitys suomalaisen rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan kaanonissa on merkittävä.

Näiden yhdeksäntoista operaation sisällyttämisellä tutkimukseen tehtäisiin oikeutta mahdollisimman laajalle joukolle tutkimuskohteena olevia rauhanturvaajia. Lisäksi tutkimus olisi lähdeaineiston osalta toteutettavissa ja laajuutensa puolesta sopiva väitöskirjaan. Samalla se myös tarjoaisi mahdollisimman kattavan ja totuudenkaltaisen yleisesityksen laajalle yleisölle. Olipa jatkotutkimuksen rajausta mikä tahansa, voidaan siitä huolimatta sanoa, että rauhanturvaaminen pysyy kiinnostavana ja tutkimuksen arvoisena kohteena. Osa tästä mielenkiinnosta syntyy juuri sen osin tuntemattoman ja monipuolisen luonteen kautta, osin taas sen pienien yksityiskohtien ja inhimillisten anekdoottien kautta. Tutkimus on hyvä päättää Libanonin viimeisen suomalaispataljoonan loppujulkaisussa olleeseen lauseeseen. Se enteili osan palveluksen jatkoa Kosovossa, osan hakeutumista uudelleen *alhaalle*, sekä toisaalta myös Suomen paluuta UNIFIL-operaatioon³⁹¹.

*”Siis ei koskaan näkemiin, vaan joskus ja jossain!”*³⁹²

³⁹¹Kiviharju et al. 2017, 478.

³⁹²YKSL 2001.

Lähdeluettelo

1 Primäärilähteet

1.1 Arkistolähteet

Yleisoppaat toimialueelle

Cyprus-opas 1968. Helsinki: Puolustusvoimat, 1968.

In the Service of Peace – YK-opas. Helsinki: Puolustusvoimat, 1984.

KFOR Rauhanturvaajan opas 2/2005. Helsinki: Puolustusvoimien kansainvälinen keskus, 2005.

Kypros-opas 1964. Helsinki: Puolustusvoimat, 1964.

Ohjeita Yhdistyneiden kansakuntien Suomen rauhanturvaajajoukoille. Niinisalo: YK-koulutuskeskus, 1969.

Perustietoa rauhanturvaajille. Helsinki: Puolustusministeriö YK-toimisto, 1993.

Rauhanturvaajan Opas. YKSL. Niinisalo: YK-koulutuskeskus, 1999.

SP/KFOR 1/2001. Rauhanturvaajan opas. Helsinki: Puolustusvoimien kansainvälinen keskus, 2001.

Suomen Pataljoona KFOR. Rauhanturvaajan opas 2/2002. Helsinki: Puolustusvoimien kansainvälinen keskus, 2002.

Erilliset asiakirjat

Ajoneuvon tuominen Israeliin. YK:n suomalainen valvontajoukko 33 Libanonissa. Oikeudellinen toimisto. Jabal Marun. 22.7.1998.

Aseman 9–1 puolustusryhmittymisen vastuualueet. Päiväämätön ja viitteetön asiakirja 1990-luvun UNIFIL:ista.

Elorotaation järjestelyt. YK:n suomalainen rauhanturvajoukko 33 Libanonissa. Komento-osasto. Henkilöstötoimisto. Jabal Marun. 12.7.1998.

Finbatt redeployment. Päiväämätön ja viitteetön asiakirja 2000-luvun taitteen UNIFIL:ista.

Finbatt:in vastuualueen kartta. Päiväämätön ja viitteetön asiakirja 1990-luvun UNIFIL:ista.

Jatkoaika-anomus. YK:n suomalainen valvontajoukko Libanonissa.

Linda Lampenius on Kosovo Tour '02. Juliste. KFOR, 2002.

Muuttotavaroiden vienti Suomeen ja kotiutuminen. YK:n suomalainen rauhanturvajoukko 33 Libanonissa. Komento-osasto. Oikeudellinen toimisto. Jabal Marun. 5.8.1998.

Palvelusvapaa-anomus. UNIFIL – FINBATT.

Viikko-ohjelma 15.–21.12.1997. YK:n suomalainen rauhanturvajoukko 31 Libanonissa. 14.12.1997.

Yleisohje UNIFIL:in esikunnassa palveleville suomalaisille upseereille. YK:n suomalainen valvontajoukko Libanonissa. 12.2.1984.

Operatiivisen toimiston selostus. YK:n suomalainen rauhanturvajoukko 31 Libanonissa. 4.12.1997.

Rauhanturvaajayhdistysten arkistot

Käiväräsänasto. Hölkkäri on Web ry.

1.2 Audiovisuaaliset lähteet

Hämäläinen, Risto ja Anssi Kela. *Raunioilla Temppelein.* 2019.

Hämäläinen, Risto ja Olli Haapaporras. *Kuka murtaa tämän taian.* 1995.

Hämäläinen, Risto. *Fassen henki.* 2000a.

Hämäläinen, Risto. *Sheltteriin/Alman Blues.* 2000b.

Hämäläinen, Risto. *Sinibaretti.* 2000c.

Hämäläinen, Risto. *Viimeistä kertaa.* 2000d.

Jarmo Laine joutui rauhanturvatehtävissä panttivangiksi, ja se laukaisi traumaperäisen stressin. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/1-63354864>> [Katsottu 1.4.2023].

Sinisen baretin alla. Jakso 1: Tie rauhanturvaajaksi – ”Mitä äitisi tästä sanoo?”. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/podcastit/1-61003138>> [Kuunneltu 1.4.2023].

Sinisen baretin alla. Jakso 2. Komennus levottomaan Lähi-itään – ”Millaista on lähteä sinne tekemään yksinkertaisia naisten tehtäviä”. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/podcastit/1-61066569>> [Kuunneltu 1.4.2023].

Sinisen baretin alla. Jakso 3. Työ ja arki miinojen keskellä – ”Polulta ei voinut poiketa”. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/podcastit/1-61109759>> [Kuunneltu 1.4.2023].

Sinisen baretin alla. Jakso 4. Kenttäpatja ja kirjeitä kotiin – ”Näytetään turhiksi nämä epäilykset”. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/podcastit/1-61173330>> [Kuunneltu 1.4.2023].

Sinisen baretin alla. Jakso 5. Kotiin palaa muuttuneita naisia – ”Ymmärrän ihmisiä, jotka lähtevät etsimään muualta parempaa elämää”. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/podcastit/1-61215836>> [Kuunneltu 1.4.2023].

Sundqvist, Mika. *Kersantti Karoliina.* 1992.

Tuhkimotarinoita. Risto – Kun sodan äänet ei vaimene. Yle Areena. <<https://areena.yle.fi/1-4651382>> [Katsottu 1.4.2023].

UNIFIL – Tuntematon jääkäri. 2.JK:n Esittelyvideo Kevät 1988. Ohjaus T. Haikonen. FINBATT, 1988.

UNIFIL-videopäiväkirja 9.12.1992 – 12.9.1993. Ohjaus Jukka Siitonen. Jukka Siitonen, 1993.

Laukaus Kyproksessa. Ohjaus Åke Lindman. Oleg Jakovlew, 1965.

1.3 Lehdistöaineisto

Apu, 1997.

Etelä-Suomen Sanomat, 2003.

Iltalehti, 2021.

Iltta-Sanomat, 1993.

Litani News, 1984–1986, 1989.

Me, 1968.

Supa News, 1986.

The Blue Beret, 1964–1977.

Turun Sanomat, 2003.

Vuoriston Sanomat, 1974.

YKSL, 2001.

YK-Valvontajoukkotoimisto, 1975.

YLE, 2021.

1.4 Haastattelut

Ari Lehtisen haastattelu, 12.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Erkki Mäkelän haastattelu, 20.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Hannu Salosen haastattelu, 5.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Jari Koskisen haastattelu, 6.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Jarmo Heikkilän haastattelu, 3.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Jorma Hämäläisen haastattelu, 4.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Juha Lehtosen haastattelu, 17.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Jukka Saarisen haastattelu, 5.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Kari Järvisen haastattelu, 19.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Kari Laineen haastattelu, 22.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Marja Turusen haastattelu, 13.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Markku Kinnusen haastattelu, 6.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Matti Mäkisen haastattelu, 21.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Matti Salmisen haastattelu, 14.5.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Pekka Heikkisen haastattelu, 29.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Pekka Heinosen haastattelu, 11.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Pentti Virtasen haastattelu, 23.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Raimo Niemisen haastattelu, 28.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Seppo Korhosen haastattelu, 21.3.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

Timo Niemen haastattelu, 17.4.2023. Haastattelijana Ville Karppi. Tekijän hallussa.

1.5 Muistelmakirjallisuus

Heikkinen, Esko. *Rauhanturvaajat: YK-miehet kertovat: sydämenlyöntejä tasavallan rauhanturvahistorian viideltä vuosikymmeneltä*. Tampere: Revontuli, 2006.

Hinkkala, Marjatta. *Leijona-areena. Suomalaiset rauhanrakentajina Balkanilla*. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö, 2006.

Hägglund, Gustav. *Leijona ja kyyhky*. Helsingissä: Otava, 2007.

Kiviharju, Voitto, Heikki Holma, Teppo Suikkari, and Jussi Tuominen. *Alhaalla: Osa 1, UNEF I - UNIFIL*. Helsinki, Suomi: Books on Demand GmbH, 2016.

Kiviharju, Voitto, Teppo Suikkari, Jussi Tuominen, and Heikki Happonen. *Alhaalla: Osa 2, UNGOMAP - EUNAVFOR MED Sophia*. Helsinki, Suomi: Books on Demand GmbH, 2017.

Tarkkanen, Kalevi. *YK-sotilaana Libanonissa*. 2. p. Hki: [K. Tarkkanen], 1988.

Virtanen, Rauli. *Suezilta Afganistaniin: suomalaiset rauhaa turvaamassa*. Helsinki: WSOY, 2011.

Ylönen, Seppo. *Mamman pojat*. Helsinki: Ylönen, 2007.

2 Sekundäärilähteet

2.1 Tutkimuskirjallisuus

Anttila, Ulla. "Rauhanturvaajien Kokemuksia Kotiinpaluusta Ja Keinoja Muutoksenhallintaan." *Tiede Ja Ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran Vuosijulkaisu* 2019: 019.

Bellamy, Alex J., Paul Williams, and Stuart Griffin. *Understanding Peacekeeping*. 2nd ed. Cambridge, UK: Polity, 2010.

Duncanson, Claire. "Forces for Good? Narratives of Military Masculinity in Peacekeeping Operations." *International feminist journal of politics* 11, no. 1 (2009): 63–80.

Fingerroos, Outi, Riina Haanpää, Anne Heimo, Ulla-Maija Peltonen. *Muistitietotutkimus: Metodologisia Kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006.

Fingerroos, Outi ja Riina Haanpää. "Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä". *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS, 2006.

Hyvärinen, Matti, Pirjo Nikander, Johanna Ruusuvoori, and Anna Liisa Aho. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 2017.

Juutistenaho, Julius. "Suomen kansa kuolee sukupuuttoon, kun miehet ovat keskenään." Seksuaalivähemmistöjä käsittelevät lehtikirjoitukset homoseksuaalisuuden dekriminointiprosessin aikana vuosina 1970–1971 sekä sairausluokituksen poistamisen yhteydessä vuosina 1979–1981. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2016.

Kalela, Jorma. *Historiantutkimus Ja Historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2000.

Kalela, Jorma. "Historian rakentamisen mieli ja tutkijan valinnat". *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?*, toim. Pertti Grönholm ja Anna Sivula. Turku: Turun historiallinen yhdistys, 2010.

Kalela, Jorma. "Muistitiedon näkökulma historiaan". *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS, 2006.

Karppi, Ville. *Suomalaisten rauhanturvaajien todellisuudet ja kokemukset UNDOF-operaatiossa 1990–1993*. Turun yliopisto, 2022.

Kivistö, Kati, "En mä oikein tiennyt, mihin olin hakeutumassa. Kaikesta on kuitenkin selvitty ja vaikeudet voitettu. Paljon olisi kerrottavaa siitä, mitä oon oppinut." *Rauhanturvaajien kuvauksia rauhanturvatehtävään hakeutumisesta, rauhanturvatyön merkityksestä sekä kohdatuista haasteista rekrytoinnissa huomioitavaksi*. Käyttätymistieteellisiä tutkimuksia. Helsingin Yliopisto (Helsinki 2016).

Korpela, Jarno ja Salonsaari Maiju. *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohtaamisen ammatillisia haasteita*. Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulu, 2009.

Kronlund, Jarl, and Juha Valla. *Suomi rauhanturvaajana 1956–1990*. Helsinki: [Ulkoasiainministeriö], 1996.

Pennala, Teuvo. *Ählämit, iipot ja deffarit: Suomalaisten rauhanturvaajien suhtautuminen paikalliseen väestöön aseellisiin osapuoliin sekä vastuualueen olosuhteisiin Etelä-Libanonissa 1982-1985*. Oulu: Oulun yliopisto, 2005.

Pesu, Jukka. *Suomi, rauhanturvaaminen ja kylmä sota 1956–1990: Rauhanturvaaminen osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä YK-politiikkaa*. Turun yliopisto, 2020.

Portelli, Alessandro. *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue*. Madison (Wis.): University of Wisconsin Press, 1997.

Portelli, Alessandro. "Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?". *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS, 2006.

Pöysä, Jyrki. "Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa". *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS, 2006.

Rauhanturvaamisen muuttuvat kasvot. Helsinki: [Puolustusministeriö], 1997.

Rossi, Leena. "Muisti, muistot ja muistitietohistoria". *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, toim. Asko Nivala ja Rami Mähkä. Turku: Turun yliopisto, kulttuurihistoria, 2012.

Salonius-Pasternak, Charly, and Pekka Visuri. *Suomi rauhanturvaajana 1991–2006*. Helsinki: Puolustusministeriö, 2006.

Savolainen, Ulla, Riikka Taavetti. *Muistitietotutkimuksen paikka: Teoriat, käytännöt ja muutos*. Vol. 21. Helsinki: Finnish Literature Society / SKS, 2022.

Suominen, Jani. *Sotilaita ilman vihollisia: suomalaiset valvontajoukot ja niiden voiman käyttö*. Turku: Turun yliopisto, 1998.

Thompson, Paul. *The Voice of the Past: Oral History*. 2. ed. Oxford: Oxford University Press, 1988.

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi, 2018.

Ukkonen, Taina. "Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa". *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS, 2006.

Vainio, Kimmo., and Marko Hynninen. *Ei tuurilla vaan taidolla: suomalaiset rauhanturvaajat Etelä-Libanonissa 1982–2001*. Helsinki: Pääesikunta, 2005.

Virtanen, Ilkka. *YK:n rauhanturvatoiminta Libanonissa: kokemuksia suomalaisesta valvontajoukosta vuonna 1988*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1991.

2.2 Tietokirjallisuus

Alahonko, Seppo. *Cease-fire: YK-koulutuskeskus 1969–1999*. Helsinki: YK-koulutuskeskus, 1999.

- Autti, Mikko. *SKJK. Suomalainen kriisinhallintajoukko Kosovossa 1/2007*. Helsinki: Puolustushallinto, 2007.
- Brola, Mirva. *Suomalainen kriisinhallintajoukko Kosovossa 1/2006*. Helsinki: Puolustushallinto, 2006.
- Collander, Sampo. *Kosovon rauhanturvaajat. KFOR 2001–2002*. Helsinki: Puolustushallinto, 2002a.
- Collander, Sampo. *Lipunlasku. YK:n suomalainen rauhanturvajoukko Libanonissa 38–39*. Helsinki: Puolustushallinto, 2002b.
- Flén, Elli. *Kosovon rauhanturvaajat 2004-2005*. Helsinki: Puolustushallinto, 2005a.
- Flén, Elli. *Suomalainen rauhanturvajoukko Kosovossa 1/2005*. Helsinki: Puolustushallinto, 2005b.
- Haavisto, Lauri, Mikko Lantz, Markus Hotakainen, ja Sakari Viertiö. *Suomalainen Sotilas: [1], Jääkäristä Rauhanturvaajaan*. [Helsinki]: Karttakeskus, 2009.
- Heikkilä, Jaakko. *Suomalainen kriisinhallintajoukko Kosovossa 1/2008*. Helsinki: Puolustushallinto, 2008.
- Hinkkala, Marjatta, and Vesa Yrjölä. *Suomalainen rauhanturvatyö 40 vuotta*. Helsinki: Puolustusministeriö, RTTVA, 1996.
- Hinkkala, Marjatta. *Kultainen leijona – sovitulla reitillä*. Niinisalo: Puolustusvoimien kansainvälinen keskus, 2002.
- Hinkkala, Marjatta. *Kultainen leijona: kirja suomalaisesta Kfor-joukosta, sen ensimmäisestä rotaatiosta Kosovossa 1999–2000*. Helsinki: Puolustusministeriö, RITVA, 2000.
- Holma, Heikki. *Rauhanturvaamista ja kriisinhallintaa Balkanilla*. Helsinki: Suomen Rauhanturvaajaliitto, 2021.
- Holma, Heikki. *Suomalaista rauhanturvaamista ja kriisinhallintaa 60 vuotta*. Kustannuspaikka tuntematon: [kustantaja tuntematon], 2017.
- Holma, Heikki. *Suomen rauhanturvaajaliitto 1968–2008*. Ylöjärvi: Suomen rauhanturvaajaliitto, 2010.
- Jukarainen, Pirjo, and Sirkku Terävä. *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*. Helsinki: Minerva, 2010.
- Kemppi, Jarkko. *Jalkaväenkenraali A. E. Martola*. Helsingissä: Otava, 2008.
- Kopperi, Marjaana, Arno Kotro & Olli Hakala. *Filo. 3, Tiedon ja todellisuuden filosofia*. 1.–2. p. Helsinki: Sanoma Pro, 2012.
- Korhonen, Petri. *SKJK. Suomalainen kriisinhallintajoukko Kosovossa 2/2006*. Helsinki: Puolustushallinto, 2007.
- Laine Aulis, Martti Jokihäärä ja Uno Seppäläinen. *Suomalaiset sinibaretit 1*. Helsinki: Kotimaankirja Oy, 1982a.

Laine Aulis, Martti Jokihaara ja Uuno Seppäläinen. *Suomalaiset sinibaretit 2*. Helsinki: Kotimaankirja Oy, 1982b.

Laisi, Tiina, and Mika Vuolle. *Kosovon rauhanturvaajat 2002–2003: KFOR*. Helsinki: Puolustushallinto, 2003.

Lopperi, Pekka, Teppo Suikkari, and Jussi Tuominen. *Kelb Bitää Ana: minulla on koira*. Eno: Perinneyhdistys Kuneitran kojootit, 2010.

Malkamäki, Joni. *Kosovo Rauhanturvaajat. KFOR 2003–2004*. Helsinki: Puolustushallinto, 2004.
Marttala, Jorma. *Gustav Hägglund: onnekas kenraali*. Porvoo: WSOY, 1995.

Marttala, Jorma. *Gustav Hägglund: onnekas kenraali*. Porvoo: WSOY, 1995.

Muraja, Tuomas, Elisabeth Rehn. *Elisabethin enkelit: suomalaisnaisia rauhaa turvaamassa*. Tampere: Vastapaino, 2021.

Palmu, Pentti, and Tapani. Talari. *Tuli lakkaa: suomalaiset valvontajoukot 1956–1985*. Helsinki: Painokartio, 1985.

Röberg, Monica. *Kotona ja kaukana: rauhanturvaajan parisuhteen erilainen aikakausi*. Turku: Suomen sinibarettiliitto, 1999.

Tikka, Martti, Hannele Toivonen, and Kari Toivonen. *Pasi: rauhanturva- ja kriisinhallintatehtävissä*. Kankaanpää: [Kuvatoimisto Westphoto], 2021.

Tikka, Martti. *FINBATT - UNIFIL 1982–2001: asemat ja tarkastuspaikat*. Kankaanpää: [Martti Tikka], 2020.

Vanonen, Esa. *Kosovon rauhanturvaajat 2000*. Niinisalo: [YK-koulutuskeskus], 2001.

Väisänen, Mika. *Suomalainen kriisinhallintajoukko Kosovossa 2/2008*. Helsinki: Puolustushallinto, 2008.

2.3 Dokumentäärät

Särjetyt rauhanturvaajat. Yle areena. <<https://areena.yle.fi/1-1800068>> [Katsottu 1.4.2023].

3 Muu lähdemateriaali

Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of 12 August 1949.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1), of 8 June 1977.

Siipi, Helena: Luennot 1.–10. ”Tieteenteon etiikka” -opintojaksolla. Syksy 2019. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto.

Tietosuoja laki 2018. <<https://finlex.fi/fi/>> [Luettu 15.8.2022].

Liitteet

Lähteet-taulukot

Liite 1

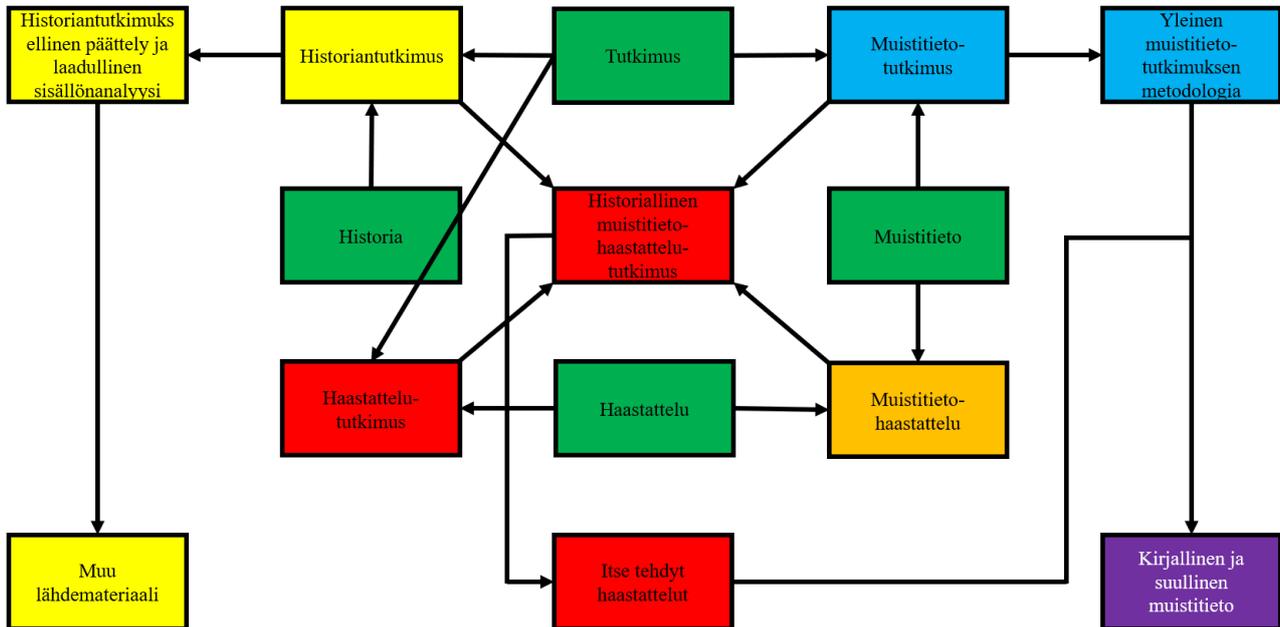
1/1

Primääriaineisto												
Alkuperäismateriaali					Lehdistöaineisto					Muistiletomateriaali		
Arkistoliitteet			Audiovisuaaliset liitteet			Kansalliset suomalaiset rauhan- turvaajien lehdet		Kaikkien rauhan- turvaaja- kausa- laisuuksien yhteiset lehdet		Kotimaiset suomalaiset päivä- lehdet	Haastareut	Muistelmakirjallisuus
Yleisoppaat toimintatieteelle		Eriilliset asiakirjat	Slangisanasto		Alkuperäisen videomateriaali	Musiikki- kappaleten sanat		Julkiiset haastareut				
Sekundääriaineisto												
Tutkimuskirjallisuus												
Metodologiakirjallisuus				Aihdekirjallisuus			Tieto- kirjallisuus			Muun lähteet		
Haastatelu- tutkimus- kirjallisuus	Muistitieto- tutkimus- kirjallisuus	Historian- tutkimus- kirjallisuus	Suomalainen riippumattomuus- aihdekirjallisuus		Suomalainen riippuvaisempi aihdekirjallisuus		Ulkomaalainen aihdekirjallisuus					
Dokumentarit					Lehdistöaineisto							
			Kansalliset suomalaiset rauhan- turvaajien lehdet		Kaikkien rauhan- turvaaja- kausa- laisuuksien yhteiset lehdet		Kotimaiset suomalaiset päivälehdet					

Selite:

Taulukon kategoriajako tulee ymmärtää pääpiirteisenä, koska todellisuudessa osa lähdeaineistoista kuuluu useampaan eri kategoriaan.

Metodologia-kaavio

Selite:

Pro Gradu perustuu historiaan, tutkimukseen, muistitietoon ja haastatteluun (vihreä) ja näistä muodostuu kolme tutkimushaaraa.

Haastattelututkimuksessa käytetään metodina historiallista muistitietohaastattelututkimusta aineistona toimiviin itse tehtyihin haastatteluihin (punainen).

Muistitietotutkimuksessa käytetään metodina yleistä muistitietotutkimuksen metodologiaa aineistona toimivaan kirjalliseen ja suulliseen muistitietoon (sininen ja purppura).

Historiantutkimuksessa käytetään metodina historiantutkimuksellista päättelyä ja laadullista sisällönanalyysia aineistona toimivaan muuhun lähdemateriaaliin (keltainen).

TUTKIMUSHAASTATTELUKYSYMYKSET

PROLOGI

- Omat valmistelut: nauhuri ja paristot, esitieto- ja ilmoittautumislomake, suostumuslomake (2 kpl), kynä, haastattelukysymykset sanakortit, kartat
- Suostumuslomake: tutkimusesite, seloste oikeuksista ja tietosuojailmoitus
- Haastattelu: haastateltava äänessä, haastattelija tukee taukoja niin paljon kuin haluaa nauhoittamisen aloittamisesta ja päättämisestä ilmoittaminen nauhuri ottaa äänen hyvin jos haluaa, jotain asioita voi sanoa ilman nauhoitusta

1 AJAN JA PAIKAN KONKREETTISET TODELLISUUDET

Työ ja palkkaus

Operaatioalueen kartta

- Mikä operaation tehtävä oli?
Mitä työtehtäviä operaatiossa oli?
Millaista valmiutta operaatiossa ylläpidettiin?
Millaisia tukikohtia operaatiossa oli?

Millainen palkkaus operaatiossa oli ja mistä osista se koostui?

Palkka, päivärahat, saippuarahat

Millaisia etuja rauhanturvaajan työhön liittyi?

Majoitus, muonitus, vaatetus

Millaisia ostosmahdollisuuksia operaatiossa oli?

Auto, kenttäkauppa, paikalliset

Vapaa-aika ja lomat

Miten vapaa-aika operaatiossa kului?

Liikunta, auringonotto, alkoholi, sauna, ostokset

Oliko operaatiossa juhlia tai perinteitä?

Hiutaleilta, marssi

Millaisia olivat operaation aikaiset lomat?

Lähilomat, kauko- ja Suomi-lomat

Arki

Millainen oli rauhanturvaajan tyypillinen päivä?

Miten päädyit omaan palvelustehtävääsi?

Millaista oli toimia omassa tehtävässä alueella?

Eroituivatko työ ja vapaa-aika operaatiossa hyvin?

Tulivatko perustarpeet, kuten ruoka, vaatetus, lepo ja hygienia hoidetuiksi?

2 IHMISRYHMIEN TODELLISUUS

Suomalaiset miesrauhanturvaajat

Miten suomalaisten toiminta sujui operaatiossa?

Yhteishenki, luottamus

Oliko suomalaisilla rauhanturvaajilla omia epävirallisia hierarkioita?

Hiutale, hippelo, fasse

Oliko suomalaisilla rauhanturvaajilla omia epävirallisia käytänteitä?

Varoittaminen, rankaiseminen

Ulkomaalaiset rauhanturvaajat

Mitä ulkomaalaisia rauhanturvaajia operaatiossa palveli?

UNFICYP: Iso-Britannia, Itävalta, Kanada, Ruotsi, Tanska

UNIFIL: Senegal, Fiji, Irlanti, Ghana, Nepal, Norja

KFOR: Italia, Ranska, Saksa, Iso-Britannia, Yhdysvallat

Millaista muiden maiden rauhanturvaajien toiminta oli?

Paikalliset asukkaat

Mitä paikallisia asukkaita operaatioalueella oli?

UNFICYP: kreikkalaiset, turkkilaiset

UNIFIL: libanonilaiset, israelilaiset

KFOR: albaanit, serbit

Miten tulitte toimeen paikallisten kanssa?

Oliko operaatioalueella lemmikkejä?

Syntyikö operaation aikana romansseja?

Oliko operaatioalueella tai sen läheisyydessä prostituoituja?

Suomalaiset omaiset

Vierailiko operaatioalueella suomalaisia?

Omaisista, esiintyjä, sotilaita, poliitikkoja

Olitko operaation aikana yhteydessä Suomessa oleviin omaisiin?

Miten operaatio vaikutti sinuun ja Suomessa oleviin läheisiin?

Vanhemmat ja sisarukset

Puoliso ja lapset

Muut omaiset

Suomalaiset naisrauhanturvaajat

Oliko operaatiossa suomalaisia naisrauhanturvaajia?

// Millaista oli olla naisrauhanturvaajana?

UNIFIL: 1991 -->

KFOR: 1999 -->

3 RAUHANTURVAAMISEN KOKEMUS

Kokemuksen kehittyminen

- Mistä sait ajatuksen lähteä rauhanturvaajaksi?
- Mikä motivoi lähtemään rauhanturvaajaksi?
- Mitä ennakkotietoja ja -ajatuksia rauhanturvaamisesta oli?
- Millainen oli kokemus saapua alueelle?
- Millainen palveluksen alku oli alueella?
- Miten arkeen sopeuduttiin?
- Millaista oli olla alueella?
- Miten rauhanturvaaminen vastasi oletuksiin?
- Kauanko palvelit?
- Tuliko jossain kohtaa halu päästä pois?
- Tuliko lomilla tai Suomeen palattua halu takaisin palvelukseen?
- Miten paluu ja sopeutuminen Suomeen onnistui?
- Mikä paluussa ja sopeutumisessa oli tärkeintä?
- Pidittekö yhteyttä muiden kanssa operaation jälkeen?
- Oliko puolustusvoimien taholta jotain toimia operaation jälkeen?

Negatiivisia kokemuksia

- Millainen uhkataso operaatiossa oli?
- Millaisia uhkia operaatiossa koettiin?
- Mitkä uhat operaatiossa olivat suurempia uhkia?
- Tapahtuiko operaatiossa uhkaavia tai vaarallisia tilanteita?
 - Sotilaallinen uhka, paikalliset
 - Luonnonmullistukset, hygienia, eläimet, taudit
 - Alkoholi, liikenne, itsemurhat
- Oliko operaatiossa ongelmia tai epäkohtia?
- Millaiset henkilöt aiheuttivat ongelmia tai epäkohtia?
- Miten ongelmiin ja epäkohtiin puututtiin?
 - Palvelusrikokset, katkot
 - Alkoholi, liikenne, itsemurhat
 - Paikallinen kulttuuri ja sen realiteetit, sukupuolielämä
 - Virka-aseman väärinkäyttö, epätasa-arvo
 - Sopeutumisongelmat, siviiliongelmat, rauhanturvakierre

Positiivinen kokemus

- Mitä kaipaavat rauhanturvaamisessa?
- Mitä rauhanturvaamisesta tulee mieleen?
 - Nuoruus, yhteisöllisyys, luottamus
- Muutuitko operaation aikana tai sen seurauksena?
- Mikä oli operaation suurin anti?
- Mitä haluaisit sanoa rauhanturvaoperaation lähtemisestä kiinnostuneelle nuorelle?
 - Näkökulman muuttuminen, vastuun lisääntyminen, ihmisenä kasvaminen
 - Maailmankuva avautuu, oppii uusia kulttuureja, ymmärtää konfliktia
 - Sotilaalliset, ammatilliset ja kielelliset valmiudet
- Mitä haluaisit sanoa suomalaisille rauhanturvaamisesta?
 - Maailmanrauha, humanitaarinen apu, Suomikuva, maanpuolustus

4 EPILOGI

Kysymykset päättyvät tähän. Onko jotain, jota haluaisit vielä sanoa?

Kiitos haastattelusta!

Jos haluat antaa palautetta, niin otan sitä mielelläni vastaan!